

prof.
Ștefan Cervatiuc

Istoria Teatrului la Botoșani 1838-1944

Vol. 1
1838-1900

QUADRAT

**prof.
Ștefan Cervatiuc**

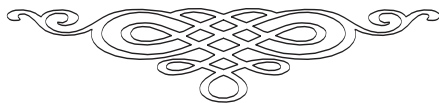

Istoria Teatrului la Botoșani

(1838-1944)

*

**Vol. 1
(1838-1900)**

**Editura QUADRAT
Botoșani, 2008**

Argument

Chiar așa, simt că trebuie să argumentez de ce, la o vreme în care lectura nu este tocmai o îndeletnicire de TOP, eu am făcut o asemenea comandă în care, știam bine, cercetarea urma să fie dusă până la amănunt - amănuntul doar aparent nesemnificativ!

La baza întreprinderii mele - aceea de a cere cu insistență d-lui prof. **Ștefan Cervatiuc** să elaboreze o astfel de lucrare - am așezat convingerea că teatrul are - în funcționarea sa - un set de principii, dar și fapte de viață care, indiferent de anii la care se face referire - rămân oarecum aceleași.

Cu siguranță, mulți contemporani - inclusiv dintre cei care gravitează în jurul teatrului - vor socoti că a reinventaria aspecte ale vieții teatrale din anii de mult trecuți este o operațiune absolut inutilă. Eu sunt de o altă părere, drept care l-am rugat insistent, luni în șir, pe bunul meu prieten într-ale scrisului, profesorul Ștefan Cervatiuc, să se "rupă" de alte proiecte și să pună cap la cap tot ceea ce avea despre teatrul botoșănean, să cerceteze și alte surse, să umple golurile din documentare pentru a așeza în cele din urmă pe masa celor interesați o **istorie adevărată** a teatrului, mă rog, a spectacolului la Botoșani.

Mă simțeam dator față de o istorie copleșitoare în domeniu - 170 de ani de teatru în limba română la Botoșani nu-i un fapt chiar de ici de colo, după cum simțeam că și tinerele generații de actori, regizori, scenografi au a lua seama la ceea ce au întreprins predecesorii lor.

Fănică Cervatiuc este, el însuși, un "tezaur". Aparține de o școală ilustră de arhiviști, se află în vârf de carieră și, să o spun sincer și tranșant, nimeni altcareva nu s-ar fi putut apropia de subiect așa cum o putea face doar domnia sa!

Cercetătorul în cauză mi-a aprins inima, mi-a accelerat spre paroxism imaginația, m-a umilit arătându-mi isprăvile unor directori de teatru din vremuri de mult apuse la Botoșani!

Ștefan Cervatiuc este un cercetător care, deși folosește uneori bastonul pentru a merge pe stradă, are o coloană vertebrală de invidiat - îndeosebi în sensul figurat al lucrurilor - "aruncând în aer" idei ce au "domnit" zeci de ani aici precum și în literatura națională de specialitate - între acestea - cum că el și numai el - Costache Caragiale - ar fi întemeietorul teatrului la Botoșani. Ștefan Cervatiuc scoate în arenă un alt nume: **Nicolini**. Și - se înțelege - își argumentează "descoperirea".

Ștefan Cervatiuc "se războiește" cu cercetători consacrați și vede o altă traiectorie a trecerii lui Eminescu prin teatrul de la Botoșani.

Dar despre ce nu scrie Ștefan Cervatiuc?

Și altădată - ca și acum - trupele de actori nu puteau să-și permită luxul de a bate gongul începutului de spectacol fără o consistentă subvenționare locală și chiar guvernamentală.

Ne spune don Fănică Cervatiuc în cercetarea dumisale că Botoșanii erau - cam la fel precum Iașii - răscruce de drumuri... teatrale, evoluând aici trupe românești, dar și germane, franceze, israelite, cel puțin trupele autohtone probându-și în sălile și grădinile botoșănene - în fața unui public deosebit de avizat - șansele de a cuceri spectatorii Europei Centrale și Nordice în turneele care începeau tocmai de aici, de la Botoșani.

Ștefan Cervatiuc ne farmecă imaginația purtându-ne prin preajma mai tuturor marilor actori care au pășit prin Moldova, grădinile Botoșanilor - cu scene amenajate și pentru spectacole de teatru - distrând protipendada, dar și făcând "școală morală", publicul în cauză pedepsind cu asprime repertoriile slabe și interpretările de mâna a doua...

Fără a fi ostentativ în construcție, Ștefan Cervatiuc ne lasă să înțelegem rolul teatrului în existența Moldovei în granițele firești, accentuând pe starea de spirit care avea să ducă la existența României în limitele geografice normale.

Să nu uităm, la Botoșani exista și - în parte, mai este și acum - un adevărat "creuzet etnic", armeni, evrei, nemți, polonezi, bineînțeles, numeroși români regăsindu-și în spectacole teatrale visuri, aspirații, dureri sociale și chiar politice.

Se accentuează în unele pagini ale cercetării pe **sacrificiul** cerut cu absolută necesitate de îndeletnicirea de actor. "Contractele de management" prevedeau, adeseori, câte 4-5 premiere pe lună, cu câte 30 sau chiar mai multe spectacole în aceeași perioadă, doar pasiunea făcându-i pe protagoniști să uite de neajunsurile vieții domestice, succesul la public fiind hrană binefăcătoare pentru sufletele și trupurile artiștilor.

Dar nu doar teatru... Între prima și ultima pagină din cartea pe care tocmai o aveți sub priviri veți găsi referiri pertinente la teatrul de păpuși - atenție, agreabil în acele vremuri chiar și pentru spectatorii vârstnici, la spectacolele de operă și operetă și la cele de fanfară.

Știu, când mai toată lumea aleargă cu sufletul la gură pentru a face bani și iarăși bani, este greu să ajungi la starea în care să "deguști" o lectură precum cea pe care ne-o propune Ștefan Cervatiuc! Dar cred că merită efortul de a zăbovi peste aceste pagini, nu-i vorba doar să ștergem colbul de pe foi îngălbenite, ci se află la mijloc - indirect - chiar teatrul de azi!

Vă rog să mă credeți, n-am luat pâinea de la gura actorilor pentru a mai așeza - orgolios - o carte într-un raft! În primul rând pe actori îi rog să redescopere bucuria lecturii! Cu siguranță, după ultima filă citită din acest volum ei, actorii, își vor privi profesia cu alți ochi!

Traian Apetrei,
ziarist,
director al Teatrului "Mihai Eminescu" Botoșani

CUVÎNT CĂTRE CITITORI

Istoria teatrului din Botoșani a fost pentru autorul volumului de față și al celor ce vor mai urma una dintre cele mai vechi și mai de suflet preocupări din activitatea sa de valorificare a documentelor ce i-au trecut prin mână în calitate de slujitor al Arhivelor Naționale din acest județ timp de 40 de ani (1964-2004). Valorificarea în această direcție s-a concretizat în peste 30 de articole publicate, disparat în anul 1972 și continuate sub forma unui serial intitulat “Memoria documentelor – Din istoria teatrului botoșănean”, în ziarul local *Clopotul* din 1986-1987.

Apoi, acestea și alte documente le-am folosit la organizarea expozițiilor și editarea unor pliante cu ocazia manifestărilor prilejuite de sărbătorirea în 1988 și 1998 a 150 și, respectiv, a 160 de ani de teatru românesc la Botoșani.

Pentru aniversarea de 165 de ani în 2003 s-a conturat ideea alcătuirii unui volum de documente care se refereau strict numai la istoria teatrului botoșănean și a spectacolelor de teatru vorbit din perioada 1838-1944 și care ar fi cuprins doar documentele ce se află la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale din Botoșani. Acest volum a fost aproape gata, însă un accident de sănătate a împiedicat definitivarea proiectului în acel an. Dar, cum spune o veche zicală românească, “tot răul, spre bine”.

Pentru a înțelege și în acest caz sensul zicalei, trebuie să facem câteva precizări:

1) Sursele documentare de bază pentru a studia istoria unui teatru de provincie, cum a fost cel din Botoșani, sunt două:

A) dosarele speciale anuale întocmite de primăria localității, care cuprindeau printre alte autorizații date de instituția respectivă pentru diverse jocuri, scrînciobe, circuri etc. și cele pentru organizarea și desfășurarea spectacolelor de teatru și concerte. Aceste autorizații erau precedate de cererile actorului, conducătorului de trupă sau ale unui reprezentant local desemnat, la care, uneori, (subliniem – uneori și nu întotdeauna), se mai află atașate lista actorilor trupei respective și lista cu piesele din repertoriu sau combinate ambele liste într-un afiș-program. De asemenea, importante sunt și dosarele cu procesele-verbale ale ședințelor consiliului comunal în care se dezbăteau cererile directorilor de trupe sau ale artiștilor individuali de a li se acorda subvenții din partea primăriei.

B) presa locală în care au apărut diverse relatări privitoare la artiștii sau trupele care au venit și au dat spectacole în oraș.

2) Din păcate, din arhiva Primăriei Orașului Botoșani lipsesc în unii ani dosarele cu acele autorizații de spectacole, iar pentru anii 1896-1934 această arhivă lipsește cu desăvîrșire deoarece “o administrație imbecilă la Botoșani” – cum spunea Nicolae Iorga – a ordonat ca toate dosarele din respectiva perioadă să fie vîndute la kilogram negustorilor din piață, ca hîrtie de ambalaj.

3) În ce privește presa, deși la Botoșani a apărut, începînd cu anul 1880 un număr destul de mare de gazete care au avut rubrici privind spectacolele teatrale și muzicale, deși unele din aceste gazete au avut apariții constante de 5,10 și chiar peste 15 ani, totuși în bibliotecile botoșănene actuale nu se mai găsesc nici măcar numere disparate, necum colecții ale acestor gazete. Excepție face biblioteca Arhivelor Naționale din Botoșani care posedă colecția *Curierului Român* pe anii 1888, 1892, 1894 și 1899 precum și multe numere disparate ale acestei gazete și ale altora apărute între anii 1900 și 1941.

Am făcut aceste precizări pentru ca și cititorii să fie în cunoștință de cauză atunci cînd vor observa că în unii ani sau perioade (cum ar fi cea de pînă la 1880 ori cea din preajma, din timpul și de după primul război mondial) cînd n-au apărut nici ziare și lipsesc și dosarele primăriei cu autorizațiile de spectacole, informațiile documentare privind manifestările teatral-muzicale desfășurate la Botoșani sunt foarte puține, deși ele au avut totuși loc.

De aceea și nedefinitivarea, din cauza arătată, a celui volum de documente în 2003, am spus că a fost “spre bine”. Timpul liber căpătat odată cu pensionarea a permis deplasarea, în anii 2005-2007, la bibliotecile și arhivele din Iași unde am găsit 39 de titluri de ziare botoșănene conținînd aproape 1.000 de numere de apariție, altele decît

cele consultate la arhivele din Botoșani, ceea ce a îmbogățit și completat substanțial informațiile de pînă atunci.

Inițial, intenția pentru aniversarea din anul acesta a 170 de ani de teatru la Botoșani a fost, ca și pentru cea din 2003, editarea unui singur volum de documente referitor strict la teatrul vorbit, ceea ce înseamnă o muncă mult mai ușoară, adică numai de transcriere a documentelor, cu un scurt rezumat și indicarea cotei adică a locului unde se găsește fiecare document transcris.

Dar, cum în unele perioade locul teatrului vorbit, la nivelul întregii țări, deci și la Botoșani, a fost oarecum luat de teatrul parțial vorbit și parțial cîntat care este opereta și din care s-a dezvoltat apoi și opera, care este numai teatru cîntat, era și necesar ca și informațiile documentare la aceste genuri de teatru să fie incluse într-o istorie a sa. Apoi, pentru că și concertele instrumentale, dar mai ales vocale, solo sau de grup, cuprindeau multe preludii și arii din opere și operete, nu puteau fi ignorate și astfel și acestea au fost incluse, e drept, separat din punct de vedere cronologic, la sfîrșitul stagiunilor sau al anilor calendaristici.

Aici mai trebuie să facem o precizare asupra unui fapt pe care cititorii îl vor observa cu siguranță. Este vorba de constatarea că botoșănenii n-au fost numai iubitori de muzică cultă interpretată de alții. Mulți dintre ei, desigur cei înzestrați cu reale aptitudini sau chiar cu talent, dar și cu posibilități materiale pe măsură, au urmat cursuri de specialitate la conservatoarele din țară sau străinătate devenind excelenți interpreți instrumentali sau vocali și, chiar dacă n-au făcut din aceasta o profesiune, au contribuit la menținerea unei efervescente vieți muzicale la Botoșani prin susținerea unor concerte sau serate muzicale cu nimic mai prejos din punct de vedere al interpretării decît cele ale artiștilor consacrați.

Introducînd și documentele referitoare la această categorie de manifestări artistice, era firesc să se modifice și titulatura dar și structura lucrării. Astfel, dintr-un volum de specialitate în care documentele erau pur și simplu prezentate ca atare, cititorul putînd trage orice concluzie, a fost nevoie să renunțăm la această formă de prezentare și să facem cît de cît posibilele conexiuni între informațiile din aceste documente și informațiile din unele tratate și lucrări generale de istoria teatrului din România, în care teatrul din Botoșani ce este foarte puțin menționat, trebuie să-și ocupe locul de frunte ce-l merită. Acesta este de fapt și scopul final urmărit.

Schimbarea de optică, nelăsînd prea mult timp la dispoziție, dar și creșterea numărului de documente, a determinat împărțirea lucrării în

două volume, volumul al II-lea cuprinzând perioada 1901-1944 urmînd să apară în anul sau în anii următori.

Ne-am oprit, deocamdată, la anul 1944, anul în care edificiul teatrului din Botoșani a fost grav avariat de bombardamentul aviației hitleriste din 8 aprilie, lucru ce a determinat o reducere drastică a spectacolelor teatrale în acest oraș pînă în 1958 cînd edificiul renovat a fost redat menirii sale și s-a împlinit dorința strămoșilor botoșănenilor de azi de a avea un teatru stabil permanent.

Sînt foarte convins că lucrarea de față poate fi completată cu alte și alte documente, în primul rînd cu cele din colecția integrală a ziarelor și revistelor botoșănene ce ar trebui să se afle la Biblioteca Academiei Române dar și cu cele din diferite fonduri arhivistice din București, Craiova, Cluj, Brașov și alte orașe. Pentru aceasta, însă, în afară de pasiune, sînt necesare și importante mijloace financiare pentru deplasări.

Pe această cale mulțumesc tuturor persoanelor și instituțiilor care sub diverse forme au înlesnit documentarea autorului și în primul rînd conducerii Teatrului “Mihai Eminescu” sub egida căreia s-a tipărit volumul I al acestei lucrări.

Prof. Ștefan Cervatiuc,
arhivist pensionar

Primele spectacole de teatru la Botoșani 1838 – 1865

Prima încercare de înființare a unui teatru românesc în Moldova datează din anul 1816 și îi aparține lui Gheorghe Asachi, încă tânăr pe atunci (s-a născut la 1 martie 1788 în târgul Herța – n.n.) dar cu o vastă cultură dobândită în urma studiilor făcute la Liov, Viena și Roma.

Mai întâi, el a tradus și localizat câteva piese străine dintre cele mai bune ale aceluși timp. Apoi, prin mari stăruințe a determinat pe mai mulți boieri să îngăduie ca fiii și fiicele lor să fie interpreții pieselor sale.

Pe urmă, cu cheltuiala sa, a înființat un “teatru de societate”, în casele hatmanului Costachi Ghica, de peste drum de Mitropolia din Iași.

Astfel, la 27 decembrie 1816, s-a reprezentat cea dintâi piesă de teatru în limba română *MIRTIL și HLOE*, pastorală într-un act, prelucrată de însuși Gheorghe Asachi după Gessner și Florian.

Publicul ieșean în general, a fost adânc impresionat, aflând mai cu seamă că însuși capul bisericii moldovene, luminatul și patriotul mitropolit Veniamin Costache nu numai că a încurajat această încercare, dar încă i-a dat și binecuvântarea sa, venind să vadă cea dintâi reprezentație teatrală în limba patriei.

Reușita deplină ce a încununat aceste silințe de propășire a artei în limba română a făcut ca în curînd să se pună în scenă și alte piese noi între care una foarte valoroasă ca literatură și grea de executat ca artă, anume *ALZIRA*, tragedie în 5 acte de Voltaire.

Însă după anul 1818 cînd s-au mai dat niște reprezentații de tablouri vii (“tableaux vivants”) executate de junii și junele moldovence, teatrul românesc în Moldova își încetează existența pentru destul de multă vreme.

Cauza acestei încetări a reprezentațiilor teatrale în limba română credem că este, în afară de tulburările țării provocate de epidemii și războaie, și plecarea în străinătate a inițiatorului Gheorghe Asachi, care

la 1822 a fost numit agent diplomatic al Moldovei la Viena de către domnitorul Ioniță Sandu Sturza.

Reîntors în țară în anul 1827 Gheorghe Asachi a început din nou să lucreze pentru propășirea artelor frumoase dar din cauza evenimentelor politice (războiul ruso-turc și ocuparea Principatelor de către armata rusă – n.n.), cu toate stăruințele sale, n-a izbutit deloc a reînființa teatrul românesc, decât abia peste încă alți 10 ani.

Desigur că la Iași s-a jucat teatru și mai ales operă, însă de către trupe franceze, italiene, germane și chiar rusești, în limbile respective.

Animat de aceeași dorință ce o avusese cu 20 de ani în urmă de a vedea dîndu-se și în limba română reprezentații teatrale, văzînd și progresul ce făcuseră elevii din clasa de muzică vocală de la Școala Domnească de la Trei-Ierarhi, Gheorghe Asachi, cu multă trudă și stăruință reușește, împreună cu vornicul Ștefan Catargiu și spătarul Vasile Alecsandri, să înființeze la 15 noiembrie 1836 prima școală avînd menirea de a cultiva și răspîndi în societatea românească muzica și arta dramatică în limba națională, școală cunoscută sub denumirea de Conservatorul Filarmonic-Dramatic din Iași, unde 12 doamne și domnișoare și tineri din societatea bună învățau gratis muzica vocală și declamația în limba patriei, de patru ori pe săptămînă.

Progresul înregistrat de elevii Conservatorului a fost atît de mare încît, după cîteva luni de studii, au început reprezentațiile lor în limba română la un teatru din Iași.

Prima reprezentație a avut loc la 23 februarie 1837 cu piesele lui Kotzébue: *LAPEIRUS* și *VĂDUVA VICLEANĂ* prelucrate și adaptate de Gh.Asachi. Dorința de a fi de față la această reprezentație dramatică în limba română a fost atît de mare, încît cu 4 zile mai înainte nu se mai găsea nici un bilet de intrare, iar în seara spectacolului teatrul părea prea mic spre a cuprinde pe toți doritorii.

În luna aprilie 1837 au continuat reprezentațiile cu drama națională *PETRU RAREȘ* și alte piese, iar pentru stagiunea 1837-1838 elevii Conservatorului au pus în lucrare un repertoriu alcătuit din 22 de piese de teatru românești și traduse în limba română.

După un studiu de un an și trei luni și după o silință de toată lauda din partea elevilor Conservatorului s-a putut reprezenta, la 20 februarie 1838, pentru prima dată în limba română, opera *NORMA* de Bellini, tradusă tot de Gh.Asachi, și care, de asemenea, s-a bucurat de un mare succes la public, fiind nevoie de a se juca și a doua oară.

Reprezentațiile teatrale ce le dădeau elevii Conservatorului, așa de bine primite de public și progresul vădit ce a făcut această școală dînd rezultate atît de îmbucurătoare au trezit în acea parte a înaltei boierimi

înstărite sau străină de țară un sentiment de teamă asupra efectului pe care o asemenea izbîndă ar fi avut-o asupra spiritului și sentimentului național.

Prin diferite manevre și intrigi începu a se insinua în spiritul părinților ce-și aveau copii la Conservator că aceștia nu învață carte, ci au de gînd să se facă actori, ceea ce în mintea acelei părți a înaltei boierimi și a ocîrmuirii era un lucru degradant. În urma acestor mașinațiuni, elevii începură a se retrage, guvernul nu a mai dat subvenția anuală de 200 de galbeni și astfel direcția Conservatorului, văzînd că cheltuielile sunt mai mari decît veniturile, a fost nevoită a suspenda cursurile și reprezentațiile sale, la mijlocul anului 1838.

Odată cu această suspendare teatrul românesc ar fi intrat într-o completă amorțire dacă locuitorii celui de al doilea oraș al Țării Moldovei, după Iași, cum era socotit atunci orașul Botoșani, nu ar fi preluat imediat ștafeta organizării unei stagiuni de teatru în limba română.

De ce s-a petrecut acest lucru la Botoșani? Pentru că botoșănenii erau nu numai cunoscători, ci și mari iubitori de teatru. O dovedește aceasta și faptul că printre cele 48 de cărți – foarte scumpe la vremea aceea – pe care și le inventariază un botoșănean imediat după 1840,¹ sub titlul „Însămănare de cărțile, istoriile și altile ci am, precum mai gios să arată”, se numărau și piesele *Tragodiia lui Orest*, *Tragodiia lui Eraclii*, *Plumper*, *Dracul șchiop* etc. și - demn de reținut – un volum intitulat *Tiatrul Moldovinesc*.²

Inițiativa înființării teatrului român la Botoșani a aparținut directorului școlii publice de băieți de aici, Nicolini. Într-o scrisoare în limba franceză, din 26 septembrie 1838, adresată prințului Ghica, ce îndeplinea funcția de ministru de interne al Moldovei, Nicolini arăta că, la cererea celei mai mari părți a boierilor din Botoșani, vrînd să înființeze

¹ Datarea documentului s-a făcut greșit de către Artur Gorovei între 1830- 1840 (vezi Artur Gorovei, *Monografia Orașului Botoșani*, Editura “M. Saidman”, Fălticeni, 1926, p.407.) Inventarierea nu putea să se petreacă decît după anul 1840 deoarece în listă sunt menționate și volumele: “Poezii[le] lui Mihalache Cuciureanu și “Scrieri de Dimitrie Rallet”. De fapt este vorba despre volumul de versuri “Poezii” al poetului botoșănean Mihail Cuciureanu (1819 – 1844) și despre volumul “Scrieri” al revoluționarului pașoptist și militant unionist Dimitrie Rallet (1815-1858), de asemenea botoșănean, ambele tipărite la Iași în anul 1840 (vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia “Cugetarea” București*, 1940, p. 239 și, respectiv, *Academia R.S.R. Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 721.). Fiind tipărite abia în 1940, volumele nu puteau fi inventariate înainte de acest an.

² N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VII, București, 1904, p.148.

un mic teatru la el (adică în localul școlii - n.n.), pentru distracție în timpul lungilor seri de iarnă, întâmpină greutăți din partea Eforiei (denumirea de atunci a Primăriei – n.n.) care îi pretinde o taxă de 30 de sfanți pentru fiecare seară de spectacol și șase fotolii gratuite în condițiile în care în toată sala de spectacol nu încăpeau mai mult de 40 (de scaune sau fotolii – n.n.). Nicolini solicita ministrului să ia măsuri împotriva acestui abuz căci teatrul, care are dreptul de a fi protejat, este mai mult o afacere de distracție decât de interes (cîștig material – n.n.)³. Nu știm exact ce măsuri a luat ministrul, dar se pare că el a mai diminuat pretențiile Eforiei pentru că Nicolini a continuat și a și reușit, după cum vom vedea, în acțiunea sa. Din păcate nu cunoaștem numele actorilor localnici care au constituit trupa lui Nicolini. În orice caz ei nu puteau fi decât amatori, motiv pentru care, credem că Nicolini l-a invitat pe Costache Caragiale să vină de la Iași la Botoșani și, ca specialist, să-i învețe pe aceștia tainele artei teatrale. Despre Costache Caragiale și activitatea lui în Moldova unul dintre numeroșii săi biografi, Ilarie Chendi, scria într-un articol din 1902⁴: “Costache Caragiali, fiul unei familii elene, însă născut și crescut în societatea română din București, a fost un talent dramatic extraordinar pentru timpul său, un muncitor conștient și luminat, un luptător neobosit și prin aceste calități ale sale, precum și prin o serie de încercări literare, localizări și traduceri de drame și comedii, a reușit a fi un întemeietor principal al teatrului român... Născut la 29 martie 1815 Costache Caragiali a învățat la școala grecească și la 1833 – zice dl. Ollănescu a fost chiar dascăl de grecește la școala de la Doamna Balașa. Intrînd în școala filarmonică debutează pentru întâia oară la 1835 în tragedia *Alzira* de Voltaire ... Vorba sa era sonoră, limba curată și gesturile serioase și clasice, ... După dizolvarea societății filarmonice membrii ei se împrăstie și Costache Caragiali își începe în Moldova apostolatul său pentru teatru”. Dorind să explice de ce activitatea lui Costache Caragiale în Moldova poate fi numită “apostolat”, Ilarie Chendi citează mărturisirile “întime ale vieții acestuia” publicate în revista *Foaia pentru minte, inimă și literatură* nr.15 din 1844 de către Iordache Vîrnav, bun prieten și sprijinitor călduros, dezinteresat, al artistului. Conform spuselor lui Vîrnav, la 13 martie 1838, la Iași „s-au arătat între noi un tînăr român (a se subînțelege *muntean* – n.n.). Acesta s-a îndreptat (*s-a adresat* – n.n.) mai întîi către mai mulți tineri moldoveni, cerînd ajutoarele lor, spre a le forma din nou un teatru național... Străinătatea, tinerețea și numele de

³ Artur Gorovei, op. cit. p.411.

⁴ Ilarie Chendi, *Costache Caragiali – Activitatea lui în Moldova*, în *Semănătorul*, Anul I, Nr. 8 din 20 ianuarie 1902, p.123-127.

român (*muntean* - n.n.) nu putură închezăşlui (*a garanta* - n.n.) pe deplin pentru acest tînăr şi el rămase fără ajutor. Statornic însă în hotărîrea sa şi prea mîndru, decît să se întoarcă în patria sa (*Muntenia* - n.n.) fără ispravă, el hotărî să rămîie şi să sufere toate anevoiriile unei adevărate sărăcii, pînă ce i se va înfăţoşa un prilej a se arăta pe scena Moldovei... Visările sale, gîndurile sale, amorul său era scena; se vedeau curgînd adeseori pe faţa-i lacrimi cînd povestea de teatru, de izbînzile vreunui actor, de trecutul său (*al teatrului* - n.n.)... Soarta însă îl împotriva necontenit, parcă se pusese cu tot dinadinsul să cerce statornicia acestui tînăr. Amăgit de aşteptările (*speranţele* - n.n.) sale, perdu zadarnic şase luni din viaţă şi tot ce avea în pungă, astfel încît acest martir al teatrului ajunse a se împotrivi gerului straşnic al climei noastre cu coli de hîrtie în loc de cămaşă...” În continuare, Ilarie Chendi arată că nereuşind în Iaşi, Costache Caragiale s-a hotărît a pleca în provincie. “Cu zece galbeni împrumutaţi de la Vîrnav el plecă la 15 octombrie 1838 la Botoşani şi în scurt timp ieşenii auziră veşti bune despre isprăvile lui...”⁵.

Am redat pe larg pasaje din articolul lui Ilarie Chendi pentru ca cititorul să fie corect edificat asupra situaţiei reale, profesionale şi materiale, a lui Costache Caragiale înainte de a pleca din Iaşi. Am făcut aceasta deoarece C. Caragiale însuşi, într-o istorie a Teatrului Naţional pe care a scris-o mai tîrziu⁶ îşi atribuie numai lui meritul organizării primelor spectacole de teatru la Botoşani, fără a pomeni măcar un cuvînt despre Nicolini, relatînd doar că a venit în acest “tîrguşor, o provincie, şi acolo formă un mic teatru, care în curs de trei luni de apariţiune făcu capitala Iaşi a se ruşina citind articolele de succes prin foile periodice”. Vorba lui Cezar: “Veni, vidi, vici”.

Dar în condiţiile în care nimeni la Iaşi nu l-a sprijinit, ajungînd muritor de foame, se naşte firesc întrebarea: ar mai fi plecat oare Costache Caragiale, așa la întîmplare, într-un “tîrguşor” cum, peiorativ⁷, a categorisit Botoşanii, dacă acolo nu ar fi existat deja trupa formată de Nicolini şi dacă acesta nu i-ar fi acceptat serviciile de actor şi regizor? Greu de crezut.

⁵ Ibidem

⁶ Ioan Massoff, Teatrul românesc – Privire istorică, vol.I, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1961,p.236

⁷ Botoşanii nu erau un “tîrguşor” oarecare, ci, conform unui hrisov al domnitorului M. Suţu din anul 1820, Botoşanii erau al doilea oraş al Moldovei, după Iaşi, ca întindere, număr de populaţie şi importanţă economică, situaţie în care s-a menţinut pînă pe la 1880. Hrisovul este publicat de N, Iorga în Studii şi documente, vol.V.p. 669

Departa de noi gîndul de a minimaliza meritele lui Costache Caragiale în succesul primei trupe de teatru românesc la Botoșani însă adevărul trebuie respectat și în ceea ce-l privește pe Nicolini, căzut în uitare, poate și datorită ingratitudinii celui dintîi care nu l-a pomenit în lucrarea sa.

De altfel, chiar prima știre din acele “foi periodice” referitoare la succesele teatrului din Botoșani nu vorbește decît de Nicolini, ca întemeietor și director al trupei de actori localnici.

Este vorba despre gazeta ieșeană *Albina Românească* ce scria în numărul său din 27 noiembrie 1838: „Aflăm de la Botoșani că D[omnul] Nicolini au format acolo o trupă de actori moldoveni. Această întreprindere națională au aflat la noblesă (boierime - n.n.) și public așa o îmbrătoșare încît direcția au fost în stare a începe șirul reprezentațiilor abonamentului întîi”⁸. Faptul că după cîteva spectacole înfîmplătoare s-au putut da reprezentații în care intrarea era pe bază de abonament denotă receptivitatea și chiar dragostea botoșănenilor pentru teatru.

Desigur, avînd în vedere că scrisorile se trimiteau cu diligența și că pînă la publicarea în gazetă mai trecea ceva timp, știrea va fi pornit din Botoșani cu multe zile mai înainte, căci pentru aceeași zi de 27 noiembrie 1838 un afiș scris cu mîna anunța publicul că: “Teatrul Național din Botoșani supt direcția Domnului Nicolini⁹ va prezenta, în abonamentul IV, pentru întîia oară, comedia într-un act *Uniforma lui Velincton*, că privești (spectacolul-n.n.) se va sfîrși printr-o pantomimă în două acte intitulată *Troa Diup* și că începutul va fi “punct la 16 ciasuri evropenești”. Păcat, însă, că pe afișul ce se păstrează la Biblioteca Academiei deși în dreptul personajelor sînt menționate și numele actorilor interpreți,¹⁰ acestea nu se pot citi.

Oricum, important este că în iarna 1838-1839 trupa Nicolini-Caragiale a jucat la Botoșani mai multe piese, atît românești cît și traduse, între care *Ștefan cel Mare* de Gh. Asachi, *Plumper sau Amestecătorul în toate*, comedie în cinci acte de J. F. Junger, *Uniforma lui Velington* de August de Kotzebue, ultimele două fiind traduse din limba germană în anul 1835 de Samoil Botezatu, profesor la Gimnazul Vasilian, și tipărite în același an la Iași “cu autorizațiunea țenzurei”¹¹. S-au jucat, desigur, și alte piese din repertoriul perioadei respective, cu

⁸ “Albina Românească – Gazetă politică și literară,” Iași, Nr. 94, din 27 noiembrie, 1838

⁹ Sublinerile noastre. Director era singur Nicolini, nu și Caragiale, iar în 27 noiembrie se ajunsese deja la abonamentul al IV-lea.

¹⁰ Afișul este publicat de Ion Massoff la ilustrații, op. cit. p. 600.

¹¹ T.T.Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, Editura Minerva, București, 1975, p. 140 și 170.

mult succes deoarece aceeași gazetă *Albina Românească* afirma în numărul 96 din 4 decembrie 1838: “Scriu de la Botoșani că reprezentațiile Teatrului Național urmează cu mare plăcere din partea publicului. D. directorul Nicolini și D. C[ostache] Caragiale câștigă fieșcare dată vii aplausuri pentru talentul lor și sîrguința de a aduce mulțămire privitorilor prin alegerea pieselor și a lor nemerită giucare”¹².

Faptul că târgul Botoșanilor a putut adăposti cu succes un teatru românesc a zgîndărit orgoliul ieșenilor care “rușinîndu-se de a fi covîrșiți de provincie, începură care de care a se întrece spre ocrotirea unui teatru mai serios”.

Costache Caragiale în “istoria” sa afirmă că a fost chemat prin scrisori să înființeze un teatru național la Iași; că “emulațiunea ațîțată (de Botoșani – n.n.) înmulțea pe fiecare zi prozelitismul”, că Iașii îl așteptau cu “brațele deschise” și că “mai mulți bărbați de litere veniră în intimitate cu dînsul și-l împrumutau cu tot ce-i lipsea”¹³. Este, poate, un fel de justificare a faptului că el i-a părăsit pe botoșănenii care, în clipe de restriște, l-au primit și încurajat atît de generos.

Plecarea lui Costache Caragiale la Iași a determinat, se pare destrămarea trupei actoricești de la Botoșani căci pentru anii imediat următori nu mai avem știri despre vreo înjghebare teatrală botoșăneană. Aceasta s-ar putea datora și numărului mic de documente care s-au păstrat din această perioadă.

Însă ideea teatrului românesc biruise nu numai la Iași ci și la Botoșani pentru că, pe lîngă reprezentațiile unor trupe străine, mai ales franțuzești, care au avut loc mai des, măcar din cînd în cînd aveau loc reprezentații și în limba patriei susținute de către artiști profesioniști din Iași și București, veniți în turneu, sau de către artiști amatori localnici și la care botoșănenii participau cu entuziasm.

Așa, de exemplu, în iarna anilor 1848 – 1849 mai mulți boieri și cucoane din ținutul Botoșani au jucat teatru pentru scopuri filantropice. Acest lucru îl aflăm dintr-o scrisoare de mulțumire a Isprăvniceii ținutului Botoșani publicată în *Buletinul foaiei oficiale a Principatului Moldovei* la 28 iulie 1849 în care se arată: „D[umnea]lor Lascăr Stavri”¹⁴,

¹² „Albina Românească - Gazetă politică și literară”, Iași, Nr. 96, 4 decembrie 1838.

¹³ Ioan Massoff, op. cit. p. 237.

¹⁴ Lascăr Stavri era și proprietarul moșiei Starosilța din ținutul Botoșani, dar și cunoscut filantrop. Printre altele, a înființat, în 1844, și a întreținut, cu cheltuiala sa, pe această moșie o școală pentru fiii sătenilor unde, în 1847 învățau 48 de elevi. (vezi relatările gazetei “Albina Românească”, Nr. 34 din 1 mai 1847.)

Mihalachi Mișoglu, Dimitrie Davidel, Dimitrie Soroceanu¹⁵, Dimitrie Morțun, clucereasa Elenco Corlățeanu, S[maranda] Morțun și Elena Iliade îndemnați de filantropice sentimente au venit a da trei reprezentații de teatru național în acest oraș, în carnavalul iernii trecute. Și adunînd soma de 1045 lei în folosul săracilor i-au și trimes aice de s-au regularisit a lor împărțire, în care isprăvnicia, pe de o parte pentru bunele sentimente ce pragmatic au dovedit în agiutorul scăpătaților, le-au și făcut cuvenita din parte-i mulțămire, iar pe alta se face obștește știut.”¹⁶

Cei care s-au ocupat de istoria teatrului românesc menționează că stagiunea 1852 – 1853 a Teatrului Național din Iași s-a desfășurat sub semnul improvizăției deoarece o mare parte dintre actori îl părăsiseră, unii urmînd-l pe Matei Millo la București, iar alții organizîndu-se la teatrele din Bacău și Botoșani (subl.n.)¹⁷. În volumul *Teatrul la români*, ediție îngrijită, prefată, note și comentarii de Cristina Dumitrescu, Editura Eminescu, București, 1981, autorul Dimitrie C. Ollănescu vorbind despre Matei Millo spune că acesta “a fost un model unic și unică-i îi va rămîne memoria în analele teatrului românesc” dar, deși a fost, fără îndoială, un actor genial, “cu vremea devenise prea capricios, prea interesat și îndeobște neglijent.”(p.324-325). De aceea, după întoarcerea de la București la conducerea Teatrului Național din Iași, în toamna anului 1851, Millo găsea neconținute pricini de tînguiri și nemulțumiri neîntemeiate împotriva publicului, dar mai ales a guvernului. De fapt erau pretexte făurite cu intenția de a părăsi direcția teatrului, fiind încurcat în datorii bănești de care îi era din ce în ce mai greu să scape, încît deseori încasările serale erau sechestrare de creditori și el nu putea plăti pe actori. Izbucnind zîzania între actori, M. Millo părăsi conducerea teatrului ieșean și “plecă la Botoșani (subl.n.), apoi la Galați, să joace canțonetele lui Alecsandri, pînă ce sosi în București”, în primăvara anului 1853. (vezi nota 397 de la p.403).

Așadar, botoșănenii au avut privilegiul ca în anul 1852 să se delecteze cu “canțonetele lui Alecsandri” și, probabil, și cu alte vodeviluri în interpretarea inegalabilă a lui Matei Millo. Aceasta nu poate să însemne decît că la Botoșani exista posibilitatea ființării unui teatru permanent. În sprijinul afirmației vine și faptul că în iarna anilor 1857 – 1858 s-a înființat o “trupă teatrală moldovinească în Botoșani, sub

¹⁵ Spătarul Dimitrie Soroceanu este menționat ca alegător primar pentru Divanul ad-hoc, 1857, în ocolul Ștefănești, ținutul Botoșani, în calitate de proprietar al unor părți din moșiile Bîrșănești și Soroceni. De asemenea, în anii 1857 - 1865, ca asesor la Tribunalul Botoșani. (vezi Artur Gorovei, op. cit. p. 41, 44 și, respectiv, 387, 388.)

¹⁶ “Buletin, foaie oficială a Principatului Moldovei” din 28 iulie 1849, fila 246.

¹⁷ Ioan Massoff, op. cit. p. 449.

direcția lui Costachi Bălăceanu și a pitarului Costachi Vasiliu. Trupa era compusă din tineri nobili și dame, care au jucat o iarnă întreagă, spre mulțămirea tuturor cetățenilor botoșăneni”. Relativ la această trupă menționăm memoriul pe care un număr de 70 de boieri și negustori din Botoșani îl adresează, la 10 mai 1858, Ministerului de Interne și în care solicită să fie susținută și pe viitor existența teatrului tot sub direcția celor doi sus numiți:

„Onoratului Ministru din Năuntru

Sub iscăliții, considerînd silința cu care d-lor Costachi Bălăceanu (de fapt îl chema Bălănescu - n.n) și pitaru Costachi Vasiliu, angajînd o trupă de tineri nobili și dame, au întreprins în acest oraș Teatrul Național, vreme de șese luni de zile, aducînd o îndestulă mulțămire publicului, care mai ales au avut toată plăcerea de a vizita acest teatru deși începător, dar a fost destul de bine executat de trupă, necruțîndu-și silința, meritînd a fi vrednici de aplauzul privitorilor, găsesc de toată cuviința a ruga pe onoratul minister, că precum prin înființarea unui asemenea teatru se aduce chiar orașului înfrumusețare, apoi să binevoiască a regula înființarea și statornicirea lui și în viitor, tot sub a dumilorsale direcție, avînd noi toată încrederea în domnia lor, că în viitor vor aduce mai mare mulțămire publicului, ce chiar acum, ca începători, au dat destulă dovadă.”¹⁸

¹⁸ T.T.Burada, op.cit., p. 402 și 403. Autorul citează acest document dintr-un dosar depistat de el la Arhivelor Statului București. Cum la acea vreme se folosea încă alfabetul chirilic, credem că autorul a citit greșit numele primului director C.Bălăceanu, în loc de C. Bălănescu (subl. n.) care a fost un mare actor în epocă, elev strălucit al lui Matei Millo. De altfel, chiar în indicele de nume de la sfîrșitul volumului, în afară de pag. 402, restul paginilor citate în dreptul numelui C. Bălăceanu vorbesc despre C Bălănescu, la numele căruia se repetă numărul paginilor respective. De asemenea, confuzia de nume se menține și în “Istoria teatrului în România” vol. II 1849 – 1918 București 1971, întocmit de un colectiv de la Institutul de istoria artei, (în continuare „Istoria teatrului în România.II”) unde la p. 42, se arată că trupa respectivă era sub conducerea lui Costache Bălăcescu, oricum un nume mai apropiat de Bălănescu decît de Bălăceanu.

În sprijinul afirmației noastre că T.T. Burada a citit greșit C. Bălăceanu în loc de C.Bălănescu vine în mod hotărîtor și istoricul Teodor Bălan, care în “Istoria teatrului românesc în Bucovina”, tipărită recent după manuscrisele sale, referindu-se la faptul că în anul 1867 Constantin Bălănescu a fost un alt artist român căruia autoritățile austriece din Bucovina i-au refuzat a-i da autorizația pentru șase reprezentații în Cernăuți pe motiv că “Domnia ta nu ești cunoscut diriguitorilor și fiindcă nu ai documentat, într-un mod îndestulător, nici facultatea artistică pentru noua conducere de sine stătătoare, nici purtarea morală, nici facultățile Domniei Tale în arta dramatică”, comentează refuzul astfel: “C. Bălănescu, artist necunoscut? Un simplu pretext folosit de autoritățile austriece pntu a respinge cererea. La 1867 C. Bălănescu era acum un artist consacrat.

Numărul și calitatea semnatarilor memoriului ne îndreptătesc să afirmăm că la Botoșani teatrul românesc își câștigase o mare popularitate și devenise o atracție pentru tinerii de talent. Desigur vor fi fost, la început mai ales, multe imperfecțiuni în jocul și repertoriul teatrului național față de spectacolele trupelor de teatru străine care, trecând prin punctul de frontieră Burdujeni spre Iași și București (și de aici mai departe spre Odesa, Moscova sau Constantinopol) se abăteau și pe la Botoșani „oraș cu o boierime și o burghezie înstărite și cu o generație tânără entuziasă”¹⁹.

Deși, în această perioadă spectacolele acestor trupe străine, în special franceze și italiene, au fost mai bune calitativ, totuși botoșănenii, după cum s-a văzut, au încurajat și susținut eforturile de înjghebare și dezvoltare a teatrului național românesc, de parcă ar fi citit scrisoarea din Berlin a lui Mihail Kogălniceanu, din 21 mai 1838, către surorile sale, în care acesta le demonstra necesitatea unei astfel de atitudini a publicului: “Fiecare întreprindere este slabă la început; la fel este cu teatrul moldovenesc, cum a fost cu teatrele altor națiuni. În loc să vă arătați nemulțumirea și să preferați teatrul francez, trebuie să faceți tot ce vă este cu putință pentru a încuraja pe actorii moldoveni, căci, gândiți-vă, actorii francezi au avut modele și joacă din tinerețe; nu același lucru este cu moldovenii; actori de-abia de ieri fără să fi avut în față vreun predecesor, ei joacă, nu încape îndoială, mai rău; dar, pe măsură ce vor juca, vor juca mai bine. Este un început și fiecare moldovean are datoria să-l încurajeze, căci teatrul contribuie mai mult decât orice la progresul literaturii naționale și la răspîndirea luminii printre clasele de jos. Nu puteți pretinde teatrului moldovean să vă ofere capodopere, căci pentru capodopere ei trebuie să aibă autori să le scrie, și pînă în prezent noi nu avem. Mulțumiți-vă la început cu traduceri; piesele originale vor veni apoi; cînd tinerii scriitori vor vedea că există o scenă națională se vor grăbi să-i aducă tributul; dar pentru aceasta trebuie răbdare și, mai presus,

Cu 12 ani în urmă, în stagiunea 1855 – 1856, el jucase pe scena Teatrului Național din Iași, cînd trecea drept unul dintre cei mai de seamă artiști. Mai tîrziu, și-a alcătuit o trupă proprie, dînd reprezentații la Botoșani (subl.n.). Între anii 1862 și 1865 a fost directorul Teatrului Național din Iași”. În anexa cu numărul 22, Teodor Balan prezintă și cererea pentru autorizație de spectacole semnată de Constantin Bălănescu, adresată Guvernămîntului Bucovinei la 9 mai 1867.(vezi Academia Română, Filiala Iași, Centrul de studii “Bucovina”, Rădăuți – Teodor Balan, Istoria teatrului românesc în Bucovina, ediție după manuscrise de D.Vatamaniuc, Editura Academiei Române, București 2005, p. 83 și 205 – 206.

¹⁹ Ioan Massoff, op.cit. p. 496

interesul tuturor moldovenilor pentru o întreprindere care nu poate să facă decît bine poporului nostru”.²⁰

La fel ca și în anii de mai înainte, în stagiunea 1860-1861 i-a revenit orașului Botoșani meritul de a fi ajutat teatrul românesc din Moldova să supraviețuiască.

Teatrul Național din Iași a continuat în această stagiune tot sub direcțiunea lui Alecu Fotino și Mihail Galino, după cum fusese și în stagiunea precedentă, iar între principalii actori ai trupei ce au fost angajați acum se numărau Constantin Bălănescu, Neculai Luchian, Bosie, Idieriu, Mogîldea, Xenofonte, Călcăntaur, Comino, Corbu etc. și d-nele Luchian, Harmanda, Filaret, Marița s.a. Din relatările ziarului *Ateneul Român* din 12 noiembrie 1860 se vedea că Teatrul Național ieșean, îndată chiar după deschiderea stagiunii, mergea foarte greu; mai multe neînțelegeri se iviră între actori și direcțiune, ceea ce a făcut ca să se întîrzie și reprezentațiile și ca piesele să fie jucate în chip nemulțumitor pentru public. Întrucît nici publicul nu mai venea în număr îndestulător la teatru pentru că nici actorii nu se prea întreceau în eforturile lor, reprezentațiile românești s-au întrerupt și stagiunea românească s-a închis înainte de sfîrșitul lunii decembrie 1860. Actorii s-au împrăștiat, unii apucîndu-se de alte treburî, iar o parte din ei formînd o trupă nouă au plecat la Botoșani spre a da acolo o serie de reprezentații (subl.n.).²¹

În anul următor 1861-1862, cu tot cu ajutorul de 30.000 lei acordat de guvern ca subvenție asociației actorilor români din Iași spre a nu se lăsa capitala Moldovei fără teatru național, stagiunea s-a încheiat cu un deficit însemnat. În aceste condiții, prin jurnalul nr. 6 din 5 aprilie 1862, Consiliul de Miniștri a hotărît ca administrația teatrelor din Moldova să fie trecută în subordinea teatrelor din București, făcîndu-se, astfel, și unificarea mișcării teatrale din România.²²

T.T. Burada consemnează, în legătură cu decăderea accentuată a Teatrului Național din Iași, că în primăvara aceluiași an 1862 a venit în capitala Moldovei trupa actorului Ioan Lupescu, avîndu-l sufleur pe Vasile Conta (viitorul nostru mare filozof, profesor universitar, academician și ministru) care atunci, la vîrsta de aproape 17 ani, părăsise studiile Academiei Mihăilene, și colinda, cu această trupă de actori, o bună parte din orașele Moldovei. După ce făcu pe sufleurul cîțva timp, V. Conta ajunsese să joace și roluri, ca actor, să compună cuplete pentru vodevilurile lui Lupescu și, mai ales, chiar să scrie o piesă de teatru cu

²⁰ Ibidem. – P. 544

²¹ T.T. Burada, op.cit., p.422

²² Ibidem, p. 426

subiect anticlerical, care nu s-a păstrat, dar care s-a jucat la Botoșani (subl.n.) probabil tot în 1862²³, deoarece în periplul său din acel an prin Moldova, Ioan Lupescu nu avea nici un motiv să nu vină și la Botoșani cu atât mai mult cu cât aici, în 1860, avusese loc un eveniment important în ceea ce privește condițiile de desfășurare a unui spectacol de teatru.

Se știe că teatrul este o artă care are nevoie de un spațiu material, de o sală și de o scenă. Lipsa acestora a fost una din piedicile mari întâmpinate de dezvoltarea vieții teatrale în provincie. Strângerea banilor necesari pentru construirea unei săli de către municipalitate dura uneori zeci de ani. Între timp, actorii își improvizau singuri câte o așa-numită sală de spectacol din scânduri și pînză sau închiriau sala amenajată de patronul hotelului ori cafenelei din localitate. Sau erau speculați la sînge de proprietarul vreunei barăci sordide din paiantă, fragilă și insalubră, supusă deteriorării și incendiilor. Vara, o grădină cu scaune și estradă oferea o soluție mai ușoară (pînă începeau ploile).

Din acest punct de vedere Botoșanii n-au făcut excepție. După cum s-a văzut mai sus, aici spectacolele teatrale s-au dat la început tot în săli improvizate, fie la Școala publică de băieți, fie în fostele case Sommer, aflate vizavi de actuala Bibliotecă județeană *Mihai Eminescu*, fie în grădinile de vară *Petrino* din mahalaua lipovenimii și *Vîrnav*, numită mai tîrziu *Belvedere* și apoi parcul Mihai Eminescu. Sigur, unele din aceste locuri improvizate se vor mai menține multă vreme, mai ales cele din grădinile de vară.

Însă, începînd cu a 2-a jumătate a secolului al XIX-lea cînd cresc pretențiile publicului nu numai asupra calității repertoriului și a artei interpretative, ci și a condițiilor de vizionare a spectacolului, s-au impus tot mai mult ideea și necesitatea unor localuri de teatru mai elegante și înzestrate cu aparatură necesară, conforme și cu “rangul” economic al orașului respectiv. Astfel, interioarele sălilor din Iași, Cluj, Focșani, Galați, Caracal devin mai îngrijite, și chiar luxoase, iar exteriorul lor vădește o anumită preocupare de stil arhitectonic.

Botoșanii, care ca “rang” economic era încă al doilea oraș al Moldovei după Iași, nu puteau să rămînă în urma înnoirilor ce se petreceau și în acest domeniu.

Așa se face că în anul 1860 se ridică la Botoșani “Teatrul lui Petrache Cristea” denumit așa după numele proprietarului care a construit o clădire de dimensiuni neobișnuite prin „reuniunea mai multor case vechi” sub o singură fațadă²⁴, lucru ce a permis amenajarea primei săli

²³ Ibidem. Vezi și „Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900”, p. 207

²⁴ Eugenia Greceanu, Ansamblul urban medieval Botoșani, 1981, p. 118.

speciale pentru teatru din oraș după modelul teatrelor din Occident, cu scenă, decoruri, două rînduri de loji, parter, galerie, orchestră și alte accesorii. O asemenea sală atrăgea ca un magnet trupele de teatru române și străine care peregrinau prin țară. În monumentala clădire au mai funcționat prefectura, consiliul județean și comitetul permanent al consiliului județean, alte instituții administrative sau culturale, dar a rămas cunoscută doar cu numele generic de *Teatru*. După 1912, cu transformările de rigoare, această sală de teatru a devenit sală de cinematograf. Botoșănenii mai în vîrstă o știu sub numele de cinematograful *Lux* (pînă în 1948) și de cinematograful *30 Decembrie* (din 1948 pînă în 1980 cînd, din lipsa lucrărilor de întreținere și consolidare, s-a prăbușit. O parte a clădirii teatrului lui Petrache Cristea a mai rezistat pînă în anul 1983 cînd a fost demolată, iar pe terenul rămas liber s-a construit clădirea nouă de poștă și telefoane din centrul vechi).

Revenind la Teatrul *Petrache Cristea* din 1860, mai mult ca sigur că, inițial, el arăta ca un teatru modern al acelor vremi și nu așa cum îl descrie, într-un fel malițios, avocatul botoșănean Vladimir Șardin²⁵ că arăta pe la 1882, după ce se scurseseră, totuși, 22 de ani de folosire în care, după cum vom vedea, s-au schimbat și proprietarii, iar cei ce l-au dat și luat în antrepriză nu s-au îngrijit decît de obținerea cîștigului imediat, fără a mai face investiții în renovări.

În a sa *Istorie a teatrului în Moldova*, T. T. Burada menționează că prin anul 1862 juca în diferite orașe din Moldova o trupă de actori sub conducerea unei actrițe și cîntărețe românce, Maria Vasilescu. Din acea trupă făcea parte Dimancea, Xenofon, Șibovici, Condopol, Ivolschi și alți actori proveniți de la diferite trupe teatrale din Iași și București, iar ca repertoriu se jucau comedii naționale cu cîntece cum ar fi *Mutul*, *Minunică băiat de lut*, *Doi țărani și cinci cîrlani*, *Banul*, *ochiul dracului*, *Voicu Plugariu*, *Doi amployați într-o pereche de ciubote*, precum și mai multe piese de V. Alecsandri și C. Negruzzi. La fiecare reprezentație Maria Vasilescu cînta doina cea duioasă și alte cîntece naționale cu care stîrnea entuziasmul publicului.²⁶

Deși T.T. Burada nu pomenește între orașele și orașelele în care a jucat trupa Mariei Vasilescu în anii 1862-1864 decît Roman, Piatra-Neamț, Vaslui, (unde spectacolele s-au dat în barăci improvizate sau cafenele) Bîrlad și Galați (în teatre anume construite), credem că și Botoșanii, cu teatrul său nou, modern, au fost gazda acestei trupe, în

²⁵ Vladimir Șardin – „Teatrul Petrache Cristea”, în „Botoșanii în 1932 – schiță monografică” editată de Liga Culturală – secția Botoșani, p. 242-245

²⁶ T.T. Burada, op.cit. p. 436

acești ani. Și dacă asupra acestui fapt poate exista incertitudine, datorită și lipsei documentelor, în ceea ce privește prezența la Botoșani a unei trupe de teatru vestită în epocă, această incertitudine dispare.

Este vorba despre trupa reunită Fany Tardini – frații Ion și Al. Vlădescu despre care același autor pomenit mai sus afirmă că în anul 1863, după ce dăduse mai multe spectacole la Iași, s-a dus la Brașov unde a jucat mai multe piese de teatru național, obținând un succes deosebit. “După aceea în primăvara anului 1864, acea trupă, care dăduse mai multe reprezentațiuni în Botoșani (subl. n.) plecă la Cernăuți (Bucovina) după invitația și stăruința fraților Costin, mari proprietari din Bucovina”²⁷.

Desigur, informația este foarte prețioasă însă foarte lapidară. Trupa Tardini-Vlădescu a dat mai multe spectacole la Botoșani, dar câte? Și în ce perioadă? În primăvara anului 1864 sau, poate, o întreagă stagiune în iarna 1863-1864?

Preluând informația de la T. T. Burada, fără să vrea și Teodor Balan face aceeași greșeală de situație în timp și afirmă că “în primăvara 1864 ea (Fani Tardini – n.n.) se găsea cu trupa ei la Botoșani, unde o văzu boierul bucovinean Emanuil Costin, așezat în Moldova. Acesta se hotărî s-o angajeze pentru Cernăuți”.

Fără să facă o cît de mică socoteală a timpului necesar purtării unei corespondențe care la vremea aceea se făcea cu diligență, Teodor Balan ne dă în plus o serie de date prețioase, afirmînd în continuare că Emanuil Costin i-a înștiințat cu privire la Fany Tardini pe cunoscuții săi din Bucovina, în rîndurile cărora se găseau și frații Alecu și Gheorghe Hurmuzachi. Aceștia întemeiaseră un comitet teatral și au făcut intervențiile necesare către Guvernămîntul Bucovinei, obligîndu-se totodată să acopere din averea lor un eventual deficit. Odată terminate pregătirile preliminare, Fany Tardini a fost invitată de acest comitet să vină cu trupa ei la Cernăuți.

Abia acum, spune T. Balan, văzîndu-se atît de mult încurajată și solicitată, Fany Tardini înaintează, la 8 februarie 1864, din Botoșani, unde se afla cu trupa ei (subl.n.) către Consulatul General Austriac din Iași o cerere în limba germană, rugîndu-l să intervină la Guvernămîntul Bucovinei pentru a i se elibera autorizația necesară spre a da, în limba română, la Cernăuți, 20 de reprezentații teatrale.

Răspunsul favorabil că i se acordă autorizația cerută cu condiția să nu înființeze la Cernăuți un teatru stabil, a venit purtînd data de 22 februarie²⁸ deci la 14 zile de la solicitare, un timp destul de scurt care, ținînd cont și de birocrația autorităților austriece mai ales cînd era vorba

²⁷ Ibidem., p. 436-437

²⁸ Teodor Balan, op. cit., p.14-15 și 180

de solicitările românilor, ne face să credem că Fany Tardini și-a dat cererea din Botoșani pe stil nou, adoptat de mult în imperiul Austriac, ceea ce în Botoșani însemna de fapt 27 ianuarie. Odată autorizația căpătată, Fany Tardini cu trupa sa plecă la Cernăuți dînd acolo primul spectacol în ziua de duminică 1/13 martie 1864.²⁹

Am insistat asupra acestor amănunte pentru ca și cititorul să-și poată da seama că timpul scurs între data cînd Emanuil Costin a văzut-o jucînd, la Botoșani, pe Fany Tardini și hotărîrea ei din 27 ianuarie/8 februarie 1864 de a da curs invitației comitetului român bucovinean pentru a juca la Cernăuți a fost destul de îndelungat și acest lucru ne îndreptățește să afirmăm că trupa Tardini-Vlădicescu a jucat la Botoșani întreaga stagiune din iarna anilor 1863-1864 și nu doar “cîteva reprezentațiuni în primăvara anului 1864”.

Este de la sine înțeles că trupa condusă de Fany Tardini și repertoriul jucat la Cernăuți sînt aceleași cu care a jucat la Botoșani în iarna anului 1863-1864.

Despre originea și viața artistei Fany Tardini nu s-a scris prea mult. Numele ei este italianesc, însă unii exegeți îi neagă originea italiană³⁰, în timp ce alții susțin că era italiancă, dar născută la Triest, în anul 1823. Tatăl ei se mutase la Galați, unde și-a deschis o agenție de vapoare, astfel că, fiind crescută în acest oraș, Fany Tardini s-a românizat, deși limba și scrierea germană învățate în copilărie la Triest le-a stăpînit foarte bine toată viața. În tinerețe s-a atașat trupei lui Costache Caragiale unde și-a însușit arta dramatică mai mult pe cale empirică.³¹ A jucat un timp cu Mihail Pascaly, alt mare artist de la care a învățat mult iar pe urmă și-a creat o trupă proprie, în colaborare cu Alexandru și Ioan Vlădicescu.

La Botoșani și la Cernăuți în iarna 1863-1864 și, respectiv, primăvara 1864, din trupă făceau parte: domnii Stavru Sachelarie, Alexandru Evolschi, Conrad Scotu, Ioan Delacia (scris și D. Lacia sau simplu Lacea), Alexandru Vlădicescu, Lache Chirimescu, Nicu Constandinescu, Ioan Romanescu, Ioan Comino și Bujorean; doamnele Fany Tardini, Catinka Dimitreasca și Elena Albeasca; domnișoarele Mica (Alexandrina) Albeasca, T. Arghileasca, Dimitreasca și Matilda, în total 17 artiști.³²

²⁹ Ibidem, p. 18 (T. Balan redă întocmai afișul întocmit de Fany Tardini care anunța începerea seriei de spectacole “ astăzi Duminică 30 Faur sau 13 martie 1864”, ceea ce, evident, era o greșală, luna februarie neputînd avea 30 de zile)

³⁰ Petre D. Sturza, “Amintiri. Patruzeci de ani de teatru” București, Editura “Casa Școalelor”, 1940, p.163

³¹ Octav Minar, „Caragiale (Omul și opera)”, Iași, Editura Librăriei Socec,[f.a.],p.13.

³² Teodor Balan, op. cit. p. 16

Din fericire, în ziarele în care apăreau atunci la Cernăuți, în special *Bukowina* și *Foaia societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina* precum și în corespondența contemporanilor cum ar fi cea purtată de familia Hurmuzachi cu Gheorghe Barițiu, cu Vasile Alecsandri și cu alții, s-au păstrat caracterizări asupra talentului unor artiști din această trupă. Iată câteva consemnate și de Teodor Balan:

“În fruntea ansamblului se găsea, vezi bine, directoarea Fany Tardini. Avea o înfățișare plăcută și atît habitul (îmbrăcămintea, costumele – n.n.) cît și gesturile ei erau elegante. Dispunea de o inteligență rară, care îi permitea să-și joace rolurile cu o măiestrie neîntrecută. Era „maestră” și în rolurile tragice, iar la recitări excela printr-o impecabilă dicțiune. Peste tot, era o femeie extraordinară, o „adevărată artistă”.

Alături de ea se situa Alexandru Vlădicesu, tovarășul ei de viață. Alexandru Hurmuzachi vedea în el „un talent foarte deschis, un artist inteligent, fin și și de o înfățișare plăcută. Dispunînd de un glas de bariton apreciabil, reușea să entuziasmeze publicul cu cîntece naționale”. Deși “fără învățătură”, a devenit totuși un mare artist. Avea “simț fin și bun”. La întrebarea lui Al. Hurmuzachi, Vasile Alecsandri, îl caracterizează astfel pe Al. Vlădicescu: “mă întrebi cum îmi place talentul lui Vlădicescu? O singură dată l-am văzut jucînd pe scena din Iași și am constatat că are foarte bune dispuneri pentru arta dramatică; pe lîngă aceste mai este înzestrat cu un glas simpatic care se poate încă mult dezvolta. La rîndul său Hurmuzachi era convins că Alexandru Vlădicescu ar fi pentru Iași *o prea bună achizițiune*”:

Evoltschi sau Ivolschi, imita foarte bine pe greci, evrei și lipoveni. Ca lipovean droșcar în piesa *Doi morți vii*, era de un comic irezistibil. Cu el rivaliza în scenele comice artistul Comino. Lacea era specializat în roluri de bătrîni, iar Sachelarie în cele de intigrant. Chirimescu era bine în rolul lui Acrostihescu în piesa *Doi morți vii*.

Artistele puteau fi numite bune, chiar foarte bune. Adesea jocul lor nu era mai prejos de cel al colegilor lor. După părerea lui Al. Hurmuzachi, care nu lipsea de la nici o reprezentație, Dimitreasca și Albeasca erau “foarte bune actrițe”. Domnișoarele apăreau în roluri mai mici și de aceea au rămas nemenționate. Între ele s-a remarcat totuși domnișoara Matilda – al cărei nume de familie nu se cunoaște - care excela prin frumusețe. Pe dînsa a eternizat-o Vasile Alecsandri în piesa *Agachi Fluture*.³³

³³ Teodor Balan, op.cit., p. 16-17

În prima stagiune la Cernăuți din primăvara anului 1864 trupa Tardini – Vlădicescu a dat într-un răstimp de două luni și jumătate (1/13 martie – 17/29 mai) 31 de reprezentații cu următoarele 33 de piese pe care în mod cert le-a jucat și la Botoșani în stagiunea din iarna 1863 - 1864: *Radu Calonfirescu*, vodevil național în cinci acte; *Baba Hîrca* vodevil național în 2 acte de Matei Millo, muzica de Flechtenmacher; *Un trîntor cît zece*, comedie – vodevil într-un act; *Chirița în Iași*, comedie – vodevil în 3 acte de V. Alecsandri, muzica de Flechtenmacher; *Cimpoiul Dracului*, vodevil național în 2 acte; *Hoțul și Fanaragiul*, comedie într-un act; *Iașii în carnaval*, tablou în 3 acte de V. Alecsandri; *Iancu Jianu, căpitan de haiduci*, melodramă națională în 4 acte de I. Anestin, muzica de I. Wachmann; *Doi morți vii*, vodevil național în 2 acte de V. Alecsandri, muzică de Flechtenmacher; *Fata cojocarului*, vodevil într-un act de D. Miclescu; *Doi țărani și cinci cîrlani*, comedie într-un act; *Herșcu Boccegiu*, cântonetă de V. Alecsandri, *Gabrina sau camera leagănului*, dramă în 3 acte traducere din franceză de Alecu Poenariu; *Învierea Babii Hîrcii*, dramă – vodevil național în 4 acte de M. Pascaly, muzica de Wachmann; *Soldatul și plăieșul*, vodevil național cu cîntece în 2 acte de Porfiriu; *Scara mîței*, comedie într-un act de V. Alecsandri; *Cine vrea poate*, vodevil național în 2 acte, tradus (sic!) din franceză de Stănescu; *Munteanu*, cântonetă – vodevil de Carada; *Omul care își ucide femeia*, vodevil în 2 acte de Pop; *Corbul român*, vodevil național într-un act de V. Alecsandri; *Urîta satului*, vodevil în 2 acte de Carada, muzica de Flechtenmacher; *Doi pricopsiți*, comedie într-un act tradusă din franceză de Mihăilescu; *Doi soldați români*, comedie națională într-un act de Simion Mihăilescu; *Onoarea franceză sau Jorj și Maria*, dramă în 6 acte tradusă din franceză de Grigorescu; *Bogdan-Vodă*, dramă națională cu cîntece războinice în 5 acte, cu tablouri de Ioan D. Lacia, sujet (subiect - n.n.) după scrierile lui Pelimon; *Idiotul sau Suteranele de Elsberg*, dramă în 5 acte și 3 tablouri tradusă de Mihăilescu; *Fătu – Haiducul*, comedie națională cu cîntece în 2 acte de Pănescu; *Piatra din casă*, comedie într-un act de V. Alecsandri, muzica de Flechtenmacher; *Tuzu Calicul*, vodevil național în 2 acte de Matei Millo; *Săracul cîstit*, comedie națională în 3 acte cu cîntece de Halepliu; *Viitorul României*, monolog național în viersuri într-un act de M. Pascaly; *Însurățerii*, vodevil național în 2 acte de M. Millo, muzica de Flechtenmacher; *Don Karlos*, *Infante de Spania*, tragedie de Fr. Schiller; *Bărbierul din Sevilla*, comedie vodevilă în 4 acte, tradusă de Costache Caragiale.³⁴ Bogat

³⁴ T. Balan, op. cit., p. 17 - 43. Autorul prezintă și distribuția actorilor în fiecare piesă precum și cronicile ziarelor cernăuțene asupra jocului acestora și a modului cum s-a

repertoriu, precum vedem, și mai ales național, pe care și botoșănenii l-au apreciat, desigur, înainte de plecarea trupei la Cernăuți. Din păcate, spre deosebire de Cernăuți, la vremea aceea nu apăreau ziare la Botoșani așa că nu avem informații sau cronici despre trupele și spectacolele teatrale date de acestea aici. De asemenea nu se cunoaște, încă, să fi existat vreo corespondență între personalități botoșănene cu alte personalități pe această temă.

Referitor la plecarea trupei Tardini – Vlădicescu din Botoșani la Cernăuți în primăvara anului 1864 și de aici la Brașov (pentru o stagiune ce a susținut-o între 5 iulie - 20 septembrie 1864)³⁵, T. T. Burada, fără a arăta sursa de informație, afirmă: “În acea trupă se afla angajat (subl.n.) și Eminescu, marele nostru poet... Această trupă terminându-și șirul reprezentațiunilor sale, se întoarse iarăși în Botoșani împreună și cu Eminescu (subl.n.) care porni și el cu trupa prin mai multe orașe din România”³⁶. Deși a fost preluată și de alți cercetători³⁷ ai vieții și operei lui Eminescu, afirmația lui T. T. Burada cum că genialul nostru poet ar fi făcut parte, în primăvara anului 1864, ca angajat, din trupa de teatru condusă de Fany Tardini, plecând cu aceasta de la Botoșani la Cernăuți, este, dacă nu eronată, cel puțin discutabilă. În afară de faptul că Eminescu nu este cuprins în lista persoanelor care compuneau trupa sosită la Cernăuți, cum ar fi fost firesc dacă ar fi fost angajat, dar din amintirile colegilor săi de la gimnaziul cernăuțean reiese că viitorul poet era nelipsit de la reprezentațiile date sub semnul “fiului Latonei” – cum zice unul din ei – însă în calitate de spectator în sală.

Iată cum își amintește Theodor Ștefanelli acest episod al primăverii anului 1864 și influența puternică ce a avut-o teatrul asupra lui Eminescu: “Cînd, după disparițiunea din primăvara anului 1863, se ivi iarăși în Cernăuți, în primăvara anului 1864, Eminescu a avut ocazia să

manifestat publicul.

³⁵ „Istoria teatrului în România.II”, p.59

³⁶ T.T. Burada, op. cit. p. 437

³⁷ În legătură cu studiile și peregrinările lui Eminescu alături de trupele teatrale s-au scris sute de pagini cuprinzînd amintiri ale colegilor și ale celor ce l-au întîlnit în acea perioadă, cărți, studii și articole speciale publicate în diverse reviste, dicționare etc., mai vechi sau mai noi. Bibliografia pe această temă fiind foarte vastă, recomandăm celor interesați oricare ediție a eminenței opere științifice “Viața lui Mihai Eminescu” de George Călinescu în care autorul citează aproape tot ce s-a publicat despre Eminescu, școlar la Cernăuți, fugăr cu trupa Tardini, pribeag și sufleur în diferite trupe în perioada 1863-1869 și din care se pot cunoaște respectivii cercetători ce au preluat afirmația lui T.T. Burada, afirmație pe care nici G.Călinescu nu o împărtășește. (Vezi George Călinescu, “Viața lui Mihai Eminescu”, ediție și repere istorico-literare alcătuite de Andrei Rusu, Editura Minerva, București 1986, p. 63-67)

vadă trupa de teatru a D-nei Fany Tardini, care a dat reprezentații în sala *Hotelului de Moldavie* din începutul lunii Martie până la 15/27 Maiu 1864³⁸ și apoi a fost angajată și pentru stagiunea din Noiembrie 1864 până la Martie 1865. Pe vremea stagiunei de primăvară 1864, era și Eminescu la Cernăuți.

Trupa D-nei Fany Tardini a fost întâiul teatru românesc pe pământul Bucovinei și a avut o deosebit de mare înrîurire asupra dezvoltării vieții și activității românilor din Bucovina.

Venea publicul din toate unghiurile Bucovinei să asiste la reprezentații, iar studenții nu lipseau nici odată de la dînsele. Era tot una, ori de aveau parale sau ba, pentru că cei ce puteau plăti prețul mic la intrare ce era satorit pentru studenți, intrau cu bilete cumpărate de dînșii; la mulți le împărțea comitetul teatral bilete prin profesorul Sbiera, iar restul forma un grup înaintea ușei de intrare și nu era seară să nu se afle cîțiva bărbați cu dare de mîna cari plăteau intrarea pentru grupul întreg de studenți ce asediau ușa teatrului. Astfel tot parterul teatrului era ocupat de studenți, și nici Eminescu, și nici eu, nu lipseam de la aceste reprezentații (subl.n.).

Eminescu era foarte atent la cele ce se petreceau pe scenă. El sta nemișcat cu privirea ațintită asupra actorilor, ca și cînd ar fi voit să soarbă toată acțiunea și frumoasele melodii cîntate de dînșii, și se supăra grozav dacă careva din colegi îl stingherea prin întrebări sau observări. Îl supăra mult și aplauzul zgomotos din teatru, pentru că în aceste aplauze se pierdeau multe fraze și melodii ale artiștilor. Pe Eminescu nu l-am văzut aplauzînd nici odată, dar acțiunea din piesa reprezentată se oglindea pe fața sa și în ochii săi scînteietori. Dacă ieșea între acte prin coridoarele teatrului, atuncia Eminescu fredona melodiile auzite pe scenă sau repeta fraze din piesa reprezentată.

Îmi aduc aminte că la o astfel de ocazie, după ce fredonase o melodie, se opri deodată drept înaintea unui student, cunoscut al său, și-i zise brusc în față, fraza auzită în acea seară pe scenă: *Ah! Ești un laș și te voi pălmui!* Studentul, căruia se vede că-i scăpase această frază, era surprins de amenințarea lui Eminescu și se dete repede într-o parte. Noi, ceilalți, izbucnirăm într-un hohot de rîs, iar Eminescu îi zise rîzînd și el: *Mă! Tu nici nu știi ce s-a jucat pe scenă!*

Și asupra noastră, a studenților, a avut acest teatru mare înrîurire. Vedeam piese patriotice naționale, auzeam o limbă frumoasă și cîntece bine executate și astfel ne îndeletniciam și noi în declarațiuni și ne

³⁸ De fapt ultima reprezentație, cea de adio, dată în folosul “Societății pentru cultură din Bucovina” a avut loc la 17/29 mai 1864. (Vezi Teodor Balan, op. cit. pag. 16)

însuflețeam din piesele alcătuite din istoria trecutului nostru. Toată învățătura noastră în decursul celor opt ani de zile din liceu n-a avut atîta influență asupra dezvoltării noastre naționale ca acest teatru”.³⁹

Afirmația lui Teodor Ștefanelli că M. Eminescu abia la Cernăuți a avut ocazia să vadă jucînd trupa Tardini-Vlădicescu (subl.n.) este o dovadă în plus că acest lucru nu s-a întîmplat anterior, la Botoșani, în iarna 1863-1864, cum ar fi fost firesc și că, în consecință, el nu a revenit la Cernăuți, odată cu trupa, ca angajat al ei.

Desigur, se poate naște întrebarea: cum de n-a participat Eminescu la reprezentațiile de teatru ale trupei condusă de Fany Tardini date la Botoșani în iarna 1863-1864?

Un răspuns, bazat doar pe bănuieli și presupuneri, ni-l dă George Călinescu care crede că toată primăvara, vara și iarna 1863-1864, Mihai Eminescu a stat la Ipotești cu consimțămîntul lui Gheorghe Eminovici care “se obișnuise cu ideea să dea acest băiat dacă nu la meșteșug, la o îndeletnicire mai pe puterile lui” cu atît mai mult cu cît se făcea resimțită și lipsa de mijloace pentru a-i plăti costul școlii într-o vreme cînd ceilalți frați mai mari, terminînd liceul, cereau întreținerea în școli mai înalte în străinătate. “Mai cuminte, deocamdată, e să ne închipuim că Mihai s-a întors la Ipotești... cu gîndul de a se prezenta ca pregătît în particular... Și dacă peste vară n-avea ce căuta la Cernăuți, cu atît mai puțin probabil este să se fi dus iarna, pe care va fi petrecut-o citind în casă cărțile lui tată-său și umblînd prin casele din sat cu bătrîni care știau să povestească”⁴⁰.

Ca să vadă spectacolele de teatru date de trupa Tardini la Botoșani ar fi avut nevoie de încuviințarea căminarului și mai ales de bani, pe care acesta nu-i avea sau nu era dispus să-i cheltuiască în acest mod.

În concluzie, neavînd posibilitatea de a viziona reprezentațiile teatrale și deci de a intra în contact cu actorii și conducerea teatrului, Mihai Eminescu nu putea să plece de la Botoșani la Cernăuți, în primăvara anului 1864, împreună cu aceștia și cu atît mai mult ca angajat în trupa condusă de Fany Tardini, așa cum afirmă T. T. Burada și apoi și alții.

De altfel, toți aceștia nu au luat în considerare și un alt fapt: pentru că nu avea bani să-și continue studiile și să-și dea examenul de clasa a II-a la Cernăuți, Mihai Eminescu a solicitat Ministerului Instrucțiunii o bursă dîndu-se drept elev în clasa a II-a la gimnaziul din Botoșani. Cum însă directorul acestuia răspunde ministerului la

³⁹ Emil Th. Vasiliu, “Teatrul și Eminescu – Amintirile a doi foști colegi de școală ai poetului”, în „Teatrul Eminescu”, Număr festiv – Botoșani, martie 1915, p. 12-13.

⁴⁰ G. Călinescu, op. cit., p. 63-64.

întrebarea asupra purtării elevului, la 21 februarie 1864, că nu are nici un școlar cu acest nume, Eminescu trimite la minister un certificat de bună purtare și învățătură, desigur din partea gimnaziului din Cernăuți. Din nefericire, ministerul, înapoiind certificatul, la 21 martie 1864 (subl. noastră) îl informează prin gimnaziul botoșănean pe solicitantul de subvenție că nu are deocamdată nici un loc de bursier.⁴¹ Ce era să facă acum? Se duce iar la Cernăuți, spre a încerca să-și dea examenele. De unde a luat bani pentru gazdă și taxe, nu se știe. Poate l-a înduplecat cu promisiuni pe Gheorghe Eminovici. Cert este că plecarea a fost după 21 martie 1864 când a primit răspunsul de la minister și când, deja, trupa Tardini-Vlădescu era plecată din Botoșani și începuse reprezentațiile teatrale la Cernăuți de cel puțin două săptămîni. Oricum, Eminescu a putut urmări spectacolele trupei la Cernăuți timp de două luni, pînă la ultimul din 29 mai 1864 (stil vechi) și a fost atît de entuziasmat încît, după spusele lui Teodor Ștefanelli și ale altor colegi, voia cu tot dinadinsul să devină actor și autor dramatic.

Se pare că de dragul teatrului a părăsit din nou gimnaziul pentru că, odată cu plecarea actorilor români din Cernăuți dispare și Eminescu. Trupa sosise prin Botoșani și se întorcea tot pe acolo pentru a se îndrepta, prin Moldova și pasul Buzăului, spre Brașov, unde Fany Tardini obținuse anterior autorizație pentru o stagiune de vară și unde un comitet compus din membrii a peste 130 de familii de români înstăriți le asigura succesul, deci și venitul, pe timp de trei luni.⁴²

La întrebările: dacă venise oare Eminescu la Cernăuți numai de hatîrul teatrului și se întorcea iarăși, pe urmele trupei la Ipotești? ori s-a luat după actori și, primit în cele din urmă de ei cu gîndul de a-i folosi istețimea la ceva, a mers și el pînă la Brașov?, G. Călinescu afirmă: “bănueliele multora sunt că s-ar fi dus cu actorii și în sprijinul acestei promisiuni stă și afirmația lui Iacob Negruzzi că Mihai ar fi fost cîndva la Brașov, precum și unele considerații de ordin psihologic. Întoarcerea fără rost acasă a lui Mihai era din orice punct de vedere o acțiune riscantă. Dacă fugise la Cernăuți după trupă și se întorcea acum, îl aștepta bătaia, dacă se dusesse acolo pentru examene și venea înapoi fără să și le fi dat, îl păștea o vară de cicăleli și muștrări paterne”.⁴³

⁴¹ N. Răutu, “Istoria liceului Laurian din Botoșani, 1859-1909”, Botoșani, 1909, p.25–27
Trebuie să se țină seama că în Bucovina și Transilvania, ca și în întreg Imperiul Austriac, datările se făceau după calendarul nou gregorian, în timp ce în România, pînă în 1924 s-a folosit datarea pe stil vechi, după calendarul iulian.

⁴² G. Călinescu, op. cit. p. 67

⁴³ Ibidem., p. 68

Alte informații ca aceea că, în 1866 când Eminescu apare la Blaj, umbla printre tinerii de acolo zvonul că venise un student cu trei clase gimnaziale, precum și aceea că la moartea poetului, în partea din hîrțile rămase de la el la un oarecare domn Tălășescu, s-a găsit un certificat școlar din care reieșea că Eminescu absolvise clasa a treia la gimnaziul catolic din Sibiu, certificat pe care l-a văzut și Slavici, îl determină pe G. Călinescu să tragă concluzia că este cu puțință ca de la Brașov, unde sosise cu trupa de actori la 14/26 iunie 1864, Eminescu să se fi repezit pînă la Sibiu, unde se afla și fratele său Nicolae ca student jurist, și să-și fi dat examenele pentru trecerea claselor a II-a și a III-a gimnaziale, ca pregătit în particular.⁴⁴

În sprijinul acestei ipoteze mai adăugăm un fapt trecut cu vederea chiar de George Călinescu care afirmă că pe la începutul lunii octombrie 1864 Eminescu se întorsese acasă, de unde făcea demersuri printr-o cerere din 4 ale lunii respective pentru ocuparea slujbei de practicant la Tribunalul Botoșani⁴⁵, dar nu se întrebă: dacă în primăvară nu s-a întors de frica bătăii sau a cicălelilor paterne, cum de s-a întors în toamnă fără să fi avut în buzunar certificatul de absolvire, măcar a clasei a II-a și, de ce nu, chiar și a clasei a III-a? Mai mult ca sigur l-a avut pe primul, căci altfel nu ar fi reușit să-l înduplece pe Gh. Eminovici să-i aprobe plecarea la Cernăuți, sub motivul continuării studiilor, la începutul lunii martie, 1865,⁴⁶ cînd, de fapt, scopul lui era să se întâlnească cu trupa de actori condusă de Fany Tardini⁴⁷.

Precizăm că după terminarea stagiunii de vară de la Brașov, la 1/13 septembrie 1864, trupa a pornit la drum, întorcîndu-se la Cernăuți spre a onora invitația și contractul încheiat cu moșierii români și comitetul teatral de acolo de a juca stagiunea din iarna 1864-1865 în acel oraș, adică de la 1 noiembrie 1864 pînă la sfîrșitul lunii aprilie 1865 (stil nou). Din păcate, nu se cunoaște traseul urmat de trupă de la Brașov spre Cernăuți. Bănuim, numai, că va fi fost tot cel de la venire, dar în sens

⁴⁴ G. Călinescu, op. cit., p. 68 – 69

⁴⁵ Idem., p. 69-70. De fapt cererea este datată 5 octombrie 1864. Vezi Gh. Ungureanu, "Eminescu în documente de familie", Editura Minerva, București 1977, p. 280, document nr. 231.

⁴⁶ La 9 martie 1865 M. Eminescu solicită Prefecturii Botoșani ca pe baza "anexatei garanții" să i se elibereze un pașaport. Garanția sună așa: "Subsemnatul prin aceasta ieu asupra-mi garanția pentru fiul meu anume Mihail Eminovici, care are necesitate de un pașaport pe unsprezece luni pentru străinătate spre a-și continua studiile. Pentru siguranță am subsemnat. G. Eminovici. Botoșani, 865 mart 9 zile". (Vezi Gh. Ungureanu, op. cit., p. 282, document nr. 234.)

⁴⁷ G. Călinescu, op. cit., p. 71-72.

invers, adică prin pasul Buzăului – localități din Moldova – Botoșani – Cernăuți. De asemenea, nu se știe dacă Eminescu a revenit la Ipotești odată cu trupa Tardini, în caz că aceasta a urmat traseul presupus de noi care includea și Botoșanii. Faptul că el depune cererea pentru slujbă către Tribunalul Botoșani la 5 octombrie 1864, deci cu mai mult de o lună înainte de data programată ca trupa Tardini să înceapă stagiunea de la Cernăuți, nu exclude posibilitatea ca Eminescu să fi venit împreună cu actorii, ba dimpotrivă, dacă se face următorul raționament: drumul de la Cernăuți la Brașov a fost parcurs în primăvară în perioada 4 iunie⁴⁸ - 26 iunie, iar cel de la Brașov la Cernăuți în perioada 13 septembrie – 1 noiembrie 1864 (stil nou folosit în Transilvania și Bucovina). Deci la ducere actorii s-au grăbit, fiind în întârziere) și au făcut drumul în trei săptămâni, neoprind să mai dea spectacole la Botoșani sau în vreo altă localitate de pe traseu. La întoarcere, însă, drumul a durat cu aproape patru săptămâni mai mult, ceea ce face posibilă prezența acasă a lui Eminescu înainte de 5/17 octombrie 1864*. Dacă s-a întâmplat așa, înseamnă că și trupa Tardini a avut timp suficient ca în cele patru săptămâni să dea mai multe spectacole în fața botoșănenilor care au primit-o întodeauna cu entuziasm și afecțiune. Lipsa documentelor face ca toate acestea să rămână doar presupuneri, e drept, verosimile, dar presupuneri.

În schimb, pentru cel puțin o parte din lunile aprilie și mai 1865 prezența trupei Tardini-Vlădicescu la Botoșani este o certitudine bazată pe documente.

Stagiunea din iarna 1864-1865 a trupei la Cernăuți a început cu o întârziere de două săptămâni, la 14 noiembrie 1864, din cauza piedicilor puse de directorul trupei germane de la teatrul de acolo, Sinnmayer, sprijinit evident de autoritățile austriece și s-a sfârșit, oficial cu reprezentația de adio din 27 martie, dar la cererea publicului au mai fost date încă 3 spectacole în următoarele 3 seri, deci până la 30 martie 1865. În acest interval Fany Tardini a încheiat cu Comitetul teatral român din Cernăuți un nou contract pentru stagiunea de iarnă 1865-1866 și a depus mai multe cereri către Guvernământul Bucovinei spre a obține autorizația necesară, ultima fiind datată “4 aprilie 1865, Cernăuți”. La aceste cereri autoritățile austriece i-au dat mai întâi autorizație pentru lunile de vară,

⁴⁸ Deși spectacolul de adio a avut loc la 29 mai, Fani Tardini a trebuit să mai întârzie la Cernăuți pentru încheierea contractului cu Comitetul teatral român pentru stagiunea de iarnă 1864 -1865. Abia după încheierea acestuia a depus, la 3 iunie 1864, cererea de aprobare către Guvernământul Bucovinei. (Vezi Teodor Balan, op. cit.; p. 44 și 182-184, anexele nr. 6 și 7)

* Desigur cererea n-a fost depusă în chiar ziua în care Eminescu a ajuns acasă.

lucru inacceptabil din mai multe motive, apoi și pentru iarna 1865-1866 dar, tot așa, cu niște condiții jignitoare. Văzînd că întîmpină dificultăți din partea Guvernămintului, Fany Tardini a renunțat la autorizația primită luîndu-și pentru un timp rămas bun de la Bucovina.⁴⁹

Și astfel, îndată după 24 martie / 4 aprilie 1865 Fany Tardini, cu aproape întreaga trupă cu care jucase la Cernăuți, sosește iar la Botoșani unde rămîne pînă cel puțin la data de 5/17 mai, același an, adică mai bine de 6 săptămîni. Nu știm cîte reprezentații s-au dat, dar la o frecvență obișnuită de 3-4 pe săptămîină, rezultă în jur de 20-22 spectacole. Ce s-a jucat? Desigur, piese mai vechi și mai noi pe care trupa le-a jucat la Cernăuți în stagiunea de iarnă 1864-1865. Acolo s-au dat 46 reprezentații (mai puține pe săptămîina pentru că trebuiau să fie alternative cu cele ale trupei germane a lui Sinnmayer – n.n.) și s-au jucat 30 piese românești (din care 18 noi), 22 traduceri din limba franceză (din care 20 noi) și 2 traduceri din germană (ambele noi), în total 54 de piese din care 40 noi și 14 cunoscute publicului din stagiunea de primăvară 1864.

Considerăm necesar să enumerăm aceste 40 de piese noi jucate de trupa Tardini-Vlădicesu la Cernăuți, așa cum le-a notat Teodor Balan⁵⁰, conform afişelor și presei cernăuțene a vremii, deoarece unele din ele s-au jucat și la Botoșani și pentru că astfel cititorul poate cunoaște repertoriul acestei trupe, autorii pieselor românești, traducătorii celor străine etc.

Repertoriul, după cum se va vedea, era foarte variat și cuprindea de la drame sau comedii în mai multe acte, reprezentate fiecare într-un singur spectacol, pînă la vodeviluri într-un act, cançonete sau chiar simple cîntece patriotice, executate cîte două și trei pe seară.

În ordinea reprezentării, aceste noi producții au fost: *Zmeul nopții*, vodevil în 2 acte, tradus din franceză de I. Nacu; *O căsătorie fără voie*, vodevil într-un act; *Mănăstirea de Kastru*, dramă în 5 acte și un tablou de D. Dino și Leimusin, tradusă din franceză de Fany Tardini. * *Pensionul de fete*, comedie în 2 acte, tradusă din franceză; *Pisica și șoarecul*, comedie în 2 acte, tradusă din franceză de M. Millo; *Gelosul sau Maria Roza*, dramă în 5 acte, tradusă din franceză de Marcel Caminschi; *Viconte de Letorier*, comedie cu cîntece în 3 acte, tradusă din franceză de Fany Tardini; *Maria Tudor, Regina Engliterei*, dramă în 3 acte de Victor Hugo, tradusă din franceză de Negruzzi; *Bătaia orbilor*, comedie națională cu

⁴⁹ Mai pe larg, toate aceste șicane vezi la Teodor Balan, op. cit.; p. 79 - 81

⁵⁰ Ibidem, p. 48-49. Autorul prezintă nu numai repertoriul ci și personajele, distribuția actorilor și relatări ale presei privind interpretarea acestora din urmă.

* După cum se vede, Fany Tardini cunoștea bine și limba franceză, nu numai pe cea germană și pe cea italiană.

cîntece într-un act; *Doi țărani și cinci cîrlani*, comedie națională într-un act, cu cîntece; *Furiosul*, vodevil în cinci acte; *Fata pîndarului*, vodevil național, cu cîntece naționale în 3 acte de I. Dimitrescu; *Jertfa lui Avram*, melodramă biblică în 5 acte, tradusă din franceză de dl. profesor Șoimescu, muzica de Wachmann; *Casa de nebuni sau Prințesa de Chachambo*, comedie cu cîntece în 2 acte de Kotzebue, tradusă din germană de F. Iliescu; *Fauldezul sau Un proces criminal*, dramă în 5 acte și un tablou de D-nii Dupetă și Granze, tradusă din franceză de Fany Tardini; *Ștregarul din Paris*, comedie în 2 acte, tradusă din franceză de Dl. Cencu; *Ceartă fără cauză*, vodevil în două acte, cu cîntece, tradus din franceză de Fany Tardini; *Doi feți logofeți* comedie într-un act de M. Millo; *Ciurelu sub nume de Tunsu Haiducu*, comedie cu cîntece naționale și doine, în 2 acte; *Bătălia de la Călugăreni*, un tablou cu cîntece compuse de I. Maniu; *Clenarvonii sau Puritanii din Londra*, dramă în 5 acte, tradusă de Dl. Poni; *Cruciații*, dramă în 5 acte de Kotzebue; *Nuntă țărănească*, tablou național cu cîntece de V. Alecsandri; *Balul mascat*, comedie într-un act, cu cîntece naționale; *Fata aerului*, comedie vodevilă, cu cîntece și tablouri luminate, în 4 acte, tradusă de Dl. Mihăilescu; *Credința, nădejdea și îndurarea*, dramă în 5 acte și 4 tablouri, tradusă de A. Manole; *Bărbatul anonim*, comedie cu cîntece, în 2 acte, tradusă din franceză de Dl. Manoli; *Voicu Plugariul*, șansonetă națională de Dl. Radulian; *Logofătul satului*, comedie națională cu cîntece, în 2 acte, de I. Dimitrescu; *Umbra lui Mihai Viteazul*, tablou național într-un act, compus de P. Grădișteanu; *Cinel, Cinel sau simplitatea țaranului*, comedie națională cu cîntece de V. Alecsandri; *Castelul de Montluvie*, dramă în 5 acte tradusă din franceză de Fany Tardini; *Crucea și secretul*, dramă în 4 acte de Alex. Dumas tradusă de Dl. Porfiriu; *Caterina Hovardu*, dramă în 5 acte și 3 tablouri de Alex. Dumas; *Kir Zuliaridis*, comedie într-un act de V. Alecsandri; *Moartea fraților Costinești*, dramă națională istorică, în 5 acte și un tablou, de I. Lacea; *Lupta damelor*, comedie în 3 acte de Scribe, tradusă din franceză de Dl. Gîrleanu; *Arderea tîrgului Baia*, o pagină din războiul lui Ștefan cel Mare, dramă în 3 acte, compusă de V. Istrat; *Florin și Florica*, de V. Alecsandri și *Barcarola sau O partidă de concină*, de V. Alecsandri.

Deși poate ar fi vrut să-și mai prelungească șederea în Botoșani unde succesul îi era asigurat datorită atît repertoriului bogat, calității interpretative a actorilor* cît și a dragostei botoșănenilor pentru teatru,

* Vezi paginile elogioase ale ziarelor și ale corespondenței cernăuțenilor la Teodor Balan, op. cit., p. 75-79

trupa Tardini-Vlădicesu trebuia să meargă iar la Brașov pentru stagiunea de vară 1865 așa cum se înțelesese cu reprezentanții românilor de acolo.

De aceea, Fany Tardini și Alexandru Vlădicescu fac cerere la 4 și, respectiv, 5 mai 1865 către Prefectura Județului Botoșani spre a li se elibera pașapoartele cuvenite “pentru a merge - se spune în garanțiile depuse pentru ei de un botoșănean - în Transilvania și Bucovina ca să exersese (exercite – n.n.) arta teatrală”.⁵¹

În lista de nr. pașapoartelor ce s-au eliberat de la 1 mai pînă la 1 iunie 1865, întocmită de prefectură la rubrica *Numele și Prenumele* sunt trecuți următorii actori: Fany Tardini, Ioan Lacea, Mihail Chirimescu, Stavru Sachelarie, A. Vlădicescu, Neculai Constandinescu, Ioan Leontescu, A. Ivolschi, I. Romanescu, G. Leoveanu, D-na Catinca Dimitreasca cu maica sa Maria și cu fiica sa Sultana, D-na Elena Albeasca cu maica sa Caterina și fiica sa Sultana*, Mihail Caminschi cu 2 surori: Matilda și Maria. Rubrica *Locul unde s-au dus* este completată la toți *Transilvania și Bucovina*, cea privind *Pe cît timp s-au dus* specifică la toți *pe 11 luni*, iar cea referitoare la *Data* [eliberării] *pașaportului* diferențiază la primii patru data de 4 mai, și la restul de 15 artiști, data de 5 mai⁵². (Se înțelege stil vechi, întrebuințat în România, adică 16 și 17 mai stil nou).

În mod obișnuit eliberarea pașapoartelor se făcea după 4-7 zile de la data depunerii cererilor. Trupa condusă de Fany Tardini trebuia să ajungă la Brașov cel tîrziu la mijlocul lunii iunie 1865, pe stil nou, ceea ce s-a și întîmplat, ea sosind acolo înainte de 3/15 iunie⁵³ grație faptului că prefectul județului Botoșani i-a eliberat pașapoartele în aceeași zi în care a depus cererile. Aceasta demonstrează excelenta apreciere și trecere de care se bucurau artiștii și în fața oficialităților botoșănene.

Eminescu, despre care știm că depusese cererea de pașaport la 9/21 martie 1865 și despre care G. Călinescu afirma că “stătea ca pe ghimpi” de teamă să nu-i scape pe artiștii care aproape încheiaseră stagiunea la Cernăuți, a primit pașaportul abia pe 13/25 martie 1865⁵⁴ și

⁵¹ Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.A.N. Botoșani), fond Prefectura jud. Botoșani, dosar 316/1865, f. 149-152

* Din greșeală a fost trecută Sultana. În lista actorilor la Teodor Balan, op. cit. p. 48, numele ei este Mica (Alexandrina) Albeasca. Tot Alexandrina este trecută și în garanția pentru pașaport.

⁵² D.J.A.N. Botoșani, loc. cit. p. 217

⁵³ G. Călinescu, op. cit., p. 73

⁵⁴ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura jud. Botoșani, ds. 316/1865, f. 60. în tabelul de pașapoartele ce s-au eliberat de la 1 Ghenarie la 1 aprilie 1865 figurează la nr. 21 “Mihail G. Eminovici; Locul unde s-au dus: Austria; Data pașaportului: 13 Martie; Pe cît timp s-a dus: 11 luni”

s-a dus “într-un suflet” în capitala Bucovinei. Însă, spune G. Călinescu “nici n-au apucat colegii și prietenii să-l vadă și Mihai, odată cu plecarea trupei, s-a mistuit și el. Unde s-a dus? Părerea obștească este că s-a luat după actori și această opinie – cu toată lipsa de dovezi – pare a avea temenicie. Oricum, Eminescu a hoinărit”.

Continuînd cu presupunerile că locurile de hoinăreală ar fi putut fi la Cernăuți, întoarcerea la Ipotești, ori aiurea prin țară, presupuneri respinse prin logică chiar de autor, G. Călinescu aduce în discuție și faptul că la 23 aprilie 1865, în ziua de Sf. Gheorghe, un oarecine din Botoșani îi dedică fotografia sa “Tenerellului Michael Emineanu, Elev în Gymnaziu din Cernăuți” și mai lansează o ipoteză – anume că asta poate să însemne, printre altele, că “Eminescu a trecut numai prin Botoșani fără știrea tatălui său”⁵⁵.

Dacă ar fi avut cunoștință de documentele care atestă prezența trupei de teatru condusă de Fany Tardini la Botoșani, în data de 23 aprilie 1865 cînd “tenerellul Michael” a primit fotografia cu dedicație, George Călinescu ar fi afirmat cu siguranță (și nu ca presupuneri) că Eminescu a plecat împreună cu trupa de la Cernăuți la Brașov, dar în timpul cînd aceasta a făcut oprire ca să dea spectacole la Botoșani el a stat ascuns ca să nu afle căminarul că a părăsit iarăși gimnaziul.

Desigur că spectacolele s-au dat și acum ca și în iarna anului 1863-1864 și toamna lui 1864, pe scena modernului teatru al lui Petrache Cristea.

Tot în anul 1865 celebra stea de la Opera din Paris, Adelina Patti, s-a oprit la Botoșani unde a concertat în două seri consecutive, după care a plecat la Constantinopol în turneu. Vladimir Șardin în memoriile sale spune că “trecînd peste mîndria ei de mare și celebră artistă, cucerită de primirea entuziastă care i s-a făcut, a cîntat pe scena teatrului Petrache Cristea. Însemnata rețetă (încasările din biletele vîndute – n.n.), entuziasmul și ovațiunile nesfîrșite ale publicului aduse celebrei artiste au despăgubit-o cu prisosință de lipsa cadrului unei săli vrednică de acea regină a cîntecului”⁵⁶.

Desigur, sala teatrului Petrachi Cristea, deși „modernă” pentru vremea aceea în România, nu putea să aibă acustica Operei din Paris necesară unui concert vocal.

⁵⁵ G.Călinescu, op. cit., p. 72

⁵⁶ Vladimir Șardin, op. cit., loc. cit., p. 243

Încercarea de înființare la Botoșani a unui TEATRU NAȚIONAL stabil 1865 – 1870

În legătură cu teatrul din Botoșani trebuie de subliniat că, începând cu anul 1865, s-a purtat o amplă corespondență între Comitetul general al teatrelor din România, Ministerul de Interne, Prefectura județului Botoșani și Primăria orașului Botoșani vizînd intenția acestor autorități de a înființa în acest oraș un Teatru Național asemănător celor din București și Iași, adică un teatru românesc cu o conducere și o trupă stabilă de actori.

Asfel, la 6 martie 1865, Comitetul general al teatrelor din România trimite Prefecturii Botoșani următoarea adresă:

“Domnule Prefect,

după dispozițiile luate de Guvern, fixîndu-se o sumă de 10000 lei pentru întreținerea unui Teatru Național în acel oraș, subsemnatul vă roagă, Domnule Prefect, să binevoiți a ne arăta dacă există vreun Teatru acolo, în ce condiții precum și în a cui posesie este localul în care se dau reprezentațiile.

Această sciință vă rog, Domnule Prefect, a ne-o da cît mai în grabă fiîndu-ne de trebuință la întocmirea condițiilor pentru darea în antrepriză a acelui Theatru”⁵⁷.

La rîndul ei Prefectura solicită aceste informații de la Primăria Botoșani, la 23 martie 1865, cerînd ca să-i fie comunicate “cît mai curînd, spre a se trimite locului competent”⁵⁸.

⁵⁷ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura Județului Botoșani, dosar 341/1865, f.1.

⁵⁸ Ibidem. – f.2

La 30 martie 1865 Primăria Botoșani răspunde Prefecturii că „Theatru aici în oraș există, însă e proprietatea D-lui Petrache Cristea care pe lângă sala teatrului are și încăperile și decorațiile (decorurile n.n.) cuvenite. Iar cît privește darea acestui theatru în antrepriză, aceasta nu se poate face decît numai după prealabila înțelegire a Comitetului [general al theatrelor din România] imediat cu D. Petru Cristea, proprietarul teatrului, cu care trebuie numai a se contracta condițiile”⁵⁹.

La 23 aprilie 1865, în urma comunicării răspunsului de mai sus, dat de Primărie, Prefectura Botoșani primește de la Comitetul general al teatrelor o altă adresă prin care se solicită noi lămuriri privind situația teatrului și statutul proprietarului său:

“Domnule Prefect,

Fiindcă prin adresa Dvs. Nr.4689 nu arătați dacă D-nul Petre Cristea, proprietarul teatrului de acolo exercită și profesiunea de antreprenor, și urmînd a avea și această știință spre a putea întocmi condițiunile pentru viitoarea antrepriză a celui theatru, vă rugăm, Domnule Prefect, să binevoiți a ne da această știință, adăugîndu-ne totodată cu ce autorizațiune antreprenorul, oricare ar fi, dă reprezentații în acel oraș”⁶⁰.

La 11 mai 1865, în urma adresei Prefecturii Botoșani motivată de această solicitare, Primăria îi dă următoarele lămuriri: „Asupra celor comunicate prin adresa Nr.5985 relativă la instituirea Theatrului din acest oraș, am onoarea a vă răspunde că Domnul Petru Cristea este numai proprietarul localului Theatrului, fără a exercita și profesiunea de antreprenor.

Cît pentru relația ce se cere „cu ce autorizațiune antreprenorul, oricare ar fi, dă reprezentații teatrale în această urbe”, o asemenea relație se poate lua din Legea Comunală, Art.78, Paragraful III-lea, în virtutea căreia Consiliul (Comunal – n.n.) autorizează orice reprezentațiune teatrală sau de așezeminte de folosință publică atîrnată de comună”⁶¹.

Primind și aceste lămuriri, Comitetul general al teatrelor din România stabilește și publică, la 4 iunie 1865, în Monitorul Oficial condițiile pentru darea în antrepriză a teatrului botoșănean în următoarea redactare:

⁵⁹ Ibidem. – f.3

⁶⁰ Ibidem. – f.5

⁶¹ Ibidem. – f.7

“Comitetul general al teatrelor anunță prin aceasta că teatrul național din orașul Botoșani fiind a se da în întreprindere cu condițiunile publicate, Dnii. amatori ce vor voi a lua în întreprindere acel teatru sunt invitați a se face cunoscuți în termen de 15 zile de la data aceștia, atât la cancelaria Comitetului din localul teatrului din București cât și la Primăria Orașului Botoșani:

Membrii Comitetului general al teatrelor:

I. Samurcaș, C.Silion, Pîcleanu.

No.146, mai, 29

CONDIȚII

pentru darea în antrepriză a teatrului național din orașul Botoșani.

Art. 1. Direcția teatrului național din orașul Botoșani se dă pe termen de trei ani cu începere de la 1 octombrie 1865 și pînă la 1 octombrie 1868

Art.2. Se acordă directorului acestui teatru o subvențiune de 12000 lei, care i se va răspunde cu analogie la finele fiecărei luni a stagiunei teatrale din București și în urma mijlocirii d-lui primar respectiv.

Art. 3. Stagiunea teatrală va fi de șesze luni începînd cu 1 octombrie și terminîndu-se la finele lunii lui Martie ale fiecărui an.

Art.4. Antreprenorul va da reprezentații de trei ori pe săptămîină, în zilele ce se va fixa de Primărie prin înțelegere cu dînsul.

Pe timpul carnavaulului, de va voi, va avea dreptul de a da baluri mascate, iarăși în zilele alese și hotărîte de Primărie.

Art.5. Antreprenorul va fi dator a avea o trupă bună de artiști recunoscuți că au essercitat această profesiune în timp de mai mulți ani, un cor de bărbați și femei și o orchestră potrivită cu repertoriul de piese ce va juca, care toate acestea să corespundă mulțămirii publicului.

Art.6. Piese ce se vor reprezinta pe acel teatru se vor compune din drame, comedii și vodevile după programul ce se va supune la aprobarea Comitetului, cuprinzător de piese și de personalul de artiști, care program, mai înainte de începerea stagiunei, îl va publica spre cunoscință publică.

Art.7. Va fi dator domnul antreprenor a avea o garderobă complectă de costume, potrivită cu caracterul și epocile pieselor ce se vor reprezenta, asemenea și decorurile necesare.

Art.8. Antreprenorul va fi dator a încălzi localul teatrului bine și a-l ilumina cu material care să nu aducă supărări.

Art.9. Prețurile abonamentelor de loji și stale precum și alte intrări pe fiecare seară se vor fixa de Primăria orașului.

Art.10. Antreprenorul va pune la dispoziția d-lui Prefect și Primar respectivi, care sunt însărcinați a supraveghea spectacolele, o lojă pe tot timpul stagiunei teatrale spre a asista la reprezentațiunile ce se dau.

Membrii Comitetului general al teatrelor

I.Samurcaș, C. Silion, Picleanu”⁶²

După cum se observă există o diferență de 2000 de lei între subvenția de 10000 de lei acordată de guvern și cea de 12000 lei prevăzută în condițiile de dare în antrepriză a teatrului din Botoșani publicate de Comitetul general în Monitorul Oficial.

Neconcordanța a provocat, probabil, și nedumerirea Ministerului de Interne care, bănuind sau știind că și Primăria Botoșani subvenționează teatrul din oraș, înaintează, la 10 iulie 1865, următorul ordin către Prefectura Botoșani:

“Domnule Prefect,

Fiind de neapărată și urgentă trebuință a se cunoaște ce sumă de bani figurează trecută în bugetul Orașului Botoșani pentru subvențiunea unui teatru și dacă acea sumă este din veniturile comunale sau cum altfel, vă invit ca să luați de la primărie o așa exactă știință și să-mi arătați cu prima poștă. Pentru Ministru, Argintoianu”⁶³.

La adresa Prefecurii județului, fiind motivată de acest ordin, Primăria Botoșani răspunde, în data de 23 iulie 1865, că “suma de zece mii de lei dată de guvern ca subvenție pentru teatrul din Botoșani s-a trecut în veniturile comunale, iar, pe lângă această sumă, în bugetul anului curent, din veniturile comunale s-au mai alocat alte zece mii de lei, după cum au fost în bugetul anului trecut – încuviințat acel buget de Minister. (subl. n.)”. Însă din sumele mai sus citate s-a hotărât de Consiliul Comunal ca suma de șaisprezece mii lei să se dea (dea.- n. n.) pentru chiria localului Teatrului care este proprietatea particulară a D. Petru Cristea și rămășița de patru mii lei să se întrebuințeze în anul curent pentru mobilarea și mici necesități încă la acel Teatru”⁶⁴.

⁶² MONITORUL – Jurnalul Oficial al Principatelor Unite Române, Nr. 120 din 4/16 iunie 1865, p. 546

⁶³ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura Județului Botoșani, dosar 341/1865, f.9.

* Și această precizare vine în sprijinul afirmației noastre că în stagiunea 1863-1864, în toamna 1864 și în primăvara 1865 la Botoșani a jucat trupa Tardini – Vlădicesu ce va fi primit măcar o parte din această subvenție de 10000 lei prevăzută în bugetul primăriei.

⁶⁴ Ibidem. – f. 11

Modul cum Consiliul Comunal Botoșani a dispus repartizarea subvenției guvernului a provocat nemulțumirea Ministerului de Interne. Prin ordinul nr. 17892 din 7 august 1865, acesta îi cere Prefectului de Botoșani să atragă atenția Primăriei asupra următoarelor precizări: “am văzut deslușirea dată Ministerului prin raportul cu N. 11601 despre chipul cum Primăria Orașului Botoșani voește a dispune de suma alocată în bugetul statului ca subvenție pentru Teatrul de acolo, și spre răspuns vă fac cunoscut că suma de lei zece mii prevăzuți în bugetul acestui Minister este destinată a subvenționa Teatrul din Botoșani, iar nu bugetul comunei și prin urmare acești bani nu pot fi întrebuințați după voința primăriei la chirii, mobilări etc.

Veți cere dar primăriei a scoate din buget această sumă de lei zece mii care nu poate fi considerată ca venit al său, precum ziceți că a regulat-o, arătându-i că Ministerul are a da sus-zisa sumă în primirea persoanei ce va lua în antrepriză Teatrul de acolo, ca cu (sic!-n.n.) această subvenție să se poată ține un teatru bun. (subl.n.). Cît însă pentru suma alocată în bugetul primăriei, din propriile sale venituri, este liberă a o întrebuința în plată de chirie și mobilare, precum va găsi de cuviință mai bine, ca un fond al comunei”⁶⁵.

Pentru a se disculpa, Primăria Botoșani, prin intermediul Prefecturii Județului, răspunde Ministerului de Interne că prin alocarea în bugetul comunal a sumei de 10000 lei, acordată de guvern ca subvenție pentru teatrul din acest oraș, ea, primăria, n-a înțeles a dispune de citata sumă în alte scopuri decât ca subvenție pentru teatru și numai după autorizarea guvernului. Ea a dispozat numai de suma alocată în bugetul comunal, rămânând la dispoziția antreprenorului ce va fi angajat de guvern de a-și căuta la Botoșani local pentru teatru sau a închiria pe acel actual. Spre a se putea, însă, organiza în timp util teatrul în această urbe, Primăria Botoșani roagă ministerul să-i aducă la cunoștință cît mai repede cine este “antreprenorul angajat la întreținerea teatrului, căci la orice caz de mai multă întârziere, poate rămîne orașul fără teatru”⁶⁶.

Nu cunoaștem motivul pentru care acest răspuns trimis Prefecturii Botoșani, la 25 august 1865, nu a fost expediat ministerului decât, abia, la 16 septembrie același an și aceasta numai după ce Primăria, văzînd că nu primește răspunsul așteptat și de teamă să nu rămînă orașul fără teatru, revine, la 15 septembrie, cu următoarea adresă:

⁶⁵ Ibidem. – f.13

⁶⁶ Ibidem. – f.15

“Domnule prefect!

Cătră cele relatate Domniei Voastre prin adresa Nr.2504 relativ la subvenția alocată prin bugetul statului pentru teatrul de aici și care, după ordinul onor Ministrului de Interne sub Nr.17982 primită în copie pe lângă adresa Dv. Nr.12484, se cere a fi exclusă din bugetul comunal, subscrisul, avînd în privire că pentru organizarea în timp a teatrului în această urbe se cere a avea de pe acum o prealabilă încunoștiințare de la onor. Minister despre antreprenorul angajat la întreținerea teatrului, am onoare a vă repeta, Domnule Prefect, citata adresă cu rugămintă să binevoiți a cere de la Ministeriu soluția chestiunii... Primar Cananău...”⁶⁷

Rezoluția „spre știință fiindcă acum (subl.n.) s-a făcut raportul la Ministeriu după nota 2504 pe care o citează Primăria prin aceasta” poartă data de 16 septembrie 1865 și arată că abia în acea zi a plecat spre București solicitarea Primăriei Botoșani ca ministerul să-i comunice persoana ce va lua în antrepriză organizarea reprezentațiilor de teatru în Botoșani, reprezentații care, așa cum se va vedea și din alte documente, deveniseră o necesitate pentru botoșăneni.

Dar, chiar dacă raportul cu solicitarea Primăriei ar fi plecat mai devreme, Ministerul tot n-ar fi avut ce răspuns să-i comunice deoarece au existat mai multe persoane care au dorit să ia în antrepriză teatrul din Botoșani.

Se impune aici o precizare și anume că absolut toți actorii – unii proeminenți ca M. Millo, C. Caragiale, Mihail Pascaly, Fany Tardini, C. Dimitriadi, Al. Vlăducescu s.a. – care au avut curajul de a-și lua pe umerii lor răspunderea unor antreprize teatrale, în capitală sau în provincie pe o stagiune sau mai multe, au înregistrat bilanțuri financiare deficitare, indiferent de spiritul de chibzuință și capacitatea administrativ-organizatorică. Aceasta pentru că în afara condițiilor grele ale clauzelor contractuale cu guvernul care prevedeau 4-5 premiere pe lună – ceea ce angaja cheltuieli de montare excesive pentru decoruri, costume, afișe, drepturi de autor și traducător etc. – antreprenorul trebuia să asigure nu numai salariile actorilor și cazarea lor, ci, mai ales, și plata chiriilor la preț de speulă către proprietarii de săli în care se puteau da spectacole de teatru.

De aici sistemul subvențiilor acordate de guvern și de primăriile care doreau să aibă asigurate spectacole în orașele respective, subvenții care s-au micșorat de la un an la altul.

⁶⁷ Ibidem. – f.17.

Se pare, însă, că la 1865, când s-a dat pentru prima oară în antrepriză *Teatrul Național* din Botoșani, cei 20000 lei rezultați din subvenția guvernului cumulată cu cea a Primăriei Botoșani reprezentau o sumă mai avantajoasă, ceea ce a făcut ca cel puțin 3 persoane să concureze în a obține această antrepriză.

Astfel, imediat după publicarea în Monitorul Oficial a condițiilor de dare în antrepriză, actorul E. Bucureșteanu prezintă, la 7 iunie 1865, Comitetului general al teatrelor din România următoarea ofertă:

“Domnilor membri,

Sub-scrisul am essercitat mai mulți ani profesiunea de actor și director de teatru după cum probă (probează – n.n.) certificatele depuse în acest Onor Comitet. Vin prin aceasta a mă oferi ca amator a lua în întreprindere direcțiunea Theatrului Nacional din orașul Botoșani cu următoarea modifi cațiune la condițiunile publicate prin Monitorul Oficial no.120:

Art.II. La acest art. deși subvențiunea se zice a se răspunde la finele fiecărei luni a stagiunei, însă în considerațiune că la uvertura (începerea – n. n.) stagiunei antreprenorul are absolută necesitate de bani pentru formarea trupei și alte cheltueli, să se răspundă subvențiunea cu analoghie (corespunzătoare – n. n.) pe două luni la subscrierea contractului pentru care, spre asigurarea Guvernului, voi garanta această sumă, rămînînd ca pentru celelalte luni să se urmeze conform aceluia articol.

Peste condițiunile publicate, sub-scrisul va mai da cîte o reprezentație pe fiecare stagiune, sub controlul Primăriei respective pentru îmbunătățiri sau ...(așa în text – n.n.) al căror product (beneficiu-n.n.) se va depune în casa Onor.Comitet sau primăria locală.

Costumele precum și decorurile <ce> se vor face din nou peste (pe lîngă – n.n.) cele aflate în ființă, vor rămînea proprietatea Municipalității locale la expirarea contractului.

Pe lîngă aceasta mă voi sili a corespunde mulțămirei publice printr-o trupă aleasă și recrutată din principalele orașe ale României precum București, Iași și Craiova, printr-un repertoriu de cele mai bune și mai noi piese, dintre care o mare parte din acele reprezentate în sala Bossel de Compania Dramatică*, orchestră într-un număr îndestulător vodelilor și antractelor, conform cu sala teatrului.

* Este vorba de Compania Dramatică a Teatrului Național din București care juca în sala Bossel, una din sălile de teatru cele mai noi și mai moderne din capitală.

București. 7 iunie 1865 primiți, D-lor Membri,
stima osebitei mele considerațiuni.
E. Bucureșciano”.⁶⁸

Deși destul de avantajoasă pentru Primăria și Teatrul din Botoșani (cîte un spectacol de stagiune al cărui venit să fie vărsat în bugetul orașului iar garderoba și decorurile să rămînă teatrului local) oferta aceasta, din motive pe care nu le cunoaștem, nu a fost fructificată.

Referitor la aceeași problemă, T. T. Burada consemnează că „tot în stagiunea aceasta (1865-1866 –n.n.) găsim că la Botoșani s-au făcut mai multe eforturi pentru înființarea unui teatru stabil (subl.n.) și ca rezultat găsim că în bugetul votat de Adunarea Legiuitoare s-a prevăzut o subvenție de 10000 lei pentru teatrul din Botoșani.

Antrepriza acestui teatru s-a acordat actorului Dimitriadi, care însă nu s-a prezentat la timp și pentru ca publicul botoșănean să nu rămîie fără teatru, contractul întreprinderii teatrului s-a trecut, la 14 decembrie 1865, către I. Grigorescu”.⁶⁹

Într-adevăr, Comitetul general al teatrelor din România a încheiat cu actorul C. Dimitriadi un contract pentru antrepriza “Teatrului Național din Orașul Botoșani” care în primele 3 articole prevedea că antrepriza se dă pe termen de trei ani cu începere de la 1 noiembrie 1865 pentru anul întâi, iar pentru ceilalți doi ani de la 1 octombrie și pînă la 1 octombrie 1868. Din subvenția de 20000 lei antreprenorul trebuie să plătească 16000 lei chiria localului teatrului „după angajamentul ce se va termina de primărie cu proprietarul”, iar restul de 4000 lei se va întrebuința, în anul întâi al antreprizei, pentru completarea mobilierului „rămînînd în folosul Direcțiunii acel local și beneficiul abonamentelor”, iar în ceilalți 2 ani suma se va da antreprenorului „pe lîngă local și celelalte foloase”. Stagiunea teatrală va fi de cinci luni, cu trei reprezentații pe săptămînă.

Celelalte 7 articole din contract sunt identice cu cele din condițiile publicate în Monitorul Oficial⁷⁰, de aceea nu le mai repetăm.

Nu cunoaștem motivele pentru care C. Dimitriadi nu s-a prezentat să-și onoreze contractul și, așa cum afirmă T. T. Burada, cel care l-a preluat a fost Ioan Grigorescu, antreprenor ce nu era de meserie actor deoarece el nu figurează în nici o istorie a teatrului românesc și nici măcar în lista artiștilor care constituiau trupa pe care a adus-o în Botoșani.

⁶⁸ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare D.A.N.I.C.), fond Teatrul Național, dosar 209, f.14

⁶⁹ T.T. Burada, op. cit., p.458.

⁷⁰ D.A.N.I.C., fond Teatrul Național, dosar 209/1865 f. 97

Conform acestei liste din trupă făceau parte următorii artiști (dintre care unii erau cunoscuți ca mari actori nu numai publicului botoșănean ci și celui din Iași, Galați, București, Roman etc.): I. Lupescu, A. Evolschi, M. Dimancea, C. Radu, I. Gafenco, I. Romanesco, doamnele C. Dimitresco, A. Lupescu și domnișoarele A. Apostoleanu, A. Lupescu, M. Nicolau, „osebit corul compus din 8 bărbați și femei.”

Dintr-o altă listă cuprinzând „piesele ce urmează a se reprezenta pentru sezonul acesta pe scena Theatrului din Botoșani” se vede că repertoriul trupei condusă de I. Grigorescu era compusă din 39 de comedii, vodeviluri și drame ale căror titluri le redăm, uneori, în transcrierea actuală, în paranteză fiind numărul de acte: comedii și vodevile – *Tînărul răgușit* (4), *Un băiat frumos* (2), *Orfelinele* (4), *Pudra* (1), *Dac-aș fi rege* (3), *Amicul Fransoa* (1), *Straiul verde* (1), *Fiica mea* (1), *Un șerb îndrăcit* (1), *Un om între două arii* (1), *O inimă ce vorbește* (1), *Cavalerul Cochet* (1), *Mulțămesc Doamne* (1), *Cine se dispută se adorează* (1), *O lovitură de vînt* (1), *Așteaptă punga* (1), *Tuzu Calicu* (2), *Cavalerul Damelor* (1), *Nae Ermian* (1), *Zuavul* (2), *Vlăduț fiul tatei* (3), *Bucătarul politic* (2), *Caporalul și țărancă* (1), *Parisienii* (3), *Actorul* (4); drame – *Vlad Țepeș* (5), *Ștefan Tomșa* (3), *Alesandru Lăpușneanu* (5), *Radu Buzescu* (5), *Neagu Bassarab* (5), *Cheiță haiducul* (5), *Momentile evreilor* (5), *Virtutea străbună* (4), *Hanul dracului* (3), *Mama condamnatului* (4), *Fiica țărancii* (5), *Doctorul copiilor* (5), *Corsicanii* (5), *Șarlota* (3)⁷¹.

Stagiunea 1865-1866 la Botoșani a început destul de tîrziu datorită tergiversării preluării contractului de către I. Grigorescu, la 14 decembrie 1865, însă trupa angajată de el, sau cel puțin 3 artiști componenți ai ei – este vorba de familia Lupescu, soț, soție și sora soțului – se afla în oraș încă înainte de 20 noiembrie 1865.

Știm aceasta dintr-o bogată corespondență, începută la data de mai sus purtată între Prefectura Județului Roman, Prefectura Botoșani și Poliția Botoșani în legătură cu o datorie pe care Ioan Lupescu trebuia s-o achite unui cetățean din orașul Roman, angajat de el în anul 1864 ca sufleur în trupa pe care o condusesese și cu care jucase în acel oraș și căruia nu-i achitase salariul, conform contractului încheiat.

În această primă adresă din 20 noiembrie 1865 Prefectul de Roman îi comunica omologului său de Botoșani că „la această Prefectură urmează tînguirile D-lui, Neculai Țepșulea din orașul Roman contra unui actor Ioan Lupescu pentru 21 galbeni ce după contractul anexat în copie îi datorește; și fiindcă acel actor, după informația dată de

⁷¹ Ibidem. – f.95-96

D-lui creditorul, se află în acel oraș cu exerciția profesiei sale (subl. n.), am onoare a vă pofti, D-le Prefect, ca să regulați împlinirea enumerațiilor bani și a lor legiuit procent pe care să-i trimiteți acestui post spre a se da creditorului”⁷².

Oricum, dacă nu există, încă, documente care să precizeze că între 20 noiembrie și 14 decembrie 1865 a fost deschisă stagiunea la Botoșani, este sigur că la 19 decembrie, același an, aici s-a jucat teatru pentru că într-o adresă din acea zi a Prefecturii către comandantul unității de dorobanți din localitate în care, arătându-se că “în astă seară este a da o reprezentațiune teatrală” (subl.n.), se solicită “depunerea soldaților necesari pentru ordinea publică (în localul teatrului – n.n.), urmîndu-se aciasta pentru viitor la toate reprezentațiile ce s-ar da, spre a nu se întîmpla vreo necuviință”.

Un ordin în același sens a fost trimis și Poliției din oraș⁷³.

Faptul că se cereau soldați și măsuri și pentru reprezentațiile viitoare, înseamnă că stagiunea era deja în plină desfășurare, lucru confirmat și de o adresă a Primăriei Botoșani din 29 decembrie 1865 către Comitetul General al Teatrelor din România în care revine cu solicitarea trimiterii de către acesta a subvenției cuvenite antreprenorului Ioan Grigorescu:

“Domnilor Membri !

Spre realizarea condițiilor stipulate prin contractul încheiat cu D. Ioan Grigoresco pentru direcțiunea Theatrului Național din acest oraș, subsemnatul cu onoare vă repetează adresa No.5046 și vă face rugămintă, D-lor. Membri, ca să binevoiți a trimite acestei Primării subvenția de zece mii lei ce se acordă D-lui antreprenor, prin citatul contract, spre a i se da în primire ...” Rezoluția pusă de Comitet pe această adresă precizează că mandatul cu banii subvenției s-au trimis încă de la 24 decembrie⁷⁴. Ținînd cont că o corespondență la acea vreme făcea de la Botoșani la București circa 7-8 zile și că procurarea banilor subvenției prevăzută în bugetul Ministerului de Interne mai putea dura 3-4 zile, rezultă că prima adresă (cea cu Nr.5046) a Primăriei Botoșani va fi plecat spre Comitet cu 10-12 zile mai înainte de 24 decembrie, ceea ce înseamnă că între 12-14 decembrie 1865 trupa condusă de Ioan Grigorescu își începuse deja stagiunea la Botoșani.

⁷² D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura județului Botoșani, dosar 99/1865, f.1

⁷³ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura județului Botoșani, dosar 49/1864-1865, f.239

⁷⁴ D.A.N.I.C., fond Teatrul Național, dosar 224/1866, f.1.

Conform contractului de concesiune, această trupă a jucat și în stagiunile 1866-1867 și 1867-1868 fapt atestat mai întâi de faptul că în registrul de născuți inventariat sub Nr.379/1867 la D.J.A.N. Botoșani, în Colecția de stare civilă a orașului Botoșani, la nr.crt. 109 din 27 februarie din acel an, figurează actul de naștere a lui Alexandru Lupescu, fiu al „artistului Ioan Lupescu de 28 ani și al d-nei Anghelina Lupescu de 19 ani, născut în casa părinților săi din Botoșani, str. Pelinești.” Aceasta înseamnă că familia de actori Lupescu în mod sigur, ca și ceilalți membri ai trupei, se stabiliseră pe timp mai îndelungat în oraș din moment ce, fie își cumpăraseră, fie își închiriaseră case. Plîngerile venite de la Roman și în acești ani la Prefectura Botoșani în legătură cu banii datorăți de actorul Ioan Lupescu cetățeanului de acolo confirmă și ele afirmația de mai sus. Este interesant că la toate plîngerile acestea Prefectura Botoșani răspundea că nu poate împlini acea sumă „din cauză că debitorii nu posedă nici un soi de avere, afară numai de salariul ce-l primește de la Direcția Teatrului Român din acest oraș pentru serviciul de actor” (subl.n.)⁷⁵. Desigur că Prefectura Botoșani nu putea pune poprire pe salariul unei persoane particulare cu atît mai mult cu cît actorul Ioan Lupescu declarase în scris că nu are nici o datorie către respectivul cetățean.

În schimb, Prefectura era datoare să intervină atunci cînd primea reclamații că o autoritate publică nu-și respectă obligațiunile asumate printr-un contract.

Este cazul plîngerilor lui Petrache Cristea, proprietarul teatrului din Botoșani prin care cerea Prefecturii Județului să oblige Primăria și Consiliul Comunal Botoșani să-i achite chiria localului, stabilită prin contract, pe anul 1865-1866.

În prima plîngere datată 11 septembrie 1866, el arată că, deși pe bază de contract încheiat în toată regula cu Primăria Botoșani, a închiriat stabilimentul lui de teatru pe termen de trei ani, începător cu anul 1865, în condițiile votate chiar de Consiliul Comunal pe baza condițiilor stabilite de Comitetul General al Teatrelor din România, este anunțat, tot de Consiliul Comunal în contra votului său de închiriere, că aceasta ar vrea să nu se țină de contract. În consecință, se plînge în continuare Petrache Cristea, “vin, Domnule Prefect, a vă recomanda cestiunea cu care consiliul, împotriva legii comunale, s-a abătut de la competența sa, constituindu-se într-un tribunal de giudecată și vă rog ca, pentru un contract de execuție atribuit administrațiunii, să puneți în împlinire chiria

⁷⁵ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura Județului Botoșani, dosar 99/1865, f.8-14

cuvenită mie după contract, a căruia termen de plată în cifra de 6000 lei a fost încă de la 23 aprilie” (1866 – n.n.)⁷⁶.

Neprimind nici un răspuns, la 10 octombrie 1866 Petrache Cristea înaintează Prefecturii o a doua plîngere în care, după ce prezintă din nou chestiunea de fond, își cere dreptatea într-un mod mai vehement: „Nu cred, Domnule Prefect, că poate fi o opozițiune în acest caz, în orice mod și orice față s-ar putea da, încîtă vreme contractul rostește curat că Primăria este obligată la 23 aprilie să-mi numere 6000 lei și restul de 10000 lei să-l primesc din mandatul Guvernului ce este destinat pentru subvenționarea teatrului. Contractul e în toată validitatea sa și cu atît mai mult cu cît și contractul Comitetului Teatral, reprezentat prin Ministerul de Interne, prevede cifra închirierii... În competența Prefecturii fiind executarea contractelor ce sunt acte executorii, rog executarea lui pentru a nu cade în demoralizație toate actele de asemenea natură ce pot face o confuziune în toată stabilitatea asigurării ce fiecare așteaptă de la autoritatea competentă”.

Deși atît pe prima cît și pe cea de a doua plîngere Prefectura a pus rezoluția „se va scrie Primăriei ca să se ție de condițiunile contractului ce-l are cu domnul Cristea și să plătească suma ce-i datorește”, se pare că Primăria tot nu i-a achitat lui Petrache Cristea respectiva chirie a Teatrului deoarece pe plîngerea a doua, la 8 mai 1867, deci după 6 luni, Prefectura a mai pus o rezoluție în care arăta că s-a repetat ordinul de mai sus⁷⁷.

Am insistat mai mult asupra acestei chestiuni pentru că neplata chiriei localului de teatru către proprietarii acestuia va determina pe viitor imposibilitatea stabilizării unei singure trupe de actori pe o perioadă mai îndelungată de timp, adică, cel puțin pe 3-5 ani, ceea ce ar fi asigurat existența la Botoșani a unui teatru permanent. Neîmplinirea acestui deziderat va face ca Botoșanii să rămînă numai un oraș, ce-i drept foarte căutat, în care viața teatrală a fost cu preponderență o viață de turnee specifică, de altfel, pentru întreaga viață teatrală provincială din România de la începuturi și pînă tîrziu în secolul al XX-lea (în speță pentru Botoșani pînă în anul 1958). În această lungă perioadă pe toate drumurile țării, într-o vastă rețea se succed, se încrucișează trupele dramatice pornite să-și caute noi vaduri. Numărul acestor trupe itinerante crește odată cu numărul spectatorilor pe care-i cîștigă, așa încît mișcarea teatrală capătă o amploare tot mai mare. Însă nu toate trupele care colindă provincia au aceeași valoare: unele sunt conduse de fruntași ai scenei ca

⁷⁶ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura Județului Botoșani, dosar 341/1865, f.19.

⁷⁷ Ibidem.- f.24

Matei Millo, Mihail Pascaly, Grigore Manolescu, C.I. Nottara, Agatha Bîrsescu, Petre Liciu sau Aristide Demetriade; altele de actori cu experiență și autoritate personală ca Fany Tardini, frații Vlădicești, Neculai Luchian; altele, în sfârșit, de animatori entuziaști ca Iorgu Caragiale, Maria Vasilescu ori Ioan Lupescu”⁷⁸, și mulți, mulți alții pe care îi vom găsi jucînd și la Botoșani.

Depășind pragul secolului al XX-lea teatrul românesc, maturizat sub aspect artistic, marchează o treaptă nouă, calitativ superioară, prin înființarea companiilor teatrale particulare: Compania Davila (1909), Compania Marioara Voiculescu (1912), Compania Lucia Sturza Bulandra și Tony Bulandra (1915) ș.a.⁷⁹. În perioada interbelică, se vor întreprinde lungi turnee în toată țara, inclusiv la Botoșani.

Revenind la anii 1865-1868 în care aici juca trupa condusă de I. Grigorescu, în conformitate cu contractul încheiat, menționăm prezența la Botoșani și a unei trupe franceze, prezență confirmată de o adresă a Primăriei Orașului Iași, din 1 aprilie 1867, prin care se cerea Prefecturii Botoșani să împlinească de la domnișoara “Albina di Rhona și companionul ei, domnul Gulard, ce au jucat în trupa Teatrului (francez-n.n.) de aici și care în prezent se află în Urbea ce administrați” (subl.n.), o sumă de 13 galbeni datorată, în urma unei greșeli de cont, către teatrul național ieșean⁸⁰.

De asemenea, merită menționat un vodevil semnat de omul de cultură botoșănean Teodor Boyan⁸¹, în prima revistă literară săptămînală ce a apărut la Botoșani și anume *Steluța*⁸², vodevil al cărui titlu, în revistă, apare cu următoarele completări, făcute de redacție, pe care le subliniem deoarece conțin informații prețioase:

⁷⁸ “Istoria teatrului în România. II”, p.56

⁷⁹ Ibidem, - p. 69

⁸⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura Județului Botoșani, dosar 66/1867, f.1.

⁸¹ Teodor Boyan a mai scris sceneta “Vornicul – tablou cîmpenesc” care i s-a reprezentat pe scena teatrului Național din Iași în 1864, a compus cîteva “canțonete” satirice (de pildă “Idel Roșca în garda națională”, 1865), a făcut traduceri, s-a ocupat și cu pictura. (Vezi “Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900”, p.110.

⁸² “Steluța”, a apărut între 21 ianuarie – februarie 1868 și 11 februarie – 13 iulie 1869, cf. Dicționarului de mai sus, p. 812.

“ FOIȚA STELUȚEI.

Varietate dramatică.

TEATRU LA ȚEARĂ

Vodevil în un act

De

T. Boyan

Reprezentată pentru prima oară pe Teatrul Național
din Botoșani, în beneficiul săracilor, la 3
Decembre 1867.

PERSOANELE

Iancu Pelivan, tânăr proprie-
tar..... D. Argenti.

Nițul, băiat de țară, fecior la
Iancu..... M. Placa”⁸³.

Steluța din 7 aprilie 1868

⁸³ “Steluța”, Anul I, Nr. 12 din 7 aprilie 1868

Așadar, un vodevil scris de un botoșănean, interpretat pe scena teatrului Petrache Cristea din Botoșani de doi botoșăneni, actori amatori.

Neînțelegerea dintre Primăria Botoșani și Petrache Cristea în privința plății chiriei teatrului l-a determinat pe acesta din urmă să renunțe la intermedierea închirierii prin primărie și să trateze direct acest lucru cu conducătorii de trupe teatrale, fapt ce a făcut ca stagiunea 1868 – 1869 să nu fie una continuă, susținută de o singură trupă, ci mai mult de spectacole ocazionale.

Astfel, la 29 martie 1869, Ministerul de Interne, Agricultură și Lucrări Publice, printr-o telegramă, solicită Prefecturii Botoșani să comunice dacă în 1868 – 1869 “a fost Teatru român în acel oraș, dacă s-a căutat pe conta comunei sau prin antrepriză”. La 31 martie Prefectura cere Primăriei Botoșani informațiile respective și, în plus, “relație de împrejurările ce au motivat lipsa de teatru”. (Este vorba de teatru permanent, determinat de o stagiune întreagă de câteva luni susținută de o trupă angajată cu contract – n.n.).

În răspunsul său Primăria arată că “în iarna anului 868-869 Theatru au fost eventual (periodic, ocazional – n.n.), dar au rămas în contul proprietarului localului de Theatru, așa precum contractul arendării lui au expirat la 1 septembrie 1868”. Pentru ca ministerul să fie pe deplin lămurit se mai precizează că “subvențiunea ce se reclamă de la stat pentru subvențiunea Theatrului Național (din Botoșani – n.n.) este pentru sezonul anului de pe urmă 867 – 868 în care timp, după chiar contractul Direcțiunii Theatrale din București, localul a fost arendat pe timp de 3 ani... pe calculul comunei... și au fost ocupat continuu de Trupe Theatrale Naționale”(subl.n.) Subvenția este cerută pentru că “după contractul încheiat, trebuie a plăti și chiria angajată”⁸⁴.

Informația din document cum că în iarna 1868-1869, primăvara, vara și toamna anului 1869 teatrul la Botoșani a fost ocazional (în sensul că nu a fost concesionat unei singure trupe) și totuși ocupat mereu de diferite trupe este întărită și de o amintire hazlie publicată de Andronic Țăranu în *Revista Moldovei* sub titlul “Ion la teatru”:

„În anii 1868-1870, s-au perindat la Botoșani, cele mai bune trupe de teatru. Îmi reamintesc de renumiții actori: Pascaly, Millo, Vlădicescu, Sachelarie, Drăgulici și alții. Botoșănenii apreciau mult pe acești artiști valoroși, de aceea, sala teatrului era totdeauna arhiplină.

Trăia pe-atunci în Botoșani, Cucoana Anica Gâlcă, care, deși bătrână, venea dese-ori la teatru.

⁸⁴ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura Județului Botoșani, dosar 341/1865, f.25-27

Într-una din zile, cînd trupa lui Vlădicesu a jucat pe *Jidovul rătăcitor*, Cucoana Anica Gâlcă, vine cu trăsura la teatru, luând pe capră și pe lacheul Ion care nu văzuse teatru niciodată în viața sa.

Ajungând la casa de bilete, Cucoana Anica cumpără un bilet de lojă pentru dînsa și un bilet de galerie pentru Ion.

Lacheul conduce pe stăpâna sa până la lojă, și aici, Cucoana Anica îi spune lui Ion, să se urce sus în galerie și, cînd va vedea' că teatrul s-a terminat să vie la lojă, ca s-o conducă la trăsură, care o aștepta' în stradă.

Ion, se conformează ordinului stăpânei sale, și se urcă în galerie.

La sfârșitul actului întâiu, cortina cade, o parte din public, se duce la bufet, alții, încep să aplaude pe artiști cu frenezie, aclamând pe actori: *Vlădicescu, Sachelarie, Drăgulici* etc.

Ion, din galerie, crede că teatrul s-a terminat, și toți acei cari strigă, sunt lachei, ca și dînsul, și că, fiecare își cheamă pe stăpânul său, ca să-l conducă la trăsură. Atunci, începe și dînsul a zbiera' în gura mare:

Cucoana Anica Gălcoaia!

Cucoana Anica Gălcoaia!

Cucoana Anica Gălcoaia!

Iată un teatru, în teatru, la care am fost martor ocular; căci și eu eram în galerie alături de Ion!

Botoșani. Septembrie 1923

Andronic Țăranu”⁸⁵

T. T. Burada consemnează că pe la începutul lunii mai 1868, vine la Iași Matei Millo, cu o trupă a sa înjghebată în București și dă în capitala Moldovei mai multe reprezentații, după care pleacă prin diferite orașe și nu mai revine decît la sfîrșitul stagiunii⁸⁶. Deși Burada nu nominalizează aceste orașe, credem că și Botoșanii, datorită mărimii, importanței economice și a numeroșilor iubitori de teatru, s-a aflat printre localitățile incluse de M. Millo în acest turneu.

La revenirea din turneu, M. Millo cu trupa sa, asociindu-se cu o parte din actorii Teatrului Național din Iași, au prelungit stagiunea Naționalului ieșean cu mai multe reprezentații, obținînd un succes strălucit.

Ceilalți actori din trupa ieșeană, neavînd roluri în noua alcătuire, sub direcția lui Ioan Lupescu, au format o trupă care s-a dus la Botoșani „jucînd acolo mai multe reprezentațiuni, despre care găsim o

⁸⁵ „Revista Moldovei”, Anul III, Nr. 6-7, octombrie-noiembrie 1923, f.14

⁸⁶ T.T. Burada, op. cit., p.468

corespondență în *Curierul de Iași*, nr.8 din 19 mai 1868, unde se arată că trupa este bine compusă și publicul e foarte mulțumit de ea, procurându-le o distracție din cele mai plăcute, întrucât toți artiștii joacă bine⁸⁷.

Mai mult ca sigur, artiștii cu care I. Lupescu a venit la Botoșani sunt aceiași cu care la începutul lunii septembrie a format la Iași un teatru particular în centrul Iașilor, susținând practic o întreagă stagiune de iarnă din 10 noiembrie 1868 până la 25 aprilie 1869.

Între persoanele care figurau în trupa particulară a lui Ioan Lupescu și care vor fi jucat și la Botoșani în lunile mai-iunie, erau și actorii: Drăgulici, Nicolau, Maurevel, Alexandrescu, Nae Mihăilescu; apoi actrițele: Lupeasca, Vasileasca, M. Dumitreasca, Filaret ș.a.

Repertoriul trupei cuprindea următoarele piese și vodeviluri, care, în parte, s-au jucat și la Botoșani: *Dracu Vodă*, vodevil național în cinci acte, de I. Lupescu; *Sarsailă*, farsă; *O cină nesfârșită*, comedie tradusă din franceză; *Lumpatius Vagabondus*, comedie vodevil în 7 tablouri, tradusă din nemțește; *Vlăduțu mamei*, comedie vodevil într-un act; *Otrăviiții*, farsă în 2 acte; *Miliția sau Țiganul recrut*, dramă națională cu cîntece, în 4 acte; de D. Georgescu; *Jianul, căpitan de haiduci*, melodramă în 4 acte; *Paragraful 37 sau O prorocie*, comedie într-un act de I. Lupescu; *Frizeta sau Orfelina*, comedie într-un act; *Doi invalizi*, comedie într-un act; *Învierea Babei Hîrcei sau Țiganul Epistat*, vodevil național în 4 acte, de M. Pascaly; *Jidovul rătăcitor*, vodevil în 4 acte.

După închiderea stagiunii la 25 aprilie 1869, Ioan Lupescu plecă iar cu trupa sa în mai multe orașe și orașele din Moldova⁸⁸, între care, deși documentele sau informațiile lipsesc, credem că a fost din nou și Botoșanii, unde cu un an în urmă a repurtat un deosebit succes. Succesul trupei se datora atît lui Ioan Lupescu, caracterizat de presa ieșeană drept „un artist talentat, comic delicios”, dar și un bun organizator, cît și celorlalți actori ca: Daniil Drăgulici „actor desăvîrșit, admirabil”, D-na Vasileasca „cantatrisă și artistă în perfecțiune”; Dl. Alexandrescu „artist dramatic bun, care are și o voce sonoră și plăcută”, D-na Lupescu, „care a jucat mai cu deosebire bine greul rol dramatic în *Urîta satului*, cînd a fost aplaudată fără întrerupțiune de publicul entuziasmat”. Acest succes moral și material i-a determinat pe actorii Teatrului Național să facă plîngeri către Consiliul Comunal Iași că li se face concurență de către trupa lui Lupescu, al cărui teatru „atrăgea năvala spectatorilor, pe care o vedem la toate reprezentațiunile” după cum scria o gazetă ieșeană citată de T. T. Burada⁸⁹.

⁸⁷ Idem., p. 469-470

⁸⁸ T.T.Burada, op. cit., p. 477-480

⁸⁹ T.T.Burada, op. cit., p. 478-479

Pe la jumătatea lunii iunie 1869 a sosit în Botoșani, venind de la Iași, unde fusese în turneu, o trupă germană de operetă condusă de acel Sinnmayer care la Cernăuți a pus piedici Faniei Tardini în 1864 și mai ales ca ea să nu obțină, în condiții optime, aprobarea Guvernământului Bucovinei pentru stagiunea 1865-1866.

Artiștii cîntăreți mai principali care făceau parte din această trupă erau domnii Jacques Kalvo, Karl Krüger, Grasel și Ședer, doamnele Antoanette Wawra, Kalvo și Marbel și domnișoarele Reck și Furlani etc. Capelmaistru era Alois Wawra, însă din 18 mai 1869 direcția orchestrei o ia, din bunăvoință, Eduard Caudella.

La Botoșani, desigur, s-au jucat operele și operetele prezentate și la Iași: *Studentii veseli*; *Capelmaistru de Veneția*; *Viața din Paris*; operă comică în 5 părți, muzica de Jacques Offenbach; *Deputatul*; burlescă contemporană vieneză; *Prostiile domesticilor*; *Galathea cea frumoasă*, operetă într-un act de Poly Henrion, muzica de Fr. Suppe'; *Servus, domnule Stutzerl*, vodevil într-un act de C. Juin, muzica de F. Hopp; *Plîngerea femeilor*, vodevil într-un act de A. Winterfeld; *Doctor și friseur*, vodevil în 3 acte de F. Kaizer, muzica Fr. Suppé; *Barbă albastră*, operetă bufă în 4 acte de Jacques Offenbach; *Schmule Pinkeles sau Jidovul de pe urmă*, mare burlescă, cu cîntece și danțuri în 6 tablouri de K. Elmar, muzica de Fr. Suppé; *Lacata*, operă tradusă din engleză ș.a.⁹⁰

Deoarece Sinnmayer era pe cît de slab organizator, pe atît de dur ca director, între timp cîțiva actori au vrut să-l părăsească sau poate chiar l-au părăsit, astfel încît el a fost nevoit să plece din Botoșani îndreptîndu-se spre Suceava unde a ajuns, cu cîțiva actori care-i rămăseseră credincioși, la mijlocul lunii august 1869.

Pe actorul Carl Krüger l-a lăsat la Botoșani pentru a-i convinge pe actorii infideli să nu părăsească trupa.

Într-o scrisoare din Botoșani, acesta îi arată că a făcut tot ce i-a stat în putință, mai ales „pentru a băga mințile în capul doamnelor”. Teodor Balan care relatează toate cele de mai sus conchide că „Nu se știe în ce măsură a reușit”⁹¹.

În a doua jumătate a lunii iulie 1869 sosește la Botoșani trupa condusă de Mihail Pascaly. Venea aici după o excelentă serie de reprezentații date la Cernăuți între 3/15-16/28 iulie. Trupa nu era prea

⁹⁰ Idem, p. 480-481

⁹¹ Academia Română-Filiala Iași, Centrul pentru studierea problemelor Bucovinei – Rădăuți. Teodor Balan, „Istoria teatrului german în Bucovina, 1825-1877”, editată după manuscrise de D. Vatamaniuc, traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, Editura Anima, București, 2007, p. 81.

numeroasă, dar de cea mai bună calitate, afirmă Teodor Balan, care, pe lângă componența trupei, repertoriul jucat și distribuția fiecărui spectacol, redă, ca de obicei, și cronicile (dărilor de seamă cum le numește el) apărute în gazetele cernăuțene privind arta actorilor. Astfel, din trupă făceau parte: “domnii Mihail Pascaly, G. Alexandrescu, P. Ionescu, I. Gestianu, Constantin Bălănescu, V. Fraivalț, C. Săpuneanu, Petrescu, Romanescu și copilul Ianoliu; doamnele Matilda Pascaly (născută Matilda Maior, pe la 1837), Catarina Dumitrescu și Margareta; domnișoarele An. Popescu și L. Popescu; Sufleorul trupei a fost Mihai Eminescu”.

Conform programelor – afiș și cronicilor din gazete s-au jucat în 10 seri următoarele 17 piese (în 3 seri s-a reprezentat câte o singură piesă, în celelalte câte 2 și chiar 3): *Copila română*, monolog în versuri de I. Vulcan, executat de Matilda Pascaly; *Supliciul unei femei*, dramă în 3 acte de E. de Girardin de la Academia Imperială din Paris; *Odă la Elisa*, comedie națională într-un act de V. A. Urechia; *Gură căscată*, cântonetă națională de V. Alecsandri, executată de C. Bălănescu; *Doi sfioși*, comedie într-un act, tradusă de C. Bălănescu; *Ștrengarul din Paris*, comedie în 2 acte; *Domnia slugilor*, comedie în 3 acte, cu cîntece; *Mihai Bravul după bătălia de la Călugăreni*, tablou național de D. Bolintineanu și M. Pascaly; *Procopsiții*, comedie cu cîntece într-un act; *Piatra din casă*, comedie într-un act de V. Alecsandri; *Femeile limbute*, comedie în 3 acte, tradusă de M. Pascaly; *Idel Poșca*, (corect Roșca –n.n.) *gardist național din Iași*, cântonetă de T. Boian; *Vasile Lupu Domnul Moldovei*, dramă națională în 3 acte de M. Pascaly; *Nebunia și durerea*, dramă într-un act; *Nevasta trebuie să-și urmeze bărbatul*, comedie într-un act, tradusă de M. Pascaly; *Domnul încurcă tot*, comedie în 3 acte de M. Pascaly; *Amicii falși*, comedie în 4 acte de Victorien V. Sardou.

Din cronicile teatrale ale gazetelor cernăuțene, prezentate de Teodor Balan, selectăm doar câteva, ale gazetarilor germani care numai de părtinire nu pot fi acuzați. Astfel, piesa *Supliciul unei femei* din prima reprezentație „a fost atît de bine jucată, încît reprezentarea ei putea rivaliza cu cele date la Burgtheater, Teatrul Imperial din Viena. A fost peste tot o seară delicioasă, cum de mult n-a mai fost în Cernăuți”. Despre reprezentarea ultimei piese *Amicii falși*, un reporter german “relatează că încă nu asistase la o reprezentație românească și a mers la teatru cu inima îndoită. Credea că va da, cel mult, de un teatru de provincie bunișor. Cînd colo a fost convertit. Rolurile fusese studiate cu minuțiozitate, iar ansamblul a oferit un joc extrem de subtil... Cînte artiștilor - exclamă reporterul - pentru care arta nu este o meserie, ci numai artă”.

„În fruntea artiștilor s-a situat Mihail Pascaly. Profesorul E. R. Neubauer, el însuși fire de artist – spune T.Balan – ni-l descrie în darea

sa de seamă, zicînd că pe toți artiștii echipei îi stăpînește o forță magică. În jurul ei artiștii rotesc ca și planetele în jurul soarelui. Această forță se cheamă M. Pascaly, care întrunește în persoana sa calitatea de director, de actor și de autor dramatic. El e productiv, stăpînește tot aparatul artei scenice, peste tot fascinează prin cuprinzătoarea genialitate a jocului său. În drama *Nebunia și durerea* Pascaly a arătat „cine și ce este”⁹².

În drumul său de la Iași (unde primise) la 29 iunie/11 iulie 1869 autorizația Guvernămîntului Bucovinei de a da spectacole în capitala provinciei) la Cernăuți, trupa lui Pascaly, în care Eminescu era sufleur, va fi trecut și prin Botoșani, dar nu a dat nici o reprezentație, timpul fiind prea scurt pînă la 3/15 iulie cînd s-a dat primul spectacol în Cernăuți. La întoarcere, însă, după 16/28 iulie, trupa s-a oprit și a dat reprezentații în Botoșani, într-o sală improvizată în casele Sommer, teatrul *Petrache Cristea* fiind ocupat, probabil, de trupa germană de operete a lui Sinnmayer care sosise mai înainte în oraș.

Cîte spectacole a dat M. Pascaly și trupa sa la Botoșani în vara anului 1869, nu se știe. Cert este, însă, că oprirea la Botoșani a pus capăt, definitiv, carierei de sufleur a lui Eminescu, dar și chinurilor sale provocate de o dragoste neîmpărtășită pentru o tînră și frumoasă actriță din trupa lui Pascaly (vezi poeziile lui *La o artistă*, *Amorul unei marmure*, *Veneră și Madonă* ș.a. precum și personajul Poesis din *Geniu pustiu*.)

Toți eminescologii (inclusiv G. Călinescu) și autorii de istorii ale teatrului românesc au confundat-o pe această tînră actriță de 17 ani, adorată de M. Eminescu, cu marea tragediană Eufrosina Popescu. Confuzia a creat-o voit însuși Eminescu într-o confesiune făcută colegului său Theodor Ștefanelli, în 1870, pe vremea cînd se aflau la studii în Viena, spunîndu-i, într-un moment de efuziune, că Eufrosina lui (subl.n.) nu e figură mitologică (adică una din cele 3 grații din mitologia greacă – n.n.), ci chip aievea, pe nume Eufrosina Popescu, artistă în trupa lui M. Pascaly, de care „a fost amoretat cuc” și căreia i-a făcut poezii⁹³. Ștefanelli a transmis acest nume posterității în memoriile sale, nume preluat fără rezervă de toți viitorii cercetători care nu au sesizat o evidentă discrepanță: fiind născută în 1821⁹⁴, Eufrosina Popescu avea în 1868/1869 vîrsta de 47 de ani, ceea ce nu mai putea să însemne „un foarte frumușel drăcușor împelițat”, cum, singur, își caracteriza idolul tînărul de 18/19 ani, Eminescu⁹⁵.

⁹² Teodor Balan, „Istoria teatrului românesc în Bucovina”, p. 88-94

⁹³ G.Călinescu, op. cit., p. 110-111

⁹⁴ „Istoria teatrului în România. II”, p. 528

⁹⁵ G.Călinescu, op. cit., p. 111

Cel ce a rezolvat definitiv confuzia și a stabilit adevărata identitate a actriței de care Eminescu s-a îndrăgostit pînă peste cap, este Teodor Balan. În demersul său el a beneficiat de două surse de informare esențiale: lista actorilor și actrițelor cu care Pascaly a venit la Cernăuți și cronicile din ziare referitoare la spectacole și la actori.

T. Balan recunoaște că cel dintîi eminescolog ce a bănuit confuzia în legătură cu Eufrosina Popescu a fost Ioan Masoff. Acesta, „în lucrarea sa intitulată *Eminescu și teatrul*, susține că e vorba de actrița Lina Popescu, care la 1869 se afla în trupa lui Pascaly. Dar Masoff, neavînd la îndemîna lista actrițelor din trupa lui M. Pascaly, nu știa că Pascaly angajase pentru turneul său în Bucovina două actrițe cu numele de Popescu, din care Ana, iar nu Lina Popescu strălucea prin frumusețe”⁹⁶.

Despre Lina Popescu, tînăra și ea de 17-18 ani, cronicile gazetelor din capitala Bucovinei nici n-au pomenit. În schimb Ana Popescu, care a jucat de asemenea numai în roluri mici, a fascinat publicul cu frumusețea ei și chiar pe însuși reporterul ziarului german *Czernowitzer Zeitung*. Acesta, cucerit de „fermecătorul ei chip și de drăgălașul ei joc, cuceritor de inimi”, scria „bătrîn să fi fost, chel să fi fost și trebuia să te amorezezi de ea”⁹⁷.

Evident, conchide Teodor Balan, că „actrița de care se îndrăgostise Eminescu n-a fost nici Eufrosina Popescu”, nici Lina Popescu, ci Ana Popescu”, iar la întrebarea de ce Eminescu a dat adoratei sale numele de Eufrosina și nu cel adevărat de Ana, același autor răspunde că poetul „a găsit, probabil, numele de Ana prea simplist, nepotrivit și l-a înlocuit cu cel grecesc de Eufrosina, mai poetic, mai corespunzător cu calitățile adoratei sale”⁹⁸.

În legătură cu sfîrșitul carierei de sufleor a lui Eminescu, acesta s-a petrecut în felul următor: după cîteve reprezentații date de trupa lui Pascaly s-a aflat acasă la Ipotești că Mihai, a cărui urmă părinții o pierduseră încă din toamna anului 1866, este în Botoșani, „înhăitat” cu niște actori. Bătrînul Gh. Eminovici vine într-un suflet la Botoșani și își găsește feciorul printre actori. Mai cu vorbe aspre, mai cu vorbe bune îl aduce la țară, la Ipotești. Cum ajunge aici, însă, schimbă politica cu totul. Îl lasă numai în cămașă și-l ține așa, dezbrăcat, pînă ce, „paiatele” își iau „catrafusele” și pleacă din Botoșani”⁹⁹.

⁹⁶ T. Balan, op. cit., p.97

⁹⁷ IBIDEM, p. 95

* Nu putea să fie și dintr-un alt motiv, anume acela că Eufrosina Popescu din luna mai 1868 și cel puțin pînă în anul 1871 nu a jucat în trupa Pascaly. (vezi T.T. Burada, op. cit., p. 469, 474, 484 și 500).

⁹⁸ Teodor Balan, op. cit., p. 97-98

⁹⁹ „Din trecutul teatrului botoșănean” în “Teatrul Eminescu”, Număr festiv – Botoșani, martie 1915, p.13

Sigur, oricînd după aceea, Eminescu putea să fugă din nou de acasă. Speriat de ideea că Mihai ar putea să alunece pe calea (socotită încă de mulți contemporani, rușinoasă) a actoriei și lămurit, probabil, de băieții mai mari asupra adevăratelor însușiri ale tînărului rebel, Gh. Eminovici se lăsă convins să trimită pe Eminescu la Viena, pentru a studia filozofia, făgăduindu-i un stipendiu de 18 galbeni pe lună. Și astfel – spune George Călinescu – „în toamna anului 1869, cam pe la sfîrșitul lui septembrie, Eminescu pornea spre scaunul cezaro-crăiesc, părăsind pentru totdeauna cușca de sufleor, pe actori și pe juna Eufrosina Popescu”¹⁰⁰ (în realitate pe Ana Popescu – n.n.).

Pentru stagiunea de iarnă 1869/1870 antrepriza direcției teatrului din Botoșani a fost luată de Fany Tardini care, la 23 octombrie 1869, încheie cu Primăria Botoșani următorul contract:

“Conform autorisațiunii onor. Consiliul Comunal din ședință de la 11 August anul corent și în temeiul aprobării dată de Onor. Ministru de Culte și Instrucțiunei Publice prin adresa N. 12.462 din 26 Septembrie anul curent.

Subsemnata Fany Tardini, închei contractul present cu D-nu Primar Urbei Botoșany pentru antreprisa direcțiunei Theatrului Național din Urbea Botoșani pe termen de un an cu începere de la I Noembrie anul curent 1869 până la I Noembrie 1870 în condițiunile următoare:

1. Se acordă mie direcțiunea Theatrului, o subvențiune de lei noi șase mii șapte sute, N. 6700, din care trei mii șapte sute lei îi voi primi eu, direcțiunea, de la Guvern, iar trei mii lei din casa Primăriei Urbei Botoșany.
2. Această subvențiune să va răspunde mie, directricei, în două câșciuri (termene, tranșe – n.n.) și anume: câșciul întâi care să va compune din lei trei mii șapte sute ce să răspunde din casa fiscului îl voi primi cu 15 zile înaintea începerii stagiunei, după ce mai întâi voi înfățișa Direcțiunii Generale programul de piesele ce voi juca în timpul stagiunei și de numărul artiștilor ce va compune trupa mea, obligându-mă, însă, eu directricea a da o garanție ipotecară în valoare de trei mii șapte sute lei pentru acest avans, iar câșciul al II-lea care se compune din trei mii lei ce-i plătește Primăria, îl voi primi după două luni de la începutul reprezentațiunilor.
3. Stagiunea theatrală va fi de cinci luni cu începere de la 1 Noembrie 1869, iar numărul reprezentațiunilor va fi cel puțin de

¹⁰⁰ G.Călinescu, op. cit., p. 122

trei pe fiecare săptămână, în zilele ce se va fixa de Primărie prin înțelegere cu mine, directricea. Pe timpul carnavalului, de voi voi, voi avea dreptul de a da și baluri mascate, tot în zilele alese și hotărâte de Primărie.

4. Eu, directricea, sunt datoare ca în timpul de cinci luni al stagiunii teatrale să am o trupă cât se va putea de bună și mai complectă care să reprezinte toate personajele trebuincioase, potrivit cu caracterele de role (roluri - n.n.) ale pieselor ce voi juca. Asemenea voi mai avea și pentru rolurile secundare numărul trebuincios de artiști și coriști de ambe sexe, precum și o orchestră potrivită cu repertoriul pieselor.
5. Piese ce se vor reprezenta pe acest Teatru să vor compune din drame, comedii și vodevile după programul ce voi supune la aprobarea Direcțiunii Generale [a Teatrelor din România – n.n.], cuprinzător de piesele și de personalul artiștilor, care program, mai înainte de începerea stagiunii îl voi publica spre cunoștință publică.
6. Eu, directricea, voi avea o garderobă bună și complectă, adaptată cu piesele ce voi juca, reprezentând exact epocile în care să petrece scena.
7. Eu, directricea, voi rezerva una din lojele cele mai în apropierea de scenă pe seama D-lor. Primar și Prefectul districtului care vor asista pentru supravegherea bunei ordine în teatru.
8. Eu, directricea, sunt obligată a da în cursul stagiunii două piese noi și necunoscute publicului acestui oraș, care vor fi în folosul artiștilor, iar suma ce va produce aceste două reprezentații se va aduna la Primărie spre a o înainta Direcțiunii Generale care o va vărsa în casa Statului, cu procent; acest capital crescînd, va servi la timp de ajutor acelora din artiști care se vor deosebi prin talentul lor și n-ar mai putea juca.
9. Eu, directricea, voi fi datoare a încălzi Teatrul și a-l ilumina cât se va putea mai bine, căldura în sală va fi de 14 și 16 grade la începerea reprezentațiunilor.
10. Prețul abonamentelor la loji și stale, precum și a intrării pe fiecare seară se va fixa de Primărie prin înțelegere cu mine, directricea.
11. Eu, directricea, nu voi putea trece contractul de față unei alte persoane fără consimțămîntul Direcțiunii Generale.
12. Neîndeplinirea din partea mea, directricea, a veri-uneia din condițiunile prevăzute la articolele 4, 5, 6 și 9 dă dreptul Guvernului a casa acest contract.

Pe aceste condițiuni încheindu-se două deopotrivă contracte, acesta semnat din parte-mi s-au dat Onor. Primăriei de la care s-au primit altul întocmai.

1869, Octombrie, 23

F. Tardini.¹⁰¹

Am redat contractul în întregime pentru ca cititorul să constate singur cele afirmate mai înainte și anume că, în afara plății chiriei către proprietarul sălii de teatru, condițiile luării în antrepriză a organizării unei stagiuni teatrale erau imposibil de îndeplinit fără o subvenționare substanțială din partea primăriei locale și a guvernului.

Important este pentru istoria teatrului botoșănean (și nu numai) că, în conformitate cu prevederile punctului 5 din contract, Fany Tardini a tipărit spre cunoștința publică un “Program de persoanelor ce compun Trupa Teatrului Național Român și de piesele ce au a se da în cursul sezoanei de iarnă 1869-1870 în acest oraș” (Botoșani- n.n.), program-afiș care, din fericire s-a păstrat.

Trupa era compusă din următorii artiști: “Doamnele Fany Tardini, Elena Albescu, Emilia Theodoru; Domnișoarele Alexandrina Theodoresca, Lina Munteanu, Tinca Petrescu, Maria Busuioc, Adela Soroceanu; Domnii Alexandru Vlădicescu, Ioan Vlădicescu, Stavru Sachelarie, Lachi Chirimescu, Ioan Constandinescu, D. Vasiliu, S. Vitaly, V. Bartolomeu, C. Vasilescu, S. Iliescu și Marcel Caminschi – sufleurul”.

Repertoriul cuprindea dramele: *Năpasta, Catacombele Romei, Hoața de copii, Cristof Columb sau descoperitorul Americii, Vornicul Bucioc, Trăsnetul sau cerșetoarea oarbă, Curierul din Lion, Suferințele creștinilor în Orient, Onoarea casei, Linda sau mila lui D-zeu, Îngerul morții, Doi lăcătuși, Virtutea străbună*; comediile: *Miluiți săracii, Cine știe la ce-o fi bună și asta, Mulțumim lui D-zeu, masa e pusă, Amor de inimă, amor de spirit, amor dobitocesc, Jurământul lui Oras, Ce-și face omul singur nici dracul nu desface, O femeie cum sunt multe și una cum nu e nici una, Femeile limbute, Jerom petraru, Cortelu lui Oscar, Lupta doamnelor, Femeile care plâng, Nu e fum fără foc, Casa de nebuni, Credința bărbaților* și vodevilurile: *Mănușa și evantaiul, Cuiu lui Pepelea, Coarda simțitoare, Omul onest în luptă cu banii dracului, Unu râde de altul și dracu de toți, Corabia Salamandra, Balul slugilor, Morărița de la Marli, Drumul de fer, Prințul de gal, Căsătorie peste puțină și Fantoma*.

¹⁰¹ D.A.N.I.C., fond Teatrul Național, dosar 312/1869, f. 51 și 55.

Deși variat ca subgenuri dramatice și bogat ca număr de piese (40-n.n.), repertoriul, după cum se vede, era destul de facil. Aceasta poate și din cauza publicului care, în acel timp, prefera piese “ușoare”, cu acțiune simplă și cu mai puține personaje.

Obiceiul trupelor de actori de a adapta și de a modifica piese de autori străini nu numai în conținut ci și în titluri ridică dificultăți în stabilirea autorilor respectivi și implicit în stabilirea pieselor originale puse în scenă. Așa, de exemplu, comedia *Lupta doamnelor* este de fapt *Bataille de dames* de E. Scribe și E. Legouve tradusă de C. Bălănescu și jucată la Iași în stagiunea 1863/1864 sub titlul *Rezbelul damelor* și în 1871/1872 la Teatrul Mare din București cu titlul *Armele femeii*. La fel, comedia *O femeie cum sunt multe și una cum nu e nici una* a francezului Emile Augier s-a jucat la noi în țară încă din 1860/1861 sub titlul *O femeie cum sunt multe, altele cum sunt prea puține*¹⁰². Și exemplele ar putea continua.

Din repertoriul de mai sus, *Vornicul Bucioc* face parte în mod sigur din dramaturgia originală românească fiind scrisă de V. A. Urechia în 1867 și tocmai trecerea a numai doi ani de la editarea ei ne dă certitudinea că este una din cele “două piese noi și necunoscute publicului botoșănean” pe care, conform contractului, trupa Tardini trebuia să le joace în folosul actorilor ce nu mai puteau juca.

De asemenea, drama *Năpasta* din acest repertoriu nu trebuie confundată cu *Năpasta* pe care I. L. Caragiale a scris-o abia în anul 1889.

Este important de reținut și încheierea pe care Fany Tardini o face în programul – afiș: „N.B. subsemnata bazată pe încurajarea ce au avut-o în trecut (subl.n) din partea Onorab. D. orașeni, speră și acum din nou în concursul bine-voitoriu pentru formarea unui abonament spre a putea susține cu demnitate misiunea acestei instituții”¹⁰³.

Însemnătatea plății subvențiilor pentru existența trupelor de teatru și buna desfășurare a unei stagiuni se poate desprinde și din cuprinsul mai multor documente.

Astfel, într-o telegramă din 2 decembrie 1869, primarul orașului Botoșani, Ioan Franc, solicită Comitetului Teatral Centrul din București să achite prima tranșă din subvenția acordată trupei teatrale din acest oraș, ca urmare a stăruințelor conducerii ei:

“Ministeru[l] Cultelor prin telegramă răspunde că dacă direcția Teatrului local a deplinit obligațiunile contractului să mă referez (adresez -

¹⁰² „Istoria teatrului în România. II” - p.122-123

¹⁰³ D.A.N.I.C., fond Teatrul Național, dosar 312/1869, f. 45.

n.n.) la Dv. pentru ordonansarea plăței câștiului I-iu al subvențiunei din telegrama noastră 3683. Cunoașteți că obligațiunea punctului 3 este deplinită în totalitate. Vă comunic și acum că direcția suferă consecințe din neordonansarea plăței subvențiunei (subl.n.).

Motivat stăruințelor, vă rog trimiteți imediat mandatul, în respectul contractului și pentru obținerea regulatei sale depliniri.

Primar Botoșani,
Ioan Franc”¹⁰⁴

La rîndul său, în 4 decembrie, Comitetul intervine la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice arătînd:

“D-nu Primar al urbei Botoșani prin telegrama N-o 4091 ne comunică că antreprenoarea Teatrului Național din acel oraș și-a îndeplinit întru toate îndatoririle prevăzute la Art. 3 din contract și mijlocește a se ordonanța plata câștiului I al subvențiunei.

Subsemnatul, în temeiul acestei încredințări, are onoare a vă ruga, D-le Ministru, să binevoiți a face să se emită mandatul cuvenit, asupra casierului din Botoșani, pentru liberarea în primirea D-nei Fany Tardini a sumei de 3700 lei.

Acest mandat veți binevoi a-l înainta Direcțiunei Generale spre a se da, prin Primăria locală, celei în drept, dinpreună cu instrucțiunile cuvenite.

Primiți etc. etc.”¹⁰⁵

Apropiindu-se încheierea celor cinci luni de spectacole prevăzute în contractul de antrepriză, Fany Tardini, dorind să meargă din nou la Cernăuți, adresează la 7 martie 1870, stil nou, din Botoșani următoarea cerere în limba germană către Guvernămîntul Bucovinei: “Respectuos, subsemnata directoare de teatru are onoare a ruga înaltul c.r. (chezaroregesc- n.n.) Prezidiu al țării (Bucovinei- n.n.) să binevoiască a-i elibera o autorizație de a da cu trupa ei cunoscută publicului din Cernăuți (în sala de teatru de acolo) în curs de o lună un număr de reprezentații românești, începînd cu ziua de 25 aprilie a.c. stil nou, cu observarea strictă a instrucțiunilor în vigoare.

Subsemnata, care în două rînduri,... a dat în Cernăuți reprezentații, bucurîndu-se de primirea cea mai caldă din partea publicului, este cunoscută împreună cu ansamblul ei, rămas aproape neschimbat, atît

¹⁰⁴ Ibidem., f. 53

¹⁰⁵ Ibidem., f. 52

publicului cât și Înalțului c.r. Guvernămînt, de la care a primit pînă acum două autorizații.

Fiind angajată și reținută la Primăria din Botoșani pentru sesiunea din iarnă pînă la sărbătorile Paștelui, subsemnata cu onoare, roagă Înalț c.r. Guvernămînt să binevoiască a-i trimite autorizația cerută prin Dl. Gheorghe de Hurmuzache din Cernăuți¹⁰⁶ (subl.n.).

Peste numai trei zile, la 10 martie 1870, Guvernămîntul Bucovinei i-a eliberat autorizația cerută pentru timpul de la 25 aprilie pînă la sfîrșitul lunii mai, astfel că trupa Tardini-Vlădescu sosește pentru a treia oară în capitala Bucovinei, dînd primul spectacol la 15/27 aprilie și ultimul în 4/16 mai 1870, avînd în repertoriu multe din piesele jucate și la Botoșani.

Nu avem motive să credem că interpretarea rolurilor a diferit mult la Cernăuți față de Botoșani. De aceea vom apela și de această dată la relatările spicuite de Teodor Balan¹⁰⁷, din ziarul *Czernowitzer Zeitung* cu privire la jocul actorilor: “În prima seară sala teatrului era tixită de lume. S-a remarcat, îndeosebi, jocul elegant al fraților Alexandru și Ioan Vlădescu și al lui Constandinescu. Rolul Athenaidei din piesa *Năpasta* a fost foarte bine jucat de d-na Albeasca. Mult au plăcut cîntecele naționale ale lui A. Vlădescu.

În piesa *Palamarul*, din seara a doua, s-au evidențiat d-na Teodoreasca și frații Vlădescu. Ei au jucat excelent. Frații Vlădicești s-au remarcat și în piesa *Miluiți săracii*, care a fost montată în mod fastuos. Fany Tardini a contribuit cel mai mult la reușita comediilor *Doi morți vii* și *Femeile care plîng*. Un joc bun, grațios, au realizat în piesa a doua domnișoarele Teodoru și Munteanu. În rolul moșului Arvinte, din *Cuiul lui Pepelea*, Ion Vlădescu a avut o creație. El n-a jucat ci a trăit rolul. Ca totdeauna montarea ultimei piese și toaletele au fost splendide.

În *Tata-moșu*, Ion Vlădescu a fost “genial”, iar în seara de 8 mai, domnișoara Munteanu “drăgălașă”, iar toaletele “briliante”. În piesa *Radu Calonfirescu*, Al. Vlădescu și Sachelarie au fost aplaudați frenetic”.

Cercetătorii care s-au ocupat de istoria teatrului în România au remarcat că în perioada de după Unirea Principatelor existența unor trupe locale stabile e un fenomen întîmplător și prea puțin durabil. Inițiative în acest sens au fost totuși. Astfel într-o adresă din 1870 către primarul din București, adresă care însoțea noul *Regulament de funcționare a teatrelor* se specifică în mod expres că el e valabil și poate să servească drept

¹⁰⁶ Teodor Balan, op. cit., p. 98 și 223 – 224

¹⁰⁷ Ibidem., p.101-102

normă și pentru reorganizarea sau înființarea unor teatre în alte orașe și că adrese asemănătoare s-au trimis primarilor din Galați, Ploiești, Focșani, Pitești, Bîrlad, Turnu-Măgurele, Brăila, Turnu-Severin, Craiova, Iași, Botoșani (subl.n.)¹⁰⁸. Alte documente ale vremii atestă încercări de înjghebări de teatru permanent. Asemenea încercări au avut, însă, o existență efemeră, iar acolo unde s-au bucurat totuși de o anumită perseverență, așa cum a fost la Botoșani între anii 1865-1870, ele au fost în cele din urmă sufocate de dificultăți materiale.

¹⁰⁸ “Istoria teatrului în România. II”, p. 48

Revenirea la viața teatrală de turnee. Trupe vestite și artiști celebri la Botoșani 1870 – 1900

După încheierea stagiunii 1869 – 1870 susținută de trupa de teatru Fany Tardini, timp de mai mulți ani în orașul Botoșani nu au mai avut loc spectacole teatrale. Una dintre cauze ar putea fi și aceea că, probabil, Elena Cristea moștenitoarea lui P. Cristea nu mai voia să închirieze localul de teatru, deoarece Primăria Botoșani nu-i achitase suma de 10000 lei curs fiscal vechi pe sezonul 1867-1868 și pentru care în 1875 încă se judeca la Tribunalul local¹⁰⁹.

Cauza principală consta în faptul că primăria nu a mai înscris în bugetul ei subvenție pentru trupele ce ar fi voit să vină să joace în Botoșani. Însă botoșănenii deveniseră mari iubitori de teatru în care vedeau nu numai un mijloc de distracție ci și un mijloc de educație. De aceea, în octombrie 1874, mai multe zeci de persoane se adresează primarului orașului cu următoarea reclamație:

“Domnule Primar, acum timp de 3 ani și mai bine, aici în Botoșani nu am mai avut nici o trupă de actori, din cauză că onorabila Primărie nu dă nici o subvențiune cu care să se poată susține, precum e și în alte orașe.

Știți D-le Primare, că teatrul este o școală pentru public și în toate statele civilizate această artă e îmbrățișată și susținută de guvern și de primărie.

Vă rugăm, dar, D-le Primare, în interesul societății ca să supuneți această petițiune în desbaterea consiliului ce urmează a se întruni și a regula o sumă oarecare de a se aloca în buget și a se întrebuița la caz când s-ar înfățișa o trupă.

¹⁰⁹ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 28/1875 intitulat “Elena Cristea contra primăriei pentru chiria localului de teatru pe sezonul 1867/1868.”

Primiți, vă rugăm, D-le Primare, asigurarea considerațiunei noastre”.

(urmează semnăturile a 86 de botoșăneni – n.n.)¹¹⁰

Această cerere a fost supusă de primar dezbaterii Consiliului Comunal al Urbei Botoșani în ședința din 1 noiembrie 1874 și a stîrmit vii și controversate discuții, consemnate într-un proces-verbal din care extragem cîteva păreri extrem de interesante pentru concepția “aleșilor poporului” din acea vreme, despre teatru:

“D. Primar spune că... teatrul, fiind o școală morală, este de mare necesitate. Prin urmare, propune a se da o subvenție de 2000 lei din excedentul de 6000 lei ce lasă bugetul [pe anul 1874], anului [bugetar] 1875, și aceasta numai atunci cînd se va prezenta vreo trupă.

D. Frimu zice: Teatrul, ca școală de moral, este de mare necesitate a se aveaspune, din experiență, (subl.n.) că este folositoriu și, dar, este de părere a se da un ajutoriu ... cît se va socoti a se da ... măcar 3500 lei, căci cu această sumă se poate închiria [o] casă [pentru teatru] și numai atunci se va putea avea teatru la dispoziție.

D. Sevastos ... cere a se da 3000 lei și cînd va veni o trupă în oraș, bine instruită (subl.n.), atunci să se închirieze casă.

D. Primar: în vederea restrînselor mijloace în care se află astăzi Comuna, susține a se da 2000 lei, căci acesta este destul concurs.

D. Frimu susține să nu se creadă că se va putea avea teatru numai cu 2000 lei căci a fost D-na Fania [Fani Tardini] aici în oraș cu o trupă bine compusă, a lăsat destule și plăcute suveniruri orășenilor (subl.n.) și cu 4000 lei ce i s-au dat, totuși n-a putut conduce trupa numai cu această sumă. Așa dar, Dsa. opiniază a se da 3000 lei căci nu este o pagubă pentru Comună (subl.n.).

D. Vasiliu, avînd cuvîntul zice: asupra aceștii cauze, Consiliul cunoaște, căci au fost discuții la formarea bugetului, pentru ca să rămîie la finele anului și dacă se va prezenta o trupă bună (subl.n.), apoi să vină să ceară subvenție. Pe lîngă aceasta, au fost puse în discuție două școli, școala profesională și școala morală, teatrul. În anul 1867, fiind acordată o subvențiune de 10000 lei din casa comunală și 10000 lei de la Guvern, s-a plătit chiria localului cîte 600 galbeni pe an, după contract, cu toate că în al doilea an nu s-au prezentat decît vreo 2 voltejeri* (subl.n.). Dacă s-ar admite să se închirieze local de teatru, trebuie neapărat 600 galbeni și

¹¹⁰ Ibidem., dosar 18/1874, f. 2.

* Acrobați, de la verbul francez voltiger = a zbura ici și colo, a face acrobații; fig. = a-și schimba repede ideile

dacă nu se va înfățișa nici o trupă, Comuna va pierde cei 600 galbeni. În ce privește suma propusă de 2000 lei, cu aceasta nu se poate face nici o ameliorare teatrului ... Dacă este a se face școala de meserii sau școala morală, atunci trebuie a se vedea care din amîndouă este de preferat și pentru care să se dea acei 6000 lei care sunt disponibili. Aceste școli, în adevăr, ambele sunt de nevoie a se avea, dar Dsa. este de opinie a se vota suma de 6000 lei pentru școala profesională.

D. Caruso ... zice: școala de moral trebuie și este foarte necesară. Și dacă Comuna astăzi nu dispune decît de 2000 lei, precum D. Primar a studiat aceasta, atunci Dsa. crede a se vota, dar trebuie de observat că de va veni o trupă numai pentru o lună, atuncia nu se poate da 2000 lei fără un regulament (subl.n.).

D. Primar zice că ... prezentîndu-se vreo trupă, să se răspundă această sumă cu condiția de a da 30 de reprezentații (subl.n.).

D. Frimu ...Apropo' de ideea Dlui Caruso, nu știe cum se va da subvenția pentru teatru dacă va veni Dna Fania, sau alții [mari artiști]. Pentru vară nu se îngrijorează, ci numai pentru iarnă, prin urmare menține a se da suma de 3000 lei, propusă de Dsa., fără de care nu se va face nici un agiutoriu [teatrului].

D. Vasiliu zice: Nu sunt contra de a se da o subvenție pentru o trupă teatrală ce va veni în acest oraș. Rău sunt înțeles de Onorabilul Consiliu! Eu am zis ... să se puie la vot școala de meserie și teatrul ... și dacă preferința se va da teatrului, atunci acei 6000 lei să se deie pentru teatru ... Iată de ce am zis că sunt contra de a se da teatrului numai 2000 lei, căci ar fi o nimica și sunt contra ... Dacă în 1867 teatrul a avut o subvenție de 20000 lei, curs fiscal vechi, sau, mai bine zicînd, 600 galbeni ceea ce face mai mult de 6000 lei noi și încă cu această sumă, într-un an am rămas fără actori. Și fiindcă teatrul era închiriat cu astă sumă de Primărie, a trebuit să plătească 600 galbeni numai pe rezon că a fost apucat a da sala la vreo trei reprezentații de voltejeri. Și dacă atunci nu se găseau actori cu 600 galbeni subvenție, apoi, astăzi, cu 2000 lei se va găsi? Nu! Va fi numai o sumă iluzorie!...

D. Primar zice că și Dsa. este de ideea Dlui Vasiliu de a se face școala de meserie, dar în vedere că cu 6000 lei nu se poate face școala, în vedere că bugetul este format și subscris, propune a se da 2000 lei pentru teatru.

Consiliul cu majoritate admite propunerea D-lui Primar.

D. Vasiliu, contra”¹¹¹.

¹¹¹ Ibidem., dosar 28/1874, f.195 – 198

Votul consiliului s-a concretizat în jurnalul (Hotărîrea) cu nr. 79 din 1 noiembrie 1874 cu prevederea de a se da pentru teatru o subvenție de 2000 lei, dar numai atunci cînd se va prezenta vreo trupă care să se angajeze a da 30 reprezentații¹¹². Însă hotărîrea aceasta nu putea fi pusă în practică fără încuviințarea Ministerului de Interne, fapt pentru care Primarul de Botoșani trimite la 11 noiembrie, un raport la minister solicitînd aprobarea cuvenită¹¹³.

După mai bine de o lună, la 19 decembrie 1874, vine și răspunsul la acest raport, răspuns pe care îl redăm întocmai pentru că el ilustrează concepția diferită despre teatru a unui ministru retrograd, conservator, dar totuși ministru, față de aceea a unor cetățeni obișnuiți dintr-un oraș de provincie ca Botoșanii:

“România
București, 19 Decembrie, 1874
MINISTERIUL DE INTERNE
DIVIZIUNEA SERVICIULUI
Comunal
N.23133

Domnule Primar,

La raportul Dv. Cu N.4970 vi se face cunoscut că în fația legii care nu permite a se face verimente (viramente – n.n.), precum și în fația atîtor de multe îmbunătățiri ce acel oraș reclamă a avea, precum: pavaje, o mai bună eclerare (iluminare –n.n.) o mai bună poliție prin sporirea No. de sergenți și de altele necesare întregii obștii, Ministeriul nu poate aproba subvențiunea cerută pentru Theatru.

Primiți, D-le Primar, asigurarea considerației mele.

Ministru, L. Catargi

Șeful Diviziei: ss. indescifrabil.

D-lui Primar de Botoșani.”¹¹⁴

Deci bani pentru o mai bună poliție și nu pentru școala morală cum era considerat teatrul de către botoșăneni. Între timp, în sala teatrului aveau loc diferite spectacole de bîlci, de scamatorii etc. ai căror “actori” intrau în directă înțelegere cu proprietara localului care, urmărind obținerea unui profit cît mai mare, neglija buna întreținere, iluminare, încălzire etc. a acestuia, ceea ce uneori crea posibilitatea izbucnirii de

¹¹² Ibidem., dosar 18/1874, f.4

¹¹³ Ibidem., f.6

¹¹⁴ Ibidem., f.12

incendii. Așa de exemplu, la 21 noiembrie 1874, Polițaiul Orașului Botoșani trimite Primăriei și Prefecturii Botoșani câte un exemplar din procesul verbal cu constatările făcute și măsurile luate într-un asemenea caz în care arată:

“Văzând că în sara zilei de 19 spre 20 a curenteii, pe când de cătră D-l Berland (omul cu 36 capete) să ecsecuta o reprezentație în sala Teatrului, proprietate a D-nei Elena Cristea, prin explozia făcută de o lampă ce era luminată cu gaz ordiner, nu numai că localul a fost expus incendiului, dar chiar spectatorii puteau fi expuși primejdiei.

Văzând că în acea seară nici un pompier nu au fost de serviciu în sala Teatrului spre a lua precauțiuni în nimicirea incendiului rezultat din exploziunea lampei,

Văzând că de uz (de obicei – n.n.) lămpile dintre culise și cele de pe scenă să luminează cu gaz ordiner, iar nu de cel rafinat care nu dă loc la explozie.

Văzând, asemenea, că persoanele ce dau reprezentațiuni în localul Teatrului nu aduc la oficiul nostru afipte (afișe –n.n.) spre a se cunoaște timpul cînd s-ar da vreo reprezentație,

Pentru aceste și pentru a se evita pe viitor pericolul la care au fost expuși atât localul Teatrului cum și spectatorii din sara zilei de 19-20 a curenteii,

Disponem:

I. Să se ordone D-lui Comisar cfartalului I ca de astăzi înaintea să fie cu cea mai mare priveghere și să nu tolereze nicicum a se mai lumina sala Teatrului cu gaz ordiner, ci numai cu de cel rafinat care nu aduce nici o primejdie.

II. Să se someze pe D-na Elena Cristea ca pe viitor, când ar mai ceda sala teatrului vecăreia persoane a da reprezentațiuni în ea, să le puie obligații ca luminarisirea care să uzitează cu gaz să fie numai cu gaz rafinat care nu aduce nici un pericol.

III. Să se formeze un No afipte care să se alipească în sala Teatrului, la locurile principale spre cunoștința generală – și

IV. Câte un exemplar de pe acesta să se transmită Domnului Prefect Judecial și Domnului Primar urbei locale cerându-să a da cuvenită aprobare.

Despre care, dar, am dresat acesta în întreit ecsemplare.

Polițai, C. Placa”

Pe raportul de înaintare, primarul pune rezoluția. “Se aprobă aceste dispoziții”¹¹⁵.

¹¹⁵ Ibidem., f. 8-9

Informații fragmentare arată că orașul Botoșani n-a fost cu totul lipsit de spectacole teatrale Și aceasta tocmai pentru că directorii unor trupe, cunoscînd probabil dragostea botoșănenilor pentru teatru și conținînd deci pe numărul mare de spectatori, nu ocoleau, în turneele lor, acest oraș. O asemenea informație o cuprinde și procesul verbal al ședinței Consiliului Comunal Botoșani din 21 octombrie 1875 în care se arată: “Dl. Primar relatează consiliului că Dl. artist Bălănescu s-au prezentat cu cerere de a i se autoriza să deie un număr de reprezentații teatrale și baluri mascate în acest sezon. Consiliul știe că în bugetul comunei nu este nici o cifră pentru teatru, însă tot ce s-ar putea face ca publicul să aibă asemenea petrecere ar fi ca să se deie D-lui Bălănescu muzica primăriei gratis pentru reprezentațiile teatrale și baluri mascate. Consiliul în unanimitate aprobă propunerea D-lui Primar”¹¹⁶.

În anul 1876 problema subvenției care să se acorde unei trupe de teatru se repetă aproape identic ca în anul 1874. Ca și în urmă cu doi ani, la începutul lunii octombrie, peste 50 de proprietari și cetățeni din Botoșani adresează primarului orașului o cerere în care arată că sunt informați asupra faptului că „Dna Fany Tardini, artistă dramatică, s-a oferit a se angaja, pentru sezonul de iarnă, aici în oraș dacă onorabila Primărie îi va da o subvenție”, și deoarece „teatrul este foarte necesar pentru noi fiindcă este o școală, de aceia venim și vă rugăm să binevoiți a regula de a se trece în bugetul comunal ce urmează a se face acum o subvențiune cu care să poată veni trupa Dnei. Fani, care ne-a dat destule probe de o bună artistă”¹¹⁷.

În ședința din 15 octombrie 1876 Consiliul Comunal aprobă, cu majoritate de voturi, o subvenție de 3000 lei din excedentul de 13000 lei ce lasă bugetul pentru anul viitor 1877¹¹⁸.

Conform uzanțelor, primarul face raport la Ministerul de Interne, solicitînd aprobare¹¹⁹, care aprobare nu se dă pe motiv că „Ministerul nu înțelege cum se cere asemenea cheltuieli (sic), care să se acopere din excedentul ce va lăsa bugetul aceii comune pe anul viitor, cînd bugetul acelei comune nu este încă aprobat”¹²⁰.

Din cererile adresate primăriei se vede că cele mai bune impresii și nostalgii în sufletele botoșănenilor le-au lăsat Fany Tardini și trupa sa. Însuși faptul că aceștia îi spuneau marii artiste doar simplu Fany sau

¹¹⁶ Ibidem., dosar1/1875 – protocolul nr.36 al ședinței extraordinare a Consiliului Comunal din 21 oct.1875.

¹¹⁷ Ibidem., dosar 55/1876, f.74

¹¹⁸ Ibidem., f.73

¹¹⁹ Ibidem., f.75

¹²⁰ Ibidem., f.76

Fania arată că pentru ei era nu numai actrița arhicunoscută, ci chiar o persoană care făcea parte din familia fiecăruia și pe care toți o îndrăgisera.

Anul 1876 consemnează și primele spectacole de teatru propriu-zis în limba idiș la Botoșani, date de chiar trupa întemeietorului acestui teatru, Avram Goldfaden.

Improvizatii teatrale în limba idiș – spun autorii “Istoriei – teatrului în România. II” – au avut loc în România încă înaintea venirii lui Avram Goldfaden la Iași în 1876. Goldfaden însuși vorbește în autobiografia sa de cîntăreții de altădată – „Brodsinger” (cîntăreții din Brod) – care au pregătit terenul pentru viitorul teatru al populației evreiești.

Unul dintre acești cîntăreți, devenit foarte popular, a fost Benjamin Volf Ehrenkranz, cunoscut sub pseudonimul Velvl Zbarjer. Născut în orașelul Zbarj din Galiția în 1826, a venit în România în 1845 și s-a stabilit într-un sat de lîngă Botoșani ca educator al copiilor unui arendaș. Zbarjer recita poezii și improviza cîntece, devenite mai tîrziu un patrimoniu al publicului de limbă idiș. Cu timpul, Velvl Zbarjer a încetat să-și mai prezinte cîntecele în saloanele celor bogați și a început să se producă în cafenelele și cîrciumile din Botoșani, Iași și Galați, unde se adunau, mai ales, meseriașii. El a devenit și a rămas pentru aceștia „cîntărețul și trubadurul” evreilor din România.

A. Goldfaden și-a început activitatea teatrală cu texte și materiale dramatice concepute anume pentru scenă. De aceea, abia de la spectacolele acestuia se poate vorbi despre teatrul evreiesc propriu-zis. El a ridicat regulile scenice la rang de lege, ținînd, totodată, seama de particularitățile naționale ale publicului.

Într-o scrisoare din 4 octombrie 1876 către unul dintre primii actori evrei, el arată cum a înființat primul teatru evreiesc: „M-am hotărît, la cererea generală să alcătuiesc o trupă din cei mai buni artiști și s-o organizez în stil european, pentru a deveni o instituție ca lumea. Aici, la Iași, se va înființa un teatru evreiesc stabil, a cărui direcție mi-a fost încredințată...”

Am dat o reprezentație în grădina lui Șimen Mark. Locurile au fost vîndute începînd de la 3 mărci pînă la 50 centime. De cînd există grădina nu a fost realizată o asemenea rețetă”.

Însă vremea s-a răcorit repede și spectacolele n-au mai putut continua în grădină. Goldfaden a hotărît atunci, împreună cu actorii,

să plece la Botoșani, unde erau populari “cîntăreții din Brod”. Aici el a închiriat o sală mare în care a dat mai multe spectacole¹²¹.

Anii 1877-1878 cu pregătirile și participarea tuturor românilor la Războiul pentru Independență păreau să nu fie favorabili vieții teatrale și turneelor trupelor din București sau Iași. Și totuși, în iarna 1877-1878, dureroasă prin pierderile de vieți pe cîmpurile de luptă, la Botoșani, pentru întreaga stagiune, a fost angajată trupa de teatru condusă de Lache (Mihai) Chirimescu și N. Constandinescu. Cunoaștem acest lucru din cererea pe care respectivii o adresează Primăriei Botoșani, la 28 martie 1878, solicitînd un certificat doveditor precum că „stagiunea de abonamente a sesiunii de iarnă am finit-o, în care interval ne-am îndeplinit toate îndatoririle noastre”. Interesantă este motivația cererii că certificatul le este necesar deoarece „urmează a ne duce la Cernăuți spre a da cîteva reprezentații și este imperios ca să avem certificat de asemenea măsură”¹²². Aceasta este încă o dovadă în favoarea părerii noastre că orașul Botoșani datorită culturii teatral-muzicale ridicate a locuitorilor lui constituia un adevărat examen, și garanție, în același timp, pentru trupele ce voiau să întreprindă turnee peste hotare; dacă ele obțineau succes aici puteau fi sigure de succes oriunde s-ar fi dus: Rusia, Austro-Ungaria, Germania etc.

La cererea celor doi directori, Primăria eliberează în aceeași zi un certificat în care se arată că aceștia, împreună cu ceilalți artiști care formează trupa intitulată *Asociațiunea dramatică* au dat în acest oraș în sezonul 1877-1878, „un nr. de 40 reprezentații și în tot acest timp și-au îndeplinit datoria de artiști cu exactitate și cunoștință, nelăsînd nimic de reproșat în privința conduitei lor de artiști”¹²³. Făcînd precizarea că au făcut parte mai înainte din trupa condusă de Fany Tardini de la care, probabil, au învățat multe în ce privește arta interpretării și seriozitatea tratării spectacolelor din toate punctele de vedere, deducem că certificatul eliberat de Primăria Botoșani nu era un simplu act de complezență. Suntem aproape siguri că în repertoriul stagiunii susținute de această trupă în 1877-1878 vor fi figurat multe din piesele pe teme ale Războiului pentru Independență apărute în 1877¹²⁴. După terminarea victorioasă a Războiului de Independență, Botoșanii, asemenea tuturor orașelor și țărgurilor de provincie își accentuează aspirația la viața “mondenă”. Se

¹²¹ “Istoria teatrului în România II”, p.98-99.

¹²² D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 25/1878, f.1

¹²³ Ibidem, f.1.verso

¹²⁴ Vezi “Istoria teatrului în România.II”, p.143-145, subcapitolul “Tema Războiului pentru Independență”, unde sunt analizate canțoneta “Sergentul rănit” de G. Baronzi, piesele “Curcanii” de Gr. Ventura, “La Plevna!” de G. Sion ș.a.

organizează baluri costumate, tombole, bătaii cu flori, carnavaluri cu măști. Iau ființă societăți muzicale de amatori, iar în saloane se joacă șarade și tablouri vivante. Se înmulțesc berăriile și cafenelele în care se oferă consumatorilor numere cu iluzioniști, dansatoare, gimnaști, cupletști și cântăreți sau, în anumite seri, „varieturi familiare”. Duminica, la pavilionul din grădina publică, fanfara regimentului din localitate desfăta publicul ieșit la promenadă, aceeași fanfară care, uneori cânta și în pauzele dintre acte la teatru. Își fac apariția diferiți „profesori” de dans, care deschid „școli” frecventate adesea de burghezi înstăriți și meseriași. De sărbători, pe maidanele orașului răsăreau corturi cu „fenomene” (pitici, atleți, focuri bengaleze, uriași, femei-șarpe), cu pantomime sau panorame, cu păpuși sau jocuri mecanice, cu trageri la țintă, menajerii, călușei, jocuri pe frînghie ș.a.

În această ambianță, aderarea tot mai mare la viața teatrală devine simptomul și mesagerul unui adevărat climat cultural. Pentru spectatori reprezentația dramatică e un moment de meditație asupra unor destine sau a unor vicii și, în același timp, un moment de inițiere artistică. Alături de publicul care se așează în stal numai ca să se amuze există și un public mai cultivat, mai sensibil, care vine la teatru dintr-o nevoie de ordin spiritual și care, în contact cu marile opere ale literaturii dramatice și cu stilul de joc al feluriților actori, se rafinează, se deprinde să discearnă, învață să fie exigent. Și pentru ca peisajul schițat să aibă și o notă de picanterie vom surprinde uneori și iritările proteste ale reprezentanților opiniei publice, dar mai ales ale celor încărcăți cu răspunderi oficiale care, în organismele în care erau aleși sau, mai târziu, în presă, criticau pe îndrăzneții cupletști ce strecurau în texte jocuri de cuvinte și expresii mai decoltate, pe actorii netaleantați ori încredințau starea deplorabilă în care se afla localul teatrului în ce privește dotările necesare¹²⁵.

T.T.Burada afirmă că “în cursul verii anului 1878 la Iași, în grădina, *Chateau aux Fleurs*, s-au jucat de către trupa lui Ioan Lupescu mai multe piese între care *Feredeul turcesc*, *Vlăduțu mamei*, *Cina fără sfîrșit*, *Kir Zuliaridi*, *O păruială*, *Doctorul Kikiriki*, *Ordonanța*, *Hoțul și pungașul*, unde d-na și d-l Lupescu au interpretat rolurile principale. La 1 octombrie artistul Lupescu se duce cu trupa sa la Botoșani”.¹²⁶ (subl.n.). Din păcate, T.T.Burada nu spune cât timp sau câte spectacole a dat trupa lui I.Lupescu aici și nici în arhivele botoșănene nu am găsit alte informații privind acest lucru.

În toamna anului 1878 același Lache Chirimescu, ce primise în primăvară certificatul de bun actor, sosește din nou la Botoșani. La 7

¹²⁵ Ibidem., p.102-103.

¹²⁶ T.T.Burada, op. cit, p. 575-576.

noiembrie el face primăriei oferta de a aduce o trupă teatrală cu care să joace întreaga stagiune de iarnă 1878-1879. Arătînd că teatrul a fost totdeauna ajutat atît de stat cît și de comună, că și Comuna Botoșani a avut în bugetele sale anterioare prevăzute subvenții pentru teatrul local, că odată cu trecerea timpului orașul a rămas „în lipsă de o trupă teatrală și aceasta din cauză că mai toți artiștii cîți s-au încercat de a juca în teatrul de aici, nu și-au putut acoperi măcar cheltuielile serale și chiria localului”, Chirimescu își exprimă credința că cetățenii botoșăneni doresc a avea un teatru și că primăria și consiliul comunal nu-i vor refuza o “sumă oarecare” ca subvenție, prevăzută în bugetul comunal¹²⁷.

Așa cum se mai întîmplase în anii trecuți, se produce, spre binele publicului botoșănean, un fel de concurență deoarece, aproape imediat, primăria primește și oferta lui C. P. Constantiniu, directorul-impresar al Teatrului cel Mare din Iași, care în schimbul unei subvenții se angajează să aducă la Botoșani „compania dramatică română împreună cu eminentul artist Mihail Pascaly pentru a juca o serie de 12 reprezentațiuni, cele mai alese piese din repertoriul Pascaly”. Și el își exprimă speranța că nu va fi refuzat deoarece “Teatrul Național este școala cea mare a poporului cu menire de a instrui pe om și a polei (îndrepta-n.n.) moravurile”.¹²⁸

Nevrînd să piardă nici trupa lui Chirimescu, ce se angaja pentru întreg sezonul, dar nici pe celebrul Mihail Pascaly, consiliul comunal recurge la o stratagemă și hotărăște, în ședința din 22 noiembrie 1878, de a se acorda subvenția de 1500 lei cu condiția ca „trupa actuală din Botoșani să se înțeleagă cu trupa din Iași”.¹²⁹

Ca și în anii precedenți, pentru a putea da subvenția, Primăria Botoșani solicită aprobarea Ministerului de Interne arătînd că deși mijloacele bugetare ale Comunei sunt foarte restrînse, mai mare este necesitatea ce se simte de a se avea și în acest oraș o trupă de teatru (subl. n.) și de aceea „Consiliul Comunal a admis să se deschidă un credit de plată de 1500 lei din economiile bugetare ale anului curent pentru subvenția teatrului”¹³⁰.

La 1 decembrie 1878, ministerul aprobă a se da subvenția de 1500 lei noi „către Lache Chirimescu, dirigintele trupei teatrale din acel oraș”¹³¹ (subl.n.).

¹²⁷ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 42/1878, f. 68

¹²⁸ Ibidem. dosar 45/1879, f.4

¹²⁹ Ibidem., f.1

¹³⁰ Ibidem., f.3

¹³¹ Ibidem., f.6

Între timp, trupa ieșeană sub conducerea lui Pascaly își începuse șirul celor 12 reprezentații la Botoșani, conform unui afiș care anunța și componența trupei și repertoriul ce se va juca, în următoarea formulare:

Theatru Român

Compania Dramatică compuse din artiștii din
IASSY și BUCUREȘTI

Sub conducerea artistică a D-lui

Mihail Pascaly

Va da în acest oraș numai 12 reprezentațiuni,
prin abonament, piese noi și cele mai mari succese
din repertoriul PASCALY

PERSONALUL TRUPEI

ARTIȘTI	ARTISTE
D-l. M. PASCALY	D-na El. Evolsky
„ C. Balănescu	„ M. Petrescu
„ N. Hagiescu	D-ra M. Costandinescu
„ A. Evolsky	„ L. Botez
„ C. Petrescu	„ Atena
„ G. Demetrescu	„ E. Chiriachide
„ M. Chiriachide	D-na N. Nicolau
„ C. Nicolau	„ Gălușcă
„ G. Cornescu	D-ra Tanasescu
„ S. Mavrodin	
„ D. Gălușcă	
„ G. Petrescu	

Repertoriul.

D R A M E

Vrăjitoaria, Ucigașul, Intriga și Amoru, Supliciul
unei Femei, Nebunul din Bastilia, Strengariu de Paris,
Este Nebună!, Orfanii Regimentului, Orbu și Nebu-
na, Idiotul.

Comedii și Vodevile

Căzeturile, Beliaoa Socrilor, Ce știe Satu nu știe
Barbatu, Reposatu Dumnealui! Pacatile Barbaților,
Găgăuții, Mireasa Poporului, Primariu fără Voe, Hai-
manalele, Rotariul.

Abonamentele se fac la D-nii

¹³² Ibidem., f.5

„După aprobarea subvenției și de către Ministerul de Interne, intervine din partea lui Lache Chirimescu un gest care denotă dragostea și prețuirea lui pentru persoana și arta marelui Pascaly. La 15 decembrie 1878 el dă primăriei o declarație în care arată: “după votul ce s-au dat de Onorabilul Consiliu Comunal pentru a ni se da subvențiunea de 1500 lei noi și aprobată de Minister, vă rog, D-le primar, a recunoaște că zisa subvențiune o cedez D-lui Constantiniu, reprezentantul trupei dramatice Pascaly, putînd să o eliberați în primirea D-sale. fără nici o împedicare din parte-mi. Reprezentantul trupei de teatru locale, Lachi Chirimescu”¹³³.

În aceeași zi, C. P. Constantiniu depune cerere către Primăria Botoșani solicitînd să i se elibereze subvenția de 1500 lei noi „fiindu-mi neapărată pentru întîmpinarea cheltuielilor Companiei Dramatice Pascaly pe care o reprezint și care urmează a da 12 reprezentațiuni în acest oraș, din care s-au și jucat trei pînă acum”.¹³⁴ Pe cerere este trecută rezoluția prin care locțiitorul primarului dispune mandatarea subvenției și confirmarea lui C. P. Constantiniu, din 22 decembrie 1878, că a primit mandatul.

Important din punct de vedere al informațiilor privind trupa lui Mihail Pascaly la Botoșani în stagiunea 1878-1879 este și procesul-verbal al ședinței Consiliului Comunal din 11 ianuarie 1879 în care la punctul 2 al dezbaterii s-a prezentat cererea lui C. P. Constantiniu și s-a aprobat că în perioada balurilor mascate ce se vor da în sala teatrului în timpul carnavalului el să organizeze jocuri de tombolă.

Totodată, C. P. Constantiniu, prezent la ședința consiliului, a declarat că „în semn de recunoștință din partea trupei pe care o conduce, pentru subvenția acordată și aprobarea organizării tombolei, voiește a da o reprezentație din al cărei beneficiu, jumătate va fi în folosul bibliotecii școlii de meserii” (din Botoșani - n.n.). Consiliul, luînd act de această declarație, i-a mulțumit D-lui Constantiniu¹³⁵.

¹³³ Ibidem., f. 7

¹³⁴ Ibidem., f.8

¹³⁵ Ibidem., dosar 31/1879, f. 33 – 35

Din aceste informații putem trage concluzia că trupa condusă de M. Pascaly a mai dat cel puțin un spectacol la Botoșani, după data de 11 ianuarie 1878. T. T. Burada în capitolul referitor la stagiunea 1878-1879 a teatrului Național din Iași prezintă componența trupei, repertoriul acesteia, deschiderea, desfășurarea spectacolelor pe zile, și închiderea stagiunii, prețurile și conducerea trupei etc. La desfășurătorul pe zile constatăm că ultimul spectacol din anul 1878 s-a dat la Iași în 20 noiembrie stagiunea reluându-se abia în 11 ianuarie 1879¹³⁶. Este aproape exact perioada când partea trupei ieșene, condusă de M. Pascaly, s-a deplasat și a jucat la Botoșani.

Spunem „aproape”, deoarece, după cum am văzut, spectacolele la Botoșani s-au dat și după 11 ianuarie. Neconcordanța poate fi explicată numai prin faptul că M. Pascaly s-a reîntors la Iași, cu majoritatea actorilor cu care a venit la Botoșani, reluând stagiunea acolo cu drama *Moartea lui Brâncoveanu* în care avea rolul titular, iar la Botoșani a rămas C.P. Constantiniu numai cu acei actori strict necesari pentru spectacolul în beneficiul bibliotecii și eventual, și pentru alte spectacole, precum și pentru organizarea tombolei în timpul viitoarelor zile de carnaval și baluri mascate.

Istoricul de teatru Ioan Massoff, referindu-se la stagiunea ieșeană 1878-1879, face o afirmație interesantă.

El arată că spre deosebire de stagiunea anului anterior când publicul a venit la teatru în număr mare, mai ales la spectacolele care sărbătoreau victoriile armatei române pe câmpul de luptă, în stagiunea 1878-1879 dispoziția publicului pentru teatru slăbise considerabil, una dintre cauze fiind și „repertoriul, marcat de prezența lui Pascaly, care cuprindea mai multe lucrări vechi, văzute și răsvăzute”. Stagiunea - spune Massoff în continuare - a fost închisă “în plină iarnă, mai devreme ca oricând, cea mai mare parte a ansamblului, în frunte cu Mihail Pascaly, plecând în februarie 1879, la Botoșani, unde a continuat, nu fără succes, seria reprezentațiilor”¹³⁷ (subl.n.).

Este adevărat că la Iași, conform desfășurătorului pe zile dat de T.T.Burada, stagiunea s-a încheiat duminică 18 februarie 1879. Dacă afirmația lui Ioan Massoff este exactă, înseamnă că Mihail Pascaly s-a reîntors la Botoșani unde a continuat, probabil pînă la sfîrșitul lunii martie, seria reprezentațiilor împreună cu artiștii săi și ai lui Lache

¹³⁶ T.T.Burada, op. cit., p.577 - 580

¹³⁷ Ioan Massoff, “Teatrul Românesc”, vol. VIII, Editura Minerva, București, 1978, p. 461

Chirimescu, succesul fiindu-le asigurat de participarea numeroasă a botoșănenilor pentru care teatrul devenise o necesitate.

Concurența pentru susținerea stagiunii de iarnă la Botoșani s-a menținut și pentru anul 1879-1880, bineînțeles cu solicitarea de subvenții corespunzătoare.

Începutul l-a făcut președintele Comitetului teatral din Iași care, la 13 septembrie 1879, se adresează Primăriei Botoșani cu următoarea ofertă:

„Domnule Primar!

Societatea dramatică din Iassy, voind a veni în acea comună pentru a da un număr de 12 reprezentații cu începere de la 15 a viitoarei luni Octombrie, subsemnatul are onoare a vă face poftire, D-le Primar, să binevoiți a ne răspunde dacă comuna Dvs. este dispusă a face o subvențiune zisei trupe, ca în urmare să putem regula cele cuvenite.

Primiți, vă rog, D-le Primar, încredințarea preaosebitei mele considerații.

Președinte,

S.S.indescifrabil

Secretar,

S.S. indescifrabil

Domniei sale Domnului Primar Comunei Botoșenii.”¹³⁸

Este interesant că pe această ofertă, la 18 septembrie, s-a pus mai întâi rezoluția nesemnată: „Se va pune în deliberarea Consiliului Comunal” și apoi, fără dată, o a doua rezoluție: „La dossier, fiind tranșat cu trupa Pascaly”, semnată indescifrabil (subl.n.).

Înțelegerea cu Pascaly n-a putut fi făcută decît în prealabil, la încheierea spectacolelor în ianuarie 1879, ceea ce înseamnă că și spectatorii și autoritățile botoșănene au fost mulțumite de prestația trupei conduse de acesta.

Afirmația se bazează pe faptul că M.Pascaly își prezintă cererea-ofertă către Primăria Botoșani la aproape 2 luni după cea depusă de Comitetul teatral din Iași, fiind înregistrată în data de 12 noiembrie 1879.

Deoarece această cerere-ofertă reprezintă o adevărată profesiune de credință a lui Mihail Pascaly o redăm integral:

¹³⁸ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 41/1879, f.2

“Domnule Primar,

Cu excursiunea mea artistică ce fac prin Țară în anul acesta, în unire cu D-na. Fany (Tardini - n.n.), D-nii Vlădiceștii și înconjurat de artiști superiori și recunoscuți, doresc să fac o stagiune de iarnă în orașul acesta.

Principiile nestrămutate, credința întregii mele vieți artistice de la care nu m-am abătut niciodată a fost și este: Arta, frumosul, dezvoltarea gustului și a literaturii, înnobilirea simțămintelor și îndulcirea moravurilor prin Teatru; a face din Teatru o recreațiune onestă, plăcută și neapărat folositoare pentru clasele societății, pâinea zilnică morală, școala cea mare a unui popor, focarul luminei și al deșteptării naționale prin știință și prin artă: în fine, Templul de unde, când iese omul, să aibă o idee sănătoasă în minte și un simțămînt nobil în inimă. – Iată programa întregii mele vieți artistice, iată programa cu care am onoarea a mă prezinta.

Niciodată, însă, D-le Primar, Instituțiunile Naționale care sunt menite a fi făcute școli pentru dezvoltarea popoarelor nu au putut da rezultatele dorite și eficace decît numai atunci când au aflat scut și îmbrățișare puternică de la frunzașii poporului, de la premergătorii dezvoltării naționale.

Unde, dar, se pot afla acei recunoscuți frunzași și îndemnători ai luminei decît în Consiliul Comunal?

La Domnia Voastră mă adresez, D-le Primar, și D-lor Consilieri care faceți pentru Teatru, școala cea mare, ceea ce faceți și ceea ce au făcut toate comunele din toate statele pentru școalele lor. La Domnia Voastră mă adresez ca să-mi faceți mai lesnicioasă greaua mea misiune, sfînta datorie ce mi-am impus.

Cerințele și nevoile materiale ce reclamă artele ca să producă rezultatele așteptate sunt mari, multe și grele. Stă în putință D-stre să le faceți posibile.

Lumină! Striga un mare învățat din vechime; pentru lumină vă cer și eu concursul. Să punem, domnilor, câte un felinar în calea noastră, să le înmulțim numărul, să le dezvoltăm puterea și atunci, conduși de lumină, vom călca mai repede și mai hotărât în calea noastră care ne duce la mărire și la tăria națională.

Primiți, Domnul meu, asigurarea profundului meu respect și a complectei mele grațitudine.

M. Pascaly, Artist Comedian”.

Anexate la cerere sunt următoarele două liste:

“ Personalul Artistic

<u>Doamnele</u>	<u>Bărbați</u>
Dna Fany Tardini	Dnu. M.Pascaly
" M.Constantinescu	" I.Vlădicescu
" E.Valeri	" A.Vlădicescu
" E.Demetrescu	" N.Petreanu
" A.Ionescu	" Stavru
" L.Negreasca	" Ionescu
Dra Rosalia	" Stănescu
	" Mirache
	" Aureliu
	" Angelescu”

Listă de piesele repertoriului din care se vor alege spectacolele

<u>Drame</u>	<u>Comedii, Veadevile – Operete</u>
Idiotul	Rotarul, episod din timpul lui Tudor Vladimirescu
Leul înamorat	Ștregarul din Paris
Hatmanul Cazacilor	Slujbașii
Orfelinele	Marchiza spălătoriță
Sclavul	Uitucul
Sărmanul Artist	Haimanalele
Nebunul din Bastilia	Gărgăunii
Curierul din Lyon	Ia-ți fata din Balcon
Fiul Noptii	Iudita și Oloferno
Beția de absint	Cei însurați mă fac să râd
Îngerul Morței	Ce-și face omul, nici dracul nu desface
Sciința și amorul	Vecinătatea primejdioasă
Camera leagănului	Cine vrea, poate
Omul de 100 de ani	Nuntă cu Darabana
Este Nebună!	Vraja de iubit
Curcanii!	Înghite Agache
Ștefan cel mare!	Buna-creștere
	Nișon Lăptărița
	Senatorul somnoros
	Curcănearea” ¹³⁹

¹³⁹ Ibidem., f.4 – 5

Solicitarea lui M.Pascaly a fost supusă dezbaterii Consiliului Comunal Botoșani, prima dată, în ședința extraordinară din 14 noiembrie 1879, dar a fost amînată pe motiv de procedură, deși unii consilieri au susținut că “este de necontestat că o comună care tinde să se dezvolte are necesitate de un teatru care, ca școală morală, contribuie la dezvoltarea ei”¹⁴⁰

Din procesul-verbal al ședinței imediat următoare, din 22 noiembrie 1879, privind aceeași problemă, aflăm, prin cuvîntul consilierului Enacovici, condițiile în care se desfășurau spectacolele în teatrul din Botoșani: „...În anul trecut am fost disgustat văzînd un tîatru în o stare atît de deplorabilă: fără luminarisire, neîncălzit, într-o stare cu totul de necurătenie, lipsit chiar și de mobilier, aducînd scaunile necesare însuși persoanele ce-l frecventau, astfel că la fiecare reprezentație domnea cel mai mare sgomot și derangiamet prin purtaria și așezaria scaunelor...”

Totuși, în urma discuțiilor, în această ședință s-a hotărît să i se acorde lui M. Pascaly o subvenție de 1500 lei cu următoarele condiții: 1)un comitet de consilieri împreună cu Direcția teatrului să stabilească piesele ce se vor juca și cîte reprezentații să se dea pe săptămînă; 2)comitetul va avea controlul asupra personalului și a iluminatului; 3)jumătate din produsul unei reprezentațiuni, dată după alegerea piesei de către comitet, va fi în beneficiul unei instituții comunale; 4)subvenția se va elibera treptat, iar abaterea de la condițiile stipulate va atrage anularea ei¹⁴¹.

Probabil că spectacolele au început imediat după votarea de către consiliu a subvenției și aprobarea acestei hotărîri și de către Ministerul de Interne, adică, mai precis, la sfîrșitul lunii noiembrie sau în primele zile din decembrie 1879. În sprijinul acestei afirmații vine și o cerere alui M. Pascaly din, 29 decembrie, prin care în calitate de reprezentant-responsabil al trupei, solicită Primăriei Botoșani să i se avanseze prima tranșă de subvenție „fiîndcă ne aflăm în zile de acelea cînd nu ne putem refuza cheltuieli neapărate care se cer”.

În ce privește condițiile puse de consiliu el accentuează că au fost îndeplinite și, “le vom îndeplini pînă la sfîrșit, tot în modul cum am procedat și cu aceste 12 reprezentațiuni ce am jucat pînă astăzi” (subl.n.)¹⁴².

Deoarece s-a întîrziat plata solicitată din cauză că acel comitet de supraveghere n-a înaintat la timp referatul cuvenit, la 31 decembrie 1879 M.Pascaly revine cu o altă cerere solicitînd să li se elibereze suma decisă

¹⁴⁰ Ibidem., dosar 31/1879, f.278 -279

¹⁴¹ Ibidem., f. 290 și dosar 41/ 1879, f.3

¹⁴² Ibidem, dosar 41/1879, f.9

ca subvenție, avînd “mari și multe nevoi ce ne silesc de zilele acestea”. Din nou ține să amintească respectarea de către trupa de actori a condițiilor impuse de consiliu făgăduind că “ne vom conforma, asemenea, pînă la finitul celor douăzeci de reprezentațiuni anunțate”. (subl.n.)

Conform rezoluției, în aceeași zi s-a emis mandat și s-au achitat 700 lei, acot din subvenția acordată¹⁴³.

În ședința Consiliului Comunal Botoșani din 14 ianuarie 1880 s-a hotărît să se mai dea 400 lei din subvenție și restul după darea reprezentației în folosul unei instituții comunale¹⁴⁴.

Suma votată pe 14 s-a încasat de către M. Pascaly în ziua de 19 ianuarie 1880 ca urmare a unei noi cereri din aceeași zi¹⁴⁵.

Cea de a treia tranșă a subvenției și ultima, tot în valoare de 400 lei, s-a achitat la 23 februarie 1880. În cererea obligatorie pentru aceasta, M. Pascaly arată că au fost îndeplinite toate cerințele, „afară de reprezentațiunea ce suntem conveniți a da pentru școale și care s-a anunțat pentru joi la 28 februarie” (subl.n.)¹⁴⁶.

Prin urmare, stagiunea trupei reunite de teatru Pascaly-Tardini-Vlădescu la Botoșani s-a încheiat la 28 februarie 1880. Mai menționăm faptul că în timpul stagiunii actorul Alexandru Vlădescu a organizat, în sala teatrului, mai multe reprezentații de bal mascat, pe perioada carnavalului, pentru care a depus cerere și a primit autorizație de la Primăria Botoșani în data de 19 ianuarie 1880¹⁴⁷.

De asemenea, merită a fi subliniat că la 14 ianuarie 1880, printr-un act de împărțeală a averii defunctului Petrache Cristea între moștenitori, clădirea teatrului din Botoșani cu toate atenansele, evaluată la suma de 5000 galbeni, a revenit fiicei acestuia Sevastia (Sevastița), căsătorită cu Damian Soroceanu, unul din consilierii comunali din acei ani¹⁴⁸.

Începînd din primăvară și pînă la sfîrșitul anului 1880 botoșănenii au avut ocazia de a asista la mai multe spectacole oferite de diverse trupe sau de artiști singulari.

Astfel, la 29 martie este în trecere prin Botoșani o trupă israelită de teatru al cărei director, I. Gradner, solicită primăriei autorizația de a da 4 reprezentații în sala teatrului cu piese din următorul repertoriu anexat: *Don Abarbanel*, dramă în 4 acte; *Amorul matern*, dramă în 5 acte; *Vecină*

¹⁴³ Ibidem, f.8

¹⁴⁴ Ibidem., f.7

¹⁴⁵ Ibidem., f.10

¹⁴⁶ Ibidem., f.11

¹⁴⁷ Ibidem., dosar 41/1880, f.2

¹⁴⁸ Ibidem., fond Tribunalul Județean Botoșani, registrul nr.44/1880, f. 20-23, act aut. Nr.28 din 14 ianuarie 1880

periculoasă, dramă în 5 acte; *Chirbus hoț*, comedie în 3 acte; *Moină Cupca Meni spodic*, comedie în 2 acte; *Voi să devin actor*, și *Bărbatul înșelat*, comedie în 3 acte. Autorizația este acordată cu condiția de a se plăti primăriei o taxă de 8 lei noi pe seară¹⁴⁹.

La fel, fiind în trecere prin Botoșani, la 14 august 1880, marele violonist Luis Wiest* solicită autorizație de a da „vreo 3 concerte cu vioara, acompaniat de pian, în localul teatrului”. I se dă autorizația fără a se percepe vreo taxă¹⁵⁰.

Ziarul *Voacea Botoșanilor* anunță știrea că duminică, 7 septembrie 1880, în sala școlii *Marchian* va avea loc o serată teatrală în beneficiul D-lor. S. Mavrodin și C. Ionescu, cu concursul D-nei Iosefina Gălușcă iar piesele ce se vor executa vor fi: *HOGEA MURAD*, poezie de Vasile Alecsandri, recitată de Dl. C. Ionescu, *CIUMA*, cântonetă comică, jucată de Dl. Mavrodin, *NU TE POT UITA*, romanță cântată de D-na Gălușcă, *DOI FEȚI LOGOFEȚI*, comedie într-un act, jucată de toți actorii. De asemenea, mai anunța că luni 8 septembrie aceiași artiști vor da o reprezentație teatrală în grădina *Belvedere*, în beneficiul D-nei I. Gălușcă. Ziarul își exprima convingerea că „onoratul public, care a avut ocaziune de a se delecta prin melodiile cântate cu simpatica voce a acestei artiste române, va acorda desigur bine-voitorul său concurs Dnei Gălușcă”¹⁵¹.

Iosefina Gălușcă și Costache Ionescu au făcut parte din trupa Societății dramatice din Iași, în stagiunea 1879-1880, fiind angajați ca artiști-gagiști, ambii absolvenți ai Conservatorului de muzică și declamațiune din Iași, iar Savel Mavrodin era doar sufleurul trupei¹⁵². După cum este formulat anunțul în ziar rezultă că această mică trupă a dat mai multe spectacole în Botoșani, dar, neavînd alte numere de ziar sau alte documente, nu putem preciza perioada și cîte anume reprezentații au jucat.

Începînd cu data de 26 septembrie 1880, o altă trupă israelită de teatru, sub conducerea actorului Asimovici (sau A.Simovici), a dat o serie de 4 spectacole în „casele mari ale D-lui Damian Soroceanu” (fostul teatru Petrache Cristea –n.n.), pentru care a plătit 40 de lei, taxă în

¹⁴⁹ D.J.A.N., Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani dosar 41/1880, f. 4 – 5

* Luis Wiest face parte din galeria marilor actori și muzicieni străini ca Al. Flechtenmacher, J. și E. Wachmann, frații Foureau, Victor Delmary, Al.Gătineau ș.a. care s-au stabilit pentru toată viața în România, contribuind la dezvoltarea vieții teatrale și muzicale de la noi. Printre altele, L.Wiest a condus orchestrele teatrale din București și Iași, a compus mai multe cîntece patriotice, a fost printre inițiatorii înființării Conservatorului din București.

¹⁵⁰ Ibidem., f.10

¹⁵¹ “Voacea Botoșanilor”, Anul I, Nr.16 din 7 septembrie 1880.

¹⁵² T.T.Burada, op. cit., pag. 589

profitul casei comunale. Deși în cererea de autorizație se arată că „piesele ce se vor juca sunt în alăturata listă”, lista lipsește¹⁵³.

Francois de Blanche, conducătorul unei trupe franceze, sosită în Botoșani, la 18 octombrie 1880 depune cerere la primărie pentru autorizația de „a da cîteva reprezentații teatrale franceze”. I se acordă cu obligația, de a plăti cîte 10 lei, taxă în folosul primăriei, pentru fiecare seară de spectacol. Probabil, din lipsă de spectatori, această trupă nu a dat decît o singură reprezentație, după cum raportează comisarul comunal, la 25 octombrie, că a încasat 10 lei pe care i-a vărsat în casieria primăriei¹⁵⁴.

O altă trupă franceză, de astă dată de operete, sub conducerea impresarului Dimit. Gullea, solicită autorizație pentru a da cîteva reprezentații. În aceeași zi de 11 decembrie se eliberează autorizația pentru o taxă de 5 lei noi pe fiecare seară de reprezentare¹⁵⁵. Nu știm cîte reprezentații a dat această trupă, deoarece nu s-a păstrat raportul de bani încasați din taxă. Totuși, cel puțin o reprezentație a avut loc pentru că la 13 decembrie comisarului comunal i se cerea să încaseze de la această trupă taxa de 5 lei pe fiecare seară de reprezentație. Dacă n-ar fi început reprezentațiile nu s-ar fi cerut încasarea taxei.

Tot în aceeași zi, un oarecare Aron Șvarț cere Primăriei Botoșani permisiunea de a deschide în acest oraș jocul de păpuși, în târgul vitelor, pe care o primește cu condiția de a plăti taxa de 1 leu pe zi¹⁵⁶.

*

* *

În stagiunea de iarnă 1880-1881, la Botoșani a fost angajată trupa de teatru condusă de Fany Tardini. Lipsesc datele documentare despre condițiile contractuale ale angajamentului, despre repertoriu, despre începerea stagiunii ș.a.

Prima informație care atestă angajarea acestei trupe este autorizația, eliberată la cererea făcută de Fany Tardini la 9 ianuarie 1881, de a da în sala teatrului un număr de baluri mascate în timpul carnavalului. În autorizație Fany Tardini are calitatea de „Directrice a Theatrului Român din acest oraș”¹⁵⁷.

O cronică teatrală, apărută într-una din cele dintîi gazete botoșănene, ne oferă informații pertinente privind nivelul activității

¹⁵³ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 41/1880, f. 16 și 21

¹⁵⁴ Ibidem., f. 20 și 25

¹⁵⁵ Ibidem., f. 30

¹⁵⁶ Ibidem., f. 29

¹⁵⁷ Ibidem., dosar 5/1881, f.2

teatrale din Botoșani, rolul trupei condusă de Fany Tardini la revigorarea acesteia, jocul unor actori ș.a.:

„Teatrul din Botoșani a început de un timp încoace a face progrese însemnate sub simpatica direcțiune a d-nei Fany Tardiny, care n-a cruțat nici o osteneală pentru a aduce teatrul nostru în acea stare de prosperare de altă dată. Într-adevăr, pe cînd teatrul nostru decăzuse, fiind într-o completă părăsire din cauza localului, care, fiind proprietatea unui particular, punea totdeauna niște condițiuni dezavantajoase actorilor, încît aceștia după cîteva reprezentațiuni se vedeau siliți a părăsi orașul fără să mai anunțe reprezentațiunea de adio, ceea ce a făcut ca orașul nostru să nu fie vizitat decît de așa numiții actori de mîna a doua sau mai bine zis de coriști. Se înțelege de la sine că publicul botoșănean trebuia să rămîie indiferent vis-a-vis de aceia care, departe de a întruni calitățile de artiști cel puțin mediocri, nu făceau decît de a degrada acea frumoasă instituțiune [a teatrului-n.n.] atît prin greșita interpretare a rolurilor cît și prin alegerea pieselor (subl.n.).

S-a strigat în zadar că publicul botoșănean este indiferent, nu poate aprecia, și cîte altele, dar aceste alegațiuni departe de a întruni condițiunile spre a fi crezute, nu erau decît niște șoapte ale așa numiților artiști care vroiau a fi aplaudați cu sila sau care doreau a fi încurajați cînd într-adevăr nu meritau aceasta.

Toate aceste șoapte aruncate pe spinarea bieților botoșăneni s-au dezmințit îndată ce au fost fericiți a avea în mijlocul nostru o trupă care să înțeleagă importanța și misiunea adevăraților artiști (subl.n.).

Trupa D-nei Fany Tardiny compusă din actori cu reputațiunea formată ca D-nii frați Vlădicescu, Dl. Sachelarie, Dl. și D-na Anestin, D-na V. Christescu etc. ne probează îndeajuns că înțeleg cum să-și execute rolurile lor. Piesecele cele mai frumoase, originale și traducțiuni, sunt executate cu acea fineță artistică, care face pe publicul botoșănean să încurajeze pe acești artiști excelenți.

Joi, 12 februarie curent, s-a reprezentat pentru prima oară piesa *Pirații din America*, dramă în 5 acte și 6 tablouri cu mare spectacol, de d-nii Anicet Bargeais și Ferdinand Dugne, în beneficiul d-lui și d-nei Anestin. Cu această ocazie ne-am putut convinge încă odată că artiștii înțeleg destul de bine să-și execute rolurile lor, cu atît mai mult ne-au dovedit aceasta cu cît piesa este una din cele mai grele de executat.

Nu este intențiunea mea a face aici o analiză critică a piesei, care în unele părți ne-a părut imperfectă și nenaturală ... iar în altele prea complicată ceea ce ne face a crede că o parte din ea a fost omisă...

Trecînd peste aceste cîteva observațiuni care nu pot fi puse decît în sarcina autorului sau a traducătorului, trebuie să mărturisim că piesa a

fost executată astfel încât a reușit complectamente. Dl. Sachelarie în rolul dificil de șef al piraților a interpretat atât de bine rolul său, încât a știut să insufle publicului o ură reală, care s-a manifestat prin desele aplauze și publicul avea deja astfel înăscută indignațiunea contra lui Ribeira (șeful piraților-n.n.) încât privea cu satisfacțiune căderea sa. Simpaticul Dl. Ioan Vlădicescu fu, asemenea, la înălțimea sa, atât prin justa interpretare a rolului său, cât și prin mișcarea ușoară a figurilor. Dl. Anestin merită cu drept cuvânt acele salve repetate de aplauze ce însoțesc venirea și plecarea sa din scenă. D-na Anestin, care a avut un rol destul de greu, a știut să miște inimile tuturor care au ascultat-o. Preciziunea artistică cu care execută rolurile ce și-a creat a făcut-o să eceleze (să impresioneze puternic – n.n.) și fiecare [spectator] să pronunțe cu admirațiune numele ei.

Nu voi să finesc această cronică scrisă din reperiunea condeiului fără să fac o observațiune oarecare. Este vorba de acea deasă împeștrire a limbii cu neologisme sau chiar cu cuvinte curat franceze ca „raison” „colier”, „plateau”, „comod” și altele, care cu ușurință să pot înlătura.

Trecînd peste aceste mici observațiuni trebuie să mărturisesc încă odată succesul complet cu care piesa a fost încoronată și trebuie să felicit pe d-nul și d-na Anestin pentru simpatiile ce pururi au știut a-și atrage, simpatii exprimate și prin publicul numeros și distins cu care au fost onorați”¹⁵⁸.

Cronica este semnată cu pseudonimul “Syla”, ceea ce, din păcate, face să nu cunoaștem numele botoșăneanului care a scris-o.

Trupa Tardini a încheiat stagiunea 1880-1881 de la Botoșani, la 22 februarie, cu o reprezentație de adio în care s-a jucat piesa *33,333 franci și 33 centime pe zi*, comedie în trei acte, în beneficiul lui A. Vlădicescu.

Între acte actorul Anestin a executat șansoneta comică *Nastasia aleargă după pensie*, iar Vlădicescu a cîntat *Dulce Bucovină, Tudor Vladimirescu și Românul de inimă*.

După spectacolul de adio trupa a plecat la Galați ca să dea acolo un număr de reprezentații.

Gazeta care a publicat această știre concluzionează: “Botoșănenii vor regreta că rămîn fără distracțiune. Ar fi de dorit că o altă trupă bună să vină în locul celei ce ne părăsește”¹⁵⁹.

Dorința aceasta nu s-a îndeplinit deoarece Primăria nu mai avea de unde să dea subvenții căci terminase fondul dîndu-l trupei Tardini, ci

¹⁵⁸ “Voacea Botoșanilor”, Anul I, Nr.38 din 15 februarie 1881

¹⁵⁹ Ibidem., Anul I, Nr. 39 din 22 februarie 1881

dimpotrivă, percepea taxă pentru fiecare reprezentație. De aceea, pînă la sfîrșitul toamnei, la Botoșani nu s-a mai încumetat nici o trupă românească a veni, cu atît mai mult cu cît și grădina publică *Belvedere* a fost arendată, cu aprobarea Consiliului Comunal din 23 martie 1881, către societatea comercială *Independența*¹⁶⁰. Deși aceasta se obliga, prin contract, să construiască o baracă pentru teatru și să aducă trupe teatrale care să joace de 4 ori pe săptămîină în intervalul 1 aprilie – 1 octombrie, cea de a doua prevedere nu a îndeplinit-o.

Astfel că botoșănenii au avut puține ocazii de a urmări spectacole teatrale, acestea fiindu-le oferite numai de cîteva trupe evreiești și străine aflate în trecere prin Botoșani.

La 4 martie 1881 Julien Deschamps, directorul unei trupe franceze de dramă și comedie, solicită și obține autorizația Primăriei Botoșani de a da 6 reprezentații contra unei taxe de 10 lei noi pentru fiecare seară. Probabil din cauza taxei, în loc de 6 s-au dat numai 4 reprezentații¹⁶¹. Prima reprezentație a avut loc sîmbătă 8 martie și s-au jucat 4 comedii de cîte un act. A doua reprezentație s-a dat duminică 9 martie cu piesele *Bataille de Dames* și *La veuve au Camelia*¹⁶². De la Botoșani această trupă s-a dus la Iași unde a ajuns pe la mijlocul lunii martie și a debutat la 21 martie cu piesa *La Maître des forces* de Georges Ohnet, jucînd apoi *La Boule* (Boamba), comedie în 4 acte, precum și alte piese renumite din repertoriul francez¹⁶³. Probabil aceste două piese jucate la Iași au fost jucate și la Botoșani.

La 9 aprilie o trupă israelito-germană condusă de Jaques Spivacovski obține autorizația de a da 8 reprezentații teatrale în Botoșani contra taxei de 10 lei pe fiecare spectacol¹⁶⁴.

În afară de un anunț, în singura gazetă ce apărea atunci la Botoșani, precum că această trupă „va da prima reprezentație luni 13 aprilie curent”¹⁶⁵, alte informații nu avem.

La 24 aprilie o altă trupă, numită Trupa israelită asociată din Iași, cu aceeași obligație de a plăti taxa de 10 lei de fiecare reprezentație, obține aprobarea să dea 8 spectacole cu următoarele 8 piese: *Amorul matern*, *Amorul Ierusalim*, *Camera fermecată*, *Cimpoiul dracului*, *Fantoma pustietății*, *Bancherul tiran*, *Fermecătoarea* și *Silamis*. Această

¹⁶⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar nr. 41/ 1881, f.79

¹⁶¹ Ibidem., dosar 5/ 1881, f.4 și 8

¹⁶² “Voacea Botoșanilor”, Anul I, Nr.41 din 8 martie 1881

¹⁶³ T.T. Burada, op. cit. p. 601

¹⁶⁴ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 5/1881, f.13

¹⁶⁵ “Voacea Botoșanilor”, Anul I, Nr.46 din 12 aprilie 1881

trupă asociată, sub conducerea lui Simovici (același care venise la Botoșani și în septembrie 1880-n.n.) și Rosa Fridman, ca și în cazul altor trupe, fie din cauza taxei prea mari, fie din lipsă de spectatori, nu a reușit să dea decît 3 spectacole pentru care, la 22 mai 1881, comisarul comunal raportează încasarea a 30 lei¹⁶⁶.

Pentru prima oară, în anul 1881, botoșănenii au putut să se delecteze și cu mai multe spectacole de teatru de marionete, denumit în epocă “teatru mecanic”. Informațiile despre acest fel de teatru ne sunt furnizate de gazeta *Voacea Botoșanilor*. În numărul său din 1 martie se publică următoarea știre: „Aflăm cu deosebită plăcere că Teatrul mecanic, care a obținut atîtea succese în Capitală și care acum delectează publicul ieșean prin reprezentațiunile de la Chateaux-aux-fleurs (numele unui teatru din Iași – n.n.)¹⁶⁷, va sosi în curînd în orașul nostru”¹⁶⁸. Din numărul următor aflăm că „Profesorul Barnard, cu teatrul său mecanic care a avut atîtea succese în capitalele cele mai mari ale Europei, sosește în Botoșani în cursul săptămîinii viitoare. Teatrul mecanic este o artă văzută pentru prima oară în Europa, de aceea ne grăbim a atrage atențiunea cititorilor ca să se grăbească a-l vizita deoarece va sta foarte puțin în orașul nostru”¹⁶⁹. La 22 martie 1881, anunțînd că profesorul Barnard cu teatrul său mecanic va mai da numai cîteva reprezentații pe scena teatrului din Botoșani, gazeta face și cîteva aprecieri asupra spectacolelor deja date: „Teatrul d-lui Barnard merită întradevăr a fi văzut, căci procură distracțiuni din cele mai plăcute. Mișcările executate de automatele d-lui Barnard sînt așa de naturale, încît spectatorul rămîne uimit văzîndu-le. D-nul și D-na Harisson ne încîntă, asemenea, cu frumoasele lor șansonete. Astăzi sîmbătă și mîine duminică, mare reprezentațiune cu programul schimbat”¹⁷⁰.

Merită a fi menționat faptul că mulți botoșăneni erau și buni cunoscători de muzică instrumentală clasică și de aceea nu tolerau improvizațiile. Este cazul unui oarecare violonist Decher care, la 20 mai 1881, a concertat la Botoșani, însă a dezamăgit publicul. Drept urmare, un botoșănean, sub pseudonimul X, face în *Voacea Botoșanilor* o critică dură la adresa „așa numiților artiști în muzică, care departe de-a avea cunoștințele necesare în această artă ... își iau curajul de a se prezenta pe scenă, anunțînd prin afișe pompoase executarea operelor destul de grele

¹⁶⁶ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 5/1881, f.16 și 27

¹⁶⁷ Informație confirmată și de Ioan Massoff, op. cit., p. 470

¹⁶⁸ “Voacea Botoșanilor”, Anul I, Nr. 40 din 1 martie 1881

¹⁶⁹ Ibidem., Nr. 41 din 8 martie 1881

¹⁷⁰ Ibidem., Anul I, Nr. 43 din 22 martie 1881

ale autorilor clasici...Atras de anunțul pompos al d-lui Decher că va executa *Carnavalul de Veneția* de renumitul maestru Paganini, am mers la teatru unde d-l Decher se hotărâse a arăta întinsele sale cunoștințe în muzică. Dar, tristă iluziune! D. Decher a interpretat pe celebrul Paganini cu totul altfel de cum cei cunoscători de muzică îl interpretează. Introducțiunea n-a fost deloc executată, desigur că s-a găsit într-o imposibilitate [de a o executa]. În locul introducerii a făcut un acord „loco”: unde d-sa în loc de în „la major” a cântat (sigur din neștiință) în „la minor” pe când quartetul [care-l acompania] cânta în „la major”.... Aceasta, însă, nu trebuie să pună în mirare pe nimeni căci d-l Decher nici o singură colecție de hore, intitulată *Nuntă Țărănească* de d. (Louis – n.n.) Wiest n-a putut s-o execute fără greșeli. Lumea cunoscătoare de muzică (subl.n.) a fost indignată cu drept cuvânt și nu s-a putut reține a nu-l fluiera”¹⁷¹.

Pe toată perioada verii anului 1881 *Voacea Botoșanilor* a publicat mai multe articole critice despre grădina publică *Belvedere* și teatrul de aici „care lasă mult de dorit” din cauza „personalului care nu întrunește condițiunile cerute” și „reaua alcătuire în bucățile teatrale”. Cu toate că grădina a costat bugetul primăriei 50000 de lei pentru amenajări, aceasta în loc să devină un loc de distracție pentru botoșăneni, a devenit un obiect de speculă pentru societatea ce a luat-o în arendă.

În urma acestor critici, expresie a nemulțumirilor publicului ce făcuseră ca în ultimul timp grădina să fie așa de puțin vizitată încât nici cheltuelile serale nu erau acoperite, impresariatul trupei de teatru român de aici a fost încredințat lui Gherman Popescu, o persoană deja cunoscută botoșănenilor din anii trecuți.

„De la venirea d-lui Popescu – relatează gazeta – observăm că se pun toate silințele pentru a se mulțumi publicul. Aflăm că piesele originale cele mai favorite publicului s-au pus în repetițiune, pe când pînă acum nu [se] reprezentau decît niște piese monotone, în mare parte traducțiuni defectoase și rău executate. Sperăm că d-na directoare, luînd în considerațiune dorințele unanime, va căuta, cel puțin de-acum înainte, să nu producă nemulțumiri ci să facă din grădina *Belvedere* un loc de petrecere și, desigur, încurajarea publicului nu va lipsi”¹⁷².

Cine era directoarea trupei, ce actori făceau parte din această trupă, cîte spectacole a dat, în ce perioadă și cu ce repertoriu, nu se știe.

*

* *

¹⁷¹ Ibidem., Anul II, Nr.1 din 31 mai 1881

¹⁷² Ibidem., Anul II, Nr. 4 din 21 iunie, Nr. 5 din 28 iunie și Nr. 11 din 9 august 1881.

Stagiunea de iarnă 1881-1882 a stat sub semnul provizoratului și al incertitudinii.

Încă din 13 septembrie, este publicată știrea că „d-nul D. Gullea* și d-șoara Iulia Nag** au arendat sala teatrului din urbea noastră și au plecat la București spre a se angaja o trupă pentru stagiunea de iarnă a anului curent. Să sperăm că teatrul de iarnă ne va încânta mai mult decât teatrul de vară din grădina *Belvedere*”¹⁷³.

Demersul la București a fost fructuos, cei doi reușind să angajeze trupa lui M. Pascaly care a deschis stagiunea la Botoșani în 11 octombrie 1881 cu piesa *Venețiana sau Călăul secret*, dramă în 5 acte și 3 tablouri¹⁷⁴.

Referitor la eveniment „Voacea Botoșanilor” scrie următoarele:

„Duminică 11 octombrie s-a deschis stagiunea teatrală a anului curent. S-a jucat pentru prima oară piesa *Venețiana sau Călăul secret*. Unele din roluri au fost bine executate, drama a făcut destulă impresiune asupra publicului. Miercuri s-a jucat opereta națională *Rotarul* care într-adevăr a reușit, căci complexul ei ne prezintă un tablou de la 1821 plin de interes... Mîine Duminică se va juca *Învierea Babei Hîrcii* de d-nul Pascaly ...”¹⁷⁵

O cronică mai amplă, din care cunoaștem și numele câtorva actori care făceau parte din această trupă, în frunte cu M. Pascaly, precum și alte piese din repertoriu, publică gazeta în următoarea săptămînă:

„Joi 22 Octombrie curent s-a reprezentat pentru prima oară piesa: *Cerșetorii în haine negre* dramă în 7 acte tradusă de dl. M. Pascaly.

Această piesă a avut destul succes pe scena teatrului nostru. Multe din roluri au fost prea bine executate. În primul rînd vom menționa pe d-nii Pascaly și Angelescu care au știut a interpreta într-un mod așa de natural rolurile lor că stoarseră numeroase aplauze ale publicului.

Dna Negrescu în rolul ei de mumă și d-na Angelescu în rolul de fiică au fost destul de bine.

Pentru a nu ne-ntinde asupra amănunțimilor esecutiunii și asupra meritelor autorului și a traducțiunii vom releva numai că în cîteva locuri drama nu era destul de explicită și alte părți nu se înfățșau spectatorului în mod natural.

* Este același impresar Dimit. Gullea care în decembrie 1880 a adus la Botoșani o trupă franceză de operete.

** Să fie oare directoarea trupei de la teatrul din grădina Belvedere?

¹⁷³ Ibidem., Anul II, Nr. 16 din 13 septembrie 1881.

¹⁷⁴ Ibidem., Anul II, nr. 20 din 11 octombrie 1881.

¹⁷⁵ Ibidem., Anul II, Nr. 21 din 18 octombrie 1881

Traducțiunea dramei afară de câteva părți e bună și e lipsită de neologisme și cuvinte streine ce le vedem în cea mai mare parte din piesele traduse...

Piesa de Joi ne-a dovedit că actorii pot să ne procure o distracțiune și dacă publicul nu i-a încurajat până acum, pentru viitor sperăm că vor da concurs pentru a putea continua cu același succes reprezentațiile începute.

Astăzi Sâmbăta se va juca frumoasă piesă de d. Grădișteanu intitulată *REVISORUL GENERAL*, iar mâine se va reprezenta *VICLEIMUL*, revistă umoristică de d. Rosseti.”¹⁷⁶

Desigur că autoritățile botoșănene au fost mulțumite de trupa adusă de D. Gullea căci la 2 noiembrie 1881 Consiliul Comunal Botoșani a hotărât să-i acorde o subvenție de 2.000 lei¹⁷⁷.

O informație care s-a dovedit ulterior a fi falsă a făcut ca „Voacea Botoșanilor” să publice știrea că Fany Tardini va veni în luna Decembrie la Botoșani și va da 20 de reprezentații¹⁷⁸.

Aceeași gazetă își anunță cititorii că duminică, 13 decembrie, Societatea de binefacere din Botoșani va da un concert în sala Școlii Marchian după un program care cuprindea bucăți vocale și instrumentale de Bizet, Weber, Cavadia, Therschak, Musset, Schubert ș.a, cu concursul mai multor doamne și domnișoare din familiile Goilav, Manea, Caimacam, Holban și al D-lui Al.Saint-Georges, la flaut¹⁷⁹.

În urma incendiului catastrofal de la începutul lunii decembrie 1881 care a mistuit celebrul „Ring-Theater” din Viena, provocând moartea a peste 1.000 persoane, o comisie de specialiști a închis edificiul teatral din Botoșani propunând mai multe îmbunătățiri pentru a nu se periclita și aici viața oamenilor din cauza defectuozității construcției. Cum aceste reparații necesitau mari transformări și mulți bani, teatrul a stat închis aproape tot anul.

Comentînd acest fapt *Voacea Botoșanilor* arată critic cum “în schimbul teatrului am primit, însă, o nouă specie de artiști, necunoscuți încă la noi, așa numitul Cafe chantant ai cărui artiști sunt departe de a insufla moralitate spectatorilor, căci pe lîngă că șansonetele se produc în limba nemțească și ungurească, apoi sunt dintre acele ce coprink aluziuni din cele mai necuviincioase și lezează oarecum moralitatea publică. Ar

¹⁷⁶ Ibidem; Anul II, Nr. 22 din 25 octombrie 1881

¹⁷⁷ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 41/1881, f. 296

¹⁷⁸ “Voacea Botoșanilor”, Anul II, Nr. 28 din 6 decembrie 1881 și nr. 29 din 13 decembrie 1881

¹⁷⁹ Ibidem., Anul II, Nr. 29 din 13 decembrie 1881

trebui ca să se exercite o supraveghere asupra unor asemenea localuri și botoșănenii să se mîngîie cu speranța că, cu apropierea noului sezon, vor găsi distracțiuni și se vor bucura de deliciiile primăverii”¹⁸⁰.

Localul teatrului fiind închis se simțea nevoia încă a unei alte locații de distracție pe lângă grădina *Belvedere*. Astfel, că în ultima decadă a lunii aprilie 1882 se deschide o altă grădină publică – grădina Petrino, în partea estică a orașului. Anunțînd evenimentul, *Voacea Botoșanilor* face o prezentare – reclamă a acesteia:

„Situațiunea romantică a locului și arangiamntul estetic și plin de gust oferă ochiului cea mai frumoasă priveliște. Într-adevăr nimic nu lipsește pentru a putea compara această grădină cu un adevărat Paradis: alei frumoase, boschete, lac, bufet, restaurant, băi calde și reci etc. etc. sunt puse la dispozițiunea publicului. Muzica regimentului XVI de dorobanți sub conducerea șefului ei dl. Carol Decker, absolvent al conservatorului din București, distrează publicul cu cele mai frumoase arii de două ori pe zi. Adăugînd și apele minerale al căror efect salutar s-a recunoscut de analizele ce li s-au făcut în țară și străinătate, putem susține că acest loc de amuzament e unic în felul lui și trebuie să fim veseli că vom putea petrece vara aceasta cu mult mai bine decît în cea trecută.

Antreprenorul acestei grădini, Dl. Lazăr Lazarini n-a cruțat nici bani nici osteneala pentru a putea procura Botoșănenilor o distracțiune așa de plăcută și după informațiunile ce le avem, dânsul e în tratare cu artiștii români cunoscuți și simpatici publicului nostru, care în curând vor începe un șir de reprezentațiuni plăcute și variate (subl.n.).

Anunțînd cu plăcere deschiderea acestei grădini îndemnăm pe public a o vizita spre a se convinge de adevăr.”¹⁸¹

Peste o lună, aceeași gazetă confirmă prezența la Botoșani a două trupe de teatru: „Dacă odinioară eram fără distracțiune, astăzi orașul abundă în localuri pentru petrecere. Grădinele *Petrino* și *Vîrnav* (denumirea veche a grădinii Belvedere – n.n.) dispută cu drept cuvînt favoarea publicului. La *Petrino* trupa română sub conducerea d-lui P.S Alexandrescu; la *Vîrnav* trupa dirijată de d-l Popescu, cunoscut deja publicului botoșănean, delectează publicul cu comedioare mici, variate dar plăcute, care, deși vechi, au însă farmecul lor. Nu vom intra în ample detalii pentru analizarea pieselor. Vom adăuga numai că toți (actorii – n.n.) își dau silința pentru a satisface publicul și prin urmare ar merita încurajare”¹⁸².

¹⁸⁰ Ibidem., Anul II, Nr. 34 din 17 ianuarie 1882

¹⁸¹ Ibidem., Anul II, Nr. 48 din 25 aprilie 1882

¹⁸² Ibidem., Anul III, Nr. 1 din 30 mai 1882

La începutul lunii iunie 1882 personalul trupei dramatice condusă de G. Popescu a fost completat cu 4 persoane: „d-na Marița Negru, veche artistă, d-ra Aristița Leon, cunoscută botoșănenilor de la teatrul din grădina Ipser^{*}, d-l Constantinescu și d-l Dobrovici”¹⁸³.

Reprezentările teatrale date în cele două grădini: Vîrnav și Petrino au continuat în întreaga lună iunie deși timpul nu prea a favorizat pe actori. Concurența era mare și din această cauză fiecare dintre antreprenori căuta noi mijloace de a atrage un număr cît mai mare de spectatori. La grădina *Petrino* antreprenorul Lazarini a angajat mai întîi o trupă de gimnaști, apoi un ventriloc și un prestidigitator care au amăgit lumea cu „cîteva boscării din cele mai ordinare, cu cîteva glume nesărate etc. ... Singură trupa română [de teatru] sub conducerea d-lui P.S.Alexandrescu a captat favoarea publicului ... La grădina Vîrnav ... d-nul Popescu nu rămîne mai prejos în silințele ce-și dă în a satisface publicul, aducînd artiști noi”¹⁸⁴.

La 25 iulie 1882 este anunțată știrea că antreprenorul grădinii Petrino, Lazăr Lazarini, a oferit în scop de binefacere pentru fondul Societății femeilor române, o jumătate din încasările unei reprezentații dată de trupa de teatru a grădinii¹⁸⁵.

Pentru ziua de 1 august sunt anunțate de 2 reprezentații: una la grădina Petrino cu piesa *Moartea căpitanului Valter Mărăcineanu sau Predarea lui Osman Pașa* melodramă în 5 acte de Pantazi Ghica și a doua la grădina Vîrnav cu piesa *Păstorul din munți* dată în beneficiul bibliotecii publice din Botoșani.

Interesantă este intervenția prin gazetă a directorului trupei de la grădina Petrino prin care reclamă că toți agenții polițienești distribuie bilete teatrale pe care le plasează sub numele trupei de la acea grădină, fără ca el să fi apelat la concursul autorităților. Reclamația o face numai pentru a evita confuzia ce se face la controlul teatrului său unde neconținut se prezintă persoane cu bilete de la grădina *Vîrnav* cumpărate sub numele de grădina *Petrino*¹⁸⁶.

Din trupa lui P.S.Alexandrescu de la Petrino a făcut parte și renumitul Aron Leon Bobescu, în beneficiul căruia, la 22 august în 1882, s-a jucat

* Este prima și singura mențiune că la grădina Ipser din Calea Națională, la intrarea în Botoșani dinspre Iași ar fi jucat o trupă de teatru românesc.

¹⁸³ Ibidem, Anul III, Nr. 2 din 6 iunie 1882

¹⁸⁴ Ibidem, Anul III, Nr. 5 din 27 iunie 1882 și Nr. 6 din 4 iulie 1882

¹⁸⁵ Ibidem., Anul III, Nr. 9 din 25 iulie 1882

¹⁸⁶ Ibidem., Anul III, Nr. 10 din 1 august 1882

Țăranul ministru sau Dreptatea e-n popor, melodramă istorică națională în 5 acte de Teodor Codrescu¹⁸⁷.

Odată cu sosirea anotimpului rece au încetat și reprezentațiile teatrale în cele două grădini publice, Botoșanii intrând într-o adevărată criză din acest punct de vedere, fapt subliniat și de „Voacea Botoșanilor”: „Actualmente orașul nostru este lipsit de orice distracțiune. Deși teatrul s-a reparat în condițiile cerute de consiliul comunal, totuși ușile sale stau încă închise prin lipsa oricărei trupe.”¹⁸⁸

Într-adevăr, în urma cererilor proprietarului localului de teatru, Damian Soroceanu, de a i se autoriza deschiderea lui, fiind terminate reparațiile necesare prescrise, lucru constatat și de inginerul șef și de arhitectul comunal „care au asigurat că acest local întrunește condițiunile trebuitoare pentru siguranța publică”, Consiliul Comunal Botoșani, abia în ședința din 12 noiembrie 1882, dă autorizație proprietarului pentru deschiderea și funcționarea teatrului¹⁸⁹.

Din păcate nu s-a discutat și nu s-a votat și vreo subvenție cu care să se poată aduce o trupă stabilă care să poată susține o întreagă stagiune. Constatând din nou lipsa oricărui soi de distracție și divertisment public, gazetarul *Vocii Botoșanilor* conchide cu ironie „Deși teatrului i s-a făcut o reparațiune cu totul radicală, deși lipsa totală a unei trupe de teatru permanentă e de toți simțită, totuși nimic nu ne autori[zează] a spera că această monotonie generală, această viață patriarhală va înceta curând căci...nimic se vede, nimic s-aude.”¹⁹⁰

Totuși, același gazetar, arată, că „monotonia generală a fost întreruptă de un concert dat de o distinsă pianistă, d-ra Marie Narice cu prețiosul concurs al d-lui cavaler P. Benotti, profesor al Conservatorului din Iași”.

Concertul a avut loc joi 12 noiembrie în salonul casei d-lui C. Bobeycă. După ce admiră arta interpretativă a celor doi artiști care au fost aplaudați copios de „favoriții soartei”, adică de publicul ales, însă restrâns la număr, autorul încheie anunțând că „la cererea generală, d-na Narice cu concursul D-lui cavaler Benotti au consimțit a da mâine, Duminică, (15 noiembrie – n.n), în localul teatrului, al doilea și ultimul concert cu un program nou și ales”.

Aceasta a fost ultima manifestare artistică a anului 1882 la Botoșani.

¹⁸⁷ Ibidem, Anul III, Nr. 13 din 22 august 1882

¹⁸⁸ Ibidem, Anul III, Nr.24 din 7 noiembrie 1882

¹⁸⁹ D.J.A.N Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 14 / 1882, f.268

¹⁹⁰ „Voacea Botoșanilor”, Anul III, Nr. 25 din 14 noiembrie 1882

Lipsind din fondul Primăriei Botoșani dosarul cu autorizații pentru spectacole, pe anul 1883, precum și majoritatea numerelor singurei publicații ce apărea în acest an la Botoșani, nu sunt decât foarte puține date privitoare la activitatea teatral - muzicală pe acest an.

O primă știre, datînd din 6 februarie 1883 este anunțul că „Artistul I. LUPESCU și-a propus a da 3 reprezentațiuni în orașul nostru. Se vor reprezenta mai multe comedii. Primul spectacol va avea loc Marti 8 Februarie curent”. Anunțarea prețului locurilor ne arată că teatrul restaurat avea o galerie, două rînduri de loji, două staluri și parter. În ordinea descrescătoare acestea costau: loja de jos – 12 franci (sau lei – n.n.), loja de sus – 8 franci, stal I – 3 franci, stal II – 2 franci, parter – 1,5 franci, galeria – 75 bani¹⁹¹.

La 20 februarie “reprezentațiunile ce d-nul Lupescu și-a propus a da în orașul nostru, urmează. Comediile sunt destul de vesele și mica trupă își dă silința a satisface, după putință, publicul care la ultima reprezentațiune a fost destul de bine reprezentat.

Astăzi duminică, se vor juca mai multe piese”¹⁹². Nu se spune care sunt aceste piese și nici actorii interpreți însă între aceștia, în mod sigur, a fost și soția lui I. Lupescu, Adelina.

La 6 martie 1883 sunt date și știri despre spectacolele a 3 trupe străine¹⁹³:

1. O trupă israelită care dădea reprezentații de cîtăva vreme continua a atrage multă lume „mai cu seamă din cauza corului excelent și a șansonetelor bine executate. După spuse ar fi cea mai bună trupă israelită din cîte au vizitat Botoșanii”.

2. „Trupa germană a teatrului comunal din Cernăuți s-a decis a da în orașul nostru numai trei reprezentațiuni. Se va juca Duminică, 6 Martie: *IHR CORPORAL*, comedie cu cîntece în 3 acte”.

3. „În curînd va sosi trupa de operete franceze din Iași”.

Dacă despre primele două trupe nu se știe nimic în plus, despre cea de a treia sunt mai multe informații care arată că pe la sfîrșitul lunii ianuarie 1883 a sosit la Iași, înapoindu-se din Rusia, o trupă franceză de comedii, drame și operete.

În fruntea ansamblului se afla un actor ce s-a bucurat de popularitate, pe nume Tallefer, simpatic, ideal interpret al vodevilului

¹⁹¹ Ibidem., Anul III, Nr. 37 din 6 februarie 1883

¹⁹² Ibidem., Anul III, Nr. 39 din 20 februarie 1883

¹⁹³ Ibidem., Anul III, Nr. 41 din 6 martie 1883

francez. Formația se oprișe la Iași cu gândul să dea cîteva reprezentații, dar de la primul spectacol succesul a fost atît de mare, încît reprezentațiile s-au întins pînă în primăvară.

Din trupă făceau parte următorii artiști: D-nii Sainti, Galby, Coste, Riquier, Lagrange, Lecourt, Gobereau, D-nele Siminne, Taillefer, Luigini și D-șoara Luise Legarde.

În operetă s-au distins d-na Taillefer care a răpit admirația tuturor spectatorilor prin melodioasa sa voce. La fel și baritonul Gobereau care avea un joc de scenă minunat și o voce plăcută. S-au distins de asemenea și Riquier, un adevărat comic, precum și d-șoara Legarde și d-l Lagrange.

Repertoriul foarte bogat și variat a constat în piese, opere și operete de 3, 4 și chiar 5 acte și, rareori în vodeviluri într-un act, toate de autori francezi.

Între 31 ianuarie și aproximativ 22 martie 1883 compania lui Taillefer a dat în capitala Moldovei 21 de reprezentații, după care a venit la Botoșani, unde ajunsese vestea „succesului” de la Iași.

La Botoșani, după mai multe reprezentații, Taillefer – nu se știe din ce motive – a desfăcut trupa și s-a întors în Iași cu soția sa și cu vreo trei artiști cu care a mai dat o reprezentație de adio¹⁹⁴.

Deși cu siguranță în tot intervalul aprilie – decembrie 1883 în sala teatrului și pe scenele grădinilor publice din Botoșani au avut loc concerte și spectacole teatrale, din motivele arătate mai sus, nu putem confirma acest lucru.

*

* *

Nici în stagiunea 1883 -1884 Primăria Botoșani nu a reușit să angajeze o trupă stabilă la teatrul din oraș, totuși inaugurarea, deși tîrzie, a fost făcută de o trupă de mare valoare.

Anunțul venirii acestei trupe este cu atît mai valoros cu cît ne prezintă componența trupei și repertoriul acesteia:

„Credem a face plăcere tuturor, anunțînd știrea că renumitul artist Gr. Manolescu, ce a debutat cu atîta succes în Teatrul *Dacia* din București, s-a decis în fine a vizita orașul nostru dîndu-ne ocaziunea a-l admira și noi, chiar în primele zile ale lunii ianuarie.

Trupa reprezintă un frumos buchet și putem prevedea succesul, menționînd că se compune din următoarele persoane:

D-nele: Ana Popescu, Maria Petrescu, Elena Negrescu, Elisa Orloff, Iosefina Reittmann, Victoria Cristescu etc.

¹⁹⁴ T.T.Burada, op. cit., p 615 – 616, în care se dă pe larg și repertoriul trupei; Ioan Massoff, op. cit., p. 477 în care este prezentat mai succint repertoriul trupei Taillefer.

D-nii: Gr. Manolescu, Costică Petrescu, Anestin, Hagiescu, St. Mântuleanu, P. Ionescu, B. Theodorescu, M. Chiriachid etc. etc.

Repertoriu de elită: *Doi Sergenți*, *Moartea civilă*, *Dama cu Camelii*, *Regina Margot*, *Idiotul*, *Catherina Hovard*, *Însurătoarea ori foc*, *Orfelinele*, *Mutul*, *Dramele Parisului* etc. etc.

Sperăm că publicul avînd ocaziunea a se convinge de meritele artiștilor, li va da tot concursul.¹⁹⁵„

Grigore Manolescu și trupa sa n-au sosit la Botoșani chiar la începutul lunii, ci abia la 21 ianuarie 1884, zi în care depune și cererea către primărie pentru a i se elibera cuvenita autorizație spre „a da o serie de reprezentații teatrale în sala Teatrului după programul publicat deja”(subl.n.). În aceeași zi s-a eliberat autorizația, fără a i se percepe marelui artist vreo taxă¹⁹⁶.

La rubrica DISTRAȚIUNI *Voacea Botoșanilor* anunță evenimentul astfel: „Trupa d-lui Gr. A. Manolescu, așteptată cu ațîta dor, (subl. n.) a sosit în fine. Prima reprezentațiune va avea loc Duminică, 22 ianuarie. Se va juca piesa *Catherina Howard*, dramă în 5 acte și 8 tablouri, de A. Dumas, tradusă de d-nul Manolescu*.

Aflăm că lojele de jos sunt toate ocupate.”¹⁹⁷

Păcat că nici un exemplar din acel “program publicat deja”, pomenit în cererea lui Grigore Manolescu nu s-a păstrat, astfel că nu se știe cîte spectacole a dat această trupă la Botoșani și cu ce piese din repertoriu.

Oricum, altă trupă românească de teatru nu a mai venit în Botoșani în stagiunea de iarnă 1883 -1884.

În schimb, scena teatrului, pînă la venirea sezonului cald a fost ocupată de o trupă de limbă idiș ai cărei directori, la 13 februarie 1884, obțin autorizația de a da un șir de reprezentații teatrale în schimbul unei taxe de 10 lei pe fiecare seară. Repertoriul acestei trupe, anexat cererei, cuprindea următoarele: *Sulamita* – operetă; *Ben Israel* – operetă; *Almasado* – operetă; *Revizorul* – operetă; *Femeea cochetă* – comedie; *Debora* – dramă cu cîntece; *Văduva* – dramă; *Fermecătoarea* – Comedie; *Barcohba* – operetă istorică; *Orfanii* – dramă cu cîntece; *Ebreica* – dramă și *Uril Acosta* – dramă cu cîntece¹⁹⁸.

¹⁹⁵ “Voacea Botoșanilor”, Anul IV, Nr. 52 din 28/XII 1883

¹⁹⁶ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Botoșani, dosar 28/1884, f. 3

* Grigore Manolescu a interpretat, probabil ca și în anii trecuți, rolul regelui Enric al III-lea. (Vezi T.T.Burada, op. cit., p. 564)

¹⁹⁷ “Voacea Botoșanilor Anul V, Nr. 4 din 22 ianuarie 1884

¹⁹⁸ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 28/1884, f 12 și 37

Un anunț-reclamă îi informa pe botoșăneni că abia la 26 februarie “RENUMITA TRUPĂ ISRAELITĂ A. GOLDFADEN, dirijată de d-nii MOGULESCU ȘI FINKEL care a avut cel mai mare succes în teatrele din București și Craiova, a sosit în acest oraș și va da o serie de reprezentații în sala Teatrului. Prețurile locurilor: Loja de jos – 12 fr., Loja de sus – 10 fr., Stal – 3 fr., Parter – 2 fr., Galeria – 1 fr.”¹⁹⁹

Zeilig Mogulescu a intrat în formația teatrală a lui Avram Goldfaden îndată după 1877 și provenea din rîndurile cîntăreților din sinagogi²⁰⁰. Fiind destul de talentat, a devenit el însuși conducător de trupă, cunoscut și apreciat, în special de publicul evreiesc și nu numai, dînd spectacole în februarie 1882 „în salonul din fundul hotelului *Victoria* din Iași”²⁰¹.

Deși costul biletelor de intrare era destul de ridicat, trupa israelită a înregistrat la Botoșani un succes deosebit la public, mai ales cu opereta *Sulamita* de Goldfaden pe care, la cererea generală, a jucat-o a doua oară la 11 martie 1884²⁰² ajungîndu-se la o a cincea reprezentație în ziua de 22 aprilie²⁰³.

Se pare că această operetă a stîrnit agitații – nu știm din partea cui – fapt care a determinat retragerea autorizației, din partea primăriei, de a mai da spectacole. Cînd s-a anunțat a cincea reprezentație perceptorul Orașului Botoșani face raport către primar, în aceeași zi de 22 aprilie arătînd că:

„După dispozițiunea luată de Dv. s-a oprit jocul Teatrului Evreesc, luîndu-se de la Director și autorizațiunea ce o păstra.

Astăzi se vede afișat pe toate stradadele că vor juca în astă seară piesa *Sulamita*.

Supuindu-vă aceasta în cunoștință, vă rog cu respect să binevoiți a ordona de a se mijloci Poliției oprirea jocului Teatrului Evreesc, cu desăvîrșire; dacă, însă, veți binevroi a permite jocul, să puneți obligațiune Directorilor a plăti la cassa comunala lei 40 pentru fiecare reprezentație, căci vă asigur că acești artiști atrag lumea și profită de un mare beneficiu” (subl. n.).

În rezoluția pusă în aceeași zi pe acest raport primarul subliniază că deși s-a interzis cu totul de a se mai juca piesa care zilele trecute a provocat agitații, totuși a dat permisiune ca săptămîna viitoare să se mai

¹⁹⁹ “Voacea Botoșanilor”, Anul V, Nr. 9 și 10 din 26 februarie și respectiv, 10 martie 1884.

²⁰⁰ Istoria teatrului în România. II”, p 99

²⁰¹ Ioan Massoff, op. cit., p. 472 – 473.

²⁰² “Voacea Botoșanilor”, Anul V, Nr. 11 din martie 1884

²⁰³ Ibidem., Anul V, Nr. 17 din 22 aprilie 1884

dea trei reprezentații. Polițaiul orașului va trebui să observe ca: actorii evrei să fie cuviincioși, piesele ce se vor juca să nu mai provoace agitațiuni și el [polițaiul] - să mențină ordinea și buna regulă în teatru. D-l perceptor este autorizat a încasa o taxă de 30 franci de fiecare reprezentație²⁰⁴.

Cele 3 spectacole cu piesa *SULAMITA* au fost jucate în serile de 22, 25 și 28 aprilie dar, așa cum reiese dintr-un alt raport al Perceptorului Orașului Botoșani, actorii evrei au mai obținut o aprobare din partea primarului de a juca această operetă și în seara de 30 aprilie²⁰⁵, după care au părăsit Botoșanii, încheindu-se altfel, stagiunea de iarnă din sala teatrului.

Venind timpul călduros activitatea teatrală s-a mutat în cele două grădini publice.

Începutul îl face actorul Mihai Arceleanu care, la 8 mai 1884, solicită primarului de Botoșani autorizația de a da o serie de 30 reprezentații în grădina *Belvedere* „zicând D-voastră prețul și condițiunile atât pentru grădină cât și pentru bufet.” Păcat că „programul de personal și de repertoriu anexat la cerere” lipsește din dosar. Interesante sunt condițiile de acordare a autorizației care precizează: „văzînd cererea prezentată și apreciînd, dispunem: se va acorda autorizațiunea cerută sub următoarele condiții: zilele de Duminici și Joi sunt rezervate publicului, iar celelalte zile se permite a da reprezentațiuni teatrale. Totodată Direcția (teatrului – n.n.), în zilele de reprezentații pînă la orele patru după amiază, va lăsa liberă grădina publicului. Iar în serile de reprezentații iluminarisirea grădinii și a teatrului privește pe direcțiunea teatrului. Teatru[l], mobilierul, decoruri cum și mobilierul grădinii se va da în starea cum le găsim, rămânînd ca Direcția să-și facă orice îmbunătățiri de care va avea necesitate în contul său. Pentru fiecare sară (de spectacol – n.n.) se fixează suma de optsprezece lei noi plătită pentru fiecare două seri, anticipînd-o. Această sumă se consideră după cum urmează: 5 lei pentru fiecare sară, taxa pentru reprezentații, iar treisprezece lei [chiria] pentru teatru și bufet.

D-l perceptor este însărcinat a primi taxele pe tot timpul cât va da reprezentații.”²⁰⁶

M. Arceleanu era un artist cunoscut în epocă făcînd parte din actorii vîrstei de aur a teatrului moldovenesc, demn urmaș al școlii

²⁰⁴ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 28/ 1884, f. 34

²⁰⁵ Ibidem., f. 40

²⁰⁶ Ibidem., f 43 - 44

moldovenești de comedie ilustrată de Millo, Luchian, Bălănescu, ș.a.²⁰⁷ Încă de la înființarea Societății Dramatice a Teatrului Național din Iași în 1879, M. Arceleanu a fost ales membru societar, specialitatea lui fiind aceea de „prim comic”. A interpretat, printre multe alte roluri și pe cele ale lui Jupîn Dumitrache din *O noapte furtunoasă* (în premiera din 1882 de la Iași) și Trahanache din *O scrisoare pierdută* (în premiera din 1884 la Iași)²⁰⁸.

La sfârșitul stagiunii de iarnă 1883 – 1884, o parte din actorii Teatrului Național din Iași, asociindu-se au format o trupă mai mică ce a jucat toată vara lui 1884 într-un teatru de vară din Vaslui²⁰⁹.

M. Arceleanu cu alți artiști ieșeni au format o altă trupă solicitînd, cum s-a văzut mai sus, autorizația pentru 30 de spectacole la Botoșani.

Probabil că prima reprezentație a avut loc pe 22 sau 23 mai căci altfel, dacă ar fi fost mai devreme, nu ar fi explicabil de ce perceptorul Orașului Botoșani să raporteze primarului abia la 24 mai că “se dă teatru la Grădina Primăriei (*Belvedere*) și Petrino” și roagă să i se anunțe și lui „dacă este a se lua vreo taxă”. Rezoluția pusă pe raport arată că perceptorul, după două săptămîni, uitase de cererea lui M. Arceleanu și rezoluția pusă pe aceasta: „Se va urma conform încheierii pusă pe suplica cu care să cere autorizația”²¹⁰.

În ce privește grădina Petrino merită a fi menționat anunțul din 11 martie 1884 referitor la încheierea sau vînzarea acesteia, publicat de proprietară în gazeta locală, pentru că prezintă mai multe informații despre mărimea și amenajarea ei: „Grădina numită *Petrino* din orașul Botoșani cuprinzînd: case cu 8 odăi, atenanse, grajd, șură, toate bune de cărămidă, curte spațioasă, grădina aranjată cu teatru de vară și bufet (subl.n.), peste 1000 pomi roditori, vie și osebit ca 5 fâlci (circa 7 ha – n.n.) de arătură, iaz cu pește, ape minerale și 5 cabine de feredee (băi – n.n.), se dă în arendă sau se vinde de veci. Doritorii se pot adresa la d-na Maria Petrino, șezătoare chiar în locul grădinei”²¹¹.

Negăsind amatori de a închiria sau cumpăra, Maria Petrino, obligată să-și administreze singură grădina, solicită, la 23 mai 1884, Primăriei Botoșani autorizația de a putea da în grădina ei reprezentații teatrale cu trupe românești și israelite. În rezoluția pusă pe cerere, ca și în ordinul către perceptorul orașului, primarul spune: “Se va da autorizația.

²⁰⁷ “Istoria teatrului în România. II”, p.376

²⁰⁸ Ioan Massoff, op. cit., p. 463, 468, 474 și 485

²⁰⁹ T.T. Burada, op. cit., p. 623

²¹⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 28/1884, f. 48

²¹¹ “Voacea Botoșanilor”, Anul V, Nr. 11 din 11 martie 1884

Pentru reprezentații teatrale românești nu se va lua taxa (subl.n.), iar pentru cele israelite, câte zece lei de fiecare reprezentație”²¹².

Nu se știe dacă la grădina *Petrino* începînd cu 22 – 23 mai 1884 a jucat una și aceeași trupă în tot sezonul calduros. Cert este că pentru data de sîmbătă 16 iunie a fost anunțată reprezentația ce va fi dată de trupa israelită condusă de artiștii Bergman și Segalescu cu *o dramă senzațională* maghiară „cu cîntece, dansuri originale maghiare, focuri bengale, unguri, unguroaice, antisemiți, semiți, plutași, cadavre, imaginațiuni, fantezii, inchizițiuni, protocoale, victime îngropate, arestați, panduri, martori, membri, jurnaliști, bărbați, femei, fete, copii și popor etc. etc. etc. toate cu costume și decoruri noi”.

Senzaționalul dramei nu consta numai în subiect ci, mai ales, în faptul că cele 7 acte și 29 de tablouri durau nu mai puțin de 12 ore, ceea ce făcea ca să fie serios întrebuintate toate forțele fizice și intelectuale ale trupei. De asemenea era neobișnuită și eliminarea perinilor și a saltelilor din program. Cît privește „d-ale mîncării, se pretinde că s-a comandat o cantitate enormă de covrigi, apă fiind suficientă în bazinul grădinei”.

Trupa a jucat această piesă cu mult succes la Piatra-Neamț înainte de a veni la Botoșani, spune anunțul.

Din păcate, „o ploaie torențială a zădărnicit pentru astăzi executarea acestei piese variate și desigur direcțiunea va avea grijă a anunța prin afișe noi pe cînd s-a amînat spectacolul”. Și sunt încă oameni ce susțin că teatrul israelit n-a făcut progrese?! ...Aferim!”, încheie malițios autorul înserării anunțului în gazetă.²¹³

Foarte mari succese înregistra și la Botoșani trupa israelită de la grădina *Petrino*, fapt ce a atras atenția perceptorului orășenesc care raportează primarului la 7 iulie că aceasta încasează cîte 700 – 1000 de franci de reprezentație, în timp ce taxa de 10 franci pe seară este prea mică în raport cu cîștigul. De aceea solicită primarului să ridice taxa la cota maximă legală de 30 de franci, lucru aprobat prin rezoluția pusă pe raport²¹⁴.

Cu toată mărirea de taxă, trupa israelită a continuat cu succes reprezentațiile fapt dovedit de cererea directorului I. Bergman, din 16 august 1884, prin care solicită primăriei autorizația de a se muta, din cauza timpului nefavorabil, din grădină în sala teatrului Petrache Cristea

²¹² D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 28/ 1884, f. 47

²¹³ “Voacea Botoșanilor”, Anul V, Nr. 25 din 17 iunie 1884

²¹⁴ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 28/1884, f. 54

pentru a continua seria spectacolelor, cerere aprobată cu condiția de a plăti aceeași taxă de 30 lei²¹⁵.

La 5 septembrie 1884 revine la Botoșani trupa israelită “Goldfaden”, care jucase cu succes aici până în primăvară, și ai cărei aceeași directori Mogulescu și Finkel „voind a da un șir de reprezentații de operete și vodevile în sala Teatrului”, cer a li se elibera cuvenita autorizație. Li se aprobă pentru o taxă de 15 lei de fiecare reprezentație²¹⁶.

La sfârșitul primăverii 1884 botoșănenii au avut ocazia de a viziona pentru prima dată mai multe spectacole de teatru de păpuși. În anunțul – reclamă publicat în *Voacea Botoșanilor* din 29 aprilie 1884 se arată că “Teatrul de Fantoșes (păpuși) al d-lui Thomas Holden, care a dobândit un renume universal, va sosi în orașul nostru pentru a da 7 reprezentațiuni succesive. Prima reprezentație va avea loc miercuri, 2 mai, în sala Teatrului.

Ziarele din București și Iași, unde d-nul Holden a debutat, sunt unanime a recunoaște meritele sale... “Zimbrul” din Iași face următoarea dare de seamă: “Fantoșele d-lui Thomas Holden formează de câteva zile admirațiunea publicului ieșean. În adevăr, văzînd cineva cum se mișcă aceste fantoșe, de multe ori ajunge a se întreba dacă sunt fantoșe sau ființe vii.

Afară de aceasta, teatrul d-lui Holden este înzestrat cu un scenario de prima ordine și putem afirma, fără teamă că cineva ar putea să ne contrazică, că d-sa reproduce în mic ceea ce cu greu produc în mare teatrele cele mai însemnate și mai bine înzestrate din Europa. Fantoșele d-lui Holden sunt renumite și pe cînd d-sa să găsea în București a primit următoarea scrisoare care face ca meritele d-lui Holden să fie recunoscute pe deplin:

“Petersburg, 22 februarie 1884

Domnule Holden,

Maiestatea sa Împăratul, asistînd cu Maiestatea sa Împărăteasa și Auguștii săi copii la reprezentația d-voastră de fantoșe, a fost pe deplin satisfăcută și mi-a dat ordinul de a vă transmite Augustele sale mulțumiri.

General Zevcovieff”

²¹⁵ Ibidem., f. 62

²¹⁶ Ibidem., f. 78

Grăbească-se dar toți spre a vedea teatrul d-lui Holden – încheia anunțul-reclamă din gazeta botoșăneană – căci atunci cînd cineva are o ocazie de a vedea ceva frumos și nu profită de ea, pierde totdeauna mult”.

În numărul următor, din 6 mai 1884, *Voacea Botoșanilor* publică următoarea cronică asupra spectacolelor date pînă atunci de acest teatru la Botoșani:

“Teatrul de fantoches a d-lui Thomas Holden este locul unde se adună toți cei ce voesc a petrece cîteva ore plăcute. Nimic nu poate fi mai hazliu decît paiatul d-lui Holden și prima baletistă [ce] dansează în fiecare seară cu o grație și o școală coregrafică perfectă.

Miercuri, a fost prima reprezentație la care, precum și la celelalte ce au urmat, oamenii bătrîni făceau haz de jocul fantoșelor ca și copiii, cu deosebire că cei dinții vedeau arta d-lui Holden, iar cei din urmă, cu exclamațiuni ingenioase și pline de entuziasm, și-arătau admirațiunea lor pentru fantoșele ce îi încîntau.

Vineri seara, marea pantomimă Cenușăreasa și Quartetul Jidovesc au atras admirațiunea spectatorilor cari nu erau într-un număr așa de mare ca la celelalte reprezentațiuni.

Dl. Holden va mai da încă trei reprezentațiuni la care, credem, că se vor grăbi a veni toți acei ce n-au avut încă ocaziunea a-l admira”.

În stagiunea 1883-1884, în luna ianuarie, au avut loc și două concerte.

Primul concert a fost cel al Muzicii Regimentului 16 Dorobanți din Botoșani despre care gazeta locală publică următoarele: “Din cauza lipsei de spațiu, ne mărginim a face numai mențiune în scurt de concertul Muziceii regimentului nostru de dorobanți sub conducerea d-lui Fleury. Scena era decorată cu mult gust. Sala gemea de lume. Ținuta muzicanților, militărească și succes s-a putut observa. În multe bucăți muzica a escelat, în altele a lăsat încă de dorit, însă muzica e abia înființată de trei ani, gajiștii (simpli angajați, al căror contract trebuia reînnoit în fiecare an –n.n.) sunt foarte puțini din cauză că nici statul, nici comuna nu subvenționează această muzică, ci se întreține din contribuțiunile benevole ale corpului ofițeresc și mulți din muzicanți abia sunt recrutați de cîteva luni”²¹⁷.

Cu toate unele imperfecțiuni, botoșănenii erau satisfăcuți de această orchestră, lucru ce a determinat pe trei dintre ei să mulțumească dirijorului, printr-o scrisoare publică, în aceeași gazetă locală:

²¹⁷ “Voacea Botoșanilor”, Anul V, Nr. 4 din 22 ianuarie 1884

“Domnule redactore,

Suntem îndatoriți, și mulțumim prin aceasta șefului muzicei Regimentului XVI de dorobanți, D-lui V.C. Fleury* și pentru bunăvoința sa și pentru osteneala cu care D-sa, în sezonul teatral actual, stăruiește a înmulți distracțiunea publicului, în vremea entre-actelor prelungite necesarimente, prin bogatul său repertoriu muzical și sublima executare a pieselor clasice cele mai plăcute.

Trebuie să mărturisim că ist-an simțește publicul nostru și în teatru și la baluri mascate, că avem o muzică în adevăr.

Botoșani, 9 Februarie 1884

Conrad Scotto**, N.Ivașcu, D.K. Soroceanu²¹⁸.

Despre al doilea concert nu există decît anunțul că duminică 30 ianuarie „va avea loc concertul societății filarmonice *Armonia* din acest oraș, cu concursul d-nei Maria Musteață și a mai multor amici ai artei muzicale din Cernăuți sub conducerea d-lui Cavaler Teodor Flondor. Concertul promite a fi interesant. Mai toate biletele sunt vîndute”²¹⁹.

Acesta a fost cel dintîi concert al Societății muzicale *Armonia* ce s-a înființat în anul 1883 la Botoșani cu amatori interpreți cuprinzînd diferite profesii: medici, ingineri, profesori, farmaciști, militari etc. și diferite etnii: români, armeni, evrei, germani, italieni, greci ș.a.

Despre această societate se va vorbi mai pe larg în anii viitori.

*

* *

Stagiunea 1884-1885 a adus, în sfîrșit, spre bucuria botoșănenilor, o trupă românească stabilă pentru sezonul de iarnă. Știrea este publicată încă de pe la mijlocul lunii august 1884, în ziarul local:

„Anunțăm cu deosebită plăcere, că d-nul Teodor Popescu, unul din cei mai buni artiști din Țară, care dilectează publicul Craiovean d-un

* V.C. Fleury, francez stabilit în Botoșani, a fost timp de 35 de ani profesor de muzică la liceul “Laurian” și a jucat un rol important în viața muzicală a orașului fiind o prezență competentă în fruntea unor coruri și orchestre. A fost și un compozitor destul de apreciat de botoșăneni.

** Conrad Scotto făcea parte dintr-o familie austriacă ce a dat mai mulți șefi ai Agenției Consulare a Imperiului Austriac din Botoșani. Desigur că la Viena, unde călătorea destul de des în interes de serviciu sau particular, va fi căpătat suficiente cunoștințe muzicale ca să aprecieze calitatea bună a unei orchestre.

²¹⁸ Ibidem., Anul V, Nr. 7 din 12 februarie 1884.

²¹⁹ “Voacea Botoșanilor”, Anul V, Nr. 5 din 29 ianuarie 1884.

lung șir de ani, s-a decis a veni în orașul nostru pentru stagiunea de iarnă. D-sa a și luat asupra-și și direcțiunea Teatrului și un buchet frumos de artiști și artiste precum și un repertoriu bogat de piese stau la dispozițiunea d-lui Popescu pentru reprezentațiunile ce vor da în orașul nostru.

Abonamentele sunt deschise chiar de pe acum la librăria d-lor Frați Ivașcu pentru o serie de 30 reprezentațiuni.

Trupa va fi în Botoșani la 25 Septembrie, iar prima reprezentațiune va avea loc la 14 Octombrie.

Din parte-ne, nu putem decât a zice d-lui Popescu: Noroc bun!”²²⁰

La 14 septembrie Teodor Popescu se adresează Primăriei Botoșani și Consiliului Comunal cu următoarea cerere în care, arătând importanta misiune a teatrului, dar și marile sacrificii pe care le implică îndeplinirea acestei misiuni, solicită a i se acorda o subvenție:

“Domnule primar,
Domnilor Membri!

Subsemnatul artist și director al Trupei Române Theatrale ce va avea onoarea a se presenta în viitoarea stagiune pe scena Teatrului din acest oraș cu o trupă de buni artiști și cu un repertoriu ales și variat, care program cu onoare vi-l alătură, vine cu respect către Domnia Voastră Domnule Primar și Domnilor Membri a vă ruga să binevoiți a întinde o mână de sprijin acestei nobile Instituțiuni care a adus nenumărate servicii atât Țarei cât și societăței în general, căci de pe scena Teatrului român s-a răspândit adeseori cele mai mărețe și salutare idei, atât patriotice cât și sociale, fiind adevărata oglindă în care se reflectă atât sublimul și faptele frumoase, precum și viciurile rele și odioase descrise cu cele mai vii culori, care servă (servesc –n.n.) de înaltă învățătură tuturor acelor care frecventează Teatrul (subl.n.).

Domnule Primar și Domnilor Membri!

Această Instituțiune, reclamând mari sacrificii spre susținerea ei, subsemnatul speră în patriotismul și în nobilele sentimente ce, desigur, vă animează pe toți și vine a vă ruga să binevoiți a-i acorda o subvențiune de 3000 franci, cel puțin, pentru stagiunea aceasta care va fi de patru luni și jumătate (subl.n.), ca, atât prin ajutorul Domniilor Voastre cât și prin concursul onor. public iubitor de arte, să poată întâmpina dificultățile sarcinei ce-și impune.

²²⁰ Ibidem., Anul V, Nr. 34 din 19 august 1884

Binevoiți vă rog, Domnule Primar și Domnilor Membri a primi cu această ocasiune asigurarea de cea mai distinsă considerațiune și respect.

1884	Al Domnielor Voastre plecat servitor
Septembrie 14	Theodor Popescu
	Artist și Director
Domniei Sale D-lui Primar și D-lor Membri ai [consiliului] Urbei Botoșani” ²²¹	

Fiind supusă dezbaterii Consiliului, acesta aprobă cererea în ședința din 19 septembrie, fixînd subvenția de 2400 lei cu condiția ca trupa să dea două reprezentații în folosul săracilor²²².

Ca și în cazul lui M. Arceleanu și al altor directori de trupe, din dosar lipsește anexa cu programul, repertoriul și componența trupei lui Th. Popescu, deși el spune că le alătură la cererea de subvenție. În schimb dosarul conține mai multe cereri ale acestuia pentru a i se acorda și mandata tranșele din subvenție și apoi ajutoare în plus, cereri care conțin cîteva informații prețioase.

Astfel, în cererea datată 9 octombrie 1884, Th. Popescu îi anunță pe primar și pe consilieri că “trupa a sosit și în curînd vom avea cu toții onoarea de a ne prezenta pe scena teatrului local” (subl.n.) și de aceea, conform uzanțelor, roagă să i se avanseze jumătate din subvenție pentru ca și el, la rîndul său, să plătească artiștilor, ca aceștia “să se poată așeza în case particulare și a-și întîmpina miclele și strictele [cheltuieli] necesare”²²³.

În ședința Consiliului din 13 octombrie i se aprobă un acot din subvenție în valoare de 1000 de lei²²⁴, pe care-l încasează la 26 octombrie.

La 15 noiembrie, printr-o nouă cerere Th. Popescu roagă Primăria să-i mandateze și restul subvenției „avînd imperioasă necesitate pentru a întîmpina mari dificultăți ce de obicei se aglomerează la începutul unei stagiuni (subl.n.) și pentru a putea pune ordine în afacerile mele.”²²⁵

Consiliul Comunal, în ședința din 22 noiembrie, „în urma discuțiunilor urmate și avînd în vedere buna reputație a D-lui Popescu (subl.n.), cheltuielile ce este nevoit a face cu plata chiriei localului de

²²¹ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 36/1884, f.1

²²² Ibidem, dosar 3/1884, f. 355

²²³ Ibidem., dosar 36/1884, f.3

²²⁴ Ibidem., dosar 3/1884, f. 400

²²⁵ Ibidem., dosar 36/1884, f. 4

teatru, cu transportul decorurilor, salariile personalului ce compune trupa teatrală etc., cu majoritate de voturi decide a i se elibera un al doilea scont din subvenție, în sumă de 600 franci...”²²⁶

Celelalte două tranșe, de câte 400 lei fiecare, au fost cerute de Th. Popescu la 24 decembrie 1884 și 2 ianuarie 1885 și i-au fost achitate la 24 decembrie 1884 și, respectiv, la 15 februarie 1885.²²⁷

Cu tot cu subvenția primită, pe întreaga stagiune cheltuielile făcute de Th. Popescu în calitate de director al trupei au fost mai mari decât încasările din spectacole. Una dintre cauze ar putea fi alegerea pentru reprezentații a unor piese, în special străine, care nu erau pe gustul publicului, și în consecință, acesta nu venea în număr suficient de mare la reprezentația respectivă.

Exemplificăm cu singurul anunț-reclamă* din gazeta locală din 25 noiembrie, în care botoșănenii erau înștiințați că „în curînd se va reprezenta pe scena teatrului renumita piesă *DOCTORUL NEGRU* sau *SCLAVUL ELIBERAT*, scenă din timpul căderii regentei franceze, dramă în 7 acte, în beneficiul d-lui A. L. BOBESCU”.²²⁸ Nu credem că un asemenea subiect i-a interesat pe mulți botoșăneni, chiar dacă beneficiarul A.L.Bobescu era unul din cei mai renumiți actori ai vremii.²²⁹

Au fost și piese care au atras mulți spectatori, așa cum se constată din procesul-verbal al ședinței Consiliului Comunal Botoșani din 31 decembrie 1884 în care se arată că D-l Primar Hasnaș propune ca pe lângă banii adunați din reprezentația teatrală dată de trupa română și distribuiți săracilor cu ocazia sărbătorii nașterii Domnului nostru Isus Christos (subl.n.) să se împartă încă o sumă oarecare, acum de Anul Nou, din casa comunală”.²³⁰ Nu puteai să împarți la săraci o sumă derizorie. Primarul a propus și s-a votat 1000 lei din casa comunală, deci și spectacolul trupei teatrale a avut un beneficiu însemnat, aceasta presupunînd o sală plină de spectatori.

²²⁶ Ibidem., dosar 3/1884, f. 437

²²⁷ Ibidem., dosar 36/1884, f6,7 și 8

* Este curios că pe tot parcursul celor 5 luni cît a jucat în această stagiune, dintre mai multe numere din “Vocea Botoșanilor” cercetate, nici un alt număr nu a publicat vreo altă știre, anunț sau cronică, privind trupa lui Th. Popescu și spectacolele sale.

²²⁸ “Vocea Botoșanilor”, Anul V, Nr. 48 din 25 noiembrie 1884

²²⁹ Despre Aron Leon Bobescu vezi: Ioan Massoff, op. cit. p. 486, 487, 489, 490, 494, 500, 531, 545, 547, 549, 552, 576, 631; Claudia Dimiu ș.a. “Istoria Teatrului Național din Craiova”, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978, p. 38, 42, 56-59, 63, 64, 74, 84, 85; T.T.Burada, op. cit. p. 532, 633, 640, 663, 677.

²³⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 3/1884, f. 489

Nu același lucru s-a întâmplat la al doilea spectacol pe care trupa a trebuit să-l dea, conform condițiilor de acordarea subvenției, tot în folosul săracilor și care s-a terminat cu deficit. Borderoul justificativ de venituri și cheltueli ale acestei reprezentații ce a avut loc la 9 martie 1885 (întocmit de Th. Popescu și casierul teatral, pentru primărie) ne arată cam cât costa un spectacol de teatru la Botoșani: „Vînzarea totală [a biletelor]: 203 [lei] ; Cheltuelile serale și anume: sala - 60; muzica - 24; recuziter - 8; Afișer - 4; croitor - 2; mașinist - 5; lojmaestru - 4; frizer - 3; controlori - 8; casier - 4; mobila - 7; luminat - 50; afișe - 30;) cheltuieli extraordinare - 8; Total - 217 [lei]; Deficit 14 [lei]”.²³¹

Dacă la o treime din cele 30 de reprezentații programate s-au înregistrat deficite și dacă mai socotim și salariile ce trebuia să le plătească actorilor, atunci înțelegem de ce la sfîrșitul stagiunii Theodor Popescu face următorul apel spre a fi ajutat:

“Domnule Primar,
Domnilor Membri!

Subsemnatul Artist și Directorul trupei Române Teatrale din acest Oraș după o muncă de cinci luni de zile mă găsesc dator peste 600 franci, ceea ce mă pune în imposibilitate de a putea pleca și care datorie trebuie, ca om de onoare, s-o asigur lăsîndu-mi garderoba de Teatru, singura mea avere formată prin ani de continuă muncă.

Pentru a-mi procura bani de voiaj și a putea pleca ar trebui să-mi las și ultimele lucruri strict necesarii.

Aceasta fiind pozițiunea mea, fac apel la patriotismul Domniei Voastre, Domnule Primar și Domnilor Membri, ca cel puțin să binevoiți a-mi acorda 200 de franci, să am cu ce porni și aceasta vă rog de urgență ca să pot pleca Mercuri la ora 5 dimineața, căci a mai întîrzia, este a mă afla într-un desastru nereparabil deoarece pe fiecare zi cheltuiala trupei mă costă 50 de franci.

Sper, Domnule Primar și Domnilor Membri în patriotismul și buna voință a Domniilor Voastre pentru care vă voi păstra o vie recunoștință.

Binevoiți vă rog a primi cu această ocasiune asigurarea de cea mai distinsă considerațiune și respect.

Al D-lor Voastre
prea plecat
Theodor Poppesco
Artist și Director.

²³¹ Ibidem., dosar 36 / 1884, f. 9 – 10

1885, Martie 11
Domniei Salle Domnului Primar al Urbei Botoșani²³²

Este demnă de laudă atitudinea consilierilor botoșăneni care în sedința din 15 martie 1885, „deliberînd și avînd în vedere că tiatrul național este o instituțiune care trebuie susținută și încurajată pentru că prin ea se manifestiază forțele morale ale fiecăruie popor, avînd în vedere că unul din chipurile prin care se atinge acest scop constă întru a da mîna de ajutor acelora care-și consacră viața pentru această nobilă și grea carieră, avînd în vedere, în particular, că simpaticul artist și director de tiatru, Dl. Teodor Popescu, a îndurat tot timpul stagiunei în orașul nostru greutăți de acele care isvorăsc din cauzele generale ce au dat naștere crizei domnitoare (care domnește – n.n.), deschide un credit extraordinar de lei două sute asupra economiilor rezultate la art. 41 și 43, bugetul ordinar, spre a se da ca ajutor de transport D-lui suplicante Teodor Popescu...”²³³

Desigur, așa cum declara în apelul său, Th. Popescu a părăsit Botoșanii în ziua de miercuri 13 martie 1885, probabil cu bani împrumutați de la cel căruia i-a lăsat procură să-i încaseze cei 200 de lei, avocatul I. Licu, ce era și consilier local.²³⁴ Aceasta arată că artistul știa, poate chiar de la procuratorul său, că ajutorul solicitat îi va fi acordat.

În afară de A.L.Bobescu în mod sigur din trupă mai făcea parte și soția lui Th. Popescu, Adelina (născută Ademollo), fiica directorului unei trupe italiene de operă, Luigi Ademollo, și soră cu celebra stea a scenei dramatice, Clotilda Calfoglu-Ademollo și cu mai puțin celebra Geni-Eugenia Ademollo, căsătorită cu Al. Marinescu, directorul unei trupe de operetă, toate absolvente ale conservatorului din București.²³⁵

Atît Theodor Popescu cît și soția sa Adelina au fost actori talentați, ajungînd chiar membri societari ai Teatrelor Naționale din Iași și Craiova însă din cauza caracterului lor inadaptabil au preferat să cutreiere provincia cu numeroasa lor familie, printre care băiatul Achille va deveni unul din marii noștri actori.²³⁶

Stagiunea estivală a anului 1885 s-a desfășurat în cele 3 locații botoșănene: grădina *Belvedere*, grădina Petrino și sala Teatrului Petrache Cristea.

²³² Ibidem., dosar 36/1884, f. 9-10

²³³ Ibidem., f. 13

²³⁴ Ibidem., dosar 36/1884, f. 11 -12

²³⁵ “Istoria Teatrului Național din Craiova”, p. 62

²³⁶ Ioan Massoff, op. cit. p. 495 – 497, 501, 502, 620, 676.

Localul „teatrului” din grădina *Belvedere* a fost închiriat, încă din luna februarie, artistului dramatic din București I.D. Ionescu pentru perioada 15 mai – 15 august, în condițiile propuse de acesta, adică la un preț de 300 lei plătiți în 3 rate: 100 lei la prima reprezentație, 100 lei la a cincea și 100 lei la a zecea reprezentație, „obligându-se a aduce trupe încât să satisfacă dorința publicului” – cum zice hotărârea ședinței Consiliului Comunal din 25 a, lunii respective în care s-a aprobat cererea de închiriere.²³⁷

Însă, înainte de a depune la la Botoșani cererea de închiriere a „teatrului” din grădina *Belvedere*, I. D. Ionescu, autointitulându-se „director de teatru din București”, a făcut o cerere către Guvernământul Bucovinei, datată în Cernăuți la 6 /18 februarie 1885, pentru a i se aproba să dea reprezentații teatrale timp de o lună în orașele Cernăuți, Suceava și Rădăuți, fără a specifica în ce perioadă va da aceste reprezentații. I se dă autorizație pentru 3 săptămâni. Teodor Balan care publică cererea lui Ion Dimitrie Ionescu afirmă că „nu se știe ce piese s-au jucat și cine au fost artiștii și că acesta încheie seria artiștilor români care au dat sau au vrut să dea reprezentații în Bucovina”.²³⁸

Ca și pentru Bucovina, și în cazul Botoșanilor nu se știe ce trupă a adus aici I. D. Ionescu și ce piese s-au jucat, dacă într-adevăr acesta a respectat condițiile de închiriere a grădinii *Belvedere*.

Se pare, totuși, că I. D. Ionescu nu a mai venit la Botoșani sau, dacă a venit, nu a dat reprezentații prea multe căci la începutul lunii iunie este anunțată sosirea lui Matei Millo, „veteranul scenei române”, care, începînd cu joi 6 iunie, „va da o serie de reprezentațiuni cu o trupă bine alcătuită”.²³⁹

În cererea către Primăria Botoșani, din 5 iunie 1885, Matei Millo „artist dramatic, vroidn a da mai multe reprezentațiuni în grădina Petrino cît și în grădina Comunei *Belvedere*” (subl.n.) solicită autorizația și a i se fixa prețul și zilele pentru grădina Comunei. Totodată roagă să fie dispensat de taxele comunale.

În aceeași zi s-a eliberat autorizația conform rezoluției pusă pe cerere: „se admite de a fi dispensat de taxele comunale, grădina Comunei se lasă la dispoziția D-lui Millo în toate zilele, afară de joi și duminică, (subl.n) plata serală pentru grădină va fi de 10 lei pentru fiecare sară”.²⁴⁰ Sublinierile noastre confirmă afirmația de mai sus cu privire la prezența

²³⁷ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 2/1885, f.103 și 109

²³⁸ T.Balan, op. cit., p. 118 și 234 – 244

²³⁹ “Voacea Botoșanilor”, Anul VI, Nr. 7 din 2 iunie 1885

²⁴⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1885, f.10

lui I.D. Ionescu la Botoșani. Dacă acesta la data de 5 iunie ar fi dat reprezentații, primăria n-ar fi putut să-i aprobe și lui M. Millo grădina *Belvedere*, închiriată deja primului pentru perioada 15 mai – 15 august.

Timpul destul de friguros și ploios din vara anului 1885 i-au adus mari necazuri lui Matei Millo.

Astfel, gazeta locală aduce la cunoștința spectatorilor că “din cauza timpului nefavorabil, d-nul M. MILLO, veteranul scenei române, s-a decis a da astăzi, Duminică 9 iunie, o reprezentațiune în sala teatrului român. Se va reprezenta: *Apele de la Văcăresci*, comedie în 3 acte, cu cîntece (de M. Millo –n.n.). Aflăm că trupa ce și-a alcătuit d-nul Millo, va fi în stare a distra publicul botoșănean”²⁴¹.

Dar, probabil, chiria prea mare nu i-a permis lui M. Millo să dea mai multe reprezentații în localul teatrului din oraș, și cum timpul nefavorabil a continuat, nepermițînd publicului să vină la spectacolele din cele două grădini publice, situația sa financiară a devenit catastrofală, determinîndu-l în 17 iulie să facă apel la mila primarului de Botoșani într-o scrisoare plină de patetism ce merită a rămîne integral în istoria teatrului din România pentru că ea ilustrează deplin soarta trupelor de teatru itinerante, chiar dacă ele erau conduse de mari artiști ca M. Millo, M. Pascaly, F.Tardini, frații Vlădicescu, Th. Popescu și mulți alții.

„Domnule Primar!

Cunoașteți pozițiunea critică în care mă găsesc cu Compania mea și tot Orașul Dv. o știe și o deplînge. De la prima reprezentație ce m-am încercat a juca la 6 iunie trecut și pînă astăzi 17 iulie, neconținute ploi au oprit marșa (mersul, desfășurarea – n.n.) reprezentațiilor mele, zădărniciind chiar pe acelea cîteva care am putut juca în timp rece și înorat.

Astăzi, Domnule Primar, împovărat de datorii și amenințat de a ne lipsi chiar pâinea de toate zilele, suntem în cea mai tristă situațiune, neputînd nici pleca, nici a urma înainte cu reprezentațiile, căci timpul nemilostiv urmează a ne fi contrariu cu o rigoare ne mai pomenită. În disperarea în care ne-a aruncat această crudă fatalitate, nu vedem salvarea noastră decât în umanitatea și ajutorul Dv.

Domnule Primar, suntem artiști și români, nu străini, suntem demni de simpatia și de considerația Dv., nu suntem cauza, ci victima nenorocirei în care ne aflăm.

²⁴¹ “Voacea Botoșanilor”, Anul VI, Nr. 8 din 9 iunie 1885

În numele, dar, simțământului de patriotism ce vă caracterizează, vin cu tot respectul a vă solicita un ajutor de una mie lei, cu care, plătind datoriile ce avem în oraș, să putem și pleca imediat.

Domnule Primar, nu abandonați pe acel bătrân artist, cunoscut și prețuit de întreaga Românie, care a jertfit 50 de ani din viața lui, averea și pozițiunea lui socială* pentru arta română, nu suferiți ca el și companionii lui, care au venit în Orașul Dv. plini de speranță și de încredere, să devie cerșetori fără adăpost pe stradele lui căci ar fi o pată neștersă în analele Urbei Dv. Cu o oră mai curînd, vă rog grăbiți-vă a ne salva, căci o zi care trece agravează nenorocirile noastre.

Primiți vă rugăm, D-le Primar, asigurarea înaltei noastre considerațiuni.

Millo M.

Domniei Sale Domnului Primar Urbei Botoșani”

Rezoluție: “N.5464/17 Iulie. La Consiliu.Ședința [din] 18 iulie 1885.

S.S. indescifrabil”²⁴²

Din cauză că economiile bugetare erau destul de reduse, Consiliul Comunal Botoșani, în ședința din 18 iulie a aprobat deschiderea unui credit extraordinar de numai 500 lei „care vor servi ca spese de drum la plecarea din Botoșani a D-lui Millo și a trupei teatrale de sub direcțiunea D-sale. Totodată consiliul, considerînd lipsa de mijloace în care se găsește suplicantele cu trupa sa, îl dispensează și de plata cuvenită comunei pentru localul de tiatru și serile în care au dat reprezentații în grădina *Belvedere*”.²⁴³

Creditorul cel mai însemnat al lui M. Millo era chiar Maria Petrino, proprietara grădinii cu același nume, care l-a dat în judecată pe artist „pentru plata sumei de 117 lei noi, derivată din chiria grădinii și întreținerea pîrîtului și a trupei sale mai mult timp cu hrană și altele”. Această sumă a fost reținută în folosul reclamantei, la ordinul Judecătoriei Ocolului Botoșani, din suma de 500 dată drept ajutor lui M. Millo de primărie. Astfel că la 30 iulie 1885, cînd i se achită mandatul de 500 lei, M. Millo semnează pentru această sumă „din care se va reține

* Matei Millo provenea dintr-o veche familie de boieri care, practic, l-a renegat și dezmoștenit în momentul cînd acesta a decis să îmbrățișeze meseria de actor, socotită dezonorantă de boierimea retrogradă din care făcea parte și familia marelui artist și autor dramatic.

²⁴² D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani dosar 34/1885, f. 2

²⁴³ Ibidem., dosar 2/1885, f. 303 și 305

117 lei sechestrați de D-na Maria Petrino”,²⁴⁴ ceea ce înseamnă că marele artist, la această dată, încă se afla la Botoșani.

În vara anului 1885 botoșănenii au avut privilegiul de a asista pentru prima dată la un șir de spectacole teatrale susținute de renumitul artist Constantin Nottara în fruntea trupei dramatice a Teatrului Național din București.

La 13 iunie 1885 C. Nottara solicită Primăriei Botoșani autorizația de a da 6 reprezentații teatrale în sala Teatrului din localitate, cu scutire de taxă. În aceeași zi este eliberată autorizația cu dispensă la plata taxei.²⁴⁵ Conform lui T. Balan, din trupa condusă de C. Nottara făceau parte următorii artiști: D-nii P. Gusti, M. Dimitriadi, N. Petreanu, A. Catopol, Grigorie Gabrielescu, I. Gligorescu, N. Ștefănescu și N. Caludescu; D-nele: Aristița Manolescu (viitoarea Aristița Romanescu – n.n.), Amelia Welner-Nottara și Maria Schablowski; D-șra: Alexandrina Alexandrescu. Trupa a venit în Botoșani după încheierea unui turneu la Cernăuți, desfășurat în perioada 1/13 – 11/23 iunie 1885 și unde, în 7 seri, s-au jucat următoarele piese: *Fîntîna Blanduziei*, dramă în 3 acte și în versuri de V. Alecsandri; *Bărbatul și amantul*, comedie într-un act, traducere din franceză; *O scînteie*, comedie într-un act de Ed. Paillerin, traducere din franceză; *Mincinosul*, comedie în două acte de St. Velescu; *Monsieur Choufleury*, operetă într-un act de St. Remy, tradusă de G. Bengescu, muzica de I. Offenbach; *Ovidiu*, Actul II, dramă de V. Alecsandri; *Hamlet*, actul IV, dramă de W. Shakespeare; *Cum sunt toate femeile*, comedie într-un act, tradusă din franceză de Amelia Nottara și *Angelo Malipieri*, dramă în 4 acte de V. Hugo, tradusă de C. Negruzzi.²⁴⁶

Nu avem nici un motiv să ne îndoim că la Botoșani nu s-au jucat aceleași piese, cu același talent și aceeași măiestrie a actorilor așa cum au fost evidențiate în gazetele din Cernăuți sau în corespondența publicistică a lui Dionisie O. Olinescu și preluate de T. Balan în cartea sa. Astfel, despre reprezentarea piesei *Fîntîna Blanduziei*, ce a avut loc în fața unei săli arhipline, criticii teatrale arătau că „artiștii au jucat în mod impecabil. S-a remarcat, îndeosebi, dicțiunea corectă și limpede”. Au fost admirați, îndeosebi, Nottara în rolul lui Horațiu, și Aristița Manolescu, în cel al Getei. Mult a plăcut vocea Ameliei Nottara în rolul cîntăreței Neera. Aceștia au fost declarați „artiști adevărați de care scena românească trebuie să fie mîndră”...

²⁴⁴ Ibidem., dosar 34/1885, f. 3-7

²⁴⁵ Ibidem., dosar 15/1885, f. 12

²⁴⁶ Teodor Balan, op. cit. p. 119 – 121

În comedia românească *Mincinosul*, C. Nottara a interpretat cinci roluri: de actor, de zaraf, doctor englez, saltimbanc și deputat de profesie, iar în *Hamlet*, Aristița Manolescu a făcut o „creație neîntrecută” în rolul Ofeliei, scena reprezentată de ea fiind „zguduitoare”.²⁴⁷ Și exemplele ar putea continua.

După susținerea celor 6 reprezentații de la Botoșani trupa Teatrului Național București condusă de C. Nottara s-a dus la Iași cu gândul să dea mai multe spectacole în teatrul de la Copou. S-a jucat, însă, numai *Hamlet* și *Fântâna Blanduziei*, căci fiind foarte cald publicul a lipsit, încât actorii n-au mai zăbovit la Iași.²⁴⁸

La 20 august 1885 sosește la Botoșani o trupă franceză de teatru în frunte cu G. Dargent, tenor comic francez care s-a stabilit în România și care, în lunile anterioare, și-a dat concursul la reprezentațiile susținute la Iași, în grădina Tivoli, de asociația de actori *Granitul* în frunte cu P.S.Alexandrescu* și din care mai făceau parte A.L.Bobescu, Eugenia Procopiu, Margareta Agemolu ș.a.²⁴⁹

Pe cererea depusă de G. Dargent pentru a i se elibera autorizația cuvenită spre a da o serie de spectacole în sala Teatrului din acest oraș, Primăria Botoșani, în aceeași zi de 20 august, pune rezoluția: “Se va da autorizația, plătind pentru fiecare sară de reprezentație câte 10 lei noi”.²⁵⁰

Deși programul reprezentațiilor nu s-a păstrat, este aproape sigur că trupa franceză a dat și la Botoșani reprezentații cu operele: *Înainte nuntii*, de Offenbach, *Fata băcanului* și *Domnia femeilor*, opera comică *Inventatorul pudrei*, drama *Beția de absint* (L'assomoir), de Émile Zola ș.a. jucate și la Iași, în grădina Tivoli, cu concursul lui G.Dargent.²⁵¹

În cadrul stagiunii estivale 1885 merită a fi menționat concertul dat de botoșăneanca Maria Mustăță, la 28 august, în scopuri filantropice, cu concursul a doi concetățeni și al aceuiași cavalier P.Benotti, profesor al Conservatorului din Iași, care în noiembrie 1882 a concertat la Botoșani împreună cu Marie Narice. Gazeta locală a publicat, fără semnătură, următoarea cronică referitoare la acest concert:

„Miercuri, 28 August, a avut loc în salonul d-lui Dr. A. Haynal, concertul de bine-făcere dat de d-na Maria Mustăță. – Impresiunile ce acest concert a lăsat vizitatorilor sunt destul de vii și am putea spune că

²⁴⁷ Ibidem., p. 122 – 124

²⁴⁸ Ioan Massoff, op. cit. p. 486

* P.S. Alexandrescu (Pechea) este același actor popular cunoscut în toată Moldova care în vara anului 1882 a încântat publicul botoșănean la teatrul din grădina Petrino.

²⁴⁹ Ibidem.,

²⁵⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1885, f. 22

²⁵¹ Ioan Massoff, op. cit., p. 486 – 487

nobila inițiativă a reușit. Deși acest concert avea un caracter mai mult intim, totuși rezultatul a fost destul de satisfăcător, producând un beneficiu de 500 de franci, care în starea de miserie în care se găsesc mulți, va alina multe suferinți.

D-na Mustăță e unica din Botoșani, care prin stăruințele ce a pus, unite cu talent și iubire pentru arta musicală, a știut cu toată frageda ei vârstă a se apropia de perfecțiune, și la acest concert a interpretat într-un mod admirabil bucăți clasice dintre cele mai grele din Schubert, Liszt, Chopin, Rubinstein etc. secerând aplauzele publicului.

D-nul Benotti în *Zigeunerveisen* de P. de Sarasate a dovedit că scie cu destulă măiestrie a mănui arcușul și a produs o impresiune atât de plăcută, încât a trebuit să repete piesa în mijlocul aplauzelor frenetice.

D-nii Dr. Haynal și Chessym în *Moriaki*, arie rusă, încă și-au dat silințele de a avea succes.

Satisfacțiunea tuturor se putea vedea mai cu seamă la finele seratei, când D-na Mustăță, în urma cererei ce i s-a făcut, a avut amabilitatea a executa ca „supliment la program” o frumoasă *horă* și o *doină*, care ca-n tot-dea-una a redescoperit în mulți sentimente naționale.

Sexul frumos a fost destul de bine reprezentat. Printre asistenți mai multe și mai mulți apreciatori de muzică.

Deja se vorbește că s-a luat inițiativa a se da un al doilea concert cu același scop. Căpătînd detalii le vom comunica cetitorilor noștri.”²⁵²

Timpu nefavorabil din vara anului 1885 ce a împedit activitatea teatrală în aer liber, a permis însă Primăriei Botoșani – așa cum se arată într-un raport asupra administrației și afacerilor comunei pe anul 1885 întocmit de o comisie numită de consiliu – să facă mai multe îmbunătățiri în grădina *Belvedere* și anume: „s-a strămutat din fața grădinii, la capătul aleii principale spre fund, scena pentru spectacolele de vară. S-a reconstruit din nou pavilionul de lîngă scenă, făcîndu-l îndoit de mare ca anul trecut, s-a făcut din nou un număr de peste 30 fanare (felinare –n.n.) pe lîngă vreo 25 ce se aflau în grădină”.²⁵³

*

* *

Stagiunea 1885-1886 pentru sezonul de iarnă s-a desfășurat fără ca Primăria și Consiliul Comunal Botoșani să se îngrijească de contractarea și aducerea unei trupe românești de teatru, deși încă din luna august gazeta locală îi informa pe cititori că trupa Vlădicescu „care în multe stagiuni de iarnă a distrat pe botoșăneni și-ar fi propus a veni în orașul nostru.

²⁵² „Voacea Botoșanilor”, Anul VI, Nr. 20 din 1 septembrie 1885

²⁵³ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 13/1885, f.53

Depinde de concursul ce va da Consiliul Comunal și publicul pentru ca într-adevăr să vedem dorința unanimă [a botoșănenilor] realizată și să-i putem admira mai curînd”.²⁵⁴

Se pare că din vina consiliului nu s-a ajuns la vreo înțelegere în privința acordării unei subvenții sau a altor înlesniri care să permită acestei trupe ori a alteia susținerea stagiunii fără deficit, cum s-a întîmplat cu trupa lui Theodor Popescu.

Așa se face că în sezonul rece, pe scena teatrului din Botoșani s-au perindat mai multe trupe străine.

Începutul l-a făcut trupa germană de operetă condusă de Friedrich Dorn care, la 8 noiembrie 1885, solicită primăriei autorizația de a da 6 spectacole în sala teatrului. În aceeași zi i se eliberează autorizația fixîndu-i-se o taxă de 10 lei noi pentru fiecare reprezentație.²⁵⁵

Luis Frederik Dorn este cel care a încercat zadarnic în 1880 să se stabilească cu trupa sa la Sibiu. Nereușind din cauza opresiunilor autorităților maghiare, face un turneu la București, unde cunoaște un mare succes, după care se întoarce la Sibiu. La sfîrșitul anului 1884 aceleași autorități maghiare îi refuză lui Dorn prelungirea concesiunii teatrului din Timișoara în favoarea unor trupe ungurești fapt ce-l determină să facă un lung turneu în România.²⁵⁶

Pe la începutul lunii octombrie 1885 Dorn și trupa sa au sosit la Iași unde a dat un șir de 30 de reprezentații cu următoarele opere: *Boccaccio*, *Voiajul în Africa* și *Fatinitza* toate de Franz von Suppé; *Studentul cerșetor* de P. Weidman, *Liliacul*, *O noapte la Veneția* și *Războiul Vesel* de J. Strauss; *Clopotele de la Corneville* de Ludovic Clairville, *Cadetul de marină*, *Donna Juanita*, *Batista de dantelă a reginei*, aceasta din urmă tot de Strauss ș.a.

Dintre artiști s-au remarcat d-șoarele Ermina Meyerhoff și Pădure și artistul comic Schriwanek.²⁵⁷

De la Iași trupa lui Fr. Dorn a venit la Botoșani, unde – mai spune T.T. Burada – a dat, de asemenea, „mai multe reprezentațiuni care au încîntat publicul”.

După plecarea trupei germane de operete a lui Fr. Dorn sala teatrului din Botoșani este ocupată de trupa israelită condusă de Mogulescu și Finchel cunoscută și apreciată de botoșăneni din anii trecuți.

²⁵⁴ “Voacea Botoșanilor”, Anul VI, Nr. 18 din 18 august 1885

²⁵⁵ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1885, f. 30

²⁵⁶ “Istoria teatrului în România, II”, p. 96

²⁵⁷ T.T. Burada, op. cit., p. 638

În numele directorilor acestei trupe, cererea de autorizație o face, la 26 noiembrie 1885, chiar proprietarul teatrului, D. C. Soroceanu, căruia, desigur, nu-i convenea ca sala să nu-i aducă profit și care va fi ajuns la o înțelegere avantajoasă cu respectiva trupă. Așa că în rezoluția pusă pe cererea depusă de D.C. Soroceanu se specifică: “se permite petiționarului ca în localul său de Thiatru (subl.n.) din acest oraș, trupa israelită sub Direcția lui Mogulescu și Finchel să deie un șir de reprezentațiuni pentru care va plăti în folosul casei comunale câte 10 lei noi pentru fiecare sară de reprezentație, obligați fiind a se conforma în totul dispozițiunilor comunale și polițienești”.²⁵⁸

Se pare că această trupă israelită a jucat, cu succes, tot sezonul de iarnă la Botoșani căci la 19 ianuarie 1886 gazeta locală nota că “Trupa de operete Mogulescu și Finchel atrage multă lume la teatru. Se observă un public distins, cu toate că limba de care se servesc este jargonul evreiesc, neînțeles de publicul român. Orchestra proprie a trupei e bine dirijată și publicul poate aprecia silințele ce-și dau actorii de a reuși în rolurile lor.

Trupa merită într-adevăr a fi încurajată de toți.”²⁵⁹

Stagiunea estivală a început în anul 1886, la 14 aprilie, printr-un șir de 4 reprezentații date de trupa germană de operete din Cernăuți, condusă de frații Șt. și B. Wolff*, în urma obținerii autorizației din partea Primăriei Botoșani cu condiția de a plăti taxa de 15 lei noi de fiecare reprezentație.²⁶⁰

Gazeta botoșăneană *Curierul Român* anunță evenimentul înștiințându-i pe cititori că “Trupa germană de operete din Cernăuți dă, în timpul sărbătorilor (de paște –n.n.) o serie de patru reprezentațiuni în Teatrul din Botoșani. Prima reprezentație, *Batista* [de dantelă a] *Reginei* va fi mâine, Duminică, iar a doua, *Studentul cerșetor*, luni. Se vorbește mult bine despre această trupă și de aceea nu ne îndoim că va găsi o bună primire la noi, mai ales și timpul fiind potrivit pentru aceasta”.²⁶¹

Însă nivelul interpretării rolurilor de către artiștii acestei trupe n-au mulțumit pe botoșăneni căci în cronica primului spectacol, publicată de mai vechea gazetă *Voacea Botoșanilor* se arată: „Pentru o serie de patru reprezentațiuni, glăsuesce un afiș, d-nul Volf și-a adus „renumita trupă de operete din Cernăuți în orașul nostru”. Prima reprezentațiune a și

²⁵⁸ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Botoșani, dosar 15/1885, f. 31

²⁵⁹ “Voacea Botoșanilor”, Anul VII, Nr. 3 din 19 ianuarie 1886

* La Botoșani cererea de autorizație este făcută de B. Wolff. T.T. Burada (op. cit. p. 638) spune că la Iași, în luna aprilie a venit o trupă germană condusă de Șt. Wolff. De fapt trupa era sub conducerea ambilor.

²⁶⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani dosar 6/1886, f. 8

²⁶¹ “Curierul Român”, Anul I, Nr. 13 din 13 aprilie 1886

avut loc ieri dinaintea unei săli aproape goale. S-a jucat *Batista de dantelă a reginei*.

Succesul n-a corespuns deloc așteptărilor și s-a recunoscut că ansamblul trupei e cu mult mai inferior aceleia (sic!) ce a fost iarna trecută în Botoșani sub direcțiunea d-lui Dorn. Foarte mult se critică și îndrăzneala nejustificată de a se pune prețuri de intrare exagerate, cu scopul de a atrage publicul, să creadă că e vorba de celebrități. Afirmăm pozitiv că aceeași trupă vindea lojele cu 4 forinți la Cernăuți, iar stalurile I-ii cu 80 Kr [ăițari], iar la noi au crezut de cuviință a pune 25 fr[anci] logele, iar stal, 4 fr. Scopul n-a reușit căci nici cheltuielile serale nu s-au amorsat.

Aflăm că această trupă-și pregătesce gemandanul pentru Iași unde scim că e un public cunoscător și direcțiunea ar face bine pe de-o parte să-și completeze trupa cu forțe mai valoroase, iar pe de alta a-și fixa prețurile după marfa ce posedă.* Desigur pretențiunile ar trebui să fie cât se poate mai puțin exagerate”.²⁶²

Trupa Wolff a dat la Iași spectacole între 18 aprilie și 1 mai 1886, după care, tot prin Botoșani s-a întors la Cernăuți. Nu se știe dacă la întoarcere a mai dat reprezentații în Botoșani, deși T.T. Burada afirmă acest lucru.²⁶³

La sfârșitul primăverii și toată vara anului 1886 orașul Botoșani a fost ocolit de trupele de teatru sau operete, românești sau străine.

Abia la 13 septembrie, același an, Societatea dramatică a Teatrului Național din Iași, sub conducerea lui M.Arceleanu, vine la Botoșani solicitând autorizația și scutirea de taxă pentru 5-6 reprezentații pe care le obține „fiind trupă românească”.²⁶⁴

În numărul său din 14 septembrie, gazeta botoșăneană *Curierul Român* anunța că „Trupa artiștilor români asociați din Iași a venit de două zile în urbea noastră să ne distreze cu câteva reprezentațiuni, începînd chiar astăseară cu piesa *Mormintele Evreilor*. Este bine-venită!”.²⁶⁵

* Aceste sfaturi n-au fost luate în seamă de directorii trupei și deși la 3 septembrie 1887, cu ocazia a 100 de ani de la inaugurarea clădirii teatrului din Sibiu, stagiunea a fost deschisă de către trupa Șt. și B. Wolff cu un spectacol remarcabil cu „Faust” de Goethe, restul stagiunii a fost destul de slab. Cu toate că trupa aceasta va avea o activitate permanentă la Sibiu timp de 6 ani, spectacolele de calitate vor fi rare, atît repertoriul cît și interpretarea lăsînd mult de dorit. (Vezi „Istoria Teatrului în România. II”, p. 97)

²⁶² „Vocea Botoșanilor”, Anul VII, Nr. 15 aprilie 1886

²⁶³ T.T. Burada, op. cit. p. 638 - 639

²⁶⁴ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 6/1886, f. 49

²⁶⁵ „Curierul Român”, Anul I, Nr. 51 din 14 septembrie 1886

La începutul stagiunii anului 1885-1886 botoșănenii au trăit un eveniment muzical de excepție: au putut-o asculta pe marea soprană română Haricleea Hartulary-Darclée care, împreună cu S. Diamandi, absolvent al conservatorului din Viena, și-au dat „concursul bine-voitor” la serata muzicală organizată de *Armonia*, societate pentru încurajarea și promovarea artei muzicale în Botoșani, la 8 decembrie 1885.²⁶⁶

Neavînd la dispoziție alte numere din presa locală, nu se pot preciza și alte detalii referitoare la această serată muzicală.

În schimb concertul organizat, în scop de bine-facere, de „Reuniunea femeilor române din Botoșani” la 15 aprilie 1886, în saloanele Miclescu, este pe larg prezentat în coloanele gazetelor locale, desigur cu multe laude la adresa interpretelor din protipendada botoșăneană.

Astfel, D-na Elena Holban, „cu o voce dulce și sonoră, cu accente expresive și bine simțite”, a cîntat *Habanera et Chanson boheme* din opera *Carmen* de Bizet, bucata *Alla Stella confidente* de Rabandi și *Les belles Viennoises*, vals de Arditi; D-na Clio Caimacan a cîntat *Cavatina* din opera *Attila* de Verdi, Romanța din opera *Barbiere de Seviglia* și valsul *Ma reine de Goot*, „cum nu se poate mai bine”; D-na Mustăță „cunoscută și apreciată deja la multe producțiuni în cercul nostru de melomani” în afară de acompaniamentul la pian a celorlalte două soliste vocale „a executat solo bucata *Zigeunerweisen* de Sarasate și încă vreo cîteva doine totdeauna scumpe auzului nostru”; D-șoara Elena Ciolac „ne-a dat ocasiunea a o asculta în două bucăți a doi compozitori de gen diferit: *La danse macabre* de Liszt și *Polonaise* de Chopin și ne e imposibil de a ne pronunța în care din cele două a reușit mai bine”; Tot d-șoara Ciolac a executat, în afară de program, și încîntătoarea *Basquinade* de Schumann; O parte însemnată la reușita și îmbogățirea programei au avut și d-șoarele Anna Botez și Caterina Stroici prin executarea la pian, cu patru mîini, a valsului de Schulhoff, precum și D-I Diamandi „care a dat o dovadă de mare talent la violoncel”.

În numele Comitetului „Reuniunii femeilor române din Botoșani” au fost aduse mulțumiri publice interpreților și asistenței de către Ruxanda Sofian – președintă și Maria Gherghel – secretară.²⁶⁷

În numărul următor al gazetei se arată că beneficiul net al acestui concert a fost de 861,5 lei, care s-au împărțit la săraci, ceea ce înseamnă că numărul botoșănenilor participanți, amatori de muzică, a fost destul de mare.

²⁶⁶ „Voacea Botoșanilor”, Anul VI, Nr. 34 din 8 decembrie 1885

²⁶⁷ Ibidem., Anul VII, Nr. 16 din 20 aprilie

În același număr mai este publicat anunțul unui alt concert susținut, de data aceasta, de către doi instrumentiști străini vestiți: “D-l A.TERSCHAK, supranumit „regele flautului” și d-na Louise Schuller, renumită pianistă, au sosit în orașul nostru și vor da un concert, luni 28 [aprilie], în sala Teatrului. Atît ziarele din țară, cît și cele străine sunt unanime în a recunoaște meritele deosebite ale acestor artiști pe ori unde au debutat, de aceia credem că și aici succesul nu le va lipsi”.²⁶⁸

Același anunț îl face și cealaltă gazetă botoșăneană - *Curierul Român* – care apoi publică și o scurtă cronică asupra concertului: „Concertul D-lui Terschak, Regele Flautului, și al Doamnei Schuller, pianistă decorată de Maj[estatea] Sa Sultanul, a reușit mai mult decît splendid, luna trecută, sub raportul artistic. Ambii virtuoși ne-au dat o sublimă dovadă de priceperea, simțirea și exprimarea artei lor... Lojele de jos ne prezentau cea mai aleasă societate... Mîine, joi, distinșii noștri oaspeți ne vor da un al doilea concert, tot în sala teatrului”.²⁶⁹

Păcat că nici una din cele două gazete ce apăreau atunci la Botoșani nu a publicat și piesele pe care le-au interpretat cei doi mari artiști.

În vara anului 1886, paralel cu activitatea concertistică, Societatea *Armonia* din Botoșani a început să se preocupe și de înființarea unei școli de muzică instrumentală și vocală unde să se pregătească viitorii membri ai societății cu profesori aduși de la Viena. Fondurile necesare urmau să se adune din beneficiile unor concerte date special în acest scop.

Un astfel de concert a avut loc, pentru prima oară, în luna iulie 1886. La cererea lui Al. St. Georges, vicepreședintele Societății *Armonia*, către Primăria Botoșani, de a se autoriza organizarea unui concert în grădina (Vîrnav), *Belvedere*, „în folosul micii școli muzicale” (subl.n.), Consiliul Comunal aprobă acest lucru în ședința din 7 iulie.²⁷⁰

Evenimentului i se face publicitate prin *Curierul Român* care anunță că: “Societatea Filarmonică din Botoșani va da Dumineca viitoare un concert în grădina Vîrnav, pentru folosul casei sale. Intrarea în grădină va fi de 1 și 3 lei. Programul seratei este din cele mai variate și mai atrăgătoare și nu ne îndoim că publicul inteligent va ști să profite, în număr cît mai mare, de-o plăcere muzicală, cum, din nefericire, atît de rar ni se oferă”.²⁷¹

²⁶⁸ Ibidem., Anul VII, Nr. 17 din 27 aprilie 1886

²⁶⁹ “Curierul Român”, Anul I Nr.15 din 27 aprilie și Nr. 16 din 1 mai 1886

²⁷⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 6/1886, f. 22 și dosar 10/1886, f. 270

²⁷¹ “Curierul Român”, Anul I, Nr. 34 din 10 iulie 1886

Într-un număr următor al gazetei este prezentat și rezultatul sub forma unei mici cronici: „Concertul societății *Armonia*, dat duminică seara în grădina *Belvedere*, a reușit pe deplin sub raportul artei. Toate piesele, bine alese și bine studiate, au fost cu precizie executate, făcând în același timp o netăgăduită dovadă de bunul simț al membrilor ca și de talentul și priceperea actualului capelmaistru al *Armoniei*. Publicul n-a fost tocmai numeros, dar era cu atât mai elegant și distins. Receta (beneficiul n.n.) seratei a trecut peste 300 lei”.²⁷² Socotind la media prețului de intrare între 1 și 3 lei, rezultă că la concert au participat peste 150 de botoșăneni, ceea ce înseamnă, totuși, un număr destul de mare de spectatori.

Mai consemnăm, pentru stagiunea 1885-1886, corespondența purtată între Prefectura jud. Botoșani, primărie și inginerul-șef al serviciului tehnic al orașului, în lunile iunie – august 1886, ca să se verifice starea localului de teatru spre a nu se prezenta pericol pentru public și să se ia măsuri ca proprietara lui să-l repare, acolo unde este cazul, cât timp mai este vreme bună.²⁷³

*

* *

Spre bucuria botoșănenilor iubitori de teatru, pentru întreg sezonul rece 1886-1887 a venit să joace la Botoșani una din cele mai bune trupe ale momentului și anume Societatea Dramatică condusă de Lache Chirimescu și Elena Albescu.

După cum reiese dintr-o cerere a lui L. Chirimescu pentru obținerea unei subvenții (despre care vom vorbi mai târziu – n.n.) trupa a sosit, se pare, la Botoșani pe la mijlocul lunii octombrie, iar conducerea ei a tipărit aici, un foarte frumos, dar și prețios afiș căci dă o serie de informații privind componența trupei, piesele din repertoriu, prețul abonamentelor ș.a.

De aceea îl și transcriem integral:

²⁷² Ibidem., Anul I, Nr. 36 din 17 iulie 1886

²⁷³ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 4/1886, f. 2-4

TEATRU ROMÂN

PROGRAMA

DE

Repertoriul ce se dă în sezonul de iarnă 1886 – 1887, precum și de Doamnele Artiste și Artiști ce compun trupa Societății Dramatice, care va da în această Stagiune de iarnă, un șir de reprezentațiuni, compuse din Drame, Comedii și Voedevile, alese din repertoriul celor mai mari teatre străine și din cele mai mari succese, obținute pe scena teatrelor naționale.

Scopul acestor reprezentațiuni, este arta, frumosul, desvoltarea gustului și al literaturii; o recreațiune, plăcută, folositoare și onestă, pentru toate clasele societății.- Ca bază, ca principiu, aceste reprezentațiuni, vor fi, vor servi, ca școala cea mare pentru popor.

Pe baza acestor principii, s-a deschis o listă de abonament pentru 30 reprezentațiuni, - Lista de abonament se află la Librăria D-lui Ivașcu.

REPERTORIUL COMEDII

- 1.Lupta pentru trei milioane
- 2.Cerșitorii în haine negre
- 3.Linda
- 4.Fetele de marmură
- 5.Stîlpul falișilor
- 6.Matilda
- 7.Intriga și amorul
- 8.Gașpar Hose
- 9.Antoni
- 10.Oarba geloasă
- 11.Dezonoarea unei familii
- 12.Femeia din popor
- 13.Cocoșatul
- 14.Onoarea franceză
- 15.Lada de fier

- 1.Citește pe Balzac
- 2.Moștenirea de la răposata
- 3.Mireasa fără mire
- 4.Uită-te și nu te-atinge
- 5.Serjentul Frideric
- 6.Trei fete și un flăcău
- 7.Pe malul grilei
- 8.Deputatul coleg.al 4-lea
- 9.Cei însurați mă fac să rîd
- 10.Articolul 214
- 11.Un amant fericit
- 12.Bărbierul din Sevilla
- 13.O farsă în spițerie
- 14.Rotarul
- 15.Însurat cu 5 bani

16. Coman banditul
17. Conștiința unei femei
18. Scrisoarea pierdută
19. Nazat
20. Miluiți saracii
21. Pădurea de la Bordea
22. Criza și banii
23. Nișcorescu
24. Cheia unui ginere
25. Croitorul de dame
26. Morărița de la Marli
27. Amorul de țară și de oraș
28. Datoriile bărbatilor
29. Camera albastră
30. Cele 7 păcate capitale

PERSONALUL CE COMPUN TRUPA

ARTISTE

D-na E. Albescu `` M. Bozianu
 `` A.Poenaru      `` L. Răureanu
 `` I.Găluscă D-soara Florica

ARTISTI

Dl. L.Chirimescu	`` I. N. Popescu
`` N. Constandinescu	`` C. Chirişescu
`` I. Angelescu	`` I. Filipescu
`` Savel Conache	`` C. Mihăilescu
`` N. Caragealli	`` N. Niculescu

Prețul abonamentului pentru 30 reprezentație: loja de jos lei 300. loja de sus 240 lei. Stal I 60 lei

Pentru d-nii Ofițeri prețurile abonamentului Stalul I lei 45

N.B. Plata abonamentului se va face în două rate, la I-a și la a 15 reprezentație. D-nii abonați vor plăti în persoana d-lui Chirimescu sau la librăria d-lor Ivascu, unde vor primi și chitante.”²⁷⁴

Din păcate stagiunea 1886-1887 a început și la Botoșani, ca în întreaga țară, sub auspicii nefavorabile din cauza agitațiilor politice marcate de intensificarea acțiunilor opoziției coalizate în vederea răsturnării guvernului liberal aflat de peste 10 ani la conducerea țării. În provincie agitațiile politice aveau un caracter mai pasionant, ajungând uneori la conflicte și situații dramatice care “opreau” un moment viața obisnuită a țîrgului.

²⁷⁴ Ibidem., f.6

Și cum Botoșanii nu erau altceva decât un târg de provincie, un astfel de conflict, în care autoritățile au trimis armata și jandarmii să împrăștie o mulțime de opozanți care atacau poliția și primăria, s-a sfârșit tragic în ziua de 2 noiembrie 1886. În timpul învâlmășelii, un sublocotenent înfuriat că a fost lovit de o piatră, a scos pistolul și a tras, rănind mortal un tânăr.

Atmosfera sumbră ce a cuprins orașul și pe cetățenii săi este foarte bine creionată de gazeta *Voacea Botoșanilor*, într-un articol intitulat „Teatru – Baluri – Concerte”:

„Onor. noștri cetitori vor crede de sigur că vroim a vorbi de succesele trupei dramatice, de balurile de bine-facere sau concertele ce de obicei au loc cam pe la timpul acesta, și într-adevăr am fi consacrat cu plăcere un spațiu pentru a face dările de samă obișnuite, dar regretăm că n-avem ce înregistra... Deși auzim mult bine de trupa dramatică, totuși grație ultimelor evenimente a trebuit să-și amâne reprezentațiile în câteva rînduri din cauza lipsei de spectatori.

Nu ne putem deloc uni cu părerea malițioasă a unui ziar local, care vorbind de teatru, adăogă, că „publicul botoșănean, după modul cum scie să încurajeze arta, n-ar merita să aibă teatru”. Se scie că, aproape toată elita societății botoșănene e greu încercată din cauza mișeliilor sbirilor din localitate, așa încât nerămânând decât lefegii care în genere vor să profite de toate gratis, nu se acoperă nici cheltuelile serale ale trupei.

De altminteră se scie că botoșănenii în totdeauna au încurajat arta, și cele mai excelente trupe, în permanență au făcut stagiunea de iarnă în orașul nostru. Chiar eminentul Pascaly, veteranul artist Millo, trupa Fany-Vlădicescu au debutat la noi, rămânîndu-le cele mai frumoase amintiri.

Aflăm că și balul ce urmează a se organiza de comitetul cercului militar a fost amânat pentru un timp nedeterminat, tot din cauza evenimentelor dureroase pentru înalta noastră societate.

Nici concertul societății *Armonia* nu va avea loc așa curând, tot din aceleași cauze.

Nu vom exagera dacă vom adăuga că orașul e în un adevărat doliu și toți triști și posomorâți nu se gîndesc decât la evenimentele întâmplăte și la consecințele lor, așa încât o adevărată nesiguranță dominând în toate, face a se întrevădea noi încercări pentru demnii cetățeni ai acestei urbi”²⁷⁵.

²⁷⁵ „Voacea Botoșanilor”, Anul VII, Nr. 47 din 23 noiembrie 1886

Cînd luptele electorale s-au mai potolit, viața revenind cît de cît la normal, și la teatru lucrurile s-au mai înviorat, fapt constatat de *Curierul Român* care notează: „Teatrul a-nceput a mai prinde puțină inimă. Joi seara (27 noiembrie –n.n.), la reprezentația *Serjentul Friedrich*, lojele și sala erau ticsite de lume. Sîmbătă seara, reprezentația comediei *Bărbierul de Sevilla* a avut iarăși o bună reușită. – Suntem veseli de-aceasta”.²⁷⁶

Pentru ziua de joi, 4 decembrie, publicul era înștiințat că trupa română de sub direcția d-nei Albescu va juca în beneficiul d-nei Poenaru piesa *Lupta pentru 3 milioane*.²⁷⁷ Reprezentația cu această piesă a beneficiat și de o cronică teatrală, semnată cu pseudonimul “Clam”, în *Voacea Botoșanilor*, de unde aflăm meritele și deficiențele fiecărui actor în rolul său:

“Reprezentația dată, Joi 4 curent în beneficiul d-nei Poenaru a reușit pe deplin. Subiectul acestei reprezentațiuni a fost: *Falșul Adulter sau lupta pentru trei milioane*. Voi căuta, cât îmi va sta în putință, a analiza modul cum s-a executat această piesă, ocupându-mă de rolul ce l-a avut fiecare artist în parte.

Doamna Poenaru, a fost mult admirată, în rolul *Lionorei Pierot*, mai pe urmă *Vicontesa d’Orbi*. D-sa a probat în multe scene, că nu-i lipsește spiritul artistic. Totuși, fără să se supere, îi voi releva câteva mici greșeli, cari departe de-a micșora valoarea interpretărei unui rol, se fac, adesa ori remarcate. Așa în actul IV-lea reîntorcându-se de la preumblare de prin grădina închisorii, unde era prizonieră pentru adulter, am auzit-o exclamând: *Lăsați-mă!* M-am uitat, am ascultat, și n-am putut înțelege sensul acestor cuvinte, deoarece, d-sa intră nesupărată de nimeni. Aceste cuvinte de: *lăsați-mă!* ar fi trebuit pronunțate între culise, cu o voce mai slabă, ca și cum ar fi fost sau reținută sau atacată de cineva. Intrarea pe scenă după aceste cuvinte, ar fi trebuit să fie mai grăbită și aerul mai turburat. – În act V, scena ceaiului, d-sa ar fi trebuit să fi dat mai multă atenție, la cea ce îi vorbea viconte d’Orbi, bărbatul ei, de cât ceștei cu ceai. Începutul scenei a fost rece, din astă cauză. Rolul în întreg a fost eminent executat, și d-na Poenaru foarte mult aplaudată.

Dl. Conachi, a jucat foarte bine rolul *Vicontelui d’Orbi*. Publicul i-a dovedit aceasta prin lungile lui aplauze. D-sa e un tânăr foarte talentat și cu mult simț artistic.

D-na Albescu, în *Contesa d’Orbi*, a fost în limitele rolului său. Jocul său e natural, și ne-a probat în destul că este o veche și bună artistă.

²⁷⁶ “Curierul Român”, Anul I, Nr. 69 din 3 decembrie 1886

²⁷⁷ “Voacea Botoșanilor”, Anul VII, Nr. 48 din 30 noiembrie 1886

Dl. Chirimescu, a fost un *Gondoa* perfect. D-sa era așa de natural încât, credeam a avea înaintea noastră, în adevăr, pe bătrânul și timidul notar Gondoa. Am rămas încântați de modul cum a jucat dl. Chirimescu. Aplausele unanime nu i-a lipsit nici de astă-dată.

Dl. Constandinescu, în *Francenet*, ajutor de notar și-a executat foarte consciincios rolul său. D-sa este un comic bun și, după cum m-am putut convinge prin desele torente de aplause, foarte agreat de public.

D-nii *Carageali* și *Angelescu*, au fost bine inițiați în rolurile lor. – Ar fi o nedreptate, dacă am trece înainte, fără a aduce laude bine meritate d-lui Angelescu, pentru modul cum s-a achitat de rolul său în scena când intră în casa d-nei Vicontesă d'Orbi, pe care căuta s-o posede. Dl. Angelescu a fost perfect în tot cursul acestei scene. Eșirea sa din salonul unde Vicontesa rămăsese adormită, a fost foarte artistică. Restul a fost bine și piesa ne-a plăcut. Sperăm a o mai vedea încă odată jucându-se în această stagiune”.²⁷⁸

Pe lângă cronica teatrală, același număr al gazetei mai publică două anunțuri: primul își înștiința cititorii că duminică, 7 decembrie, la teatru se vor reprezenta piesele “Articolul 214”, “Coarda simțitoare”, „Croitor de dame” și “Pădurea de la Bordea”, comedii în câte un act; al doilea aducea din nou la cunoștința celor interesați scoaterea la vânzare de către Maria Petrino a proprietății sale de peste 20 Ha pe care se găseau, pe lângă case și acarete, grădina și livada de 12 fâlcii (circa 17 Ha –n.n.), 3,5 fâlcii, teren arabil, cabinele pentru băi calde și reci cu apă minerală dintr-o fântână, o popicărie acoperită, un bufet mare și, îndeosebi, un teatru mare de vară cu toate accesoriile lui, un număr însemnat de bănci, felinare și mese în fața teatrului pentru public ș.a.

Pentru joi 11 decembrie 1886 Societatea Dramatică anunță „o reprezentație extraordinară, dată în beneficiul d-lui Ioan Angelescu, în care se va juca pentru prima oară frumoasa piesă; *Bandiții din Londra*, mare comedie în 5 acte de Felix Piat”. Gazeta locală care publică anunțul face și un mic comentariu privind succesul trupei: „Teatrul face din zi în zi tot mai multe cuceriri printre publicul botoșănean. Reprezentațiile din urmă au avut sala plină. Pentru reprezentația de mâine, joi, toate biletele sunt vândute. De altminteră și artiștii depun toate silințele spre a corespunde cu cât mai multă demnitate încuragării publicului”.²⁷⁹

Deși începuseră să joace cu sala plină, situația financiară a celor 16 artiști ai trupei era încă destul de grea din pricina datoriilor pe care fuseseră nevoiți să le facă în timpul luptelor politice cauzate de alegeri.

²⁷⁸ Ibidem., Nr.49 din 7 decembrie 1886

²⁷⁹ “Curierul Român”, Anul I, Nr. 21 din 11 decembrie 1886

De aceea, în numele lor, la 11 decembrie 1886, Lache Chirimescu face o cerere către primarul și consilierii de Botoșani în care solicită o subvenție arătând că, deși au venit în oraș „acum trei luni”,* din cauza evenimentelor au fost nevoiți să stea și nu au putut să dea decât 6 reprezentații din care abia s-au scos cheltuielile serale, astfel că, “astăzi ne găsim într-o poziție aproape de disperare”. Subvenția era singura cale „de a putea scăpa din trista situațiune în care ne aflăm, ca să putem cel puțin a achita datoriile pentru care numai sufletele ne-au mai rămas neamanetate.”²⁸⁰

Supusă dezbaterei consiliului comunal cererea a fost respinsă deși consilierii au recunoscut că “în adevăr teatrul este o instituție frumoasă și trupa este bună” (subl.n.). Și ca o ironie a sorții, însuși faptul că trupa era foarte bună, din care cauză începuse să dea spectacole cu sala plină, a constituit primul motiv al neacordării subvenției deoarece spuneau consilierii – ea “n-ar avea tocmai nevoie de a recurge la sprijinul comunei”. Al doilea motiv l-a constituit zdruncinarea echilibrului bugetar datorită cheltuielilor ce s-au făcut cu reparațiile stricăciunilor provocate clădirilor primăriei și poliției în timpul tulburărilor iscate la alegeri²⁸¹.

Cu toate că nu a primit subvenția cerută, trupa lui Lache Chirimescu a continuat seria reprezentațiilor, cu succes.

Duminică, 14 decembrie 1886 s-au reprezentat comediile într-un act: *Cei însurați mă fac să rîd* și *Citește pe Balzac* iar joi, 18 decembrie, s-a jucat, în beneficiul lui L. Chirimescu, drama în 7 acte *Cerșetorii în haine negre*.** Gazeta care publică anunțul, mai adaugă: “Trupa își dă toate silințele a mulțumi pe public, care a început a o aprecia și încuraja. Beneficiul D-lui Chirimescu promite mult. Chiar de pe acum (14 decembrie – n.n.) s-au vîndut o mulțime de locuri pentru joi seară”.²⁸² În numărul următor, aceeași gazetă publică și o cronică pertinentă asupra acestui spectacol.

“Piesa, *Săracii în haine negre* ce s-a reprezentat joi la 18 Decembre în beneficiul d-lui Chirimescu a corespuns cu totul așteptărilor noastre. Teatrul era plin de lume și jocul artiștilor animat.

* Este vorba despre “acum trei luni” ca denumire a lunii, adică de luna octombrie și nu de trei luni de zile (90 de zile) ceea ce ar fi însemnat că trupa a sosit la Botoșani la mijlocul lunii septembrie. Ori, așa cum s-a arătat mai sus, în a doua jumătate a lunii septembrie în sala teatrului dădea reprezentații trupa dramatică din Iași. De aceea am afirmat că Lache Chirimescu a sosit în Botoșani pe la jumătatea lunii **octombrie 1876**

²⁸⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 4/1886, f. 5

²⁸¹ Ibidem., dosar 10/1886, f. 48

** Piesa a mai fost cunoscută și sub numele “Săracii în haine negre”.

²⁸² “Voacea Botoșanilor”, Anul VII, Nr. 50 din 14 decembrie 1886

D-na Albescu, în rolul *doamnei Bernier*, a jucat bine. D-sa a știut a interpreta așa de exact rolul său, încît în multe locuri ne făcea a crede că avem înaintea noastră în adevăr o mamă în culmea nenorocirii.

D-na Poenaru, în rolul *Antoanetei Bernier*, a reușit deplin. Deși textul rolului *Antoanetei Bernier*, este cam rece în multe locuri, totuși d-na Poenaru, a știut a ne reprezenta pe o Antonetă, care ori de cîte ori cuvântul era prea palid pentru a exprima simțirea, un gest, o mișcare a feții bine studiate îi dă tăria ce-i lipsea. Într-un cuvânt d-na Poenaru este o bună artistă.

Doamna Răureanu în *Rena Bigo* a fost în limitele rolului său.

D-na Bozianu în *Clodeta* și *Alida Vilbron*, a fost bine. – Numai o aş consilia-o ca să fie mai pacientă puțin pe scenă, să nu se grăbească și mai ales să ne vorbească mai rar.

Dacă am avut de spus mult bine de dl. *Conachi* în “*Lupta pentru trei milioane*” este că a meritat. D-sa nu trebuie însă să se bazeze prea mult pe memorie căci de prea multe ori ea este ingrată; așa că era mai bine dacă repeta de mai multe ori rolul *contelui de Rocfeuille*. Ne-a părut foarte rău când am văzut pe acest tânăr menit a deveni artist, încurcându-se în cuvinte și fiind de multe ori aproape a-și pierde cumpătul. Monologul din actul al II-lea, a fost foarte slab executat. În loc să ne întrețină prin el atențiunea noastră, d-l Conachi nu ne-a oferit decât un amestec de cuvinte și gesturi care nu ne-a distrat deloc. Consiliez pe dl. Conachi, a nu fi prea încrezător în sine și a studia mai mult. Sperăm că vom avea în curând ocaziunea de-al vedea reparând nereușita de joi seară.

D-nul Angelescu a fost perfect în rolul lui *Planteros*, era aplaudat la fie-ce pas. D-sa este un artist bun, care are și talentul și sîrguința necesară unei bune interpretări. Dl Angelescu este foarte mult iubit de public și o merită. Nu pot decât să-l felicitiez pentru strălucitul succes dobândit pe scena noastră.

D-nul Constandinescu în *Petre Bernier*, a fost agreat; însă în rolul lui *Andrei Bernier* nu ne-a plăcut. D-sa este un bun comic, joacă binișor și în drame, dar n-are ținuta ce se cere unui *Andrei Bernier* și asta a contribuit mult la valoarea executării acestui rol. Știm însă că dl. Constantinescu, a primit rolul lui *Andrei* din cauza lipsei de personal, de aceea ne-am mulțumit cu rolul său așa cum a fost executat.

D-nul Chirimescu este un bun comic, un vechi artist și este prea cunoscut printre noi, pentru a mai zice ceva de d-sa. Joi seară, în rolul lui *Bigo* s-a achitat foarte bine.

D-nii Popescu și *Carageali* își știau bine rolurile lor.

Vedem jucându-se multe drame la teatru, dar numai în beneficiuri. Care este cauza? Nu știm.

Am ruga pe direcțiune ca să ne dea când și când câte o dramă și printre reprezentațiile de abonament”.²⁸³

Duminică 21 decembrie, trupa a jucat comediile *Boierul sub mască de țăran*, *Fata cojocarului* și *Beleaoa casei*, iar joi 25 decembrie, în beneficiul lui N. Constandinescu, drama *Fetele de marmură*.²⁸⁴

Ne avînd la dispoziție numerele gazetelor botoșănene care au apărut între 21 decembrie 1886 și 1 februarie 1887 nu știm ce piese s-au mai jucat în această perioadă, deși activitatea teatrului nu a încetat. Afirmația este susținută de un raport al Poliției Orașului Botoșani către primărie în care se arată că în seara de 3 ianuarie comisarul de serviciu la teatru a observat în mai multe rînduri că între acte publicul spectator se retrage în coridorul lojiilor de jos și fumează, neținînd cont că acolo nu este permis fumatul și, deși li s-a atras atenția în această privință, totuși continuă a fuma. Propune să se facă niște anunțuri care să se afișeze în localul teatrului.²⁸⁵

La 1 februarie 1887 s-a reprezentat „în beneficiul d-lui N.Caragealli – Costache, pentru prima oară piesa *Doctorul Darssi*, dramă în 5 acte, tradusă din franțuzește de d. M.Pascaly”, iar joi 5 februarie, “în beneficiul d-lui Ioan Angelescu piesa *Săracii în haine negre*, dramă în 7 acte, tradusă din franțuzește de d-na A.Poenaru”.²⁸⁶

Duminică 8 februarie, au fost jucate pentru prima oară la Botoșani piesele *Însurat cu 5 bani* și *Doi morți vii*.²⁸⁷

Înainte de 12 martie 1887 au ajuns la Botoșani actorii – soți Th. Popescu și Adelina Popescu, venind de la Iași unde jucaseră ca angajați ai Societății Dramatice a Teatrului Național de acolo și în stagiunea 1886-1887, dar care se terminase la 1 martie cu rezultate foarte slabe.

Soții Popescu au ajuns la o înțelegere cu trupa locală condusă de Lache Chirimescu spre a juca împreună și așa se face că un foarte frumos anunț publicat într-una din gazetele din Botoșani îi informa pe cititori că joi 12 martie 1887 va fi dată o reprezentație de Dl. Th. Popescu și Adelina Popescu cu concursul artiștilor locali în care se vor juca piesele: *D-nul YPSILON*, comedie într-un act, actul III din *OTELLO**, *Morărița*

²⁸³ Ibidem., Nr. 51 din 21 decembrie 1886

²⁸⁴ Ibidem

²⁸⁵ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 34/1887, f. 3.

²⁸⁶ “Voacea Botoșanilor”, Anul VIII, Nr. 5 din 1 februarie 1887.

²⁸⁷ “Curierul Român”, Anul II, Nr. 10 din 8 februarie 1887.

* Rolul lui Othello din tragedia lui Shakespeare a fost unul din rolurile care i-au adus lui Th. Popescu gloria și consacrarea pe scenele teatrelor naționale din București, Iași, și

de la Marli, comedie într-un act și *MOȘTENIRE de la RĂPOSATA*, comedie într-un act.²⁸⁸

Stagiunea de iarnă 1886-1887 de la Botoșani s-a încheiat în jurul datei de 21-22 martie, așa cum dovedește cererea lui Lache Chirimescu din 23 martie către Primăria Botoșani de a i se elibera subvenția votată de Consiliul Comunal, în sumă de 800 lei, pentru „trupa teatrală Română Societatea Dramatică din acest oraș”, fiindcă sezonul este expirat și trupa voiește a pleca din oraș. Suma i s-a eliberat în ziua următoare.²⁸⁹

Timpul rece și ploios* din lunile aprilie și mai a făcut ca nici o trupă de teatru sau operetă să vină la Botoșani, chiar și pentru câteva spectacole ocazionale. Când vremea s-a mai îndreptat, o mare nenorocire s-a abătut asupra orașului.

La 3 iunie un mare incendiu, poate cel mai mare din istoria modernă a așezării, a prefăcut în scrum întreg centrul Botoșanilor și o bună parte din cartierul înconjurător. În ajutorul sinistraților au venit persoane particulare, societăți de binefacere etc. etc., dar și lumea artistică din oraș și din țară.

Astfel la 18 iunie 1887 se aducea la cunoștință botoșănenilor că Societatea *Armonia*, condusă de d-l. Al. Saint-Georges, „aranjează pe săptămîna viitoare un concert în grădina publică, pentru beneficiul incendiaților. Programa va fi din cele mai interesante și va fi susținută de orchestra societății și muzica regimentului de dorobanți”.²⁹⁰

La 8 iulie a avut loc în grădina Petrino o reprezentație teatrală dată de societatea israelită „Or-Chadosch” din Botoșani, al cărei produs net de 502 lei s-a destinat pentru ajutorarea meseriașilor incendiați.²⁹¹ Gazeta în care a apărut știrea nu spune cine au fost actorii amatori și ce piesă au jucat.

Aceeași gazetă și în același număr, publicînd știrea că la Galați trupa teatrală de sub conducerea „Dnei Fany [Tardini – n.n.] și frații

Craiova. La Iași, după prima reprezentație a acestei piese la 4 decembrie 1886, Desdemona fiind interpretată de soția sa, Adelina Popescu, succesul a fost atît de mare încît spectacolul a trebuit să fie repetat de trei ori, parcă spre a rușina pe unii încrezuți actori ieșeni care ceruseră să nu i se aprobe lui Th. Popescu apariția în rolul Maurului din Veneția, socotind „o lipsă de modestie” din partea actorului intenția de a juca un rol în care excelsaseră marii actori italieni Rossi și Salvini. (Vezi Ioan Massoff, op. cit., p. 496)

²⁸⁸ Ibidem., Anul II, Nr. 16 din 8 martie 1887.

²⁸⁹ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 34/1887, f.5

* La 29 martie „Curierul Român” arată că „timpul s-a înăsprit deodată cu atîta violență încît parcă mergea spre iarnă, nu spre primăvară.

²⁹⁰ „Curierul Român”, Anul II, Nr. 36 din 18 iunie 1887.

²⁹¹ „Voacea Botoșanilor”, Anul VIII, Nr. 28 din 7 iulie 1887.

Vlădicescu a dat o reprezentațiune cu piesa *O scrisoare pierdută*, pentru ajutorarea sinistraților din Botoșani”, din care s-au adunat și trimis 1120 lei, continuă cu o serie de aprecieri referitoare la simpatia reciprocă ce s-a stabilit de-a lungul anilor între botoșăneni și conducătorii trupei, în cuvinte ce merită a fi cunoscute:

„D-na Fany, cu d-nii frați Vlădicescu au ținut la cea dintâi ocaziune, a-și arăta simpatia lor pentru orașul și societatea noastră.

Suntem deplin convinși că d-na Fany și d-nii frați Vlădicescu sunt încredințați de reciprocitatea acestor simpatii. De altminteri probele nu le-a lipsit, că-n diferitele timpuri trupa teatrală de sub conducerea d-lor a fost cu căldură apreciată.

În special desele și zgomotoasele aplauze ce se dădeau d-nei Fany și d-lor Vlădicescu, erau atâtea dovezi că meritele și talentele d-lor au fost cu justeță apreciate de publicul botoșănean. Recepțiunea d-lor în societate era cea mai manifestă probă de simpatie ce o posedau.

D-na Fany și d-nii frați Vlădicescu numără mulți amici printre noi și-i putem încredința că oricând vor veni în mijlocul nostru vor fi cu aceeași căldură primiți ca și-n trecut (subl.n.).

Mulțumim d-nei Fany și d-lor frați Vlădicescu pentru neuitarea orașului ce odinioară l-au dilectat prin arta lor, astăzi vin a-l ajuta în nenorocirea lui”²⁹²

La 9 august 1887 sosește din nou în Botoșani Lache Chirimescu, cu o trupă de 18 persoane, solicitând primăriei autorizația „de a da în grădina publică comunală numită “Vîrnav” un șir de 4-5 reprezentațiuni pe cât va permite timpul”. Totodată el arată că artiștii, conformîndu-se împrejurărilor (provocate de sinistru –n.n.), sunt decizi a oferi publicului spectacolele cele mai variate și cu prețurile cele mai reduse.²⁹³

Conform relatărilor presei locale trupa Chirimescu a jucat cu succes la 15 august frumoasele piese: *MIREASA FĂRĂ MIRE* vodevil în 2 acte din franțuzește și *NARCOTICUL SAU ȘCOALA AMORULUI*, comedie cu cîntece într-un act, de Ed. Pailleron, tradusă de D-nul N.A. Bogdan.²⁹⁴

În legătură cu primele spectacole, una dintre gazetele botoșănene scria: „Trupa artistică dirigiata de L. Chirimescu care și-a făcut o reputație atît de bună în orașul nostru iarna trecută, (subl.n.) a început o serie de reprezentații pe scena din grădina publică Vîrnav, care urmează regulat marțea, sîmbăta și duminica, afară de seri[le] nefavorabile. Nu ne

²⁹² Ibidem.

²⁹³ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 2/ 1887, f.23

²⁹⁴ “Curierul Român”, Anul II, Nr. 56 din 16 august 1887.

îndoim că publicul botoșănean, apreciind sacrificiile și reputația trupei, se va grăbi a o încuraja și a o angaja astfel să rămână între noi și pentru sezonul de iarnă”.²⁹⁵

Trupa a obținut și de această dată destul de mult succes căci la 29 august, aceeași gazetă sublinia că „reprezentațiile din urmă ale trupei dramatice, arangiate în grădina publică Vîrnav, au fost cît de poate de bine vizitate. Duminica și miercurea trecută (23 și, respectiv, 26 august – n.n.) lumea a fost mai multă ca oricînd”. Pentru duminică, 30 august, era anunțată reprezentația „în profitul incendiaților din acest oraș” cu următoarele piese: *Rusaliile din satul lui Cremene*, comedie cu cîntece într-un act, *Viața trandafirilor*, comedie vodevil într-un act și *Pădurea de la Bordea*, comedie originală într-un act.²⁹⁶ Aceasta a fost, se pare, ultima din cele cîteva reprezentații pe care trupa condusă de Lache Chirimescu și-a propus a le da în Botoșani în vara anului 1887.

Stagiunea de vară 1886-1887 s-a încheiat marți 6 octombrie cu un concert dat de Societatea *Armonia* care a primit toată lauda publicului botoșănean și aplauzele sale după ce d-nii: Dr. Haynal, Chesim, Țăranu și dirijorul societății au executat cu precizie quartetele marilor compozitori Schumann, Voight și Haydn. „În general-notează reporterul *Curierului Român* care a publicat știrea – impresiunea ce ne-a produs-o și cu această ocazie *Armonia*, a fost și este că, grație talentelor musicale grupate într-însa, putem face față și noi, pe acest cîmp [al muzicii] exigențelor artistice oricînd trebuința ar cere, ș-aceasta cu destulă cinste”.²⁹⁷

Ar mai fi de menționat că tot Societatea *Armonia* și-a realizat acum unul din țelurile propuse la înființare și anume a deschis la 1 octombrie 1887 Școala de muzică instrumentală și vocală, în localul ei din casele Hascal. Pentru acest scop a adus un profesor special din Viena sub conducerea căruia se țineau regulat cursuri de 3 ori pe săptămînă pentru fiecare instrument, ca și pentru voce, costul nefiind decît un minimum de 6 lei pe lună.²⁹⁸

*

* *

În stagiunea anului 1887-1888, pentru a doua oară consecutiv, botoșănenii s-au putut bucura, în stagiunea de iarnă, de prestațiile unei singure trupe renumite de teatru românesc.

²⁹⁵ Ibidem., Nr. 58 din 23 august 1887.

²⁹⁶ Ibidem., Nr. 59 din 29 august 1887.

²⁹⁷ Ibidem., Nr. 64 din 11 octombrie 1887.

²⁹⁸ Ibidem., Nr. 62 din 1 octombrie 1887.

Zvonul despre venirea în Botoșani a trupei Fany Tardini-frații Vlădicescu pentru stagiunea de iarnă se agita în presa locală încă din 20 septembrie 1887. „Această trupă-scria *Voacea Botoșanilor* – a reputat întotdeauna cele mai mari succese la noi și aplausele bine meritate ce necurmat le-a secerat, credem că vor contribui a-i decide [pe conducătorii trupei] ca dorința botoșănenilor de a-i avea în sânul lor, să se realisesă”.²⁹⁹

La rîndul său *Curierul Român* publică, peste trei săptămâni, următorul anunț–apel:

„Trupa dramatică a d-nei Fany Tardini și-a Fraților Vlădicești ne comunică plăcuta veste, că: „îndemnați pe de-o parte de mai multe familii din localitatea noastră, pe de alta de marea dorință ce au în sufletul d-neilor de-a mai petrece o sezoană în Botoșani, unde au fost primiți totdeauna cu afecțiune, s-au decis a veni pentru iarna aceasta între noi”. Pentru ca teatrul însă să fie la adevăratul nivel ce i se impune prin înaltul rol de școală morală și culturală pentru popor, trebuiesc neapărat să i se aducă destule sacrificii. De-aceia, conducătorii trupei fac un călduros apel către publicul botoșănean, căruia trupa Tardini-Vlădicescu îi este atât de mult și atât de bine cunoscută, ca să accepte un abonament de sezon, pentru care s-a depus o listă la librăria Ivașcu și care este singura condiție de-a putea aduce și menține trupa între noi. Din parte-i, excelenta asociațiune ne promite a nu cruța nimic, nici moral, nici material, pentru satisfacerea așteptărilor noastre, susținînd la înălțimea ei această nobilă instituție, pentru care leaderii acestei trupe muncesc neconținut de treizeci de ani și care este singura distracțiune menită a face bine și-a combate răul. Nici o piesă nu se va juca de două ori în abonament. Suntem siguri, că apelul iubiților artiști va avea un destul de puternic ecou între noi, prin el însuși, ca să nu mai găsim necesare alte reclame, pentru moment.”³⁰⁰

La 12 octombrie Fany Tardini, invocînd aceleași motive, arătate și în gazetă, care o îndeamnă să mai facă “o sezoană de teatru în acest oraș în care întotdeauna am avut primirea cea mai afectuoasă” (subl.n.), face propunerea în acest sens către Primăria și Consiliul Comunal Botoșani solicitînd a i se da o subvenție.³⁰¹

După aprobarea subvenției în ședința de consiliu din 24 octombrie, trupa Tardini-Vlădicescu a început stagiunea în ziua de joi, 29 octombrie 1887, pe scena teatrului *Petrache Cristea* cu comedia *Agache*

²⁹⁹ “Voacea Botoșanilor”, Anul VIII, Nr. 33 din 20 septembrie 1887

³⁰⁰ “Curierul Român”, Anul II, Nr. 64 din 11 octombrie 1887

³⁰¹ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 34/ 1887, f. 7

Flutur de V.Alecsandri. Relatînd evenimentul, gazeta *Curierul Român* sublinia că din punct de vedere artistic „reprezentăția a fost la înălțimea trupei care, ca, totdeauna, nu a lăsat nimic de dorit”. Publicul, însă, nu a fost chiar atît de numeros pe cît era de așteptat: stalurile au fost pline, dar lojele de jos au fost ocupate abia pe jumătate.³⁰²

Ferindu-se să critice în mod direct indiferența societății alese a Botoșanilor față de teatru, așa cum a făcut-o gazeta concurentă, cealaltă gazetă prezintă deschiderea stagiunii cu mult mai multă subtilitate în ce privește prezența publicului:

„Trupa teatrală Fany-Vlădicescu a început reprezentațiunile sale. Joi la 29 octombrie a fost dată prima reprezentațiune. Personalul trupei e bine compus: tot ceia ce în țara noastră s-au putut găsi dedați acestei arte, se află angajați în această trupă.

Afară de aceasta: D-na Fany Tardini și frații Vlădicesci sunt bine cunoscuți, mult apreciați de publicul nostru. În repetate rînduri acești artiști făcînd deliciul publicului nostru, și-au atras bine meritatele elogiuri. Ei sunt dar, destul de bine cunoscuți pentru ca să avem necesitate a insista asupra talentului și artei lor dramatice.

E destul de a aminti numai, ca publicul să se grăbească a-i încuraja cu prezența sa. Direcțiunea necruțînd nici un sacrificiu, are mari cheltueli de suportat.

Sperăm însă că societatea întreagă simțînd lipsa a orice gen de distracțiuni publice, se va convinge că prezența acestei trupei în mijlocul nostru e un mare bine pentru noi, e o utilitate bine simțită, o necesitate chiar, pentru ca noi toți să-i dăm sprijinul nostru moral și material.

Anunțînd deschiderea stagiunii teatrale, trimitem urările noastre pentru deplina reușită direcțiunei Fany-Frații Vlădicesci, dorindu-le succesul la care au dreptul a aspira”.³⁰³

Duminică 1 noiembrie s-a jucat piesa *Delli Zorzana Clampaneasca*, comedie localizată în 3 acte “cu cele mai frumoase cîntece”. Spectacolul a început cu comedia într-un act *Puiculița*.³⁰⁴

Pentru joi 5 noiembrie era anunțată pentru prima oară piesa *Proscrișii sau Virtutea Militară*, melodramă în 5 acte, tradusă de Fany Tardini,³⁰⁵ iar pentru joi 12 noiembrie se vor juca piesele *Domnul încurcă*

³⁰² “Curierul Român”, Anul II, Nr. 68 din 31 octombrie 1887

³⁰³ “Voacea Botoșanilor”, Anul VIII, Nr. 39 din 2 noiembrie 1887

³⁰⁴ “Curierul Român”, Anul II, Nr. 68 din 31 octombrie 1887

³⁰⁵ Ibidem., Anul II, Nr. 69 din 5 noiembrie 1887

tot, comedie în 3 acte și *Partida de Concină*, comedie într-un act de V.Alecsandri, „jucată de d-na Fany și d. Al. Vlădicescu”.³⁰⁶

La 19 noiembrie, *Curierul Român* constata revirimentul privind prezența botoșănenilor la spectacolele trupei de teatru:

„Teatrul nostru a-nceput în fine să intre-n bunele grații ale publicului. Într-adevăr, cele trei reprezentații din urmă au avut sala atât de plină, și încă de lumea cea mai bună a Botoșanilor, că deja la deschiderea casei abia se mai găseau câteva locuri. Cu multă bucurie înregistrăm acest nobil avînt al dispozițiunei sufletești, de care vedem cucerită societatea noastră, atât spre onoarea ei, cât și spre lauda trupei Fani-Vlădicescu, al cărei repertoriu ales ș-ale cărei străduinți continue sunt, într-adevăr, și la-nălțimea artei, și la nivelul așteptărilor publicului. Numai cu astfel de public și cu astfel de trupă putem spera să trecem sezonul cu egale mulțămiri pentru toți”.

În același număr gazeta anunța că Duminică 22 noiembrie „se va juca pentru prima oară piesa *NAZAT!*, revistică politică și umoristică în 4 acte de D-nii I.Negruzzi și D.R.Rosetti”.³⁰⁷

Reprezentăția cu această revistă a avut un succes așa de mare încît „după cererea generală a publicului”, duminică 29 noiembrie, trupa a jucat-o pentru a doua oară.³⁰⁸

Joi 3 decembrie au fost reprezentate pentru prima oară piesele: *Vrajă de iubit*, operetă într-un act și *Trei pălării ambulante*, comedie în 3 acte [de Alfred Hennequin, traducere de I.G.Many].³⁰⁹

Curierul Român în numărul său din 8 decembrie 1887 publică 2 anunțuri: primul aducea la cunoștința cititorilor că joi 10 decembrie, în beneficiul „eminentului nostru artist, d-l Alexandru Vlădicescu”, trupa va juca celebra dramă istorică *Cristoff Columb sau Descoperirea Americii*, iar al doilea, referitor la ajutorarea lui M. Eminescu, fiind extrem de important îl redăm în întregime:

„Poetul nostru Eminescu va fi în curînd considerabil ajutat, în suferințele-i materiale, din zi în zi mai resimțite. Aceasta, grație escelentei noastre trupe dramatice, de sub direcțiunea d-nei Fany Tardini și-a d-lor Vlădicești, care s-au hotărît a consacra seara de marța viitoare unei reprezentațiuni în beneficiul suferindului poet, și grație pe de altă parte inteligentului public botoșănean, al cărui concurs nu ne îndoiim că va fi la înălțimea nobilelor silinți ce-și dă trupa dramatică, spre a asigura

³⁰⁶ Ibidem., Anul II, Nr. 71 din 12 noiembrie 1887

³⁰⁷ Ibidem., Anul II, Nr. 72 din 19 noiembrie 1887

³⁰⁸ Ibidem., Anul II, Nr. 74 din 28 noiembrie 1887

³⁰⁹ Ibidem., Anul II, Nr.75 din 3 decembrie 1887

seratei o complexă reușită.- Se vor juca două comedii alese, și între acte d-na Fany va recita una, iar d. A. Vlădicescu va cânta două din poeziile ilustrului nostru poet. Teatrul va fi iluminat de gală, în onoarea poetului, care va asista de-asemena la această reprezentație. – Nu ne-ndoim că, anunțând aceasta, facem cea mai plăcută surprisă publicului nostru botoșănean”.

Prin urmare, în ziua de marți 15 decembrie 1887 M.Eminescu a participat aici, la Botoșani, poate pentru ultima oară în viața sa, la un spectacol de teatru, dat – ce curioasă coincidență – de marii artiști Fany Tardini și frații Vlădicescu pe care-i admirase la primul său contact cu lumea teatrului, ce-l entuziasma în urmă cu aproape 24 de ani, ca elev la Cernăuți.

În numărul următor, referindu-se la această reprezentație de marți, aceeași gazetă arată că deja locurile din lojă care au același preț de 20 lei, atât sus cât și jos, precum și stalurile au fost deja în mare parte vândute. De asemenea, mai anunță că pentru duminică 13 decembrie „la Teatru se va juca *Adevărul și Minciuna*, o piesă cu cîntece din cele mai atrăgătoare”.³¹⁰

În numărul de sîmbătă, 19 decembrie, *Curierul Român* relatează că reprezentația de marți, 15 decembrie dată la teatru de trupa dramatică a d-nei Fany și a fraților Vlădicescu în beneficiul ilustrului și suferindului poet Eminescu „a produs o recetă totală de 1233 lei rezultată din vînzarea tuturor lojelor și stalurilor I și din desfacerea în mare parte a celorlalte locuri”. Din această sumă, scăzîndu-se cheltuelile, i-au revenit poetului 646 lei, pe care i-a primit și pentru care a semnat următoarea adeverință:

„Am primit, prin d-nii A.Vlădicescu și Scip. Bădescu*, suma de șase sute patruzeci și șase lei, dintre cari 246 în numerar și patru sute în chitanța casei de economie și împrumut din Botoșani, ca produs al reprezentațiunei de marți, 15 decembrie, dată de trupa dramatică a d-nei Fani-Vlădicescu pentru folosul meu. Botoșani, 17 Dec. 1887. – M.Eminescu”.

³¹⁰ “Curierul Român”, Anul II, Nr. 77 din 13 decembrie 1887

* Scipione Bădescu a fost, în tinerețe, coleg de redacție și prieten la “Timpul” cu Eminescu și I.L.Caragiale: “un celebru trio care strălucea pe scena tineretului bucureștean” – așa cum arăta I.L.Caragiale într-o scrisoare către S.Bădescu (“Curierul Român” din 18 februarie 1899). După o scurtă carieră de revizor școlar în județele Neamț, Suceava, Botoșani și Dorohoi, se stabilește definitiv la Botoșani unde va conduce ca director și proprietar gazeta “Curierul Român” între anii 1886-1904, cînd încetează din viață. A fost inițiatorul mai multor acțiuni de susținere materială a lui M.Eminescu în anii grei ai bolii poetului, cum a fost și aceasta din 15 decembrie 1887.

Și *Voacea Botoșanilor* a prezentat același rezultat al reprezentației dată în beneficiul lui Eminescu.³¹¹

Păcat că nici una din gazete nu a publicat și o cronică propriu-zisă a spectacolului sau, măcar, nu a menționat ce piese s-au jucat.

În ziua de miercuri 6 ianuarie 1888, trupa Tardini-Vlădicescu a reprezentat pentru prima oară la Botoșani piesa *Senatorul Somnoros*, comedie cu cîntece în 5 acte, iar duminică, 10 ianuarie, în beneficiul actriței Mileva Leontescu, piesa *Îngerul binevoitor sau Castelul blestemat*, dramă în 5 acte.³¹²

La rubrica *Cronica locală* gazeta *Curierul Român* îi anunța pe cititori că „Teatrul nostru va avea joi (14 ianuarie – n.n.) una din cele mai frumoase succese. Se va juca vestita dramă *Două orfeline* în beneficiul distinsei artiste d-na Th. Marinescu. Atît puterea atrăgătoare a acestei celebre piese, cît și reputația beneficiantei* vor face, desigur ca sala să fie cu desăvîrșire ticsită”.³¹³

La începutul lunii februarie a venit de la București la Botoșani – probabil în urma unei înțelegeri cu Fany Tardini și frații Vlădicescu – celebra, deja, Aristizza Manolescu. Aceasta a dat aici 3 reprezentații comentate astfel în *Curierul Român*: „D-na Aristița Manolescu, cea mai eminentă artistă a Teatrului Național din capitală, venind în urba noastră de-o săptămână de zile, a dat până azi două reprezentațiuni, în unire cu trupa noastră dramatică. Dumineca trecută (7 februarie – n.n.) a jucat rolul Getei în admirabila dramă a lui Alesandri: *Fântâna Blandusiei*, dinaintea unui public, cum de mult n-am mai văzut în teatrul nostru. Admirabilul său joc a fost cu mult succes secondat de buna noastră trupă și reușita a fost sub toate privirile splendidă. Astăzi, marți, (9 februarie – n.n.) aceeași piesă după cerere generală, iar joi (11 februarie – n.n.) reprezentație de adio, cu piesele: *Frica de Bucurie*, dramă într-un act, cu

³¹¹ „Voacea Botoșanilor”, Anul VIII, nr. 46 din 20 decembrie 1887

³¹² „Curierul Român”, Anul III, Nr. 2 din 6 ianuarie 1888

* Tudora (Theodora) Marinescu fusese angajată încă din 1882 ca societară a Societății Dramatice a Teatrului Național din Iași, interpretînd, printre altele, rolul Miței Baston în premieră ieșeană a piesei lui I.L.Caragiale “D-ale carnavalului” din 14 noiembrie 1885. Tot la Iași a jucat în piesa “Deputații în halat”, localizare de Paul Gusty și în alte piese ale stagiunii 1885-1886 în care rolurile principale erau interpretate de Aristizza Manolescu. De asemenea a interpretat roluri însemnate și în stagiunea 1886-1887. Însă în vara anului 1887 Tudora Marinescu împreună cu o parte din artiștii Naționalului Ieșean au plecat la București și au deschis o “stagiune de vară” la teatrul Dacia din Piața de flori (Ioan Massoff, op.cit.p. 473, 483, 490, 497, 500).

Este de subliniat că atunci cînd vorbeau despre un artist în mod elogios, redactorii gazetelor botoșănene n-o făceau din complezență, ci în cunoștință de cauză.

³¹³ Ibidem., Anul III, Nr. 3 din 12 ianuarie 1888

d-na Manolescu în rolul principal; *Trecătorul*, scenă jucată de d-na Manolescu și d-ra Gănescu; în fine *Doftoria pentru Soacre*, comedie jucată de toată trupa. După informațiunile ce avem, lojele și stalurile sunt deja în mare parte reținute și pentru această ultimă reprezentație”.³¹⁴

Stagiunea de iarnă 1887-1888 s-a încheiat la scurt timp după aceea. Aceeași gazetă anunța în numărul său din 18 februarie 1888 știrea că „Trupa Dramatică a D-nei Fany Tardini și a fraților Vlădicești, care ne-a delectat atât de mult în cursul sezonului de iarnă cu repertoriul ei ales, ne-a părăsit definitiv, dându-ne duminică (14 februarie –n.n) reprezentația sa de adio. Trupa întreagă, care ne lasă cele mai bune amintiri, a plecat în Basarabia, la Chișinău, pe la Ungheni, cu pașapoarte luate de la Prefectura noastră.” Într-adevăr, la 13 februarie 1888, membrii trupei au depus la Prefectura județului Botoșani 4 cereri colective pentru a li se elibera pașapoarte pe timp de 11 luni spre a merge „în statele Europei”. Aceste cereri prezintă o importanță deosebită deoarece din conținutul lor se constată nu numai artiștii componenți ai trupei ci și semnalmentele acestora și chiar gradul de rudenie între unii dintre ei.

Astfel, Alexandru Vlădescu avea: „Vrîsta 48 ani, statura înaltă, părul cărunt, sprincenile mari, negre, fruntea lată, ochi negri, nasul și gura potrivite, barba rade, obrazul rotund, fața brună, semne deosebite n-are”; Ion Vlădescu avea: „65 de ani, statura potrivită, părul alb, sprincenile mici, cărunte, fruntea potrivită, ochi căprui, nasul, gura și bărbia potrivite, barba rade, obrazul oval, fața albă, semne deosebite n-are”; Grigore Valeșteanu: „25 ani, statura înaltă, părul și sprîncenile castanii, fruntea, nasul și gura potrivite, ochi căprui, barba rade, obrazul prelung, semne deosebite n-are”; Fany Tardini: 45 ani (desigur este o greșeală, ea fiind născută în 1923, s-a trecut 45 în loc de 65 – n.n.), statura mijlocie, părul negru, sprincenile negre, ochii negri, fruntea, nasul, gura și bărbia potrivite, barba rotundă, obrazul rotund, fața brună, semne deosebite n-are”; Tudora (Theodora) Marinescu: „35 ani, statura potrivită, părul și sprîncenile castanii, ochii căprui, nasul, gura și bărbia potrivite, barba rotundă, obrazul oval, fața șatenă”.

Celorlalți artiști ai trupei, mai puțin cunoscuți și nementionați în istoriile teatrului românesc cercetate, le dăm doar numele și vârsta: Ion Prenta, 20 ani; C. Chirițescu, 35 ani; C. Constandinescu, 30 ani, cu surorile sale Victoria, 30 ani și Ecaterina Constandinescu, 25 ani; P. Stănescu, 30 ani, cu sora sa Mileva Stănescu, 34 ani; Sofia Tardini, sora Faniei Tardini, 38 ani; (diferența de vîrstă între Sofia și Fany Tardini este mult prea mare, dar așa spune documentul – n.n.); Iulia Marinescu, sora

³¹⁴ Ibidem., Anul III, Nr. 7 din 9 februarie 1888

Tudorei Marinescu, 25 ani; C. Leonescu, 28 ani, cu soția sa Ecaterina Leonescu, 28 ani și cumnata sa Mari Iliescu, 32 ani. Prin urmare în 1887-1888 trupa Tardini-Vlădescu se compunea din 17 actori și actrițe care aveau și 2 servitori: Vasile Ion de 22 ani și Octav Gheorghe de 18 ani.”³¹⁵

Ca și în anii trecuți, probabil din cauza timpului nefavorabil, cu ploi și vijelii, în sezonul cald la Botoșani nu s-a încumetat nici o trupă să vină să joace permanent sau temporar, în una din cele două grădini publice înzestrate cu “teatru”.

Toate spectacolele au fost ocazionale și s-au desfășurat în vechiul Teatru *Petrache Cristea*.

Începutul l-a făcut M. N. Belador, proaspăt absolvent al Conservatorului din Iași, care la 22 aprilie 1888 solicită Primăriei Botoșani autorizația de a da în sala Teatrului o singură reprezentatie dramatică (de fapt un recital dramatic – n.n.). Foarte interesantă este motivarea acordării scutirii de taxă către primărie, din rezoluția pusă pe cerere:

„Cunoscînd pe D-l Belador, unul din cei mai distinși elevi ai Conservatorului Român (din Iași – n.n. și subl.n.), dispunem a i se da autorizație de dispensă de orice taxă către Comună. Hasnaș”³¹⁶

Faptul că primarul de Botoșani, Hasnaș, declară că-l cunoaște pe M.Belador ne face să credem că el a fost rudă foarte apropiată, poate chiar tatăl, unui alt mare actor al vremii, Vasile Hasnaș, și el absolvent și coleg cu cîțiva ani mai mare decît M. Belador, al Conservatorului de muzică și declamație din Iași. Dacă ipoteza va fi confirmată de cercetările viitoare înseamnă că Botoșanii se vor putea mîndri cu o altă personalitate pe lîngă multe altele ce le-au dat culturii și științei românești, actorul Vasile Hasnaș.

Programul recitalului dramatic susținut de M.N. Belador în seara de marți, 26 aprilie 1888, a cuprins fragmente din piesele *Fîntîna Blanduziei* de V. Alecsandri, *Moartea lui Cezar* de Voltaire, *Milord Pady*, comedia *Unde-i Mița* ș.a.³¹⁷

Un eveniment teatral de excepție trăit de botoșăneni în anul 1888, consemnat și în istoriile teatrului românesc, a fost turneul *Asociației artistice Grigore Manolescu – Aristizza Romanescu (Manolescu)* ce a inclus și Botoșanii.

Referindu-se la acest eveniment autorii Istoriei teatrului în România, bazîndu-se și pe memoriile Aristizzei Romanescu, arată că în 1888 o trupă de actori în frunte cu Gr.Manolescu și Aristizza Romanescu,

³¹⁵ D.J.A.N. Botoșani, fond Prefectura județului Botoșani, dosar 2/1888, f. 19-22.

³¹⁶ Ibidem, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1888, f. 12

³¹⁷ „Voacea Botoșanilor”, Anul IX, Nr. 17 din 26 aprilie 1888

venind la Botoșani stă aici o lună, în care timp nu numai locuitorii orașului, ci și cei de la moșiile de primprejur își rețin locurile, prin corespondență, cu patru-cinci zile înainte, astfel că la spectacole vine atîta lume încît actorii erau siliți să repete piesele.³¹⁸ Autorii nu precizează nici componența trupei, nici repertoriul jucat la Botoșani și nici în care anume lună a anului 1888 au jucat aici.

Date mai multe privind acest turneu le dă T.T. Burada care arată că după distrugerea completă a clădirii din Copou a Teatrului Național din Iași, în incendiul devastator din noaptea de 17-18 februarie 1888, actorii ieșeni, rămași fără sediu în plină iarnă, s-au împrăștiat: unii s-au dus să joace pentru stagiunile viitoare în alte orașe, iar alții, primind și un ajutor din partea Comitetului central de administrație a fondului incendiaților, au rămas în Iași pînă prin luna mai cînd au putut relua spectacolele în grădina Tivoli sub conducerea lui P.S.Alexandrescu (Pechea).

La sfîrșitul lunii iunie a sosit la Iași turneul trupei bucureștene condusă de Grigore Manolescu și Aristizza Romanescu (Manolescu) din care mai făceau parte: Ana Grigore Manolescu (Popescu), Alexandrina Alexandrescu, Eliza Gănescu, Elena Petrescu, Verona Almăgeanu, Eliza Orloff, Ana Dumitrescu, Ion Popescu, Vasile Alexandrescu, Ion Niculescu, Ion Băilescu, Gheorghe Cîrjă, Constantin Davidescu, Neculai Petrescu, Gh. Alexiu ș.a., cu un repertoriu ce cuprindea, printre altele, marile creații universale *Hamlet* și *Macbeth*, de Shakespeare, *Intrigă și iubire*, *Maria Stuart* și *Luiza Miller* de Schiller etc.

Trupa a dat spectacole la Iași, tot în grădina Tivoli, în perioada 1 iulie – 14 august după care – afirmă T.T. Burada – ea a plecat la Botoșani „unde a dat o serie de 5 reprezentații și anume: *Hamlet*, *Maître des Forges*, *Moartea civilă*, *Luise Miller* și *Uriel Acosta*. Însă, în ciuda marelui succes la publicul ieșean, care-și manifesta admirația prin aplauze la scenă deschisă pentru talentul interpretativ al lui Grigore Manolescu și al Aristizzei Romanescu, bugetul trupei a fost greu dezechilibrat pentru că mai multe spectacole nu s-au putut prezenta din pricina ploilor însoțite de furtuni și pentru că și trupa era prea numeroasă.

De aceea, înainte de a pleca la Botoșani, Grigore și Aristizza Manolescu-Romanescu au reformat trupa lor recompunînd-o din o parte din actorii din București și din cîțiva artiști ai Teatrului Național ieșean: Dimitrie Constantinescu, Constantin Ionescu, Gheorghe Cîrjă, Alexandru Rădulescu, N.A.Bogdan (viitorul istoric al Iașului – n.n.), H.Emandi, Vlad Cuzinski, Emanoil Manoliu, V.Alexandrescu, Verona Almăgeanu,

³¹⁸ „Istoria teatrului în România II”, p. 68

Alexandrina Alexandrescu, Ecaterina Ionescu, Eliza Orloff și Eliza Ionescu.³¹⁹

Cu această trupă, la 19 august 1888, Grigore Manolescu era sosit în Botoșani de unde și face cererea către Primăria orașului spre a i se da autorizația pentru “cîteva reprezentații teatrale” în sala teatrului, lucru ce se și îndeplinește cu scutirea de a plăti taxa cuvenită casei comunale³²⁰.

La 21 august *Voacea Botoșanilor* anunță evenimentul astfel:

„Distinsa trupă din București, sub direcțiunea d-lui Gr.A.Manolescu, cu concursul d-nei Aristizza Romanescu-Manolescu și a mai multor artiști dramatici a sosit în orașul nostru și va da o serie de 5 reprezentațiuni, din repertoriul cel mai ales al Teatrului Național din București. După cum suntem informați, piesele ce se vor reprezenta sunt următoarele: *Luiza Miller (Kabale und Liebe)*, tragedie de Schiller în 5 acte și 8 tablouri; *Moartea civilă*, dramă în 5 acte; *Francesca de la Rimini*, tragedie în 5 acte; *Mîndrie și amor (Le Maître des Forges)*, dramă în 5 acte și *Hamlet, prințul Danemarcei*, celebra tragedie a lui Shakespeare, în 5 acte”.

Peste o săptămînă aceeași gazetă enumera piesele jucate și anunța pe cele ce se vor juca în zilele următoare, unele piese nefiind trecute în programul inițial:

„Compania dramatică sub direcțiunea d-lui Gr. A. Manolescu cu concursul doamnei Aristița Manolescu își urmează reprezentațiunile cu cel mai deplin succes. În cursul săptămînei piesele *Moartea Civilă*, *Francesca de la Rimini* ca drame, și comediele *Bucuria Casei* și *Scînteia* au fost admirabil interpretate și publicul botoșănean a rămas pe deplin satisfăcut.

Pentru astăzi s-a anunțat frumoasa piesă: *Uriel Acosta*, tragedie în 5 acte. Mîne Duminică se va reprezenta piesa: *Doi Sergenți*, tragedie în 3 acte.

În curînd se vor reprezenta piesele: *Mîndrie și amor (Le Maître des Forges)*, *Hamlet*, *Orfanii regimentului* etc.

Invităm pe publicul botoșănean a da tot concursul acestei distinse trupe, cu atît mai mult că rar putem avea ocasiunea a avea astfel de artiști în mijlocul nostru”.³²¹

Continuînd să evidențieze succesele obținute de cei doi mari artiști și trupa lor care “atît în dramă cît și în comedie seceră aplauze binemeritate de la botoșănenii care întotdeauna au știut a aprecia

³¹⁹ T.T.Burada, op. cit., p. 650-655. Vezi și Ioan Massoff, op. cit., p. 505-506

³²⁰ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1888 f. 211

³²¹ „Voacea Botoșanilor”, Anul IX, Nr.33 din 28 august 1888.

arta”(subl.n.), *Voacea Botoșanilor* anunță următoarele spectacole: pentru sîmbătă 4 septembrie *Hamlet*, Prințul Danemarcei, tragedie în 5 acte; pentru duminică 5 septembrie *Mutul*, dramă în 2 acte și, la cererea publicului, *Scînteia*, comedie într-un act, iar pentru marți 7 septembrie *Orfanii Regimentului*, dramă în 2 acte și comedia *Așa sunt femeile*.³²²

Ultima reprezentație, de adio, a fost dată duminică 12 septembrie 1888 și s-a jucat pentru a doua oară, la cererea publicului, drama *MÎNDRIE ȘI AMOR*.³²³

După aceasta, trupa și-a continuat turneul și a plecat în Basarabia, la Chișinău unde a dat prima reprezentație la 18 septembrie 1888 cu *Hamlet, Prințul Danemarcei*.³²⁴

Printre evenimentele muzicale ale sezonului de vară nu putem menționa decît că un concert vocal-instrumental dat luni 7 iunie 1888 în sala teatrului botoșănean. Despre interpreți, interpretare și program spicuim din cronica publicată de *Curierul Român*. Protagonista concertului a fost d-șoara **Adela Metz**, „distinsa elevă a profesorului Ștefănescu din București” care a primit concursul „d-nei **Hoffer**, elevă a celebrului Rubinstein, al d-șoarei **Virginia Metz** și al d-lui **A.Haynal**” (botoșănean, membru al societății *Armonia* - n.n.).

Piese de cîntate de Adela Metz „cu o voce generoasă și admirabil condusă” au fost: *Val d’Andore*, de Halevy, *Unde ești*, de Cavadia, *Priera* din *Maria de Rohan*, de Donizetti și *Serenada*, de Braza. „Toate aceste bucăți de o recunoscută forță – spune cronicarul – au avut o deplină reușită grație rarului talent și excelenței școli, împreunate cu o elegantă rutină de scenă cu prisos probate de tînăra concertistă. Publicul care reunea mai toată societatea aleasă a urbei, a răsplătit-o cu dese aplauze, rechemări pe scenă și frumoase buchete de flori”.

O identică răsplată a primit și Virginia Metz, o pianistă încă foarte tînă, dar „stăpînă pe un mare talent, care ne-a cucerit cu desăvîrșire prin excelența executare a unei bucăți din *Hughenoții* și a *Capriciului* de Moskowski”.

Cu mult succes s-au achitat de bine-voitorul concurs și d-na Hoffer, „o meritoasă profesoară” și d-l Dr. Haynal „un simpatic și brav violonist”.

Beneficiul net al concertului s-a ridicat la circa 800 lei,³²⁵ ceea ce înseamnă și un numeros public participant.

³²² Ibidem., Nr. 34 din 4 septembrie 1888

³²³ Ibidem., Nr. 35 din 11 septembrie 1888

³²⁴ T.T.Burada, op. cit., p. 655

³²⁵ „Curierul Român”, Anul III, Nr. 30 din 8 iunie 1888.

*

* *

În întreaga stagiune de iarnă 1888-1889 nu s-au dat decît cîteva reprezentații de teatru de către trupa condusă de renumitul actor Constantin Nottara.

Știrea despre venirea în oraș a acestei trupe, înserată într-una din gazetele locale³²⁶, este confirmată, ca certitudine, de cererea depusă la Primăria Botoșani, scrisă și iscălită de însuși marele actor, la 24 decembrie 1888:

„Domnule Primar,

cu începere de mîine 25 decembrie, voi da un șir de reprezentații teatrale în limba română, în teatrul din acest oraș și vă rog să binevoiți a-mi da autorizația cuvenită; tot de odată a mă scuti de orice taxă deoarece cheltuielile noastre sunt destul de ridicate... Nottara, Artist Dramatic” ...³²⁷

Nu se știe cîte reprezentații a dat trupa condusă de C.Nottara la Botoșani, care au fost actorii componenți și ce piese s-au jucat.

Știm cu certitudine că la 24 ianuarie 1889 Nottara se afla încă la Botoșani de unde trimite următoarea telegramă directorului general al Teatrului Național din București, Rosetti: „Rog trimiteți telegrafic prin bancher [la] Botoșani 500 franci în contul părței [mele de] societar. Mare trebuință. Prin acest mijloc pot fi vineri (27 ianuarie –n.n.) în București. Nottara”.³²⁸

Începutul sezonului cald al stagiunii 1888-1889 l-a făcut o trupă de operă italiană destul de cunoscută în România și Rusia la acea vreme și a cărei sosire la Botoșani a fost anunțată pe parcursul a o lună de zile înainte, de către gazetele locale. Trupa era condusă de Micci Labruna și avea în repertoriu opere celebre ca: *Africana*, *Gioconda*, *Saffo*, *Faust*, *Ballo in maschera*, *Ernani*, *Aida*, *Traviata*, *Trovatore*, *Bărbierul din Sevilla*, *Lucia de Lammermoor*, *Elixirul dragostei*, *Otello*, *Rui-Blas* ș.a. programate a fi jucate și la Botoșani într-o serie de 20 de reprezentații.³²⁹

Făcînd precizarea că “orașul nostru n-a fost vizitat de nici o trupă de operă de la 1863”*, gazeta *Libertatea* anunță începerea spectacolelor

³²⁶ „Voacea Botoșanilor”, Anul IX, Nr. 48 din 24 decembrie 1888.

³²⁷ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1888, f. 235

³²⁸ D.A.N.I.C. București, fond Teatrul Național, dosar 472/1877, f. 235.

³²⁹ „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 7 și 9 din 11 martie și 2 aprilie 1889; „Libertatea”, Anul I, Nr. 6 din 16 martie 1889; „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 11 din 5 aprilie 1889.

* Aceasta este singura informație, neconfirmată de alte documente, că în 1863 la Botoșani ar fi dat spectacole o trupă de operă.

trupeii italiene de operă de sub conducerea lui Micci Labruna în seara zilei de duminică 9 aprilie cu opera *Lucia de Lammermoor* în următoarea distribuție a rolurilor principale: Lucia – Dra. Giuglietta Villa, primadonă; confidenta Luciei – Dna Ermina Fabre, mezzosoprană; Edgardo – Dl. Giuseppe Gardini, tenor; Lord Aston, fratele Luciei – Dl. Guarrini, bariton; Lord Enrico – Dl. Barterra, tenor secund; Un confident – Dl. Michelisse, bas.

Gazeta mai face precizarea că trupa, compusă din 48 de persoane, venea din Orient și înainte de Botoșani a dat reprezentații la Brăila, Galați, Buzău și Ploiești.³³⁰

După *Lucia de Lammermoor* a urmat, luni 10 aprilie 1889, o altă operă de F. Donizetti, *La Favorita*, în 4 acte, iar marți 11 aprilie trupa a jucat opera în 4 acte *Jone sau Ultimele zile ale Pompeiului*, muzica de Petrella.³³¹

Spectacolele trupei italiene de operă condusă de Micci Labruna s-au bucurat de ample cronici în paginile celor trei gazete care apăreau atunci la Botoșani: *Voacea Botoșanilor*, *Curierul Român* și *Libertatea*. Unele din aceste cronici le vom cita integral, altele în extenso și, deși cititorului poate i se vor părea prea lungi, cu riscul de a-l plictisi, facem și vom face și în viitor acest lucru cu scopul bine determinat de a arăta că și presa botoșăneană a avut un rol important în dezvoltarea criticii teatral-muzicale, fie și numai la nivel provincial.

Referindu-se la această problemă, autorii Istoriei teatrului în România, vol. II, p. 68-69, arată că prezența trupelor în turneu a produs o anumită emulație în presa de provincie, unde critica teatrală își face cu stăruință loc. „Deși lipsită de pretenții, cronica dramatică provincială a contribuit la formarea gustului publicului, la stimularea schimbului de idei privitoare la artă, a pregătit climatul favorabil pentru înțelegerea și aprecierea ei”. În sprijinul afirmațiilor de mai sus autorii dau ca exemplu ziarele: *Democratul* din Pitești, *Trompeta* din Brăila și în special *Adevărul* din Focșani ca unul din ziarele din provincie în care critica teatrală se practica „activ și competent” citind în acest sens o cronică „pilduitoare” din 15 aprilie 1882 în care autorul ei remarcă „discernământul publicului în materie de teatru, concretizat prin refuzul de a participa la spectacolele minore cu care era uneori îmbiat”.

Despre cronicile teatral-muzicale apărute în gazetele din Botoșani, care și ele au contribuit la educația publicului botoșănean în materie, nu se pomenește nimic, nicăieri, deși unele din ele nu sunt cu nimic mai prejos de cele întâlnite în gazetele din București, Iași, Craiova etc.

³³⁰ „Libertatea”, Anul I, Nr. 9 din 6 aprilie 1889

³³¹ „Voacea Botoșanilor”, Anul 10, Nr. 10 din 9 aprilie 1889

Și nu se pomeneste nimic pentru că, mai mult ca sigur, ele nu au fost cercetate de autorii tratatelor de istoria teatrului din România.

Revenind la primele trei spectacole date la Botoșani de trupa italiană de operă condusă de M. Labruna, iată ce scria gazeta *Libertatea* de joi 13 aprilie 1889 la rubrica Curier teatral:

„Trupa de operă italiană, sub direcțiunea d-lui F. *Micci Labruna*, așteptată cu atîta nerăbdare în localitate, se află în astă sară la al patrulea succes al său.

Teatrul s-a deschis Duminică 9 Aprilie, cu *Lucia de Lamermoor*, opera maestrului Donizetti. – Rece la început, sala s-a electrizat repede și Lucia a captivat în curînd simpatiele auditorului.

Ajutată de exteriorul său cît se poate de plăcut, cu talentele sale de tragediană, și un joc de scenă admirabil d-na *Giuglietta Villa* are vocea justă și dulce. Romanța din actul final a fost foarte viu aplaudată.

Același lucru se poate zice de tenorul *Gordini*, care chiar de la primul act își asigurase un succes neîndoios. Baritonul *Guarini* a fost de asemenea foarte gustat.

Cu mici rezerve, Lucia a fost foarte bine primită. – S-a resimțit însă insuficiența scenei și reaua acustică a sălii.

A doua zi a fost *Favorita*, o compozițiune tot a lui Donizetti, ale cărei frumuseți, care traduc așa de bine calitățile muzicei italiene au fost întrucîtva trunchiate, prin suprimarea acelor părți imposibil de dat pe scena noastră. În schimb artiștii și-au făcut perfect datoria.

Rolul Leonorei a fost cît se poate de bine ținut de d-na *Pantanelli*. În scena finală din actul al IV-lea a fost neîntrecută.

Cel mai în câștig a fost însă tenorul *Gordini* în rolul lui Fernando. Vocea-i dulce, armonioasă, sigură în registrul de sus, l-a făcut să triumfe de dificultățile rolului său. A interpretat admirabil scena în care respinge pe întreținuta regelui de Castilia. – În toate rolurile avute pînă acum, se constată în sfîrșit școala sa îngrijită, care l-a făcut să cîștige succese strălucite atît în Orient cît și în Italia.

Ținuta și cîntul d-lui *Guarini* în rolul lui Alfonso, a dovedit asemenea că d-sa merită a păși pe scene cît de mari. Bassul Micalizzi (scris uneori și Michelisse – n.n.). cu oarecari rezerve, a fost bine.

Marți 11 aprilie s-a dat *Jone s-au Ultimele zile ale Pompeiei*, cînd s-a pus și mai tare în evidență imperfecțiunile sălei precum și ale scenei noastre.

Afară de artiștii aplaudați în serile precedente, Guarini și Gordini, avem să înregistrăm succesul d-nei Bonazetti care a fost desăvîrșită în rolul lui Jone și ca voce și ca joc de scenă. De aceea Jone a fost foarte dese ori acoperită de aplause.

În general, trupa d-lui Labruna este o trupă bună. Afară de artiștii Villa, Gordini, Guarini, Bonazetti, Pantanelli, corurile sunt îngrijite, orchestra admirabil condusă.

În astă seară *Aida*. Lojele date (vândute – n.n.) de două zile. Lume mai multă ca totdeauna”.

Este de remarcat faptul că autorul cronicii a sesizat suprimarea unor părți ale operelor din cauza acusticii rele a sălii și a lipsei de capacitate a scenei care nu permitea montarea decorurilor necesare, ceea ce înseamnă că respectivul autor era un cunoscător perfect al acestor opere.

Și *Voacea Botoșanilor*, în cronică sa privind opera italiană remarcă succesul trupei Labruna cu mențiuni speciale pentru d-șoarele Giulietta Villa și Mathilda Pantanelli „care în fiecare reprezentație rivalizează în jocul de scenă și în voce, publicul făcându-le în mai multe rînduri adevărate ovațiuni” precum și pe tenorul Gordini și baritonul Guarini. „Din cele patru reprezentațiuni anonsate *Aida* a avut cel mai mare succes, astfel că, după cererea generală, se va reprezenta pentru a doua oară”.

În continuare sunt anunțate viitoarele spectacole: sîmbătă 15 aprilie se va juca opera *Traviata*, duminică 16 aprilie – reprezentarea operei *Trovatore*, iar marți 18 aprilie - *Ernani*, în studiu fiind *Africana*.³³²

La rîndul său *Curierul Român* într-o cronică referitoare la trei evenimente muzicale petrecute la Botoșani, între care și reprezentațiile „Operei italiene a d-lui F. Micci Labruna”, menționează despre acestea din urmă cîteva elemente în plus față de confrății de la celelalte două gazete botoșănene, unele bune și altele mai puțin bune, privind și costumele, decorurile, orchestra și corul:

„Trupa și-a început reprezentațiile în prima seară a Paștelor și, de-atunci pînă astăzi ne-a dat vreo șase reprezentațiuni, între cari *Lucia de Lamermoor*, *Aida*, *Traviata* și *Trovatore*, de-un succes neașteptat sub toate privirile: teatru plin, costume bogate, decoruri pe cît posibil de reușite și adevărate ovațiuni pentru cele trei forțe principale ale trupei: Giuglietta Villa, o primadonă de-naltă școală, plină de pasiune-n joc dispunînd de-o voce adeseori fermecătoare și de un exterior atît de dulce, încât procură ochiului o adevărată plăcere, de cîte ori ea apare pe scenă; apoi dl.Gordini, un tenor simpatic, de multă forță și de-o activitate infatigabilă; nici o piesă nu se joacă fără dînsul, și, de la început chiar, și-a acaparat atîta simpatie în public, încât după d-ra Villa, e totdeauna cel mai acoperit de aplauze; în fine meritosul bariton dl. Guarini, care are

³³² Ibidem., Anul X, Nr. 11 din 16 aprilie 1889

vocea cea mai sigură și școala cea mai bine-ngrijită; - o achizițiune, care face onoare și trupei și patriei sale, unde, pe cât ni se spune, a cules de asemenea multe succese.

În general, trupa d-lui Labruna nu este o trupă de mare forță; îi lipsesc multe pentru aceasta; așa, ca să nu zicem mai mult, orchestra și corul sunt incomplete; dar are-n schimb talentele musicale ce le numirăm mai sus și cari ne fac să gustăm părțile principale ale fiecărei opere în toată frumusețea lor; are apoi costume bogate și-o punere în scenă, care ne-a surprins.

Este, într-un cuvânt, o trupă ambulantă din cele mai serioase și mai conștiincioase.

Astfel a judecat-o de la-nceput chiar bunul simț al publicului nostru, și, de-aceia, ea merge din succese în succese, asigurându-și o ședere cât se poate de lungă și de onorabilă între noi”.³³³

Pentru săptămîna 13-20 aprilie cronica gazetei *Libertatea* consemnează succesul crescînd al *Operei italiene*, botoșănenii frecventînd teatrul „cu o regularitate încă neîntrecută și cu o așa pasiune încît e imposibil a se mai găsi locuri în serile de reprezentații”. Întreaga săptămîină a fost consacrată lui Verdi: joi 13, s-a jucat *Aida*; sîmbătă - *Traviata*; duminică - *Trovatore*; marți - *Ernani* și miercuri - *Aida*, pentru a doua oară, la cererea generală a publicului.

Din nou sînt subliniate talentul și arta interpretativă a Giugliettei Villa comparabilă, după părerea cronicarului, doar cu celebra cîntăreață română Elena Teodorini: „În *Aida*, locul de onoare se cuvine negreșit grațioasei d-re. Giuglietta Villa care, cu deosebire în actul al II-lea, a știut a-și atrage în rolul Aidei, torente neîntreprute de aplauze. Am vorbit altădată despre vocea și jocul artistei. Joi însă, am văzut-o cu plăcută surprindere abordînd tot cu atîta talent partitura dură și serioasă a *Aidei*, după cum [la fel] de bine reușise în muzica lejeră a *Luciei* [*de Lammermoor*]. A reuni ambele aceste două genuri într-o singură persoană este foarte dificil și singurul exemplu pe care îl cunoaștem, pînă acum, este numai celebra noastră Teodorini”.³³⁴

Este această caracterizare una făcută de un cronicar competent, cunoscător și capabil să facă și comparații? Este!

Desigur, sunt evidențiați și ceilalți artiști menționați în celelalte cronici precum și efortul direcțiunii pentru a asigura fiecărei opere decorurile care au fost foarte apreciate de public.

³³³ „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 13 din 16 aprilie 1889

³³⁴ „Libertatea”, Anul I, Nr. 11 din 20 aprilie 1889

Este foarte interesantă și de reținut și o observație a cronicarului dramatic de la *Voacea Botoșanilor* cu privire la perceperea și prețuirea diferită a publicului botoșănean față de artiști:

Afirmînd faptul de necontestat că succesul trupei italiene se datorează numai „d-șoarelor. Villa și Pantanelli și d-lor. Gordini și Guarini care sunt adevărați artiști”(subl.n.), cronicarul aduce ca o dovadă atitudinea publicului care nu vine în număr așa de mare la reprezentațiile la care acești artiști nu sunt anunțați în distribuția operelor respective.³³⁵ Încă o dovadă a discernămîntului botoșănenilor în aprecierea artei de calitate.

În săptămîna 20-27 aprilie 1889 trupa Labruna a mai jucat cu același succes operele *Un Ballo in Maschera* și *Rigoletto* de Verdi și *Otello* de Rossini. La cea dintîi reprezentație, cronicarul de la *Libertatea* constată „debutul puțin reușit al tenorului Di Napoli” în comparație cu succesele celorlalți patru artiști deja permanent evidențiați, ceea ce denotă obiectivitatea acestuia care nu-i lauda pe ultimii din complezență.

În încheiere se menționează că *Otello* a fost cea din urmă reprezentație, cu abonament, după care vor începe cele date în beneficiu dacă trupa le va putea aranja, deoarece artiștii Guarini și Gordini vor pleca în Italia unde au angajamente. Sîmbătă 29 aprilie se va juca, în beneficiul d-rei Villa, opera *Faust* de Ch. Gounod.³³⁶

Inițial Micci Labruna anunțase că spectacolul cu *Faust* va fi reprezentația de „Adio” pentru Botoșani, de unde trupa va pleca la Iași.³³⁷ Aceasta, probabil, și din cauza expirării contractului de închiriere a sălii teatrului.

Ulterior, grație succeselor obținute și solicitărilor publicului precum și timpului frumos, trupa italiană și-a prelungit șederea, mutîndu-și locul reprezentațiilor în grădina Vîrnav (*Belvedere*), după ce mai întîi, miercuri 3 aprilie, d-șoara Mathilda Pantanelli cu concursul artiștilor Gordini, Guarini și d-nei Bonazetti au dat un mare concert în saloanele clubului militar cu cele mai cunoscute arii și duete din operele reprezentate pînă atunci.³³⁸

Un anunț publicat în *Voacea Botoșanilor* aducea la cunoștința botoșănenilor că „Opera italiană s-a decis a mai dea cîteva reprezentațiuni în grădina Vîrnav (*Belvedere*). Duminică 7 mai se va

³³⁵ „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 12 din 23 aprilie 1889

³³⁶ „Libertatea”, Anul I, Nr. 12 din 27 aprilie 1889

³³⁷ „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 13 din 30 aprilie 1889

³³⁸ Vezi: „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 13 din 30 aprilie 1889; „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 15 din 3 mai 1889; „Libertatea”, Anul I, Nr. 13 din 4 mai 1889

representa piesa *Il Barbiere di Siviglia*, operă buffă în 3 acte. Marți, 9 mai se va juca *Ruy-Blas*, operă în 4 acte. Prețurile locurilor: Stal I numerotat – 3 fr., Stal II – 2 fr., Stal III – 1 fr.”³³⁹

Presupunem că reprezentațiile trupei italiene au continuat la grădina Vîrnav pînă pe la începutul lunii iunie 1889 cînd formația de operă italiană Micci Labruna este menționată ca prezentă la Iași cu spectacole date la grădina Tivoli de acolo.³⁴⁰

*
* *

Seria concertelor vocale și instrumentale ale stagiunii 1888-1889 a început în Botoșani încă din luna decembrie.

La 3 decembrie, cîntăreața franceză Blanche D'Estrées „voind a da o reprezentațiune de concert în sala teatrului din acest oraș” solicită Primăriei Botoșani autorizația necesară, care i se acordă contra unei taxe de 20 lei.³⁴¹

Gazeta botoșăneană *Curierul Român* publică știrea despre concert astfel: „O celebră cîntăreață de la Opera Comică din Paris, d-na Blanche d'Estrees va da duminică seara (4 decembrie – n.n.) un concert în sala teatrului cu concursul renumitului pianist dl. E. Mezetti. Programă variată și atrăgătoare. Locurile, pe cît ni se spune, în mare parte plasate. Succesul, deci, de pe-acum chiar, deplin asigurat.”³⁴²

Păcat că gazeta nu a prezentat și programul concertului.

Tot în luna decembrie a avut loc și un concert dat de Societatea *Armonia* din Botoșani la care a participat „un public ales și cunoscător de muzică ce a rămas cu cele mai bune impresii”. Gazeta care publică știrea nu menționează ziua, locația și programul concertului însă afirmă că toți participanții recunosc că meritul principal în obținerea succesului se datorează dirijorului H. Bernhard „care dă dovezi că cunoaște la perfecție arta sa.”³⁴³

Un al doilea concert al Societății *Armonia*, anunțat de gazetele botoșănene³⁴⁴, a fost dat sîmbătă 1 aprilie 1889 în saloanele societății din casa Buicliu, cu concursul d-șoarelor Virginia Metz și Clara Segal, sub conducerea artistică a aceluiași Hans Bernhard.

³³⁹ „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 14 din 7 mai 1889

³⁴⁰ Ioan Massoff, op. cit., p. 512

³⁴¹ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani”, dosar 15/1888, f. 223-224

³⁴² „Curierul Român”, Anul III, Nr.54 din 4 decembrie 1888

³⁴³ „Voacea Botoșanilor”, Anul IX, Nr. 48 din 24 decembrie 1888.

³⁴⁴ Vezi „Libertatea”, Anul I, Nr. 8 din 30 martie 1889; „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 10 din 29 martie 1889; „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 9 din 2 aprilie 1889

Cu toate că și celelalte două gazete botoșănene au publicat cronici destul de bune asupra acestui concert³⁴⁵, ne-am oprit asupra celei din *Voacea Botoșanilor* deoarece, pe lângă analiza propriu-zisă a interpretărilor concertistice, care denotă un bun cunoscător de muzică, cronicarul artistic al acestei gazete sesizează nu numai progresul *Armoniei* ca atare, ci și rolul concertelor acesteia în dezvoltarea discernământului botoșănenilor în materie de muzică.

Astfel, vorbind despre concertele Societății *Armonia*, în general, cronicarul (păcat că nu iscălește măcar cu pseudonim –n.n.) arată că importanța acestora este cu atât mai mare cu cât se observă tot mai clar fazele prin care a trecut societatea pentru a ajunge la starea lor de progres netăgăduit la care a ajuns. Concertele *Armoniei* au pe lângă meritul lor pur artistic și pe acel practic, căci bucățile ce se execută în ele, separat de valoarea lor intrinsecă, sunt în așa fel alese și executate încât plac întregului auditoriu. Și auditoriul acestor concerte – afirmă criticul – merge și el crescând din ce în ce și progresând în ceea ce privește gustul și tendințele estetice (subl.n.).

Concluzia, la care cronicarul a ajuns atât de frumos, a fost că un public numeros și distins a asistat la acest ultim concert, din 1 aprilie, zelos și ascultând cu interes și plăcere toate bucățile programului bine întocmit.

Din concluziile anonimului critic muzical referitoare strict la calitatea interpretativă a protagoniștilor concertului reținem următoarele:

- Orchestra *Armoniei*, întocmită și dirijată așa cum se găsește ea în momentul concertului, merită, cu drept cuvânt, toată considerația. Chiar luate la întâmplare, spre a fi examinate, bucățile executate de ea, i s-ar constata toate calitățile unei excelente orchestre. De ex. *VISUL din Hugheñoșii* a fost cântat într-un „mod sublim și delicios. Tremolo-urile, trecerile de la piano la forte și vice-versa, totul în fine a fost perfect și putea satisface și pe cel mai neîmpăcat critic.”

- Despre cele două soliste criticul notează, printre altele: D-ra Virginia Metz, chiar dacă nu este o artistă desăvârșită, este pe cale de a deveni judecând „după interpretarea cea mai nimerită ce o dă bucăților ce execută ... Sub degetele sale clavirul cântă și încântă”... D-ra Clara Segall, „deja cunoscută publicului de la concertul trecut ... a cules aplauzele și rechemările unui public care a constatat la d-sa progrese rapide”...³⁴⁶

³⁴⁵ Vezi „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 11 din 5 aprilie 1889; „Libertatea” Anul I, Nr. 9 din 6 aprilie 1889

³⁴⁶ „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 10 din 9 aprilie 1889

Un eveniment concertistic deosebit a trezit interesul botoșănenilor în primăvara anului 1889.

Este vorba despre două spectacole – concert susținute în zilele de miercuri 12 și vineri 14 aprilie de corul Mitropoliei din Iași condus și dirijat de nu mai puțin celebrul Gavriil Musicescu, compozitor și regenerator al muzicii noastre naționale, profesor la Conservatorul ieșean etc. etc.*

Dintre toate anunțurile, care au început încă din luna decembrie 1888, privind intenția lui G.Musicescu de a veni în turneu la Botoșani și dintre cronicile celor două concerte (apărute în presa botoșăneană),³⁴⁷ care toate conțin cel puțin o informație prețioasă (de ex. corul număra peste 40 de persoane, el stîrnise chiar gelozia corului din Moscova, corul a dat cele două concerte în sala teatrului, dar a cîntat și o liturghie întreagă la biserica Vovidenia etc.) ne-am oprit la cronică gazetei *Libertatea* pentru că aceasta conține niște aprecieri deosebite referitoare la starea de atunci și de viitor a muzicii corale românești și la importanța deosebită a activității lui Gavriil Musicescu în acest domeniu.

Astfel, cronicarul – anonim și de data aceasta – arată că „muzica corală la noi este încă cu totul în fașă; și dacă s-a cultivat uneori, a fost numai în corurile bisericești. D-l Musicescu, abia după o muncă de 15 ani, a reușit să introducă muzica corală în societatea românească ... cu cea mai neașteptată reușită.

Corurile sale: *Lelea vitează, Răsai lună, Nevasta care iubește, Dor, dor, dorulețule, Stăncuța, Zis-a badea* etc. etc. păstrîndu-și caracterul național (citește popular-n.n.), sunt ca aranjament, așa de originale, melodiile sunt țesute cu atîta măiestrie, încît ascultîndu-le, îți pare că auzi șoaptele unui zefir răcoritor, te întinerește, într-un cuvînt.

După cum muzica națională polonă (mazurcele) prin Chopin au devenit universale, după cum ariile și jocurile ungurești au devenit cunoscute de toți prin transcripțiunile lui Liszt și Brahms, tot așa de răspîndită prevăd că va deveni și muzica noastră națională prin măiestria aranjamentului d-lui Musicescu”.

În ce privește strălucitele succese obținute de corul mitropolitan, acestea se datoresc, faptului că el este compus numai din „puteri bune

* Detalii mai pe larg despre viața și activitatea lui Gavriil Musicescu vezi medalionul cu același nume la Mihail Gr. Poslușnicu, - „Istoria muzicii la Români”, București, Editura „Cartea Românească”, f. an, p. 353-364

³⁴⁷ „Vocea Botoșanilor”, Anul IX, Nr. 48 din 24 decembrie 1888; „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 10 din 29 martie 1889; „Vocea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 10 din 9 aprilie 1889; „Libertatea”, Anul I, Nr. 10 din 13 aprilie 1889; „Vocea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 11 din 16 aprilie 1889; „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 13 din 19 aprilie 1889

muzicale conduse chiar de însuși talentul compozitorului” și nu a lăsat nimic de dorit în interpretarea melodiilor: „este de admirat cât de bine și de distinct se pronunța fiecare cuvânt chiar și în pianissimo, cât de admirabil se executau crescendo-urile și decrescendo-urile”...

Pe soliștii „excelenți” care au contribuit foarte mult la succesul dobândit, cronicarul îi caracterizează astfel: „Dl. Georgescu, basistul, are o voce care, desigur, îl va face în curînd o ilustrațiune a României; baritonul Popovici are o voce frumoasă și cultivată; sopranul Galbază și mai ales altistul Florescu, sunt tineri cu mult viitor muzical. O impresie foarte plăcută a făcut [interpretarea] tinerelor pianiste Sofia și Valentina Musicescu (ficele lui G. Musicescu-n.n.) eleve ale Conservatorului din Iași, la profesorii E.Caudella și, în special, la distinsa pianistă Zoe Miculescu”.³⁴⁸

Sezonul de vară al stagiunii 1888-1889 s-a încheiat cu un concert susținut în grădina *Belvedere* de muzica regimentului XVI dorobanți în beneficiul dirijorului ei, Ioan Purș, la 27 august, după următorul program:

1) Uvertura la opera *Wilhelm Tell* de Rossini; 2) *Luri-Luri* – vals de Ziehrer; 3) Rugăciunea din opera *Moses* de Rossini; 4) *Frigul iernii* – vals de Ivanovici; 5) Chor sextetto din opera *Lucia de Lammermoor* de Donizetti; 6) Cadrilul din *Baba Hîrca* de Flechtenmacher; 7) Uvertura la opera *Dama de pică* de Fr. Suppé; 8) Miserere din opera *Trubadurul* de Verdi; *Angelo* – vals de Czibulka; Marș din opera *Due Foscari* de Verdi etc.

Anunțurile despre această serată muzicală îndemnau pe botoșăneni să dea tot concursul d-lui I. Purș avînd în vedere că „numai muzica Regimentului XVI dorobanți a fost unica distracțiune a lor în tot cursul acestei veri”.³⁴⁹

*

* *

Stagiunea de iarnă a anilor 1889-1890 ar fi putut să le aducă botoșănenilor șansa de a avea din nou în orașul lor o trupă stabilă românească de teatru care să realizeze cel puțin 30 de spectacole cu abonament și în continuare altele, cu beneficiu, pentru actori, acțiuni de binefacere etc.

³⁴⁸ „Libertatea”, Anul I, Nr. 11 din 20 aprilie 1889

³⁴⁹ Vezi „Libertatea” Anul I, Nr. 29 din 24 august 1889 și „Vocea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 29 din 27 august 1889.

Este vorba despre *Societatea dramatică* a lui Zaharia Burienescu, „poate cel mai reprezentativ dintre actorii ambulanți; director de trupă, pentru sfârșitul secolului al XIX-lea”.³⁵⁰

Născut la Roman în 1845, a început să joace teatru într-o formație locală condusă de actorul Dimancea și apoi în cea a lui Ioan Lupescu. În 1870 pleacă la Iași împreună cu M. Galino. În anii 1875-1876 joacă în trupa lui Matei Millo, de la care învață foarte mult. În 1877 își alcătuiește propria sa trupă, care rămîne una din cele mai cunoscute formații teatrale itinerante timp de trei decenii. În aprilie 1881 „a dat o serie de spectacole la Iași, în grădina *Chateau-aux-fleurs*, popularul Zaharia Burienescu, cel admirat de Caragiale, și care cînta cu măiestrie dintr-o frunză de mesteacăn”.³⁵¹ Rolul care l-a consacrat pe Z. Burienescu și i-a adus faima a fost cel al lui Iancu Jianu, haiducul, jucat în 1882 la Buzău. În anul 1885 face o stagiune la Turnu-Severin, în 1887 la Focșani³⁵² și în primăvara lui 1889, la Craiova.³⁵³

La 5 octombrie 1889 el publică în gazetele botoșănene un foarte frumos afiș-program, dar și invitație în același timp, către cetățenii Botoșanilor de a-l sprijini, făcînd abonamente, propunînd să susțină stagiunea 1889-1890 cu următorii artiști și un repertoriu extrem de bogat, compus din 29 de drame, 31 comedii, 12 operete și 3 reviste:

“TEATRU ROMÂN SOCIETATEA DRAMATICĂ Z. BURIENESCU

Istituțiunea Teatrului Român a fost pururea obiectul celor mai serioase preocupățiuni pretudindeni, pe unde scînteia bine-făcătoare a civilizațiunei a pătruns. Astăzi, ca și în timpii cei mai depărtați, teatrul este considerat ca cea mai predilectă școală de educație a poporului. Mulțumită înclinării poporului Botoșănean pentru tot ce este frumos și folositor, teatrul a fost susținut în acest oraș timp de mai mulți ani, fără nici o altă sursă decît prin sprijinul bine-voitor al Publicului.

³⁵⁰ „Istoria teatrului în România. II”, pe. 61

³⁵¹ Ioan Massoff, op. cit., p. 470

³⁵² „Istoria teatrului în România. II”, p. 62 și 522

³⁵³ Claudia Dimiu ș.a. „Istoria Teatrului Național din Craiova”, p.58-59

Societatea BURIENESCU, dorind să ridice această instituțiune la înălțimea menirii sale, n-a cruțat nici un sacrificiu pentru a organiza o trupă bună, compusă din 17 persoane și a alege unul din cele mai frumoase Repertorii.

Cu preferință, a insistat asupra elementelor de operete și vodevile, care va procura publicului cele mai plăcute distracțiuni.

Avem deplină convingere că cetățenii Botoșăneni vor da acestei instituțiuni prețiosul lor sprijin.

PERSONALUL TRUPEI:

BĂRBAȚI

D-nu I. Chirițescu
D-nu Dumitrescu
D-nu T.Popovici
D-nu Scărlătescu
D-nu F.Francisco
D-nu F.Emil
D-nu S.Aurelian
D-nu Z.Burienescu
D-nu G.Vasilescu

FEMEI

D-na Marg. Alecsandrescu
D-na A. Negrini
D-na F.Burienescu
D-na R.Scărlătescu

D-ra E Negrini
D-na M.Mariana
D-ra Georgescu

Casier D-na Braun,

Sufler: I.Eranov.

Programma pieselor pe stagiunea 1889-90

D R A M E:

Horea, Cloșca și Crișan
Castelul Blestemat
Doctorul Negru
Sant Petru
Orfelinul Artur
Memoriile Diavolului
Cavalerul de Sanjorj
Mizerabilii Londrei
Meșterul Manole
Cucerirea Spaniei

Taverna Dracului
Tiranul Padovei
Clopotarul de la santul Paul
Îngerul Păzitor
Rabinul Natan
Doi Sergești
Barbara Ubric
Hoții de codru și de oraș
Moartea lui Brâncoveanu
Mănăstirea de Castro

Orfelinele
Copila din Flori
Îngerul Morții
Bastardul
Vlad Țepeș
Procesul Barbarei Ubric
Diogen, câinele Atenii
Curierul din Lion
Țăranul Ministru

C O M E D I I:

Franțuzitele, Mireasa nebună, Adevăr sau Comedie, Hai să rîdem, Doctoria Soacrelor, Năbădăile amorului, Theatru în Theatru, Tata cu două fete, Domnu încurcă tot, Avocatul fără procese, Îmbrățișează-mă ginere, Mireasa și Eapa, Oițele rătăcite, Deputații în halat, Contesa Margo, Doi filosofi, Bărbierul de Sevilla, Bărbatul cu 3 neveste, Loteria de la Paris, Doi Zăpăciți, O scrisoare pierdută, Ardă-l focu București, Te cârlesc, Parole de trei, și 5 mazu, Fabrica de cununii, Doctorul și moartea, Iudita și Oloferno, Hai cu nunta, Schimbarea ministerială, Pescaru-Rege, Ordinul căpitanului.

OPERE:

Cavalerii cu ochelari, Muma Vitregă, Unchiu și Nepotu, Banii, Gloria și Femeile, Urâta satului, Soacra Măței, Criza de Flăcăi, Însurăției, Baba Hârca, Coada Dracului, Cei trei vagabonți, Cimpoiul Dracului,

REVISTE:

Trecerea Gârlei, Zeflemelele, Nazat.

Abonamentul pentru 30 reprezentații la loja de jos 300 lei, Loja de sus 200 lei, la Stal I. 70 lei Lojile cu seara de reprezentație, cele de jos 15 lei, Loja de sus 12 lei, Stalu I 4 lei, Stalu II-lea 3 lei.-

Un afiș special va anunța prima Reprezentație”³⁵⁴

Nu se știe motivele pentru care Zaharia Burienescu și societatea sa dramatică nu au mai venit să joace la Botoșani în sezonul rece 1889-1890. Poate drumul de la Craiova (unde trupa jucase toată primăvara și vara) la Botoșani era prea lung și costisitor, poate neobținerea unei subvenții din partea primăriei botoșănene care să mai atenueze cheltuielile, poate condiții mai avantajoase l-au determinat pe Z. Burienescu să rămână în capitala Olteniei sau să meargă la București “unde în anul 1890 a jucat revista de succes a epocii *Viața la cafe – chantant*, de C. Bacalbașa” – afirmă autorii *Istoriei teatrului în România. II*, p. 62, fără a preciza în care parte a anului s-a întâmplat acest lucru.

Totuși, dacă trupa Z. Burienescu n-a mai venit, nu înseamnă că Botoșanii au rămas complet fără teatru, pînă la sfîrșitul anului 1889 pe aici perindîndu-se unele trupe de teatru sau de operetă, mai mult sau mai puțin cunoscute.

Mai întîi a sosit în Botoșani o trupă italiană de teatru formată din 15 persoane, dar în care vedetele ce dețineau rolurile principale erau două mici surori de 6 și 8 ani.

Sosirea trupei este anunțată de *Voacea Botoșanilor* din 8 octombrie 1889:

„Trupa italiană de sub direcțiunea d-lui Hugo Gardini a sosit în orașul nostru și va da numai două reprezentațiuni.

Ziarele cele mai importante din capitală sunt pline de elogii la adresa acestei trupe în care escelează mai cu seamă surorile Desdemona Gardini, în etate de 6 ani și Irma Gardini, în etate de 8 ani, care sunt adevărate fenomene.

³⁵⁴ „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 34 din 5 octombrie 1889, „Libertatea”, Anul I, Nr. 35 din 5 octombrie 1889

Întreaga trupă se compune din 15 persoane.

Astăzi, Duminică 8 Octombrie 1889, se va juca: *Lumea pe dos*, comedie în două acte de A.Testone. *Prima durere*, dramă într-un act de C.Fabricatore și *Țigareta Tatei*, farsă într-un act.

Sperăm că publicul botoșănean va încuraja această trupă despre care nu se zice decât bine”.

Pe lângă cei trei nominalizați în gazetă, din trupă mai făceau parte și artiștii Gh. Patrioli, D.Valliera, d-na A.Gardini, G.Marazzi ș.a.³⁵⁵

Peste o săptămână, aceeași gazetă, după ce făcea o scurtă cronică a interpretărilor celor două mici surori și ale tatălui lor în reprezentațiile din zilele de duminică 8 octombrie și joi 12 octombrie, anunță piesele ce se vor juca sâmbătă 14 și duminică 15 octombrie.

„Reprezentările anunțate cu surorile Gardini au avut loc în sala Teatrului. Micele artiste au reputat un succes strălucit și publicul le-a făcut ovațiuni, mai ales d-șoara Desdemona, face adevărată admirație.

Dintre piesele jucate relevăm: *Țigareta Tatei*, o comedioară întradins scrisă pentru drăguțele artiste; în care cea mai mare juca p-un băiat și cea mai mică p-o fetiță.

Pline de vervă și cu mult natural sunt amândouă și numai văzându-le cineva își poate face o idee.

Piesa *Prima durere* a fost încă foarte bine interpretată și mica Irma, în etate abia de 8 ani, a avut putere să stoarcă lacrimi la toți cei din sală, așa de mare era desoperarea ei când a aflat că mama ei e moartă.

Joi s-a jucat *Moartea civilă*, în care nu numai Desdemona, dar și *Gardini tatăl*, a dovedit că este artist de valoare.

Pentru astăzi seara Sâmbătă, s-a anunțat piesa *La Povera Lalia*, dramă într-un act jucată de surorile Gardini, *Il Mondo alla Rovescia*, comedie în 2 acte și *Țigareta Tatei*.

Reprezentăția se dă în folosul ridicării bustului marelui Poet Mihai Eminescu (subl.n.).

Duminică 15 Octombrie se va da o reprezentație în beneficiul D-șoarei *Irma Gardini*. Se va juca piesele: *La Figlia del Condannato a morte*, dramă în două acte și *Mamă de 6 ani*, comedie în 2 acte”.³⁵⁶

³⁵⁵ Vezi T.T. Burada, op. cit., p. 668, care arată că prin luna ianuarie 1890 trupa lui Hugo Gardini, din care făceau parte și acești artiști, a venit la Iași, unde a dat mai multe reprezentații între care și cea din 25 ianuarie, jucată în unire și cu Grigore Manolescu, Aristizza Romanescu, Ștefan Iulian și Amelia Willner, cu piesa *O sticlă de Cotnar*, comedie într-un act, localizată de Gusti. Dacă trupa n-ar fi fost bună, Gr. Manolescu și A. Romanescu nu ar fi jucat cu ea.

³⁵⁶ „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 36 din 15 octombrie 1889

Din relatările gazetelor botoșănene,³⁵⁷ venitul net al reprezentației din 14 octombrie dată de trupa Gardini pentru sporirea fondurilor destinate ridicării unui bust lui M.Eminescu s-a ridicat la suma de 508,5 lei, din care jumătate a revenit ca onorariu trupei, iar jumătate s-a trimis Comitetului central studențesc din București ales pentru a lucra la ridicarea bustului.*

La o lună după plecarea trupei italiene de teatru, a venit în Botoșani o trupă israelită de operete condusă de Aneta Finkelstein fostă Finkel (probabil fiica sau fosta soție a celui Finkel care, împreună cu Mogulescu, la conducerea unei trupe israelite asemănătoare, a reușit să obțină succese deosebite la Botoșani în anul 1884).

Voacea Botoșanilor din 19 noiembrie 1889, care anunța sosirea acestei trupe, arăta că, după cum scriau zările gălățene *Poșta* și *Galații* ea avusese un foarte mare succes acolo.

La Botoșani, însă, lucrurile au fost exact invers: după primele două reprezentații, fiind puțin public, direcțiunea luase decizia de a părăsi Botoșanii, predând chiar bagajele la gară.

Dar, în urma intervenirii conducerii comunității israelite, trupa și-a amânat plecarea, urmînd a mai da o serie de spectacole pe baza asigurării prezenței coreligionarilor.

În afară de faptul că orchestra mai ales, sub conducerea d-lui. Finkelstein, e bine alcătuită, iar muzica foarte originală, gazeta nu dă nici un altfel de detaliu privind componența trupei sau repertoriul jucat.

Deși peste o săptămînă aceeași gazetă afirma că „trupa israelită de operete continuă reprezentațiunile în orașul nostru cu succes”, puțin mai

³⁵⁷ „Libertatea”, Anul I, Nr. 37 din 19 octombrie 1889; „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 37 din 22 octombrie 1889.

* Inițiativa de a se da reprezentația, precum și plasarea biletelor a fost a unui grup de botoșăneni între care: Șt. Gane, L.Teodor, G.Rangli, I.Ciolac, frații Șardin, C.Dobjanski ș.a. Această inițiativă venea și ea ca urmare a hotărîrii celui de al X-lea Congres al studenților universitari români desfășurat la Ploiești, în 1889, după moartea lui Eminescu, de a se face un bust marelui poet care să fie realizat din donații, spectacole etc. și care să fie amplasat în orașul său natal, Botoșani, în timpul manifestărilor celui de al XI-lea Congres studențesc hotărît a se ține tot aici, în luna septembrie 1890. Bustul din bronz, realizat de sculptorul Ion Georgescu și turnat la Paris în atelierul lui L.Martin, a fost inaugurat la 11 septembrie 1890 și amplasat inițial în fața școlii primare de băieți nr. 1 „Marchian” din Botoșani. În 1932 statuia a fost mutată, prin hotărîrea primăriei, în parcul „Mihai Eminescu” unde se află și astăzi. (Date mai ample despre această problemă, vezi la Ștefan Cervatiuc „Congresul al XI-lea al studenților din România desfășurat la Botoșani în 1890 și importanța lui” în „Acta Moldaviae Septentrionalis”- Anuarul Muzeului județean Botoșani – Nr. V-VI, 2005-2006, p.211-220)

jos ea recunoaște că „cu toate silințele ce trupa își dă, coreligionarii lor le refuză sprijinul ... Toate promisiunile comitetului israelit de pînă acuma de a da un concurs moral și material trupei nu s-au realizat încă”.³⁵⁸ De aceea, probabil, trupa a și plecat din Botoșani imediat.

Tot în ziua de 26 noiembrie 1889 *Voacea Botoșanilor* publica știrea că Societatea dramatică din Iași, după insistența comitetului său, ar fi obținut de la Ministerul Cultelor permisiunea de a face un turneu prin orașele învecinate, deoarece „afacerile sale în sezonul actual sunt foarte compromise din cauza circului Sidoli care răpește întreaga atenție a publicului ieșean”. Redactorul acestei știri era convins că „Botoșanii va fi cel întâi oraș vizitat, deoarece actualmente suntem lipsiți de orice soi de distracțiune.”³⁵⁹ Redactorul botoșănean era bine informat asupra stării de criză la care ajunsese Societatea dramatică din Iași, dar nu atît de bine și asupra cauzei acestei crize care nu era circul Sidoli. La acesta nici nu se dădeau spectacole la acea dată.

Cauza principală a nefrecventării de către public a reprezentațiilor teatrale la Iași era sala “Pastia” în care actorii ieșeni au fost obligați să joace după ce teatrul lor de la Copou a fost mistuit de incendiul din noaptea de 17 februarie 1888. Respectiva sală era cu totul nepotrivită pentru reprezentații teatrale și mai ales inspira o mare frică publicului în caz de incendiu. Dezinteresul autorităților de a asigura un local adecvat de teatru și deficitul permanent înregistrat la toate spectacolele prin neparticiparea publicului au determinat criza tragică a Societății dramatice ieșene, urmată de o hotărîre unică în istoria teatrului românesc: întreruperea stagiunii la începutul lunii decembrie 1889 în Iași și continuarea ei pe timp de o lună, cel puțin, în orașele învecinate.

Primind și autorizarea Ministerului Cultelor, o parte din actorii ieșeni, nemaiputînd suferi starea mizerabilă în care se găseau „ca să nu rămînă fără existență” s-au asociat între ei și „se duseră la Botoșani ca să dea acolo o serie de reprezentațiuni (subl.n.)... Ceva, ceva starea lor se mai amelioră. După aceea, revenind la Iași, au continuat cu seria reprezentațiilor ce trebuiau să joace în cursul acelei ierni”.³⁶⁰

Afirmațiile lui T.T.Burada și Ioan Massoff privind venirea actorilor ieșeni la Botoșani sunt întărite și de o știre din gazeta locală

³⁵⁸ „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 42 din 26 noiembrie 1889

³⁵⁹ Ibidem

³⁶⁰ T.T. Burada, op. cit., p. 666. vorbește numai de Botoșani. Ioan Massoff, op. cit. p. 514 -515 spune că actorii ieșeni au plecat să joace la Botoșani, la Piatra-Neamț și la Roman; au fost bine primiți, „îndeosebi la Roman unde au jucat cu săli pline timp de două luni”. Printre actori el îi numește pe Aglae Pruteanu, Al. Rădulescu-Mariu, Mihail Arceleanu, Constantin Ionescu și P.S.Alexandrescu.

Libertatea din 30 noiembrie 1889 în care se arată că Societatea dramatică din Iași este dispusă să dea un șir de reprezentații în „orașul nostru”. În acest scop a și sosit în localitate reprezentantul societății, d. P.S. Alexandrescu, pentru a face abonamente.

Nu se știe câte spectacole s-au dat, iar printre artiști au fost, desigur, cei nominalizați de I.Masoff că au jucat la Roman, în frunte cu P.S.Alexandrescu, foarte apreciat și de botoșăneni în anii trecuți.

Ultima manifestare teatrală a anului 1889 la Botoșani s-a petrecut la 30 decembrie când s-a dat în sala teatrului reprezentația de adio a unor spectacole „combinat” realizate de „marele teatru poliramic” al profesorului I. V. Deressin, sosit de la expoziția internațională din Paris și de cunoscutul artist comic, cupletist și cântăreț I.D.Ionescu.³⁶¹ Gazeta care inserează anunțul nu ne dă mai multe amănunte despre aceste spectacole.

În ce privește evenimentele muzicale din ultima parte a anului 1889 este de consemnat concertul Societății *Armonia*, cu concursul d-soarelor Metz și Segall, din 30 octombrie, căruia gazeta *Libertatea* din 2 noiembrie îi face următoarea cronică:

„Concertul societății noastre filarmonice, pe care-l anunțasem pentru Sîmbăta trecută, din diferite împrejurări, n-a avut loc decît luni 30 Octombrie. Luni sara *Armonia* și-a dat serata muzicală în saloanele sale, sub abila direcțiune a cunoscutului capelmaestru d.I.Purch. Bucățile de solo, pentru piano, executate de d-ra Metz au fost destul de bine interpretate și i-au meritat atît aplauzele auditorului cît și buchetele oferite de d-na Nataliea Arapu.

D-ra Segall a răspuns pe deplin tuturor așteptărilor. D-sa a fermecat întregul auditor cu bucăți pe cît de grele pe atît și de perfect executate.

Membrii societății i-au oferit un mare și frumos buchet, iar auditorul a aplaudat-o cu entuziasm.

Orchestra, condusă cu multă știință și abilitate, a produs sub direcțiunea îngrijită a d-lui Pursch cea mai frumoasă impresiune. Uvertura din *Semiramis* mai cu samă, cu toate dificultățile ei de ansamblu și de nuanțare, a fost admirabil executată.

În scurt, concertul a reușit pe deplin și se speră că sub direcțiunea D-lui Pursch, societatea, - orchestra în special – va cîștiga calități și merite noi în ochii cunoscătorilor”.

La 20 decembrie 1889, în sala teatrului a avut loc o serată muzicală organizată de comitetul școlar în folosul Școlii Româno-Israelite, la care și-au dat concursul: d-nele Adela M.Moscovici, Bertha

³⁶¹ „Voacea Botoșanilor”, Anul X, Nr. 46 din 30 decembrie 1889

Segall, d-șoarele Clara Segall și Susana Goldenberg, precum și, mai ales, Societatea muzicală *Armonia*. S-au executat bucăți muzicale de Rossini, Thalberg, Raff, Rubinstein, Beriot, Chopin ș.a. Prețul locurilor au fost: lojele de sus și jos – 20 lei, stalul – 4 lei.

Succesul artistic și material a fost deplin, sala teatrului fiind plină cu elita societății botoșănene.³⁶²

*

* *

Intenția nematerializată a lui Zaharia Burienescu a fost ultima din seria de încercări de a se permanentiza în Botoșani stagioni de iarnă complete cu o trupă stabilă de teatru. Abia peste zece ani, și numai o singură dată, se va mai izbuti acest lucru, însă cu o trupă de operete. De aceea vom renunța la prezentarea în continuare a evenimentelor teatral – muzicale botoșănene pe stagioni de iarnă și de vară și le vom prezenta așa cum au avut ele loc în cadrul unui singur an calendaristic, dar separînd tot ca pînă acum teatrul, opera și opereta de evenimentele concertistice.

*

* *

Anul 1890 a debutat cu două serate declamatorice susținute de Conrad Pekelman, „declamator destul de cunoscut de critica favorabilă a ziarelor din București”, în localul CLUBULUI DE LECTURĂ al Junimii israelite în 13 și 16 ianuarie.³⁶³ Gazeta care a publicat știrea nu dă alte amănunte.

La 14 februarie revine la Botoșani F.Micci Labruna, cu trupa sa italiană de operă, solicitînd Primăriei autorizația pentru un șir de reprezentații în sala teatrului și o reducere la taxa serală. I se dă autorizația, fixîndu-i-se taxa de 20 lei pentru fiecare reprezentație și o condiție: „luminarisirea sălii și a coridoarelor se va face cu lumînări și nu cu gaz, sub pedeapsă de a i se retrage autorizația”.³⁶⁴

Presa botoșăneană a întâmpinat cu entuziasm venirea operei italiene făcîndu-i inițial o reclamă foarte binevoitoare: „Trupa de operă italiană a d-lui Micci Labruna, care ne-a lăsat așa de puternice amintiri primăvara trecută, s-a reîntors de cîteva zile în localitatea noastră după ce a săcerat meritate aplause pe cele mai însemnate scene din țară – scria de ex. *Libertatea* de joi 15 februarie 1890. Între artiștii cunoscuți putem cita pe d-ra Giuglietta Villa și d-na Pantanelli, care prin vocea lor simpatică și

³⁶² „Vocea Botoșanilor”, Anul X, Nr.45 și 46 din 20 și, respectiv, 30 decembrie 1889

³⁶³ Ibidem., Anul XI, Nr. 2 din 14 ianuarie 1890

³⁶⁴ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 18/1890, f.6.

cu îngrijire educată, precum și prin calitățile lor scenice s-au făcut neuitate în orașul nostru. Reprezențațiunile vor începe chiar în timpul săptămînii, sîmbătă cu opera *FAUST*.”

Însă, cu toate laudele și reclama făcută, trupa n-a mai înregistrat succesul din anul anterior, dimpotrivă, totul a fost un eșec, iar acesta a fost cauzat de plecarea din trupă a unor valori certe ca tenorul Gardini, baritonul Guarini ș.a. și completarea ei cu elemente mai puțin valoroase. Aceeași gazetă *Libertatea* care lăudase trupa, a fost nevoită să recunoască în numărul următor, din 22 februarie, că spectacolul cu *FAUST* „anunțat pentru sîmbăta trecută a fost amînat pentru a doua zi. Giuglietta Villa în [rolul] Margaretei și M.Pantanelli în [rolul] Siebelei au avut oarecare succese. Basul încă a fost apreciat. Tenorul și baritonul, slabi (subl.n.). Lume foarte puțină, abia cîteva loji.

Pe marți (20 februarie - n. n.) se anunțase *LUCREȚIA BORGIA*. Față însă cu puțină încurajare ce a găsit de astă dată în orașul nostru, reprezentația a fost suprimată și trupa pleacă astăzi la Bîrlad”.

Și *Voacea Botoșanilor* în numărul său din 24 februarie scrie că „trupa părăsește orașul nostru din cauza relelor afaceri, proiectînd a da o serie de reprezentațiuni în orașul Piatra”.

Cum la Iași spectacolele de teatru continuau în fața unei săli mai mult goale,³⁶⁵ unii actori, asociindu-se, plecau să dea cîte 2-3 reprezentații în alte orașe, printre care și Botoșani.

Astfel, la 4 februarie 1890 *Voacea Botoșanilor*, fără a da și alte detalii, scria că trupa asociată din Iași a dat două reprezentații în sala teatrului din Botoșani, iar duminică, 5 martie, va avea loc o a treia reprezentație în sala Societății *Armonia*. Cine au fost actorii asociați și ce piese au jucat nu se știe.

În a treia decadă a lunii mai, două gazete botoșănene anunțau venirea, în curînd, de la Iași a unei trupe condusă de Grigore Manolescu și din care făcea parte și Aristizza Romanescu pentru a da cîteva reprezentații în sala teatrului din Botoșani.³⁶⁶ Se pare că știrea a fost numai un zvon căci alte informații precum că trupa ar și fi dat acele reprezentații, gazetele respective n-au mai publicat. Este adevărat că cei doi mari artiști au jucat la Iași de la 1 aprilie pînă la sfîrșitul lunii mai 1890, dar de aici – spune Ioan Massoff – „Romanescu și Manolescu au plecat la Paris unde se deschisese Expoziția Universală”.³⁶⁷

³⁶⁵ Ioan Massoff, op. cit., p. 515

³⁶⁶ „Voacea Botoșanilor”, Anul XI, Nr. 17 din 20 mai 1890. Anunțul este reluat și în următorul număr 18 din 27 mai. Vezi și „Libertatea”, Anul II, Nr. 67 din 24 mai 1890.

³⁶⁷ Ioan Massoff, op. cit., p. 517

Toată primăvara și vara anului 1890 nici o trupă de teatru nu a ajuns la Botoșani.

Abia la 24 august sosește aici Societatea Dramatică Română condusă de Zaharia Burienescu care și depune cerere pentru autorizarea de a da câteva reprezentații de comedii și operete în sala teatrului.

Este interesantă rezoluția prin care se eliberează autorizația „fără nici o taxă către comună. Comuna, însă, își face rezervare pentru zilele de 6-9 septembrie când se ține Congresul studenților [din România-n.n.] și descoperirea bustului lui Eminescu (subl.n.), fără nici o răspundere către suplicant sau trupa Dsale”. (De fapt Congresul a fost amînat și s-a ținut în zilele de 8-11 septembrie 1890-n.n.).

În continuarea rezoluției este trecută și următoarea notă: “Dl. Burienescu mi-a promis că în acest interval va lucra în înțelegere cu Comuna pentru a nu suferi nici o parte și au oferit serviciile D-sale în interesul acestor serbări pentru care-i mulțumim și va subscrie”. Semnează ajutorul de primar, Carp și Z.Burienescu.³⁶⁸

În seara de Sîmbătă 25 august trupa a reprezentat comedia în 5 acte *Banii, Gloria și Femeile*, iar Duminică 26 august *Năbădăile Amurului*, comedie în 3 acte și *Frații de Arme*, comedie într-un act, cu cîntece. La sfîrșit „D-l Burienescu a executat pe coaja (de fapt pe frunza –n.n.) de mesteacăn, Doina, care a fost aplaudată în toată România”.³⁶⁹

În comedia jucată sîmbătă s-au distins actorii: Burienescu în rolul lui Herman, T.Popovici în rolul lui Rudolf, Regina Scărlătescu în rolul Stelei, Catinca Mihăescu în rolul Gretli. D-nul Scărlătescu în rolul Digdig a fost de un comic neîntrecut”.³⁷⁰ Joi 30 august s-au jucat comedii *Schimbarea Ministerială* și *Mireasa și iapa*.

Și *Voacea Botoșanilor*, în numărul său din 2 septembrie 1890, prezintă o cronică din care se pot desprinde noi informații privind piesele jucate, componența trupei, jocul actorilor etc.

Astfel despre prima reprezentație „dată sîmbăta trecută cu piesa *Banii, Gloria și Femeile*, cronicarul acestei gazete afirmă că deși „piesa este foarte grea”, spectacolul a reușit cît se poate de bine căci publicul a fost „foarte mulțămît”.

În continuare arată că „duminică la *Năbădăile Amurului* am putut distinge pe d-nul Rădulescu în rolul lui Iulistan Bujorel [unde], ca în toate rolurile, acesta este atît de natural încît la unele scene rămîi chiar surprins ... D-na Scărlătescu prin grațiile și surîsul ei dulce este atît de

³⁶⁸ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 18/1890, f. 35-36

³⁶⁹ „Voacea Botoșanilor”, Anul XI, Nr. 31 din 26 august 1890

³⁷⁰ „Libertatea”, Anul II, Nr. 80 din 30 august 1890

drăgălașă încît îi încîntă pe toți ... Cît privește pe d-nul Scărlătescu, în orice rol de comic joacă, este destul numai să privească la public, [ca] să fie aplaudat ... D-nul Z. Burienescu e perfect. În *Frații de arme*, în rolul lui Rămurea este atît de perfect și natural, cum nu-și poate închipui cineva”.

După ce îi mai remarcă și pe actorii T.Popovici, S.Aurelian și actrițele F.Burienescu, C.Mihăescu și Brosnitz care „au fost foarte bine”, cronicarul anunță că miercuri 5 septembrie se va juca piesa *Copii de trupă*, în beneficiul d-lui Rădulescu.

Ultima știre despre turneul acestei Societăți Dramatice la Botoșani este aceea că „sîmbătă 15 septembrie se va juca frumoasa piesă *Meșterul Manole*, comedie – dramă în 5 acte și un tablou, în beneficiul D-lui Director Z.Burienescu.”³⁷¹

Una din manifestările cuprinse în programul Congresului Studențesc ținut la Botoșani între 8-11 septembrie 1890 a fost și o reprezentație teatrală dată de studenți în sala teatrului, în folosul elevilor săraci de aici și care a reușit foarte bine pentru că „a produs un beneficiu net de 1175 lei, care bani s-au încredințat Primăriei locale pentru a se întrebuința la destinațiune”.³⁷² Presa botoșăneană care a comentat acest eveniment nu a menționat numele studenților-actori și piesa jucată.

La 18 octombrie 1890 în Botoșani sosește o trupă evreiască de teatru al cărei director, M.Segalescu, în cererea prin care solicită Primăriei autorizația de a da cîteva reprezentații menționează că a jucat cu această trupă de mai multe ori în acest oraș (subl.n.). I se eliberează autorizația fixîndu-i-se o taxă de 15 lei pentru fiecare reprezentație.³⁷³

Nu se cunosc componența trupei, repertoriul și numărul reprezentațiilor. Acestea din urmă vor fi fost destul de multe căci la interval de peste o lună, mai precis la 26 noiembrie, trupa încă dădea reprezentații care au făcut obiectul unui raport foarte interesant al Poliției de oraș către Primărie.

În raport se arăta că trupa israelită, ce dădea reprezentații în sala *Teatrului Național*, în scop de a trage cît mai multe foloase, dă vînzarea biletelor reprezentațiunilor sale în antrepriză, iar antreprenorii, pentru a-și scoate plata serală și a realiza beneficii mari, dau biletele cu prețuri mai scăzute decît cele prevăzute prin anunț, astfel că lojiile în loc să fie ocupate de maxim 4 persoane, se ocupă de 10 persoane, iar galeria se umple cu atîta lume încît se prespune că nu va putea suporta asemenea

³⁷¹ „Libertatea”, Anul II, Nr. 81 din 13 septembrie 1890

³⁷² „Voacea Botoșanilor”, Anul XI, Nr. 34 din 18 septembrie 1890.

³⁷³ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 18/1890, f. 39-40

greutate și din această cauză s-ar putea lesne întâmpla vre-un accident regretabil. În consecință, se cer instrucțiuni ce măsuri să se ia.

Primăria ordonă Poliției să vegheze „ca la fiecare reprezentație teatrală, societatea artistică actuală să nu primească decît numărul reglementar la fiecare loc din teatru, adică în fiecare lojă [nu mai mult] decît patru persoane, în galeria de sus nu mai mult de 300 (trei sute) de persoane, iar numerele și locurile numerotate de jos, pînă la complectare și nu mai mult. Aceasta pentru motivul că în urma a mai multor cercetări făcute de corpul tehnic s-a găsit că clădirea Theatrului nu are soliditatea necesară pentru a putea purta o povară peste măsură”.³⁷⁴

Mai mult ca sigur, aceeași trupă condusă de M.Segalescu a dat și reprezentația de binefacere în folosul săracilor din Botoșani, din 1 decembrie 1890, la solicitarea Societății meseriașilor israeliți din localitate care, mai tîrziu, aduce mulțumiri prin presă „tuturor persoanelor generoase care ne-au dat sprijinul lor binevoitor cumpărînd bilete” la respectiva reprezentație din al cărei beneficiu net de 320 lei noi s-au cumpărat 4 stînji de lemne ce s-au împărțit sărăimanilor”.³⁷⁵

*

Prima importantă manifestare muzicală a anului 1890 a avut loc la 5 mai. Pentru acea dată Ateneul din Botoșani a organizat o serată artistică-literară al cărei produs era destinat sporirii fondului ridicării bustului marelui poet Eminescu, în orașul său natal.*

La apelul Ateneului au răspuns notabilități artistice din Botoșani și trei eminenți elevi ai Conservatorului din Iași: Christian Georgescu, renumitul bas admirat de botoșăneni la concertele corului Mitropolitan condus de G. Musicescu în 1889, baritonul Grigore Bîrsan și State Dragomir, actor-declamator.** În program figurau bucăți orchestrale,

³⁷⁴ Ibidem., f. 46-47

³⁷⁵ “Voacea Botoșanilor”, Anul XI, Nr. 47 din 31 decembrie 1890

* Gazetele botoșănene au rezervat coloane întregi acestui eveniment. Dar cum uneori informațiile se repetă, iar alteori nu concordă în privința numelor, programului etc., pentru cursivitate vom intercala informațiile unei gazete cu ale celeilalte, dînd la sfîrșit toate numerele fiecăreia care s-a referit la respectiva serată.

** State Dragomir (1870-1920) chiar imediat după terminarea Conservatorului în 1890 a fost angajat la Teatrul Național din Iași, fiind partenerul constant al Aglaei Pruteanu. Roluri de seamă: Romeo, Hamlet, Karl Moor, Armand Duval, Rascolnikov, Karenin, Ovidiu, Horațiu etc. etc. În arta interpretativă a fost influențat de Aristizza Romanescu și Grigore Manolescu. A dinamizat activitatea Naționalului ieșean în calitate de director de scenă și profesor la Conservator. Avînd o solidă pregătire intelectuală a fost profesor de istorie și filozofie la Liceul Național și la Institutele Unite din Iași, a fost publicist și traducător (Hamlet, Macbeth, Ana Karenina ș.a.), a adaptat pentru scenă opere ca “Sărmanul Dionis” și “Făt-Frumos din lacrimă” de Eminescu. A scris și piese originale.

solouri de pian, vioară și voce, duo pentru voci, bucăți de ansamblu, triouri de voci și instrumente etc. pe muzică de compozitori celebri ca Rossini, Mozart, Beethoven, Donizetti, Glinka, Thalberg, Beriot ș.a.

La partea literară, Scipione Bădescu, prietenul din fragedă tinerețe al ilustrului poet, trebuia să țină o conferință despre „Mișcarea culturală a țării în cei din urmă 30 de ani și rolul lui Eminescu în această mișcare”, ilustrată cu câteva amintiri intime din viața poetului, iar State Dragomir, proaspăt absolvent al Conservatorului din Iași, trebuia să recite *Scrisoarea a III-a* de Eminescu.

Desigur, în timpul desfășurării seratei s-au mai executat și alte bucăți muzicale sau poezii în afară de program, ca urmare a „bis”-urilor cerute de public. De ex. Chr. Georgescu, după executarea ariei din *Zauberflöte* de Mozart, în urma ovațiilor care nu se mai opreau a mai cântat melodia *Dorul* de Caudella, iar State Dragomir, după *Scrisoarea a III-a*, rechemat de aplauzele frenetice, pentru a liniști entuziasmul sălii, a recitat *Liniste* de Vlahuță. Și exemplele ar putea continua.

Presa locală a publicat ample cronici privind desfășurarea acestei serate din care spicuim comentariile despre talentul și arta interpretativă a protagoniștilor ei, comentarii care ne dezvăluie niște cronicari, buni cunoscători ai actului artistic, cu nimic mai prejos decât cei de la gazetele centrale:

„Serata Eminescu

La 5 Mai a avut loc această serată artistică-literară, al cărei program l-am publicat la timp, dată sub patronajul Ateneului din Botoșani, cu concursul mai multor diletanți și a trei studenți veniți într-adins de la Iași. Succesul ei a fost așa de mare, încât cu drept cuvânt a fost apreciat ca *unic* până acum, în Botoșani. Meritul reușitei se datorește natural, în primul loc executanților, al căror nume a atras în sala teatrului nostru acel public numeros și ales, cum rar se mai vede adunat la un loc; iar modul și executarea programului a făcut decisivă reușita seratei...

Nu putem traduce mai bine impresiunea ce o păstrăm încă vie, de cât începînd prin a releva calitățile artistice netăgăduite ale d-rei *E.Manu*, distinsa profesoară de muzică de la externatul secundar (de fete Botoșani – n.n.) Domnișoara Manu a dat dovezi nu numai de o perfectă educațiune, ci chiar de erudițiune muzicală. Jocul său, departe de a fi silit și măiestrit, este liber și natural; iar nuanțele de interpretare, dovedesc cunoștinți întinse și aprofundate. Execuțiunea sa de o viteză

(Vezi „Istoria teatrului în România. II”, p.32, 33, 67, 227, 301, 305, 312-314, 373, 384, 394, 413, 517, 523)

prodigioasă în bucățile de gen, contrastează în mod surprinzător și artistic cu gravitatea în executare a bucăților clasice. *Concertul de Beethoven*, bucată clasică, foarte grea, și a cărei executare este supusă interpretării capricioase, datorită compozițiunii marelui maestru, a fost executată de d-sa într-un mod uimitor, și i-a bine-meritat calificarea de artistă, ce i se decerne și recunoaște din toate părțile.

Secundată de un quintet bine alcătuit și compus din membri ai societății *Armonia*, între cari onorurile se cuvin d-lor *Rangli* și *Chessym*, secundată cu multă ghibăcie, această bucată, mulțumită mai ales excelentei execuțiuni a d-rei Manu, a fost *le clou d'or* (punctul de atracție de aur – n.n.) al seratei ...

D-na *Elena Iorgandopol*, acompaniînd pe fratele său d. *C. Cosmovici*, a știut să deie toată importanța acestui gen de execuțiune, a unit așa de intim sunetele pianului cu ale cîntului, încît a dat dovezi de eminentă pianistă și a cules, negreșit, o bună parte din aplauzele recoltate de superbul ansamblu acompaniat de d-sa...

Solo de vioară al d-rei *Clara Segal*, tînara noastră virtuoasă, care a executat cu mult sentiment și acurateță *Andante* din Concertul 7 de Beriot, a atras odată mai mult atențiunea publicului deprins a o aplauda. Trăsătura sa de arcuș este simplă și clară; jocul degetelor sigur și precis. Sentimentul ce d-sa adaugă la aceste calități, face să fie ascultată cu plăcere vădită.

Pe lîngă numeroase execuțiuni foarte alese și superioare, ne-a fost dat să mai auzim încă odată pe d. *Ch. Georgescu*, celebrul bas și o zicem fără sfială, unicul în țara românească. Înzestrat cu o voce mare, sonoră și plăcută, dotat cu un talent necontestat, d-lui Georgescu nu-i lipsește de cît o școală specială, pentru a-l face cu siguranță o celebritate europeană și o fală a patriei noastre. Scala vocii sale este un adevărat fenomen de întindere; ea cuprinde 18 note, adică 2 game și 3 tonuri. D-sa cîntă *fa* de sus al baritonului, tot așa de ușor cum cîntă contra *do*, acea notă mare pe cari puțin bași o cîntă, cel puțin cu puterea și plenitudinea de ton cu care o cîntă d. Georgescu. Notele de jos fac podoaba vocii sale, iar *in media*, d-sa este o forță surprinzătoare. Cînd vedem pe d. Georgescu întrunind toate calitățile superioare, proprii a face din d-sa un artist de o valoare necontestată; cînd îl vedem cîștigînd pe toată ziua în renume și reputație, ne mirăm – și cu drept cuvînt – cum guvernul, căruia superioritatea d-lui Georgescu îi este bine cunoscută, nu îngrijește să-i procure mijloace de a se putea desvolta și perfecționa în străinătate ...

Cînd îți amintești duetul executat la 5 Mai, numele d-lui *Gr. Bîrsan* îți vine de la sine în memorie. Voacea sa bine cultivată este un giuvaer de dulceăț și gingășie, și nu putem mai bine caracteriza

impresiunea ce d-sa a lăsat tuturor, decât repetînd aceia ce ș-a zis fiecare: d. Bîrsan a cîntat puțin, dar a încîntat mult.

D. C. *Cosmovici* are voce, școală și talent. D-sa este un meritos elev al conservatorului din Paris, care a exercitat asupra calităților sale artistice o înîmînire ale cărei efecte au fost foarte gustate de publicul nostru. O dicțiune clară și vocalizare perfectă, sunt calități cari caracterisează producțiunile sale. Cu o dibăcie lăudabilă, d-sa știe să-și mlădie sunetele voci și să deie fiecărui cuvînt nuanțare proprie. Vocea sa crește și scade în putere, după trebuință, sentimentul rămînd pretutindeni credincios situațiunei.

Dacă pe lîngă toate aceste producțiuni pe cît de variate, pe atît și cu măiestrie executate, vom adăuga declamarea satirei a III-a din Eminescu și a poeziei *Liniște* din Vlahuță, de cătră simpaticul și mult talentatul tînăr *Th. Dragomir*, care cu putere neîntrecută ni-a sugestionat toate emoțiunile luptei dintre *Mircea* și *Baiazid*: dacă vom aminti interesanta conferință și momentele de sublim entusiasm patriotic ale confratelui nostru Sc. Bădescu, a cărui prețioasă disertațiune regretăm că n-o putem măcar rezuma; dacă vom menționa ansamblul perfect cu care muzica regimentului XVI de Dorobanți a executat uvertura din Guillaume Tell, sub conducerea cunoscutului capelmaestru *I. Pursch*; dacă vom aminti înșfîrșit concursul dat de d-nii C. Pursch și Paraschiv; atunci se va înțălege bine de ce aplauzele salei erau niște adevărate ovațiuni și de ce amintirea seratei de la 5 Mai, pe care cineva o compara cu *une boite a surprises* (cutie a surprizelor–n.n.) va rămînea încă multă vreme [în amintirea] publicului Botoșănean. Toate acestea, spre onoarea executanților și a comitetului ateneului, care a organizat serata. N.G.”

Succesul seratei s-a concretizat și în beneficiul material net care s-a ridicat la cifra de 850 lei care s-au depus la Casa de consemnațiuni în contul Asociației generale a studenților, secțiunea Iași.³⁷⁶

Al doilea mare eveniment muzical petrecut la Botoșani în anul 1890 a fost concertul dat de renumita noastră soprană Haricleea Hartulary – Darclée, angajată la Opera mare din Paris după ce culesese mulți ani lauri pe scenele cele mai vestite din Europa.

Anunțat în presa locală cu o săptămînă înainte,³⁷⁷ concertul a avut loc la 24 iunie, la buna lui reușită aducîndu-și contribuția T.T. Burada, profesor la Conservatorul din Iași, maestru de violină (și autorul Istoriei Teatrului în Moldova) și o domnișoară Burada (probabil sora mai mică

³⁷⁶ „Voacea Botoșanilor”, Anul XI, Nr. 14 și 16 din 29 aprilie și, respectiv, 13 mai 1890; „Libertatea”, Anul II, Nr. 64, 65 și 66 din 3, 10 și, respectiv, 17 mai 1890.

³⁷⁷ „Voacea Botoșanilor”, Anul XI, Nr. 21 și 22 din 17 iunie și 24 iunie 1890.

sau o nepoată a lui T.T.Burada de la unul din cei patru frați ai săi), care a acompaniat-o la pian pe marea cîntăreață.

Dintr-o cronică a spectacolului aflăm că în ziua respectivă „orașul Botoșani a avut rara fericire de a fi vizitat de una din reginele cîntării. Această neprețuită fericire o datorește modestul nostru oraș generozității și sentimentelor frumoase ale d-nei Darclée care, ca româncă, a crezut de datoria sa ca, în turneul său artistic, să vie să revadă* (subl.n.) un oraș, care se poate mîndri de a o fi avut-o odată ca cetățeană**, și să răpească cu glasul-i feeric pe aceia, pe cari pînă atunci, pe lîngă darul-i de muză îi subjugase prin calitățile frumoase și simpatia ce a știut să inspire tuturor.

Nu vom încerca, precum și încearcă unii, de a face critici artistice mai presus de puterile lor, ci vom arăta pe scurt impresiunile ce a produs asupra noastră concertul d-nei Darclée, și lăsînd specialiștilor competenți (cari din nefericire lipsesc în orașul nostru), dar cari în străinătate ș-au dat verdictul în cauză, grija și dreptul de se institui arbitri supremi.

Deși o căldură arzătoare apăsa asupra orașului, și deși o mare parte din publicul apreciator lipsea, fiind dus la băi sau la țară, cu toate acestea teatrul era împodobit cu tot ce societatea noastră posedă mai ales, mai cult și mai cunoscător în artă.

D-na Darclée înzestrată cu o voce de un timbru metalic, ca sunetul argintului și de o claritate cristalină, de un registru excepțional, a fermecat auditorul. Începînd cu *Grand air de l'opera le Cide* de Massenet și continuînd cu valsul din opera *Romeo et Juliette* și *Air des bijoux* din opera *Faust*, ambele de Gounod, a încheiat cu romanța din opera *Mignon* de Ambroise Thomas și a făcut, ca auditorul să încerce rînd pe rînd toate sentimentele ce le sugerează capodoperile celor mai iluștri compozitori ai timpului, iar în ariile din *Faust* și *Mignon* pe cari le-a executat în costum de scenă ne-a făcut să admirăm pe lîngă grațiile-i naturale și deosebitul talent dramaturgic, printr-un admirabil joc de scenă.

Cu deosebire ne-a impresionat notele-i profunde de o frumusețe fără seamăn, notele de sus cari te cufundau într-un adevărat extas estetic, trilele tot atîtea mărgăritare și pianissimele, la auzul cărora perdeai pentru moment conștiința că ascuți un glas omenesc.

Pe lîngă aceste calități, vocea d-nei Darclée e de o forță pe care am putut-o aprecia tocmai prin faptul că, deși teatrul nostru lasă totul de

* Darclée a mai concertat aici, să ne amintim, la 8 decembrie 1885.

** Haricleea Darclée a devenit „cetățeană” a Botoșanilor, probabil, după căsătoria sa cu căpitanul G. Hartulari care va fi fost mutat cu serviciul, pentru un timp oarecare, în una din unitățile militare din acest oraș.

dorit sub raportul acustic, se auzea perfect orice notă și se distingea foarte clar și cea mai neînsemnată silabă, însușiri pe cari rari artiste le posedă.

Cu un cuvânt: fiecare bucată ce o aborda era de un succes tot crescând, iar cu *Faust* și *Mignon* d-na Darclée a pus culme entusiasmului general, manifestat prin aplausele frenetice și rechemările cari nu mai aveau sfârșit.

Dar, afară de modestele noastre aprecieri e de ajuns a aminti că d-na Darclée a fost, eleva maestrului muzicii actuale, Gounod, și că la Opera Mare din Paris a fost găsită capabilă de a înlocui pe diva [Adelina] Patti în operele *Romeo* și altele, pentru ca cineva a priori să-și poată face o idee de valoarea-i artistică.

În toate aceste bucăți grele, d-na Darclée a fost cu măiestrie acompaniată la piano de d-ra Burada, o tânără artistă, premiantă a conservatorului, de un merit deosebit.

În fine, în intervale, am fost delectați de d.Theodor T.Burada, cunoscutul virtuos român, profesor la conservator, care cu arcușu-i maestru a smuls aplause bine meritate publicului, care de mult îl cunoaște și-l apreciază.

Într-un cuvânt: întregul concert a fost un *deliciu artistic*, cum prea nimerit a fost calificat de cunoscători.

D-na Darclée lasă o suveniră neștersă în orașul nostru.

Cine știe dacă Botoșanii vor mai avea vreodată fericirea de a auzi pe o artistă, pe care și-o dispută scenele străine?”³⁷⁸

Cînd vorbește despre „unii care încearcă de a face critici artistice mai presus de puterile lor” și că „e de-ajuns a aminti că D-na Darclée a fost găsită capabilă de o înlocui pe [Adelina] Patti la Opera Mare din Paris ... pentru ca cineva a priori să-și poată face o idee de valoare-i artistică” cronicarul de la *Voacea Botoșanilor* face o aluzie mai mult decît ironică la adresa confratelui său de la *Libertatea* care și-a permis, în cronica sa, unele aprecieri nefondate, ba chiar răutăcioase s-ar putea spune, la adresa marei artiste.

Astfel, chiar de la începutul relatării sale, cronicarul de la *Libertatea* afirmă despre concert că s-a făcut prea mult „zvon și vorbă”, că publicul a fost puțin numeros din cauza „prețurilor urcate ale locurilor” și nu din cauză că botoșănenii, în special cei înstăriți, erau plecați în vacanță la băi sau în străinătate și că „în jurul numelor concertiştilor s-a făcut multă reclamă și tămîiere”, iar laudele li s-au decernat cu „profunzime”, adică cu prea mare abundență.

³⁷⁸ Ibidem, Anul XI, Nr. 23 din 3 iulie 1890.

În ce privește vocea Haricleei Darclée, dacă respectivul cronicar s-ar fi limitat la a spune numai că „e prea slabă pentru acustica sălii [teatrului] în care s-a produs”, ar fi fost bine, dar el continuă afirmând că „foarte agreabilă în notele de jos și de mijloc, vocea d-sale pierde din dulceață cu cât se suie mai sus și sfârșește prin a deveni cam aspră și strigătoare” și încheie „îngăduitor”, dar cu obrăznicie în același timp: „Oricum, d-na Darclée merită toată lauda pentru bravura (subl.n.) cu care cântă bucățile marilor maeștri”.³⁷⁹

De bravură, într-adevăr a dat dovadă Haricleea Darclée, dar nu pentru că a îndrăznit să cînte muzica marilor compozitori, ci pentru că ea, care cîntase pe marile scene din Paris, Londra, Viena, Berlin, Milano etc etc.,* a acceptat să concerteze în sala teatrului din Botoșani, cu totul improprie unei asemenea activități, fapt constatat și cu ocazia reprezentațiilor de operă ale trupei franceze condusă de Labruna, dar și cu alte ocazii.

Dar iată cum își amintește Vladimir Șardin în 1932 că arăta teatrul botoșănean prin anii 1880-1890:

„Și acum reîntorcîndu-ne cu 50 de ani în urmă vreau să călăuzesc pe cititor prin interiorul teatrului Petrachi Cristea și să-l fac să asiste cu imaginația la una din reprezentațiile de pe acele vremuri. Forma arhitectonică a sălei era ca a tuturor sălilor moderne de teatru, jumătate de elipsă cu două rînduri de loji ale căror despărțituri de scînduri erau vopsite cu alb, fără nici un capitonaj și mai ales fără scaune, pe care publicul în seara de reprezentație trebuia să le aducă de acasă pentru a avea pe ce ședea. Scena destul de mare avea o cortină reprezentînd în pictură o perdea bogat drapată în falduri. La mijlocul ei era zugrăvită o liră peste două măști grecești, emblema Thaliei.

Nici cîteva decoruri nu lipseau: o pădure seculară, un interior țărănesc, un salon de castel medieval și fondul unei piețe de oraș. Culisele erau în raport cu fondul. Ca mobilier teatrul nu avea nici unul. Trupele, prin așa numiții lor recuziteri, închiriau sau împrumutau de la binevoitori mobila necesară, totdeauna anacronică cu timpul în care se desfășura acțiunea pe scenă. Dar nimeni nu făcea caz de asemenea mici neajunsuri...

Sala era văruiată alb. Din mijlocul plafonului atîrna un candelabru uriaș în care erau înfipite vreo 200 de lumînări de parafină. Acest

³⁷⁹ „Libertatea”, Anul II, Nr. 72 din 28 iunie 1890

* Despre talentul și succesele Haricleei Darclée pe marile scene ale lumii, de la Buenos-Aires la Petersburg și Istanbul, vezi și medalionul dedicat ei de către Mihail Gr. Poslușnicu, op.cit.p. 254-255.

candelabru, care trebuia să fi avut o greutate considerabilă, atîrna amenințător deasupra capetelor spectatorilor din parter. Candelabrul trebuia coborît pe scripete pînă jos pentru a-i fi aprinse lumînările, operație care dura destulă vreme. Din spirit de economie candelabrul se aprindea cu foarte puțin timp înainte de începerea reprezentației.

Cîteva sobe vechi de fier, așezate în spatele lojilor de jos, pe culuarul din dosul acelora și păzite de către un pompier de serviciu care mai mult căsca gura la cele ce se petreceau pe scenă decît să supravegheze focul, asigurau menținerea temperaturii pe timpul reprezentației...

Stalurile, un fel de lavițe cu spătar, erau rezervate numai bărbaților ... Erau, să-i zicem capitonate cu percal (pînză de bumbac, deasă, subțire și netedă –n.n.) de culoare roșie cu flori negre, un fel de tapițerie rudimentară bătută în cuie, în care eleganții cavaleri, care veneau la teatru totdeauna în mare ținută, își sfîșiau hainele scumpe comandate la Paris, iar cucoanele din loji își vedeau a doua zi toaletele de mătase veritabilă și catifea de Lyon îmbîcsite de funinginea de la lumînările de parafină care ardeau în marele candelabru din sală...

Pentru a pătrunde în sala de spectacol, publicul trebuia să treacă din stradă printr-un fel de verandă de scînduri, pînă la ușa de intrare a clădirii așezată pe latura de Nord-Est a edificiului ... și dădea acces la scara strîmbă și sucită care ducea la etajul întîi unde se afla sala de spectacol...

De cum intrai în sală un miros acru de mucegai și fum de la sobele de fier te prindea de beregată. Bucuros că prin întuneric ți-ai găsit, în fine, locul, așteptai cu resemnare lumina și începutul spectacolului care întîrzia pînă cînd se aduna suficient public ...

E greu să descriu desfășurarea acțiunii scenice, ca joc, scenariu și interpretare. În afară de cîteva puține trupe de teatru mai bune care dispuneau de cele necesare pentru a se înfățișa spectatorilor în mod convenabil, celelalte, ambulante, făceau ce puteau pentru a înjgheba o reprezentație... Se aduna de pe la case particulare mobilier, tacîmuri, cîte o dată haine, în fine tot ce lipsea și era indispensabil. Costumele? vai de ele, regi, regine, miniștri, demnitari înalți, îmbrăcați în mantii de stambă roșie, înlocuind purpura regală, cu coroane de carton poleit, paloșe de tinichea sau șindrilă, diademe de sticlă de pahar, armonizînd cu decorul de pe scenă, opera vre-unui zugrav primitiv care habar nu avea de perspectivă, totul scîldat în lumina sărăcăcioasă a unei rampe cu cîteva mucuri de lumînări fumegînde...

Și cu toate astea lumea era veselă, liniștită, ba chiar entuziasmată, pentru că era fără prea mari pretenții de occidentalism și parvenitism”.³⁸⁰ În asemenea condiții nu era, cu adevărat, un act de curaj, dar și de bunăvoință, pentru un solist de operă de talie mondială să cînte într-o astfel de sală?

În seara de miercuri 15 august 1890 în grădina de la Hotel de France din Botoșani a avut loc un concert susținut de un cunoscut artist (violonist, pianist, copozitor și solist vocal –n.n.) botoșănean, Iancu Filip, cu concursul marelui actor de la Teatrul Național din Iași, Gh. Cîrje.

Iancu Filip a cîntat, acompaniindu-se la pian, piese de Beethoven, Beriot, Vieuxtemps, Wieniawski etc.etc. iar Gh. Cîrje a declamat din Vlahuță, Beldiceanu și Nicoleanu.* Despre succes este concludentă următoarea frază: „Ca pentru Botoșani, lume foarte multă; ca pentru un concert, locul foarte rău ales; în tot cazul un succes meritat”. Un al doilea concert era anunțat pentru sîmbătă 18 august.³⁸¹

Pînă la sfîrșitul anului 1890 nu a mai fost semnalată vreo altă manifestare muzicală sau concert.

*

* *

La jumătatea lunii ianuarie 1891 a sosit la Botoșani, într-un turneu de adio, venerabilul artist Matei Millo.

Presa botoșăneană a comentat pe larg acest turneu, nuanțînd însemnătatea lui M.Millo în mișcarea teatrală din România.

Astfel, în numărul său din 21 ianuarie, gazeta *Libertatea*, menționînd prezența în oraș a celui mai vechi fruntaș al scenei române arată că „marele artist, omul care și-a sacrificat totul pentru a ridica teatrul la înălțimea unei adevărate școli de morală (subl.n.), a venit încă odată la Botoșani pentru a-și lua adio de la această scenă și de la acest public pe care l-a vizitat și l-a încîntat în mai multe rînduri” (subl.n.).

Cu mai multe date biografice, aprecieri și cronici ale spectacolelor, *Voacea Botoșanilor* a publicat, în două numere consecutive, cîteva coloane de ziar din care merită să reținem: „Veteranul

³⁸⁰ Vladimir Șardin, op. cit., loc. cit.

* Nicoleanu, Nicolae (pseudonim al lui Neagoe Tomoșoiu; 1835-1871) poet, autor al unui volum de „Poezii” apărut în 1865, traducător din poeziile lui Alfred de Musset, Arvers ș.a., autorul piesei de teatru „Van Buck”. A fost membru al junimii, apreciat de Titu Maiorescu, cronicar teatral și literar la „Gazeta de Iași”. (Vezi Academia Română, „Dicționarul General al Literaturii Române”, vol. IV Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, p. 618-619. În continuare: Academia Română, „Dicționarul literaturii”.)

³⁸¹ „Libertatea”, Anul II, Nr. 78 din 16 august 1890.

scenei române, Dl. M. Millo, a sosit de cîteva zile și în orașul nostru pentru a da acea serie de ultime reprezentații spre a-și lua adio pentru totdeauna de la țara și publicul pe care timp de 63 de ani l-a încîntat, ba, putem zice, octogenarul artist a făcut într-o viață de aproape trei generații educațiunea dramatică a poporului român” (subl.n.).

După ce arată că marele actor a debutat la vîrsta de 17 ani, pe vremea domnitorului Mihai Sturza căruia i-a cîștigat simpatia cu arta sa, cu toată împotrivirea familiei sale, în special a unchiului său, marele vistiernic Neculai Millo, care nu odată a umplut sala de spectacol cu vizitiii și feciorii lui de casă ca să-l fluiere, doar-doar l-o dezbara de „rușinoasa” sa pasiune, Matei Millo și-a sacrificat artei scenice toată averea sa, pentru ea a refuzat toate onorurile de familie. Pentru el, „scena a fost toată viața sa, soția sa, iar artiștii, copiii săi”.

În turneul pe care-l face acum, în ajunul plecării definitive la Paris, Millo, în mijlocul unei pleiade de tineri actori – spune cronicarul – pare și el de o vigoare interminabilă, iar înalta sa școală de dicțiune și mimică „ne face să uităm că avem înaintea noastră un octogenar”.

Pînă la 30 ianuarie Millo a dat 3 reprezentații cu un succes „din ce în ce crescînd”. Al 3-lea spectacol cu piesa *Millo director* de Alecsandri a fost marcat de un incident din cele mai plăcute „nemaipomenit în anele teatrului local”. Cînd artistul juca pe directorele de teatru M.Millo, cu o iluziune care, desigur, nu poate fi întrecută, a urcat pe scenă un fiu al urbei noastre, dl. căpitan în rezervă Gh. Varlaam, în aplauzele prelungite ale unei săli pline și entuziasmate și a depus, însoțind-o de o alocuțiune bine simțită, în numele tînarului viitor, verdea cunună a imortalității pe fruntea venerabilului reprezentant al unui nobil trecut. Dl. Millo adînc mișcat de această neașteptată manifestație, înaintînd pe scenă, a mulțumit cu lacrimi în ochi, publicului, la rîndu-i adînc emoționat de cuvîntarea decanului dramei. Apoi reprezentația și-a reluat cursul”...

Pentru joi 31 ianuarie a fost programată a se juca piesa “Prăpăștiile Bucureștilor”, scrisă de Millo, și în care autorul va apărea în “6 diferite șarge”, adică ipostaze.

Duminică la 3 februarie era anunțată piesa *Influenza* tot de Millo, iar pentru joi 7 februarie, cu creațiile sale *Coana Chirița* și *Barbu Lăutaru*, neîntrecutul artist „își va lua pentru totdeauna ziua bună de la lumea nouă, prăpădindu-se ca un cîntec bătrînesc”... Cu acesta urma să se termine turneul la Botoșani.

Probabil că la cererea publicului turneul s-a prelungit, programul suferind și unele modificări, astfel că la 7 februarie s-au jucat în beneficiu *Barbu Lăutaru* de Alecsandri, *Kera Nastasia* de M.Millo, *Divorțul după 6 ani* și *Rețeta soacrelor*, iar pentru duminicile și joile viitoare s-au pus

în repetiție *Baba Hîrca*, *Chirița în Iași*, *Jianul*, *Spoelile Bucureștilor*, dintre care una în folosul săracilor din Botoșani.

La reprezentația din 3 februarie cu piesa *Influenza* de M.Millo, „a fost dat unui public bine dispus de a admira atât fantezia și spiritul aristofanic al octogenarului autor, cât și verva și jocul vioi al octogenarului actor”.³⁸²

Dacă s-au respectat programările cu reprezentarea pieselor puse în repetiție înseamnă că M.Millo și trupa sa au plecat din Botoșani pe la sfîrșitul lunii februarie 1891.

La sfîrșitul lunii aprilie a sosit în Botoșani o trupă mică de 4 artiști francezi al cărei conducător, Paul Esquier, solicită, la 1 mai 1891, autorizație de la primărie pentru a da 2 reprezentații teatrale, în sala teatrului.³⁸³

Primei reprezentații ce urma să se dea joi 2 mai i se face următoarea publicitate, din care aflăm și numele actorilor trupei:

„O reprezentatie de dramă și comedie va fi dată joi, în limba franceză, la Teatrul nostru, de d-na Wilson Esquier, artistă de la *Théâtre Français* din Paris, și d. Esquier de la Teatrul *Odeon* din Paris. Acești artiști, cari se bucură de-o perfectă reputație prin succesele dobîndite la Paris, sunt întovărășiți de d. Decrozat, comic al Teatrului *Vaudeville*, și de d-șoara Darcy, de la Teatrul *Variétés*. Programul e foarte bine ales, un program de bună societate, după care, mai ales în urma dărilor de seamă ce ne vin din Brăila, Galați și București, unde d-lor au dat mai multe reprezentații, publicul nostru cult nu ne-ndoim că se va grăbi și el a aplauda niște artiști de-asemena valoare”.³⁸⁴

O cronică teatrală publicată de *Voacea Botoșanilor* în numărul din 19 mai 1891 ne prezintă ce anume s-a jucat și cum a jucat fiecare actor francez la primul spectacol din 2 mai:

„Orașul nostru are arareori fericirea de a fi dilectat de o trupă bună de teatru. Din când în când pare că soarta se îmblânzește, lăsând să apară un soare mai luminos pe cerul obișnuit înnourat al scenei noastre. Unul din aceste favoruri esecptionale este fără îndoială trecerea prin orașul nostru a trupei franceze de sub direcțiunea d-lui Esquier, care în sara de 2 Mai a.c. a încântat publicul, puțin numeros din cauza timpului defavorabil, dar foarte distins.

³⁸² „Voacea Botoșanilor”, Anul XII, Nr. 4 și 5 din 30 ianuarie și, respectiv, 6 februarie 1891.

³⁸³ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 38/1891, f. 4.

³⁸⁴ „Curierul Român”, Anul VI, Nr. 14 din 30 aprilie 1891.

Programul foarte variat și de bun gust se compunea din câteva piese și monologuri foarte bine alese. – Artiștii, care au jucat pe scenele Odeonului și a Comediei Franceze s-au achitat într-un chip admirabil de rolurile lor. În deosebi trebuie să relevăm pe d-na Wilson-Esquier care în piesa, *Jean Marie* de André Theuriet, - piesă al cărei subiect e lupta între datorie și amor – a avut momente superbe, și-n genere a fost la înălțimea unei artiste de merit. D. Paul Esquier în *Les jurons de cadillac* s-a identificat cu persoana al cărei rol îl împlinea făcând ca la fiecare moment sala să izbucnească de râs, iar în Monologurile *La Bénédiction* de François Coppée și *La Vie* a arătat că este un artist consacrat.

În fine Monologul *Oh! Monsieur* recitat cu mult talent de tână și gentila D-șoara Darcy, parcă înadins a fost creat pentru artista, care și ca persoană incorporează candoarea și naivitatea, calități ce monologul tinde a releva.

În fine d-nul *Decrozat*, un comic de valoare în *le Garde Municipal* ne-a arătat pe Parisianul glumeț și sarcastic, și-n *La Souris*, ne-a făcut să rîdem de meridionali laudăroși, a cules aplauzele meritate.

Cu un cuvînt, o serată din cele mai plăcute. Lumea care n-a fost la reprezentația de joi, s-a grăbit a asista la ultima reprezentație de Sâmbătă, care a reușit de minune, și pentru care toate lojile erau vândute. – De aici trupa a plecat la Iași.

Dea soarta ca să avem de multe ori petreceri așa de plăcute ca cele ce ne-a procurat trupa Esquier!”

La 28 iunie 1891 cunoscutul și talentatul interpret de cuplete, șansonete și mici comedioare I.D. Ionescu, fiind în trecere prin Botoșani împreună cu alți patru artiști, solicită primăriei permisiunea de a da 2-3 reprezentații în grădina *Belvedere*, obligîndu-se în schimb a dona venitul unei jumătăți de reprezentație pentru un scop filantropic pe care să-l decidă primăria.

I se eliberează autorizația în aceeași zi cu următoarele precizări: zilele de reprezentații vor fi luna și vinerea, luminatul și tot ce va trebui pentru aranjarea grădinei va privi pe solicitant. În privința seratei a căruia jumătate de produs va fi pentru Ospiciul Comunal, aceasta va fi a doua reprezentație ce o va da trupa. Nu se va percepe nici o taxă, D-lui Ionescu [ce este] cunoscut deja publicului botoșănean” (subl.n.).³⁸⁵

Mica trupă venea din Bucovina unde, în urma cererii depuse de I.D.Ionescu, Director, în Cernăuți la 1 iulie (stil nou, adică la 20 iunie stil vechi –n.n.) a căpătat permisiunea de la Înalț c.r. Guvernămînt al țării să dea timp de 2 săptămîni reprezentații în Cernăuți și 2 săptămîni în

³⁸⁵ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 38/1891, f. 12 și 15.

Rădăuți și Suceava. În cerere, I.D.Ionescu arăta că intenționează să dea mai multe spectacole cu vodeviluri, mici comedii, scenete și cuplete comice cu trupa lui constituită din el, directorul, d-nii Halepliu Scarlat, Gh. Niculescu și d-nele Fani Ionescu și Penelopa Halepliu, în orașele amintite, solicitând autorizația pentru două luni.

Deși i s-au aprobat 4 săptămîni,³⁸⁶ nu se cunosc motivele pentru care, la puțin numai peste o săptămîină, adică la 28 iunie (stil vechi), trupa a părăsit Bucovina și se afla deja la Botoșani.

După cele 2-3 reprezentații date în grădina *Belvedere*, la 3 iulie I.D.Ionescu cere Primăriei Botoșani prelungirea autorizației pentru a da încă 2-3 reprezentații, însă data aceasta în grădina Hotelului de France sau, cum mai era cunoscută, grădina Café-Français. I se aprobă, „D-l Ion Ionescu fiind cunoscut”, contra unei taxe simbolice de 3 lei pe seară.³⁸⁷

Terminînd și seria spectacolelor la grădina Café-Français, I. D. Ionescu, încurajat și de succesul la public, revine cu reprezentațiile în grădina *Belvedere*, în urma unei înțelegeri cu primăria de a da iar, la 12 iulie, o altă jumătate de reprezentație în folosul Ospiciului Comunal. Este interesant de reținut ordinul prin care primăria, aducînd la cunoștința Poliției Orașului Botoșani această înțelegere, îi trimite și 152 bilete a 2 lei, 160 a 1 leu și 100 a 50 bani, toate șampilate cu sigiliul primăriei, pentru ca poliția „avînd în vedere scopul de binefacere ce urmărim”, să-și dea concursul la vînzarea acestor bilete, urmînd ca cele rămase nevîndute mai înainte de ora fixată pentru începerea reprezentației să le încredințeze șefului Biroului regiei comunale împreună cu banii încasați pe cele vîndute.³⁸⁸

Dacă s-ar fi vîndut toate aceste bilete, la o simplă socoteală rezultă că s-ar fi încasat 514 lei de la 412 spectatori, ceea ce înseamnă un public foarte numeros la acea vreme.

Din următorul decont raportat a doua zi, la 13 iunie, de către șeful Administrației Regiilor Comunei Botoșani către primărie se vede că suma încasată, deci și numărul cumpărătorilor de bilete, au fost cu puțin mai mari:

„Domnule Primar,

la reprezentația de asară, 12 iulie, dată în Grădina *Belvedere* de D. artist Ionescu, al căreia venit, după decisiunea luată de Dv., a fost a să împărți în două - adică jumătate pentru D.Ionescu și jumătate în folosul Ospiciului Comunal – s-au încasat după cum urmează:

³⁸⁶ Teodor Balan, op.cit., p. 132-133 și 251-253

³⁸⁷ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 38/1891, f. 13-14

³⁸⁸ Ibidem., f. 20

530 – încasările serale, după răfueala făcută împreună cu D.Ionescu
93,50 – s-au plătit cheltuelile făcute cu bilete, afișe, recuzită de serviciu etc. care se scade din suma de sus.

436,50 rămas neto, din care s-au dat

218,25 D-lui Ionescu, adică jumătate din produsul neto, după cum se vede în alăturata aici chitanța subscrisă de D.Ionescu.

218,25, adică două sute optsprezece lei, douăzecișicinci bani, restul, au rămas pentru Ospiciul Comunal, pe care cu onoare vi-i depun odată cu acesta.

Primiți resp[ectul] ce vă conserv.

Șef. C. Vasiliu”³⁸⁹

Ultima reprezentație dată de trupa lui I. D. Ionescu la Botoșani în anul 1891 a avut loc miercuri 16 iulie. Știm acest lucru din două surse: prima este un raport al aceluiași șef al Regiilor Comunale către Primarul de Botoșani în care arată că numitul artist, dînd în seara respectivă o reprezentație teatrală în grădina *Belvedere*, n-a plătit taxa pe motiv că „Dv. ați tolerat această reprezentație ca o gratificație pentru jumătatea de beneficiu ce au dat D-sa. în folosul Ospiciului Comunal.” În consecință, cere instrucțiuni ce măsuri să ia. Primarul răspunde că „Dl. Ionescu a fost autorizat de noi de a da reprezentațiuni fără a i se percepe nici o taxă”.³⁹⁰ A doua sursă o constituie relatările gazetei botoșănene *Curierul Român* din 16 iulie 1891 referitoare la spectacolele date de I.D.Ionescu și trupa sa la Botoșani:

D. I. D. Ionescu, renumitul artist - comedian din București, venind c-o mică dar bine alcătuită trupă în urba noastră, ne-a delectat cu câte-va reprezentațiuni de mici comedii, farse și canzonette, dînd în același timp și două reprezentațiuni extraordinare, în grădina *Belvedere*, una pentru beneficiul spitalului comunal, alta pentru fondul ridicărei statuei lui Cogălniceanu. Astăzi, mercuri sara, d. Ionescu va da ultima sa reprezentație de adio, tot în aceeași grădină, pentru beneficul său. – Nu ne-ndoim, că publicul botoșănean se va grăbi să răsplătească după merit pe valorosul și încă tot tânărul artist, care ni-a procurat atâtea seri de adevărată mulțămire sufletească”.

De la Botoșani I.D. Ionescu a plecat la Iași unde a dat mai multe reprezentații în grădina Tivoli cu „mici comedii de actualitate ... primite de publicul ieșean cu mare plăcere. Ultima reprezentațiune avu loc în 4 august 1891”.³⁹¹

³⁸⁹ Ibidem., f. 24

³⁹⁰ Ibidem., f. 30

³⁹¹ T.T.Burada, op. cit., p. 677

În a doua jumătate a lunii august 1891 la Botoșani a sosit spre a da mai multe spectacole de comedii și vodeviluri trupa condusă de A.L.Bobescu, renumitul actor care a mai jucat în acest oraș în stagiunea 1884-1885, în trupa lui Th. Popescu.

La 19 august el se adresează Primarului de Botoșani cu următoarea cerere:

„Domnule Primar!

Subsemnatul Artist Român voinde a da una serie de reprezentațiuni în Grădina Primăriei (Belle-Vedere) pe tot timpul cât va dura vremea bună, vă rog să binevoiți a-mi da autorizarea, obligându-mă ca în schimbul acestei concesiuni să dau două jumătăți de reprezentațiuni în folosul ce D-voastră veți crede util ușurințelor cetățenilor lipsiți de mijloace.

Zilele pentru aceste două jumătăți de reprezentațiuni vor fi prima miercuri, la 21 August, și a 2-a, Luni la 26 a.c.

Construirea scenei și iluminatul grădinei mă vor privi pe mine în zilele reprezentațiilor ordinare.

A.L.Bobescu

1891.19.August

Botoșani

D-sale D-lui Primar Comunei Botoșani”³⁹²

Ca și în cazul înțelegerii cu I.D.Ionescu, primarul aprobă cererea dar ordonă poliției, de data aceasta, să vîndă mult mai multe bilete la prima reprezentație de binefacere în folosul Ospiciului Comunal, cu speranța că aceasta va avea un succes și mai mare: 150 bilete a 2 lei, 299 a 1 leu și 302 a 50 de bani,³⁹³ ceea ce înseamnă 751 spectatori și 750 lei încasări.

Rezultatul material n-a fost, însă, pe măsura așteptărilor.

A doua zi după spectacol, la 22 august, șeful Regiilor Comunale înaintează primăriei raportul cu decontul biletelor în care arată că s-a încasat suma de 209 lei și 50 bani din care scăzîndu-se 99 lei și 50 bani, cheltuielile făcute cu reprezentația, au rămas neto de împărțit 110 lei. Din aceștia, jumătate, în sumă de 55 lei, i-a predat D-lui Bobescu și jumătate s-au depus la casieria comunei, în contul Ospiciului Comunal.³⁹⁴ Se poate observa că beneficiul rezultat nu s-a ridicat decît cu 1 leu și 75 bani peste un sfert din rețeta reprezentației dată de I. D. Ionescu în același scop.

³⁹² D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 38/1891, f. 40

³⁹³ Ibidem., f. 45

³⁹⁴ Ibidem., f. 47

De altfel, se pare că și la următorul sau următoarele două spectacole, pînă la 26 august, încasările au fost la fel de slabe, fapt care, probabil, a determinat întreruperea lor și plecarea trupei din Botoșani. Facem această afirmație pe baza faptului că, în afară de un anunț-reclămă apărut în *Curierul Român* din 26 august care zicea: „O societate dramatică sub direcțiunea d-lui Bobescu, a început a dilecta, de cîteva zile, publicul botoșănean printr-o serie de reprezentațiuni (în deosebi comedii) întreprinse pe scena din grădina *Belvedere*. Afișuri speciale anunță și indică fiecare reprezentațiune”, nici o altă știre, anunț sau cronică nu a mai apărut în vreuna din cele trei gazete botoșănene după această dată, ba mai mult, pentru cea de a doua reprezentație de binefacere, ce trebuia dată la 26 august, nu există nici ordin de distribuire de bilete și nici decont al sumei încasate, ceea ce înseamnă, aproape sigur, că ea nu a mai avut loc.

La 25 august 1891, pentru prima oară, poposește la Botoșani o trupă de actori armeni al cărei director, V.Bahlavuni, solicită primăriei autorizația de a da în sala teatrului local 3 reprezentații în limba armeană. I se eliberează autorizația a doua zi, fixîndu-i-se o taxă de 15 lei de fiecare reprezentație.³⁹⁵

Despre această trupă T.T.Burada arată că „la 26 iulie 1891 a început să joace în teatrul de vară din grădina Tivoli o trupă armenească, ce venise atunci în Iași, din Rusia. Trupa era sub direcția d-lui Bahlavuni, reprezentînd pentru debut piesa „Arșac al doilea, regele Armeniei, la 382”. Trupa aceasta era compusă numai din bărbați care jucau și rolurile femeiești. Piese ce ei reprezentară erau toate de domeniul istoriei armenesti”.³⁹⁶ Și Ioan Massoff pomeneste de trupa aceasta, dar spune că ea a venit la Iași de la Constantinopol, și, în plus, că piesa de debut, o „tragedie în 5 acte cu cîntece” a fost jucată „în costume naționale”.³⁹⁷

Așadar, trupa armenească venea la Botoșani de la Iași, știind probabil că în Botoșani era atunci o numeroasă comunitate armeană care putea, prin participarea la spectacol, să contribuie la succesul material al turneului. Presupunerea s-a dovedit a fi realistă căci la 8 septembrie trupa încă dădea reprezentații, în acea zi jucînd piesa *Aram*, în beneficiul d-lui Rășduni.³⁹⁸ Desigur reprezentația de adio s-a dat mai tîrziu decît 8 septembrie.

³⁹⁵ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 38/1891, f. 50

³⁹⁶ T.T.Burada, op. cit., p. 672

³⁹⁷ Ioan Massoff, op. cit., p. 524

³⁹⁸ „Voacea Botoșanilor”, Anul XII, Nr. 28 din 8 septembrie 1891

O încercare nereușită de a da o reprezentație teatrală în sala teatrului o face un grup* de 4 bărbați și 2 femei, anume: I.Coșteanu, N. S. Costrăș, Scarpet Alexandru, Ioan Vasiliu, Maria Gheorghiu și Elena Dumitrescu care, la 7 septembrie 1891, se adresează Primăriei Botoșani pentru autorizație, declarând că jumătate din beneficiul spectacolului va fi în folosul Ospiciului Comunal și promițând că „ne vom da toată silința pentru a mulțumi publicul”³⁹⁹.

Aprobînd spectacolul, primăria trimite șefului Regiilor Comunale următorul ordin, datat din 13 septembrie 1891:

„Domnule șef

Cu autorizația noastră Nr. 4925 din 12 Septembrie D-nii I.Coșteanu, N.Costrăș etc. vor da o reprezentație teatrală în sala teatrului, din produsul căria jumătate în beneficiul ospiciului comunal. Biletele care se vor pune în vînzare sunt numai acele care poartă ștampila comunei și sunt la numărul următor:

21 bilete pentru loja de sus a lei 8

20 bilete pentru loja de jos a lei 12

64 bilete pentru stalul I a lei 3

64 bilete pentru stalul II a lei 2

50 bilete pentru parter a lei 1

100 bilete pentru galerie a lei 0,50 bani

Toate biletele acestea sunt date în primirea numiților.

Vă fac cunoscut aceasta și vă invit, Domnule șef, ca vînzarea biletelor să se facă sub controlul Dvs., iar banii ce veți încasa să-i vărsați în casa comunală.

Primiți asigurarea considerațiunei mele.

D-sale: D-lui Șef Regiilor Comunale.

P.S. Veți trimite un bilet stalul I pentru ajutorul de Primar însărcinat cu poliția spectacolelor. Climescu”⁴⁰⁰

Așadar primăria a pus la vînzare bilete pentru 319 persoane, iar repartizarea lor, pe loji, staluri, parter și galerie arată capacitatea teatrului.

Încercarea grupului a fost nereușită căci la 23 septembrie șeful Regiilor Comunale trimite primăriei un referat în care arată că d-l Coșteanu și asociații săi n-au mai dat reprezentația oferită din cauză că

* Credem că grupul era de amatori, poate chiar de botoșăneni, deoarece nici o persoană nu figurează în vreo istorie a teatrului din România: De altfel nici în cerere ei nu s-au autodefinit „actori”.

³⁹⁹ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 38/1891, f. 65

⁴⁰⁰ Ibidem., f. 70

nu s-au cumpărat bilete.⁴⁰¹ O dovadă în plus că botoșănenii nu mergeau la reprezentații teatrale decât dacă acestea erau date de artiști valoroși.

În toamna anului 1891 este din nou prezent la Botoșani Frederich Dorn care, în fruntea unei trupe germane de operetă, solicită, la 21 octombrie, primăriei cuvenita autorizație pentru a da 5 reprezentații în sala teatrului din localitate.⁴⁰²

Trupa venea de la Iași unde mai întâi în februarie-martie și apoi în vara 1891 dăduse mai multe reprezentații cu operele: *Studentul cerșetor*, *Voievodul Țiganilor*, *Die Fledermans*, *Viceamiralul*, *Cei 7 șvabi*, *Gornistul*, *Mikado*, *Sărmanul Jonathan*, *Războiul vesel*, *Prințul Matusalem*, *Orfeu în infern*, *Buful curții*, *Nanon* ș.a. frecventate de multă lume datorită citorva elemente bune ce le poseda trupa, precum cântărețele Gabriela Mrak de la Karltheater din Viena și Emmi Klinkhof.⁴⁰³

Deși nu dispunem de alte date, credem că și la Botoșani trupa lui F.Dorn a dat cele 5 reprezentații autorizate, cu opere cuprinse în repertoriul jucat și la Iași.

Pînă la sfîrșitul anului 1891 au mai venit la Botoșani o trupă israelită și o trupă italiană de teatru ai căror conducători, A. Axelrod și, respectiv, Frantz Dorfman au depus la primărie cereri, în 1 noiembrie și 20 noiembrie spre a li se elibera autorizații pentru a da cîteva reprezentații în sala teatrului.⁴⁰⁴ Ca și în cazul lui F. Dorn, nedispunînd de alte date, nu putem decât să constatăm și prezența acestor trupe la Botoșani.

*

Singurul eveniment muzical-concertistic al anului 1891 a fost o serată literară-muzicală organizată de Ateneul român din Botoșani în beneficiul basului Christian Georgescu din Iași, bine cunoscut botoșănenilor din anii trecuți.

Anunțat încă din 8 februarie că se va desfășura „în curînd”, apoi în 21 martie, „negreșit” pentru primele zile ale lui aprilie, evenimentul a fost amînat și, în cele din urmă, s-a ținut joi 25 aprilie 1891.⁴⁰⁵

Din fericire gazeta *Voacea Botoșanilor*, în numărul 18 din 28 aprilie, a publicat o cronică detaliată privind această serată și din care cititorul capătă informații prețioase despre program, interpreți, execuție, beneficiu etc. Iată ce spune cronicarul în articolul intitulat:

⁴⁰¹ Ibidem., f. 72

⁴⁰² Ibidem., f. 80

⁴⁰³ T.T.Burada, op. cit., p. 672. Vezi și Ioan Massoff, op. cit. p. 523

⁴⁰⁴ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani dosar 38/1891, f. 82 și respectiv 86

⁴⁰⁵ „Curierul Român”, Anul VI, Nr. 4 din 8 februarie și Nr. 10 din 21 martie 1891; „Voacea Botoșanilor”, Anul XII, Nr. 17 din 21 aprilie 1891

„Serată literară-muzicală în beneficiul d-lui Christea Georgescu

În seara de 25 Aprilie s-a dat sub patronagiul Atheneului român din Botoșani și cu bine-voitorul concurs al d-lui *A.D. Xenopol*, profesor la Universitatea din Iași, a *D-rei Elena Manu, I.* și *O. Pursch*, și altor diletanți, o serată în scop de a se procura beneficientului mijloacele necesare ca să poată merge în străinătate să studieze arta cântului.

Programul a fost din cele mai atrăgătoare.

Începutul l-a făcut muzica regimentului 16 de dorobanți sub conducerea d-lui *I. Pursch* cu preafrumoasa Ouvertură din opera *Bărbierul de Sevilla*. După Ouvertură, d-nul *A. D. Xenopol*, prof. univ. din Iași, cu talentul și reputațiunea ce o are printre cei mai tari conferențieri ține încordată atențiunea publicului vreme de-un ceas tratând subiectul *Ideea romană în desvoltarea poporului român*. Modul de espunere, însemnătatea subiectului, dicțiunea clară și presărarea subiectului din când în când cu glume și alusiuni cam pișcătoare, fără a fi supărătoare însă, a făcut ca conferința să fie bine gustată și d-lui *Xenopol* să i se adreseze felicitări și nenumărate salve de aplauze.

Partea II se-ncepe cu vestita Elegie a lui Massenet, cântată de beneficient. Vocea limpede și dulce a d-lui *Georgescu* s-a potrivit de minune cu melodia plină de farmec a bucăței.

D-ra *Manu*, primită în aplausele generale, execută con maestria, dulce interpretare și espresiune admirabilă *Les deux alouettes* de Lechetizki și *Valse Caprice* de Rubinstein. Valsul mai cu seamă a dat ocasiune publicului cunoscător să vadă cât de mult e pătrunsă D-ra *Manu* de muzica clasică și tehnica pianului.

D.*Georgescu* apare și cântă *Unde ești*, o prea frumoasă romanță a d-lui *A.D.Xenopol* și *Dorul*, vestita romanță a d-lui *Ed. Caudella*.

Partea III, se-ncepe cu concertul III *do minor*, (Largo și Rondo) solo de piano, executat de D-ra *Manu* și cu acompaniament de quintet.

Vreme de aproape un sfert de oră D-ra *Manu* a probat în deajuns minunatul joc de piano ce posedă și îngrijita cultură musicală de care e înzestrată. *Largo* mai cu seamă a fost splendid executat, nuanțarea fără nici un cusur, așa că ți se părea că te transportă în alte regiuni. *Rondo* însă a fost o adevărată victorie, ceia ce a făcut ca D-ra *Manu* să primească aplauze asurzitoare.

De altfel toți executanții au fost foarte bine și mult aplaudați.

Bucata *Cei doi grenadiri* de Schumann cântată de d. *Georgescu* a avut un succes strălucit, iar beneficientul și-a arătat toate calitățile vocii sale.

Salve de aplauze a primit viitorul artist, a fost rechemat și a trebuit să biseze bucata. O coroană mare și frumoasă, cea dintâiu coroană ce a căpătat-o, i s-a oferit cu prilejul acesta din partea Atheneului.

Parafrasa *Loreley* pentru piano (D-ra Manu) vioară (Gh. Rangli) și violoncel (I. Chessym) a fost bine executată. La această bucată publicul a admirat mult sentimentul ce-l pune d-nul Chessym în execuțiunile sale pe violoncel.

Serata se încheie cu *Couplets du Toréador* din opera Carmen, în care d. Georgescu, acompaniat de orchestra condusă de d-nul I. Pursch, a fost măreț. Salve de aplauze, și publicul n-a părăsit sala până ce d. Georgescu nu i-a mai cântat *Trage podul măi podar* și *Unde ești romanță* de d-nul Xenopol.

Cu această ocasiune am putut observa și eminentele însușiri ale vocii d-lui Georgescu, voce de-o întindere de 18 note de la *fa* cel de sus până la *re* din *contra-octavă* și pe când pentru un bas e destul chiar pînă la nota *fa de jos*, la el îl auziam pe *mi* de-o nespusă frumuseță; iar trecerile de la forte la piano dintre cele mai gingașe.

Sala ticsită; în lojă tot ce orașul are mai elegant și cunoscător de muzică. Aplauze multe; buchete s-au dat D-rei Manu două; unul din partea Atheneului și altul din partea beneficientului.

Acompaniamentul la piano la bucățile d-lui Georgescu s-a ținut de d-nu Xenopol cât se poate de precis.

Pianul a fost oferit pentru această ocaziune cu multă amabilitate de d-nul B.J.Freifeld.

Venitul net, se speră, după cum auzim, că trece peste 600 lei”.

Credem că este demnă de reținut și următoarea știre publicată de *Curierul Român* din 4 octombrie 1891 privind succesul reputat de Christian Georgescu, aflat la studii în străinătate, pentru că și botoșănenii, care au participat la serata muzical-literară din 25 aprilie, au avut și ei partea lor de contribuție la finanțarea acestor studii:

„Cu plăcere înregistrăm știrea, ce ne vine din Milano, că d. Cristea Georgescu, distinsul și cunoscutul bariton, care studiază la conservatorul din acel oraș, invitat fiind să cânte la un concert de binefacere dat de lumea artistică de acolo, a făcut un fericit debut cu două piese de canto, fiind foarte viu aplaudat, iar piesele bisate, și oferindu-i-se o frumoasă coroană de lauri. Suntem siguri că lumea botoșăneană, care a avut în două rânduri ocazia să asculte și să aprecieze pe tânărul artist, nu poate fi decât încântată de-această bună veste.”

*

* *

În întreg anul 1892 numai două trupe de operete au delectat pe botoșăneni, una în primăvară și cealaltă în toamnă.

În primăvară, trupa anunțată că vine la Botoșani, vineri 1 mai, a fost Teatrul de operete al Societății dramatice din Craiova, compus din 70 de persoane și care a cules multe aplauze „în a doua capitală a țării” (adică la Iași – n.n.). Prima reprezentație a fost programată pentru sîmbătă 2 mai 1892 cu opereta *Boccacio*, mare parte din loji fiind deja angajate pentru 3 reprezentații consecutive, fapt care îi făcea pe redactorii gazetelor din Botoșani să prezică „excelentei trupe despre care n-am auzit vorbindu-se decît numai de bine”, o reușită deplină.⁴⁰⁶

Într-adevăr, *Opereta din Craiova* sub conducerea lui Aron Leon Bobescu, ca director general și director de scenă, venea de la Iași unde în perioada 5 aprilie - 30 aprilie a dat o serie de spectacole cu operetele: *Boccacio*, *Mascotta*, *Mama Angot*, *Briganzii*, *Mademoiselle Nitouche*, *Girofle-Girofla*, *Prințesa de Trebizonda*, *Studentul cerșetor*, *Voievodul Țiganilor*, *Clopoțele din Corneville*, *Femeia lui Popa*, *Choufleuri* și unde a fost bine primită de public pentru că avea un ansamblu bun, garderobă bogată, cor și o bună orchestră condusă de Niedola Kompanschi,⁴⁰⁷ dar mai ales pentru că unii artiști ce o alcătuiau erau eminenți.

Desigur, repertoriul jucat la Iași s-a jucat și la Botoșani, iar caracteristicile bune, dar și cele mai puțin bune, ale trupei în ansamblu precum și meritul acelor artiști eminenți sunt foarte bine creionate de Scipione Bădescu, ce semnează cu pseudonimul B, următoarea cronică de cunoscător avizat, în gazeta sa *Curierul Român*, Nr. 14 din 10 mai 1892:

„OPERETA ÎN BOTOȘANI

De-o săptămână de zile, trupa de operete române din Craiova, condusă de d. Bobescu ne delectează în toate serile cu veselele și cât se poate de bine îngrijitele sale reprezentațiuni.

Am aplaudat pînă azi piesele: *Boccacio*, *Briganzii*, *Nitouche*, *Prințesa de Trabizunda*, *Mascota* și *Voievodul Țiganilor* această din urmă repetată astăzi, ca încheiere a scurtei, dar bine apreciatei serii de reprezentații.

⁴⁰⁶ „Curierul Român”, Anul VII, Nr. 13 din 30 aprilie 1892 și „Vocea Botoșanilor”, Anul XIII, Nr. 14 din 30 aprilie 1892.

⁴⁰⁷ T.T.Burada, op. cit., p. 676-677; Vezi Ioan Massoff, op. cit., p. 531

Desigur, era preferabil, atât pentru public, cât și pentru artiști, de-a se lăsa intervaluri, măcar de-o zi sau două, între reprezentațiuni, decât a se juca în toate serile de-a rândul, o săptămână întreagă, - ceea ce nu putea și nu poate fi decât peste măsură de obositor și pentru public, și pentru artiști.

Timpul înaintat însă, și expirarea angajamentului unora din artiști, pare a fi impus direcției acest mare zor, de care tot ne pare bine într-atât, că am putut vedea și aplauda, patru reprezentațiuni de-a rândul, pe artista de primă forță a trupei, d-na Gălușcă, plecată dintre noi de două zile deja, angajamentul, pentru sezonul acesta, fiindu-i expirat, dar rămasă pentru foarte mult timp în inimile și mintea tuturor, ca o amintire pururie vie, dragă și duioasă.

Ne-ar fi și greu, dar în același timp ar fi și inutil de-a ne pierde, tocmai acum la spartul târgului, în aprecieri mai detaliate asupra valorii acestei trupe. Ajunge numai să constatăm, în trăsături generale, că trupa de operete române din Craiova posedă câteva artiste și câțiva artiști de toată considerația, ca d-nele Gălușcă, Vlădaia, Kaiser, și d-nii Tănăsescu, Anestin, Băjenaru, Popescu, Fărcășanu, Bobescu și Iuliano-fiul. În deosebi d-na Gălușcă, - o artistă desăvârșită în toată puterea cuvântului, care farmecă și stăpânește toată dificultatea scenei, - și d-nii Tănăsescu și Anestin, sunt artiști de-o perfectă valoare și de-o reputație bine stabilită, care pot să facă onoare oricărei scene.

Corurile, în sfârșit, - un lucru foarte esențial pentru opere și operete, - sunt în general foarte bune, cu un ansamblu totdeauna cât se poate de reușit.

Negreșit, nu vroim a zice că trupa craioveană nu are și multe lipsuri și defecte de acele, care îi slăbesc efectul și îi știrbesc reputația. Am înțeles însă, că inteligenta direcție însăși o recunoaște și cunoaște aceasta, și dar nu ne îndoim, că la o altă ocazie, pe care o așteptăm cu cel mai viu interes, vom avea plăcerea de-a constata multe îndreptări în bine.

Un lucru, pe care ținem în deosebi a-l pune în vederea direcțiunii, e lipsa din repertoriul ei a orice bucăți naționale. Cu toate-aceste, noi credem, că *Baba Hîrca*, bunăoară, bine montată și bine studiată, ar putea să țină piept cu oricare din operetele străine, producând în același timp publicului o mulțămire sufletească mult mai deplină, de cât toți bringanzii, toate mascotele, sau toți voievozii țișanilor.

Ori cum fie însă, cu drag și cu plăcere constatăm, că trupa de operete din Craiova, sub toate punctele de vedere, lasă o escelentă impresie și amintire între noi, ca și-n Galați și Iași, și ca pretutindeni, grație talentelor de cari dispune și bunei sale direcțiuni.”

Cea de a doua trupă de operete ce a venit în Botoșani în anul 1892, a fost o trupă evreiască „despre care se vorbește mult bine” și a cărei sosire „apropiată” era anunțată încă din 8 octombrie de către *Curierul Român*.⁴⁰⁸

La 18 octombrie, această trupă condusă de A. Axelrod și Weinstok era sosită și dădea deja spectacole în sala teatrului. *Voacea Botoșanilor* care publică știrea, mai adaugă: “Se asigură că această trupă este una din cele mai bune. Atît piesele cît și decorurile sunt foarte frumoase și reprezentațiunile au început a fi frecventate”.⁴⁰⁹

Din scurtele știri date de cele două gazete botoșănene reiese că trupa, avînd succes de public, a prezentat în ziua de sîmbătă 24 octombrie „frumoasa piesă *A X-a PORUNCĂ*, pe care a reluat-o sîmbăta următoare, 31 octombrie, în scop de binefacere. Atît subiectul piesei cît și decorurile sunt prea frumoase și cea mai mare parte dintre artiști și-au îndeplinit bine rolurile.”⁴¹⁰

La 7 noiembrie 1892 „trupa de operete israelite continuă [să dea reprezentații] cu destul succes”.⁴¹¹ Nu știm cît timp această trupă a mai dat reprezentații la Botoșani și cu ce piese.

*

Sezonul muzical al anului 1892 a început cu o serată literar – muzicală a Ateneului din Botoșani din al cărei afiș-program, publicat de *Curierul Român* în Nr. 9 din 26 martie 1892, cititorii erau anunțați că are loc în

SALA TEATRULUI SÂMBĂTĂ 28 MARTIE 1892

SERATA LITERARĂ-MUSICALĂ ORGANISATĂ DE **ATENEUL DIN BOTOȘANI**, pentru mărirea fondului și-a bibliotecii sale, cu binevoitorul și valorosul concurs al Domnului A.D.XENOPOL, profesor la Universitatea din Iași, și-al D-rei *Elena Manu*, al D-nei *Profira Prapurgescu*, al D-lui *Scipione Bădescu*, al D-lui *Gr. Bîrsan*, student universitar, și-al Musicei Regim. 16, condusă de d.șef. *Toma Ionescu*.

P R O G R A M U L:

1) **ROSINI**: Uvertura din Opera “*Semiramis*” executată de Musica Regim. 16, condusă de d.*Toma Ionescu*.

2) **Conferință** de d. **A. D. Xenopol**, despre „**Românii Ardealului**”.

⁴⁰⁸ „Curierul Român”, Anul VII, Nr. 37-38 din 8 octombrie 1892

⁴⁰⁹ „Voacea Botoșanilor”, Anul XIII, Nr. 30 din 18 octombrie 1892

⁴¹⁰ Ibidem., Anul XIII, Nr. 31 din 30 octombrie 1892

⁴¹¹ „Curierul Român”, Anul VII, Nr. 40 din 7 noiembrie 1892

3) a] **Liszt**: Berceuse b] **Karganof**: Vals caprice, Solo de piano, executat de D-ra Elena Manu.

4) **Tito Matei**: *Non Torno*, cântat de D.Grigore Bârsan. Piano, D-na Prapurgescu.

Partea II.

5) **Vanduzi**: *Dueto Concertando*, pentru Clarinet (Dimitriu) și cornet (Petrescu), acompaniați de muzica condusă de d. Toma Ionescu.

6) „**Esaltatul**”, *Rapsodie maghiară de A.Petöfi*, tradusă și produsă pe scenă de d. Scipione Bădescu.

7) **Weber**: *Concerto*, Fa minor; solo de piano, executat de D-ra Elena Manu.

8) **Ștefănescu**: *Mândrulița de la munte*, cântată de D.Gr.Bârsan. Piano, D-na Prapurgescu.

Începutul la 8 ore precis.

Gazeta mai face precizarea că pentru această serată “nu se mai găsesc nici loji, nici staluri, decât prin revindere. Așadar, succesul Ateneului e pe deplin asigurat, lucru ce nici nu se putea altfel într-o societate cultă ca aceea a Botoșanilor”.

În numărul următor, 10, din 3 aprilie, *Curierul Român* publică o amplă cronică a seratei din care reproducem fragmentele ce se referă strict la partea muzicală. Astfel, cronicarul anonim, după considerațiile generale asupra importanței seratei, prezenței botoșănenilor în număr foarte mare etc. etc., revenind la miezul ei, afirmă:

„Începutul ambelor părți, ce constituiau programa, s-a făcut de muzica militară a Reg. 16, condusă, c-un tact inteligent și o rară pricepere, de d. șef Toma Ionescu. Mai ales *duetul concertat* de Vanduzi, de la-nceputul părții a doua, în care-au escelat cornetistul Petrescu și clarinetistul Dimitriu (doi artiști de-o perfectă valoare), a fost bisat și-acoperit de-o salvă-ntregă de aplauze...”

După prezentarea conferinței susținută timp de o oră de „ilustrul istoric și profesor la Universitatea din Iași, A.D. Xenopol”, cronicarul revine la partea muzicală cu următoarele aprecieri:

„...O parte, plină de merit și-acoperită de salve de aplauze, reveni apoi d-șoarei Elena Manu, profesoară de muzică la Esternatul secundar de fete, din localitate. D-sa ne execută, succesiv, în cele două părți ale seratei, - pe un piano foarte escelent, oferit pentru ocazie de d. I.Bernhard, profesor particular și depositar de pianuri, - *trei bucăți* de mare forță, una de Liszt, alta de Karganof și-a treia de Weber, - dovedindu-ne, ca în toate ocaziile precedente, o înaltă școală și-un foarte îngrijit talent, pentru cari, auditorul, în mare parte cunoscător, n-a lipsit a o răsplăti, nu numai cu cele mai bine meritate aplauze, dar și cu două

mari și elegante buchete de flori, unul din aceste oferit de Ateneul recunoscător.

A treia parte de netăgăduită valoare a fost susținută apoi de d. Gr. *Bârsan*, tenor absolvent al Conservatorului și prof. la Liceul din Iași, cunoscut deja publicului nostru, și foarte aplaudat și-acum, pentru două melodioase bucăți: *Non Torno* de Tito Matei și *Mândrulița de la munte* de Ștefănescu, acompaniate, cu multă pricepere, la piano, de d-na *Profîra Prapurgescu*, compensată, în schimb, c-un frumos buchet de flori naturale...”

În ce privește rezultatul material al seratei cronicarul subliniază că el a fost cât se poate de îmbucurător, față de urmările crizei economice ce afectase țara în acei ani, venitul brut ridicându-se la circa 1000 lei, iar cel net la 700 lei.

Un concert care s-a bucurat de o bună reclamă* a fost cel dat de pianista ieșeană Aspazia Sion în seara de joi 9 aprilie 1892, concert despre care aflăm mai multe amănunte de la cronicarul muzical al *Curierului Român* din Botoșani:

„Joia trecută, publicul distins și inteligent al Botoșanilor a avut o rară ocasiune de-a gusta și resimți deliciul și farmecul unei adevărate serate de artă.

Vroim să vorbim câteva cuvinte despre concertul dat în saloanele Cercului militar din localitatea noastră de către tânăra și simpatica d-șoară Aspazia Sion, nepoata distinsului profesor și vechi director al Conservatorului din Iași, d. C.Gros, absolventă a aceluși institut și mai pe urmă elevă a celebrului artist Leschetitzky din Viena ca bursieră a Curții Regale, iar astăzi profesoară cu concurs la Conservatorul din Iași.

După mai multe concerte splendid reușite în a doua capitală, d-șoara Sion a conceput fericita idee de-a onora și metropola țării de sus dându-ne, joia trecută seara, în saloanele cercului militar, un concert, care va rămâne desigur, pentru mult timp, un adevărat eveniment artistic pentru urba noastră.

De la primele măsuri ale nr-ului unu din bogatul program compus din 20 de bucăți, am putut constata, că avem dinaintea noastră, nu o diletantă, ci o adevărată și distinsă artistă. Energia, siguranța, ușurința, espresiunea, delicateța în pasajele perlate și memoria surprinzătoare, - toate la un loc ne autoriză a prezice tinerei concertiste un viitor cu totul artistic.

* Concertul a fost popularizat de “Curierul Român” încă din 3 aprilie cu datele personale despre artistă reluate și în cronică.

Rar ni s-a dat să vedem și să aplaudăm o esactitate atât de perfectă a pasajelor, o interpretare atât de fidelă a caracterului și inspirațiunei fiecărui autor, iar mai ales o expresie atât de adâncă, cum ne-a dovedit d-șoara Sion, începând cu *Sonata appassionata* de Beethoven și sfârșind cu *Poloneza* de Chopin, una din cele mai grele compozițiuni ale marelui compozitor...

Un adevărat succes al seratei a fost admirabila *Fantasie-Caprice* a distinsului profesor de la Conservatorul din Iași, d. Eduard Caudella, executată așa cum trebuia să fie această delicioasă bucată din marele număr al operelor de rară valoare ale merituosului profesor și compozitor de-o neobosită activitate. De aceea, publicul nici n-a lipsit a chema pe scenă, de repetate ori, atât pe autor, care incidental se afla de față, cât și pe talentata concertistă, căreia i s-a oferit un mare și frumos buchet de flori...⁴¹²

Pentru data de 21 aprilie 1892 presa botoșăneană a vremii a anunțat un concert vocal, în sala teatrului, ce urma să fie susținut de o cântăreață din Paris, NORA DARRÉS, cu concursul d-nei Marguarita Hoffer, profesoară particulară de pian din Botoșani și al d-lui Mihai Belador, laureat al Conservatorului din Iași, secția actori-declamatori. Un asemenea anunț arăta că ziarele din București și Iași sînt pline de dări de seamă foarte măgulitoare pentru D-na Darrés, iar „cît privește pe d-nul Belador, d-sa nu e necunoscut în orașul nostru, fiind aici aplaudat în mai multe rînduri.”⁴¹³

Referindu-se la concertul propriu-zis, o minicronică arăta că el a avut un succes deplin, Nora Darrés dovedind că este o cîntăreață de primă forță..., D-na Hoffer, cunoscuta noastră profesoară privată de piano”, excelînd prin cîteva bucăți „care au adăugat mult la reputația d-sale de pianistă”. O mare parte a succesului s-a datorat și lui M.Belador care a încîntat publicul cu o serie de declamațiuni, între care “o anecdotă a lui Speranță (Th. Speranția – n.n.) *Evreul gînditor*, admirabil interpretată, cu mult și desăvîrșit talent”⁴¹⁴.

Păcat că nici una dintre gazete nu a menționat și ce bucăți muzicale anume a interpretat cîntăreața din Paris.

Cîteva anunțuri lapidare publicate în *Voacea Botoșanilor* Nr. 20 din 21 iunie 1892 consemnează că miercuri seara, 17 iunie, Anton Kneisel, un distins profesor de vioară din București a dat un concert în sala teatrului din Botoșani cu un succes deplin din punct de vedere al

⁴¹² Ibidem., Anul VII, Nr. 11 din 14 aprilie 1892

⁴¹³ „Voacea Botoșanilor”, Anul XIII, Nr. 13 din 21 aprilie 1892

⁴¹⁴ „Curierul Român”, Anul VII, Nr. 12 din 23 aprilie 1892

artei și măiestriei interpretului, dar cu un rezultat material foarte scăzut din cauza marilor călduri și a reținerii publicului de a intra în sala teatrului „cu totul improprie și defectuoasă, periclitînd chiar viața spectatorilor”. În continuare, cititorii sunt înștiințați că se vor da alte două concerte. Primul de către distinsul violonist și apreciatul botoșănean IANCU FILIP și al doilea de către DON FUCHS, un artist din Viena care în ultimele sale concerte din Viena și Brünn a reputat succese foarte mari. Programele și locul seratelor nu s-au mai anunțat.

O știre din *Curierul Român*, Nr. 35-36, din 29 septembrie 1892, aducea la cunoștința cititorilor că artistul Christian Georgescu, bine cunoscut botoșănenilor, reîntorcîndu-se din Italia unde s-a perfecționat un an de zile și avînd dorința de a merge pentru un alt an, în același scop, la Paris, va întreprinde un turneu pentru procurarea mijloacelor necesare, însoțit de bunul său protector A.D.Xenopol, eminentul profesor de la Universitatea din Iași. În cadrul turneului, - mai spune gazeta - artistul va veni „zilele viitoare” și în urbea noastră, fiind desigur, ca totdeauna bine venit și bine primit”.

Numai că „zilele viitoare” s-au tot prelungit pînă în ajunul Crăciunului, căci abia marți 22 decembrie, s-a desfășurat în sala teatrului serata literar – muzicală dată de Chr. Georgescu, avînd concursul D-șoarei Elena Manu și al lui A. D. Xenopol, după următorul program:

I

Conferința d-lui A. D. Xenopol „Societatea și moravurile în epoca fanarioților”.

II

1. Meyerbeer G.: *Il Monaco* cîntată de d-nul Christea Georgescu, acomp. de piano de d-ra Elena Manu.

2) a. Reinhold H., *Impromptu*, b. Schütt E., *Valse lente*, Solo de piano esecutate de d-ra Elena Manu.

3) Scuderi: *Dormi pure*, Antonelli *Barcarola* cîntate de d-nul Chr. Georgescu, acomp. de piano de d-ra Elena Manu.

III

4) Stradella: *Aria di chiesa* cîntată de d-nul Chr. Georgescu, acomp. de piano de d-ra Elena Manu.

5) Godard B.: *Mazurca*, Solo de piano esecutat de d-ra Elena Manu.

6) a. Caudella E.: *Doru*, b. Schumann: *Doi Grenadiri*. Scheletti: *O clipă*, cîntate de d-nul Chr. Georgescu, acomp de Piano de d-ra Elena Manu.⁴¹⁵

⁴¹⁵ “Voacea Botoșanilor”, Anul XIII, Nr. 36 din 20 decembrie 1892

Ambele gazete ce apăreau în acel moment la Botoșani au publicat rînduri elogioase la adresa celor trei protagoniști ai seratei, despre concertiști afirmînd că “ambii au reușit la perfecțiune, D-nul Georgescu, după un studiu abia de un an în Italia, a progresat așa de mult, că azi poate fi privit ca un artist aproape desăvîrșit. Notele sale sînt pricepute, frazarea exactă și în notele de jos e pe deplin stăpîn, vocea curată, cu multă limpeziciune în pronunțarea cuvintelor, ... și după ce-și va termina studiile ce și-a mai propus a face în capitala Franței, va face fală țării ce l-a văzut născîndu-se... D-șoara Manu, mai ales în “Mazurka”, de astă dată s-a întrecut pe sine însăși...”⁴¹⁶

*

*

*

Anul 1893 a fost pentru botoșăneni un an mai bogat în spectacole de teatru decît anii trecuți, din care unele au fost adevărate evenimente, grație unor artiști de excepție.

Seria acestor spectacole a început-o trupa Artiștilor asociați din Iași, a cărei venire la Botoșani a fost anunțată de *Curierul Român* din 28 ianuarie, pentru a da o singură reprezentație în ziua de marți 2 februarie, cu piesa *Ștrengarul din Paris*.

Însă la 2 februarie, cînd secretarul Asociației depune cererea pentru obținerea autorizației din partea Primăriei Botoșani, acesta solicită încuviințarea pentru 2 reprezentații, prima pentru miercuri, 3 februarie cu piesele *Ștrengarul din Paris* și *Doi soldați* și a doua pentru joi, 5 februarie cu piesa *Noaptea furtunoasă*, toate piesele „fiind deja jucate la Teatrul Național [din Iași] și cunoscute”.⁴¹⁷ Nu s-au publicat cronici ale reprezentațiilor, deși autorizația s-a emis fără a se percepe taxă, „trupa fiind românească”.

La 18 februarie 1893 era sosită în Botoșani o trupă israelită de operetă al cărei director, K. Juvelier, solicită primăriei autorizația de a da 10 reprezentații. I s-a eliberat aceasta, a doua zi, cu condiția de a plăti o taxă de 25 lei pentru fiecare seară de spectacol, anticipat (subl.n.),⁴¹⁸ deși trupa și directorul ei nu erau chiar niște necunoscuți. În vara anului 1892 trupa Juvelier dădea spectacole cu destul succes în sala grădinii Tivoli din Iași, la 15 august jucînd în limba idiș operetele *Raiul și iadul* și *Sulamita* în beneficiul “fondului destinat ridicării unui bust de bronz

⁴¹⁶ Vezi „Curierul Român”, Anul VII, Nr. 45-46 din 24 decembrie 1892 și „Vocea Botoșanilor”, Anul XIV, Nr. 1 din 10 ianuarie 1893.

⁴¹⁷ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1893, f. 3.

⁴¹⁸ Ibidem., f. 4.

marelui artist Grigore Manolescu” ce murise la 9 iulie, același an, într-un spital din apropierea Parisului.⁴¹⁹

O știre în *Voacea Botoșanilor* ne aduce un plus de informații despre această trupă: prima și cea mai prețioasă, este aceea că „trupa israelită de operetă de sub conducerea renumitului C. Juvelier” era parte componentă „a Teatrului Național (Stadt Theater) din Cernăuți”; la 9 martie, trupa încă dădea reprezentații la Botoșani „deși coreligionarii evrei nu dau nici un concurs acestei trupe, așa că în curînd va părăsi orașul”; sîmbătă 6 martie s-a reprezentat opereta *JUDITH și OLOFERN*, „bine interpretată”; în general artiștii se achită bine de rolurile lor, corul este excelent, iar decorurile de toată frumusețea.⁴²⁰

Nu se știe data exactă cînd trupa a plecat din Botoșani, dar la începutul lunii aprilie 1893 ea este menționată că dădea spectacole la Iași, în sala Sidoli.⁴²¹

O știre publicată de *Curierul Român*, în numărul său din 21 martie 1893, îi anunța pe botoșăneni asupra unui eveniment teatral de excepție ce avea să se petreacă în orașul lor și anume faptul că „Celebra tragediană D-ra Agatha Bârsescu, aflîndu-se actualmente în București și de-acolo venind pentru Paști la Iași, spre a da acolo o scurtă serie de reprezentații, c-o trupă compusă din artiștii cei mai de valoare de la teatrele din Hamburg și Berlin, va face și urbei noastre distinsa onoare de-a o visita și-a ne da trei reprezentațiuni. Renumele universal apreciat al celebrei stea române ne dispensează de orice altă reclamă, fiind siguri că, de p-acuma chiar, societatea noastră inteligentă se va grăbi a-și reține locuri la teatru, pentru aceste reprezentațiuni, cari vor constitui un adevărat eveniment artistic pentru Botoșani”.

La 26 martie, în numele vestitei artiste, intelectualul botoșănean Simeon Labin solicită primăriei autorizația de rigoare arătînd că aceasta va sosi în oraș pentru a da o serie de 4 reprezentații în zilele de 4,5,6 și 7 aprilie. Autorizația se acordă, contra taxei de 15 lei pentru fiecare reprezentație.⁴²²

La 4 aprilie, *Voacea Botoșanilor* salută și ea „cu iubire și venerațiune sosirea ilustrei compatriote în mijlocul nostru pentru a da o serie de 5 reprezentațiuni succesive cu o trupă de artiști din cei mai valoroși”.

Marea tragediană a dat la Botoșani mai mult de 5 reprezentații.

⁴¹⁹ Ioan Massoff, op. cit., p. 534; T.T. Burada, op. cit., p. 677.

⁴²⁰ „Voacea Botoșanilor”, Anul XIV, Nr. 7 din 9 martie 1893.

⁴²¹ Ioan Massoff, op. cit., p. 538.

⁴²² D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1893, f. 13

Deși acestea au avut loc în zilele de 4-9 aprilie, adică de duminică pînă vineri consecutiv, se pare că cel puțin în 3 zile au avut loc spectacole și cu matineu, cu piesa *Deborah* sau fragmente din această piesă deoarece, în amintirile sale, Agatha Bârsescu vorbind despre turneul din 1893, afirmă: “a fost într-adevăr un triumf, n-aș putea să-l definesc altfel... căci doar reveneam în patria mea după o absență de zece ani, ca o artistă cu celebru nume. Am jucat la București, de unde am trecut la Iași,* fiind primită cu mare entuziasm ... Un entuziasm de nedescris am provocat la Botoșani, unde am jucat *Deborah* de nouă ori** consecutiv. (sublinierile noastre). Pentru vremurile acelea era ceva într-adevăr nemaipomenit”.⁴²³ Ca să joace în 6 zile de 9 ori consecutiv aceeași piesă trebuia, obligatoriu, să joace în unele zile și cu matineu.

Entuziasmul provocat la Botoșani de care-și amintește marea actriță a fost unul real, acesta, ca și alte considerații privind talentul ei și desfășurarea ultimelor spectacole etc. etc. fiind reliefate pe larg în editorialul gazetei *Curierul Român* din 10 aprilie 1983 pe care-l transcriem în întregime pentru ca și cititorul de azi să trăiască atmosfera acelor zile:

BOTOȘANI, 9 APRILIE, 1893. AGATHA BÂRSESCU

Evenimentul artistic, pe care ni l-a procurat venirea-n Botoșani a celebrei artiste tragediană Agatha Bârsescu, ne impune datoria de a-i consacra câteva linii, chiar aici în primele noastre coloane.

Acesta e al doilea eveniment artistic, ce ni-a căzut ca parte Botoșanilor, în cursul celor trei ani în urmă.

Cel întâi a fost venirea între noi a celebrei cântărețe D-na Darclée, care ocupă azi unul din cele dintâi locuri pe scenele lumii, începând cu Scala din Milano, unde-și primesc botezul artiste de primă valoare ale conservatoarelor de muzică. Din împrejurări însă cu totul fatale,- o mare parte a publicului nostru cult aflîndu-se retras la țară pentru ocupațiuni

* La Iași a dat spectacole în sala circuitului Sidoli cu piesele „Faust”, „Romeo și Julieta”, „Intrigă și iubire”, „Maria Stuart”, „Debora”, „Emilia Galotti”, ș.a. precum și acte din „Hamlet” și „Don Carlos”. (Mai pe larg vezi: T.T.Burada, op. cit., p.682 și Ioan Massoff, op. cit, p. 537-538)

** La început s-ar putea crede că este vorba de o greșală de tipar, în loc de “două”, scriindu-se „nouă”. Dar, după o paranteză în povestire, autoarea revine la turneu și, la pag. 139, reafirmă: „Așa de pildă, cum am mai arătat, la Botoșani am jucat „Deborah” de 9 ori în șir”, de astă dată numărul fiind scris, nu cu litere ci cu cifra “9”

⁴²³ Agatha Bârsescu, „Memorii”, Editura „Adevărul” S.A.,București, fără an, p. 122.

agricole, căci d-sa ne venise pe la-nceputul lui maiu, - D-na Darclée n-a avut un auditor la înălțimea valoarei și-a meritelor sale de incomparabilă artistă. Suvenirea însă ce ni-a lăsat unica sa reprezentațiune este vie încă și astăzi în memoria tuturor, și desigur cu drag ni-o vom reaminti întotdeauna.

Mult mai favorisată de împrejurări, celebra artistă Agatha Bârsescu, venită de câteva zile în mijlocul nostru, a găsit o primire și-o îmbrățișare îndoit de călduroasă. Deși vorbindu-ne într-o limbă prea puțin familiară publicului român, - în limba germană, - D-na Bârsescu însă, cu puterea magică a neasemănatului său talent de mare artistă, a știut să ne facă a pricepe totul și-a o putea astfel aprecia după întreaga și justa sa valoare.

Înzestrată cu o figură nobilă și-o statură impunătoare, dispunând de-o voce dulce și sonoră, iar pe deasupra tuturor acestora stăpână desăvârșită pe toate cerințele cele mai superioare ale artei dramatice, D-ra Bârsescu pune atâta foc, atâta pasiune în măestrul ei joc, încât trebuie să fie cineva un profan vulgar, ca să n-o simtă și să n-o-nțeleagă, chiar vorbindu-ne într-o limbă străină. Și cu toată bogăția însușirilor trebuitoare artei dramatice, D-ra Bârsescu știe întotdeauna să ție cumpăna adevăratei situațiuni psihice în care se găsește interpretându-și rolurile. Deplină stăpână pe cugetările autorilor, ea ni le redă clare și precise c-o espreșiune adevărată, fără nici o sforțare, și cu gesturi moderate, naturale, într-un cuvânt, reflectându-ne un tot armonios, fidel și perfect.

Desigur, aceste toate nu sunt decât o palidă umbră a justei aprecieri ce se cuvine unei artiste de valoarea și mărimea D-șoarei Bârsescu. Dar nici n-avem pretenția de-a ne măsura cu criticile mari și aprecierile competente, făcute talentului său, prin cele mai mari organe de publicitate ale cultei Europe și cari au așezat-o într-un glas și cu unanimă mulțămire pe scara cea mai înaltă a artei dramatice de astăzi.

*

Pe cât de puțin entuziasmată la sosirea artei, p-atât de impresionată la finele petrecerii sale între noi, societatea botoșăneană mai cu osebire la ultimele două reprezentațiuni cu „Maria Stuart” și „Deborah”, i-a făcut adevărate ovațiuni. Deși întotdeauna plină, la aceste două din urmă reprezentațiuni, însă, sala Teatrului a fost astfel de ticsită, încât au trebuit să se mai adauge un număr mare de scaune suplimentare.

La ultima reprezentațiune de astăzi (Deborah), dată în beneficiul marelui artiste, Ateneul Român din Botoșani, - ca espreție a societății culte botoșănene, - i-a oferit o splendidă Liră de foi verzi și flori naturale.

Suvenirul a fost oferit pe scenă, în fața publicului, de către delegații Ateneului d-nii V.D.Vasilu, vice-președinte, Scipione Bădescu,

membru și Lazăr Teodoru, secretar, însoțit de următoarele cuvinte adresate artistei de către cel din urmă:

Ilustră artistă,

Ateneul Român din Botoșani, - o tânără, dar cu viitor instituțiune de cultură a cetății Botoșanilor, - adânc impresionat de manifestarea între noi a înaltului Vostru talent de mare artistă, Vă roagă respectuos, prin graiul nostru, reprezentanți ai săi, să binevoiți a-i face grația și onoarea de-a priimi, din parte-i, această Liră de lauri și flori naturale, - semn al divinei arte ce cu-atâta dar cultivați, - ca omagiu al înaltei admirațiuni, ce i-ați inspirat.

Dup-aceste, d. Scipione Bădescu îi recită versurile de la vale, improviseate de d-sa și aruncate din galerie asupra publicului, în foi volante.

La toate aceste, artista, foarte emoționată, răspunse în scurte cuvinte, mulțumind, în dulcea-i limbă maternă, pentru călduroasa primire și ovațiunile ce s-au făcut, acoperită fiind de-o ploaie de aplause și repetate rechemări pe scenă.

La finele piesei, artista ne declamă, în costum național și condusă de cele mai frenetice aplause, trei poesii românești: *Două stele*, de Alecsandri, *Tricolorul* de Scip. Bădescu, și *Somnoroase păsărele*, de Eminescu, ... interpretate cu talentul de care numai o Bârsască știe și poate să dispună.

A doua zi de dimineață, marea artistă plecă de la noi, condusă la gară de numeroși admiratori, reîntorcându-se la Iași și de-acolo urmându-și călătoria la Galați și București, dar promițându-ne a ne visita din nou, în curând.

Ca încheiere, iată poesia, de care vorbirăm mai sus:

ARTISTEI AGATHA BÂRSESCU

Măiastră interpretă a celor mai sublime

Poetice gândiri!

Pe cât de mult dorită, p-atât de admirată,

Tu-n noi redeșteptat-ai o lume de simțiri...

Simțiri, ce azi, desigur, n-ar mai avea-nțelesuri,

- Atâta sunt de rari! -

De n-ar găsi în Tine, - nenvinsă interpretă. -

Oglind-atâtor genii și-a unei inimi mari!

Ești, fără îndoială, a-ntregei lumi podoabă,

- *Căci ei te-ai devotat!*
Pe noi. însă, Românco, - ce ne reflești în Tine
O stea a țării noastre, - pe veci ni-ai captivat!...

Botoșani, 8 aprilie, 1893.

Scipione Bădescu”

Ca o completare a editorialului, în interiorul gazetei se mai arată că la sfârșitul reprezentației de adio, afară de splendida liră de flori a Ateneului, artista a mai primit o frumoasă coroană din partea clubului de lectură israelit și un foarte frumos „evantaliu” de flori din partea d-lui Vasiliu, președintele Camerei de Comerț; iar în urma declamațiunilor de la sfârșit i s-a aruncat dintr-o lojă o pereche de porumbei albi, legați împreună cu o mare panglică albă.

De asemenea – mai scrie gazeta – domnișoara Agatha Bârsescu, în ajunul plecării sale, a fost „oaspeta” doamnei și a domnului Dr. Hajnal, la un intim și elegant dejun la care au fost poftiți și câțiva membri și amici ai familiei. „Ilustra artistă a fost foarte mișcată de distinsa primire și onorurile ce i s-au făcut”.

Deoarece spațiul n-a permis ca în acest număr să se publice amănuntele ultimelor momente ale petrecerii ilustrei artiste între botoșăneni, gazeta revine asupra lor în numărul următor 15, din 22 aprilie 1893, sub titlul „Plecarea Artistei Agatha Bârsescu”, din care cităm:

„După sfârșitul reprezentației de adio (Deborah), la care celebra artistă a fost obiectul celor mai entuziaste demonstrațiuni din partea întregii noastre societăți culte, care s-a grăbit s-o admire mai mult decât pe ori cine alta, D-ra Bârsescu a vizitat *Ateneul Român*, instalat în acelaș local al Teatrului, primită fiind de întregul birou și lăsându-i, ca aducere aminte, câteva linii scrise pe un pergament anume pregătit, linii, prin care marea artistă îi promite căldurosul ei concurs, pentru oricând Ateneul ar apela la D-sa.

De, aici artista sărbătorită a fost condusă cu muzică și torțe până la Hotelul Mutu unde i s-a oferit un cordial supeu de cătră un mare număr de membri ai ateneului Român, iar trupei de cătră Clubul de lectură israelit, - supeu servit cu multă amabilitate de cătră d. antreprenor al Hotelului, H.Weissman, și la care am remarcat pe d-nii: V.Vasiliu, vicepreș. al Ateneului, lt. – colonel Dr. Georgescu, Dr. Hynek, Dr.I. Mavrocordat, O.Catargiu, G. Vella, căpit. Gorgos, locot. Guriță, locot. Crupenschi, I.Buzdugan, Jules Ciolac, V.Bantaș, Gh. Buicliu, Gh. Rangli, L.Teodoru, N. și C.Vișineanu, Gh. Neculau, M.Costache, I.Prassa, Max Abramovici, Sc. Bădescu, și alții.

La orele 2 după miezul nopții, toată această societate și-a însoțit oaspete până la gară, de unde marea artistă a plecat, în sunetele muzicii militare, la Iași.

D-ra Bârsescu, înainte de plecare, a promis să revie de curând, spre a ne da o reprezentație pentru folosul spitalului de copii în ajun de a se înființa în Botoșani, - scop pentru care întreprinzătorii turneului au predat și din parte-le, d-lui primar al urbei, ca recunoștință și bună amintire, suma de 300 lei.

Iată amănuntele interesante ale plecării marei artiste dintre noi, - amănunte, cari am crezut că nu trebuie să rămână necunoscute de toată societatea botoșăneană, care atât de bine a știut s-o primească și s-o aprecieze.”

În primăvara și vara anului 1893 Comitetul teatral din Craiova a hotărât ca secția de operetă a Societății dramatice a Teatrului Național craiovean să întreprindă un mare turneu în orașele principale din țară și peste hotare, la Cernăuți și Chișinău. Între orașele din țară incluse în itinerariul turneului au fost și Botoșanii.

Trupa de operete din Craiova, condusă de Aron Leon Bobescu, înainte de a veni la Botoșani a dat mai multe reprezentații la Iași, în perioada 20 aprilie – 16 mai 1893,⁴²⁴ jucând aceleași operete pe care le va juca și la Botoșani, Cernăuți și Chișinău, adică: *Mikado*, de Sullivan, *Voievodul Țiganilor* de Strauss, *Vînzătorul de păsări* de Zeller, *Giroflé-Girofla* și *Fiica doamnei Angot* de Lecocq, *Briganzii*, *Frumoasa Elena* și *Prințesa din Trebizonda*, de Offenbach, *Boccacio* de Supée, *Mam'zelle Nitouche* de Herve, *Clopotele din Corneville*, de Planchette, dar și unele operete și vodeviluri românești ca: *Baba Hîrca* de Matei Millo, muzica de Flechtemmacher, *Barbu Lăutarul*, de Alecsandri, *Păunașul codrilor* de I.St. Rădulescu, *Orfanul de la Dorna* de Ciprian Porumbescu, *Schimbarea la Față*, de A.L.Bobescu ș.a.

Din trupă făceau parte artiștii: A. L. Bobescu, I.Tănăsescu, Ion Anestin, Nae I. Popescu, Ștefan Iulian, I. Băjenaru, Nicu Poenaru, G. S. Vasiliu, P. I. Nicolau, D. Alexandrescu, A. Nanu, D. Băciulescu, I. Fărcășanu, I. Petroni, Irina de Vlădaia (pe numele ei adevărat, Irina Vlădoianu-n.n.), Elisa Odeseanu, Profîra Fărcășanu, Atena Ionescu, Maria Nicolau, precum și 34 de coriști și coriste, o orchestră de 24 de persoane sub conducerea lui Neuwirth, regizor al întregului ansamblu fiind N.Iliescu, în total ansamblul avînd 79 de persoane.⁴²⁵

⁴²⁴ T.T. Burada, op. cit., p. 683-684; Ioan Massoff, op. cit., p. 538

⁴²⁵ Vezi „Istoria Teatrului Național din Craiova”, p. 63-64 și T.Balan, op. cit., p. 134 - 138. Acesta din urmă dă mai complet lista operetelor jucate la Cernăuți și a actorilor

Încă înainte de a se termina seria reprezentațiilor la Iași, un fel de consiliu de administrație al Operetei din Craiova, format din A. L. Bobescu, N. Iliescu și I. Fărcășanu, solicită, la 10 mai 1893, Primăriei Botoșani, autorizația de a da și aici un șir de spectacole cerînd, în același timp, scutirea de taxă conform Legii teatrelor din 1877, modificată în 1892, care prevedea această scutire pentru artiștii societăților dramatice plecați în turnee, dar avînd în vedere și „grelele cheltueli ce întîmpinăm spre a veni în acest oraș”. Și nici nu se putea să nu fie cheltuieli foarte mari cu o trupă de 80 de persoane. Conform rezoluției pusă pe cerere se acordă autorizația fără plata taxei.⁴²⁶

La 18 mai Opereta din Craiova începe seria reprezentațiilor la Botoșani. După al cincilea spectacol, *Curierul Român* din 25 mai publică o cronică a acestora, cu accente critice destul de dure, mai ales la adresa Irinei de Vlădaia, primadona trupei, critici care sunt parcă identice cu cele la adresa vocii Haricleei Darclée, ceea ce dă impresia că acel cronicar de la *Libertatea*, gazetă botoșăneană ce între timp și-a încetat activitatea, s-a transferat la *Curierul Român*. Facem precizarea că Iosefina Gălușcă a fost una din marile cîntărețe ale României, dar și Irina de Vlădaia nu a fost mai prejos. Ea își făcuse ucenicia la Opera Comică din Paris și a fost considerată „vocea de aur a comediei muzicale românești”.⁴²⁷ Așa că nu avea dreptate „criticul” de la *Curierul Român* în cronica sa, cînd afirmă:

„De-o săptămână de zile, trupa de operete din Craiova ne întreține cu reprezentațiile sale, jucând până astăzi cinci piese.

Ne pare rău însă, că de-astădată nu putem spune tot binele pe care l-am dori despre această trupă. E o deosebire frapantă între trupa din anul trecut și cea de acum. Cu toate-aceste, ea e compusă mai tot de-același personal, cu singure două excepțiuni, d-na Gălușcă și d. Băjenaru, cari astă-dată ne lipsesc. Dar... vezi tocmai aici rezidă golul, defectul cel mare al trupei!

În deosebi, lipsa d-nei Gălușcă, inima și viața trupei, este absolut neînlocuibilă. Mai ales în rolurile create de d-na Gălușcă, d-na Vlădaia, care pretinde a o înlocui, este abia o palidă imitatoare. Îi lipsește jocul de scenă; mimica sa abia se reduce la cîteva mișcări de mîini; iar vocea d-sale, pe cât de slabă în notele de jos, p-atât de stridentă la trecerea

trupei după afișele și „dările de seamă” publicate de presa cernăuțeană, însă îl „botează” pe A.L.Bobescu în Aurel Lazăr Bobescu în loc de Aron Leon Bobescu.

⁴²⁶ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1893, f.15

⁴²⁷ Vezi „Istoria Teatrului Național din Craiova”, p. 57,59,62,63,74; Ioan Massoff, op. cit., p. 500, 538, 545, 569.

registrelor de sus, trece adesea peste disonanța țipetelor. E incontestabil, că d-na Odeseanca, a doua cântăreață, deși cu mai puține pretenții, e însă cu mult mai bine, și ca joc de scenă, și ca voce.

În așa împrejurări, natural că, ori câtă trudă și-ar da adevărații atleți ai trupei, d-nii Anestin, Popescu și Tănăsescu, - acești trei artiști ajunși în adevăr la culmea perfecțiunii, așa c-ar putea să-și țină locul cu onoare pe orice scenă, truda lor devine paralisată, prin lipsa macar a unei artiste de forță d-nealor.

Pân-acum, abia o singură reprezentație a fost satisfăcătoare: „Neguțătorul de păsări”, în care cu deosebire a plăcut d. Poenaru, un nou și tânăr tenor c-un sigur viitor.

Astăzi, marți, se va juca *Micado*, o piesă de un mare succes, dacă nu va fi cumva parodiată; iar joi, probabil, *Voievodul Țiganilor*, cu d. Julian, cel neîntrecut în rolul baș-porcarului.

În fine, reprezentațiile se vor încheia sâmbăta viitoare, cu *Frumoasa Elena*, dată în folosul Ligei culturale. – Nu ne-nduim, că publicul nostru, care-a încurajat destul de bine și pân-acum această trupă, cu toate defectele ce i le semnalăram, va căuta să se întreacă pe sine însăși sâmbăta viitoare, în vedrea specială a scopului, care nu trebuie să lese indiferent pe nici un om de bine, ce se-ncălzește sub ceriul liber și la soarele generos al României!”

În numărul următor 19, din 5 iunie 1893, criticul dramatic al *Curierului Român* revine la sentimente mai bune privind Opereta din Craiova, aceasta datorită, poate, și faptului că marea actriță Aristița Romanescu, a venit la Botoșani, jucând în câteva spectacole ale trupei, spre marea bucurie a publicului ce-i admirase talentul în anii anteriori:

„Doamna Aristița Romanescu, celebra noastră artistă tragediană și comediană, venind de câteva zile în mijlocul nostru, a participat la câteva reprezentații d-ale trupei de operete, cântând rolul principal din opereta *Nitouche*, apoi declamând *Doina* lui Eminescu și-o anecdotă de Speranță la reprezentația dată în folosul Ligei, iar la reprezentația dată în folosul Ateneului jucând rolul principal din admirabila piesă *Comedie și Tragedie*. În fine, aseară a jucat rolurile Leonorei și Almei din tragedia lui Sudermann *Onoarea*. În toate aceste ocazii, d-na Aristița Romanescu ni-a dat o nouă și puternică probă de admirabila d-sale cultură artistică, făcându-ne să resimțim toate-acele emoțiuni vii, pe cari ni le produsese jocul artistic neîntrecut al d-nei Bârsescu. D-na Romanescu, desăvârșită stăpână pe toate rolurile ce interpretează c-o unică măiestrie, nu are decât un singur păcat: că joacă în limba ei maternă și pe scenele țării sale. Dacă ar juca în limbi și pe scene străine, desigur s-ar număra printre celebritățile tragediene și comediene din țările cele mai

cunoscute. Dar tocmai pentru - acest cult, consacrat țării și limbei sale materne, noi o respectăm cu îndoită considerație și-o admirăm cu îndoit entusiasm. Ea este mândria noastră, - și numai a noastră! – Să ne trăiască!

Reprezentările trupei române de operete, date sâmbăta și luna trecută în folosul *Ligei culturale* și-a *Ateneului* din Botoșani, au produs, scăzându-se cheltuielile și partea cuvenită artiștilor următoarele beneficii nete: cea întâi, pentru Liga culturală, 707 lei; cea d-a doua, pentru Ateneu, 730 lei.

Trupa română de operete, care ni-a dilectat până azi c-o serie de vreo 10 reprezentații și care lasă cele mai bune amintiri între noi, pleacă mâine la Cernăuți, unde va da asemenea o serie de reprezentații și unde o așteaptă o primire, pe cât de bună, p-atât și de binemeritată”.

Informația din gazetă precum că de la Botoșani trupa de operete condusă de A.L. Bobescu a plecat la 6 iunie la Cernăuți este adevărată deoarece la 21 iunie stil nou (9 iunie stil vechi-n.n.) aceasta a dat acolo prima reprezentație cu opereta *Mikado*. După mai multe reprezentații ziarele din Cernăuți se întreceau să remarce jocul impecabil al ansamblului, faptul că prestațiile trupei românești nu erau inferioare celor ale trupelor germane, poloneze etc. care s-au perindat pe scena de acolo, ba, dimpotrivă, în unele spectacole le depășeau. Teodor Balan, care prezintă pe larg aceste caracterizări elogioase ale gazetelor cernăuțene cu privire la ansamblu, spune că în unele din dările de seamă este descris și jocul fiecărui artist în parte, iar despre Irina de Vlădaia, în ele se afirma: „Vocea ei încântă publicul”, în „piesa *Mikado* l-a fermecat cu privirea și dulceața glasului ei”, „superbă a fost în rolul fetei Angot”, în *Neguțătorul de păsări* a fost „o prințesă din cap pînă în picioare”, în rolul Fiorelei din *Briganzii*, a cîntat ca „o adevărată fată de bandit” și exemplele pot continua. Alături de „grația rară”, frumusețea dată de „perechea de ochi mari, grăitori” și statura „maiestuoasă”, toate aceste calități au făcut din Irina de Vlădaia – în opinia tuturor gazetarilor cernăuțeni – „mărgăritarul” trupei, artista adorată și răsfățată a publicului.⁴²⁸

Aceste caracterizări ale Irinei de Vlădaia făcute de cinci gazetari, unul român, 3 germani și unul polonez, care în Cernăuți asistaseră la spectacole date de multe cîntărețe străine, să fi fost oare ale unor necunosători și gazetarul din Botoșani să fi avut dreptate? Ne îndoim.

La 16 iulie 1893 directorii unei trupe israelito-germane de operete, Treitel și Rosenberg, depun cerere la Primăria Botoșani pentru autorizația de a da 5 reprezentații în grădina *Belvedere*, oferindu-se ca a

⁴²⁸ Teodor Balan op. cit., p. 133-141 și 253-254

2-a reprezentație să fie beneficiu în folosul Ospiciului Comunal, iar dacă după 5 reprezentații nu vor veni alte trupe, să li se prelungească autorizația pentru altele 5. Primăria aprobă cererea contra taxei de 15 lei de fiecare serată, iar toate cheltuielile cu facerea scenei și ale luminatului grădinii să-i privească pe directorii trupei.

La cerere este anexată și o listă cu următoarele 10 operete propuse a se juca.

1. Tiganca, Operetă în 5 acte
2. Regele Persiei, Operetă în 5 acte
3. Iosef în Egipt, Operetă în 5 acte
4. Strigoii, Operetă în 5 acte
5. Bandiții din Londra, Operetă în 4 acte
6. Regele Solomon, Operetă în 5 acte
7. Rebeca, Operetă în 5 acte
8. Doi Sergenți, Operetă în 4 acte
9. Otrăvitorul, Operetă în 5 acte
10. Mincinosul, Operetă în 4 acte ⁴²⁹

Alte date despre această trupă nu avem.

O trupă de actori români ambulanți, în frunte cu Ștefan Arion, sosește în Botoșani la 19 august 1893. Pe lângă cererea depusă la Primărie, în această zi, pentru autorizația de a da o serie de reprezentații și a fi scutit de taxă „ca fiind teatru pur român”, Ștefan Arion anexează o listă cu personalul trupei și reperoriul ei.

Pe lângă Ștefan Arion, din trupă mai făceau parte actorii: Grigore Valeșteanu, D. C. Cartonescu, N. Soreanu, I. G. Curatollo (sufleur) și actrițele: Elena Constantinescu, S. Tănăsescu și Elena Valeșteanu. Dintre toți acești actori ambulanți, numiți și actori nesubvenționați, singurul mai cunoscut în epocă, avînd în unii ani propria-i trupă și menționat de istoriile teatrului românesc, a fost Grigore Valeșteanu.* De asemenea merită a fi menționat N. Soreanu, care, chiar dacă în 1893, la vîrsta de abia 20 de ani încă nu era cunoscut și își făcea temporar ucenicia în astfel de trupe ambulante, va deveni, odată cu debutul din 1896, la Teatrul Național București, unul din cei mai de seamă actori ai scenei românești și profesor la Conservatorul bucureștean.**

⁴²⁹ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1893, f. 24-25

* Vezi, de ex. Ioan Massoff, „Teatru Românesc”, vol III, p. 328; vol.IV, p. 158 și 307. La această ultimă pagină Massoff îl caracterizează pe G. Valeșteanu „actor rătăcitor dar nu fără merite”.

** O prezentare foarte succintă a lui Nicolae Soreanu 1873-1950. Vezi în „Istoria Teatrului în România. II”, p. 529-530.

Repertoriul trupei condusă de Ștefan Arion cuprindea următoarele titluri conform anexei:

„*Frânele Guvernului.*

Comedie în 3 acte [tradusă] din Franțuzesce de D-na Eug. Marinescu

Viața din Lumea Mare.

Comedie în 3 acte de Darvaius, tradusă de C.Bălănescu

Două Fete ș-un Flăcău.

Operetă în 2 acte, tradusă de D-na M.Theodorini.

Dracu și Ciobanu.

Operetă Națională în 2 acte de Eug. Carada.

Bărbatul care-și ucide Femeia.

Comedie cu cîntece în 2 acte, tradusă de D-nu M.Millo.

Iudita și Oloferno.

Operetă în 2 acte, tradusă din Franțuză de C.Theodorini.

Două Vite Încălțate.

Comedie într-un act cu cîntece, tradusă de D-nu M.Millo.

Arion Actorașu.

Comedie cu cîntece într-un act.

D-na s-a culcat.

Comedie într-un act, tradusă de M.Pascaly.

Fermecătoarea.

Operetă Națională în 2 acte.

Doctoria pentru Soacre.

Comedie cu cîntece într-un act, de d-nu C.Radu, Deputat.

Doi Sfioși.

Comedie într-un act, tradusă de M.Pascaly.

Nunta Țărănească.

Comedie Națională cu cîntece într-un act, de V.Alecsandri.

Rusaliile.

Comedie Națională cu cîntece într-un act, de V.Alecsandri.

Villa la Șosea.

Comedie buffă într-un act.

Coroana lui Ștefan Cel Mare.

Comedie Națională cu cîntece într-un act, de V.Alecsandri.

Doctorul Nebunilor.

Comedie în 2 acte.

Portărelul din Paris.

Comedie Vodevillă în 2 acte.

Coarda Simfioare.

Operetă într-un act”.

Conform autorizației i s-a permis lui Ștefan Arion și trupei sale să dea o serie de reprezentații teatrale în grădina Vîrnav urmînd ca toate cheltuelile ce ar necesita aceste reprezentații să-l privească personal și să plătească o taxă de 10 lei pentru fiecare spectacol.⁴³⁰

Păcat că în presa botoșăneană a vremii, atît cît am putut consulta din ea, nu am găsit nici o cronică în care să fi fost menționată prestația artistică a actorilor acestei trupe și în special a lui Nicolae Soreanu aflat la începutul carierei.

În luna septembrie a anului 1893 botoșănenii iubitori de teatru au fost din nou în sărbătoare timp de o săptămînă căci, așa cum promisese la prima venire din aprilie, marea tragediană Agatha Bârsescu a revenit la Botoșani.

Anunțul revenirii, publicat de *Curierul Român* din 7 septembrie, sublinia că:

„Celebra tragediană d-ra Agata Bârsescu ne va onora, în cursul acestei luni, c-o scurtă vizită, spre a ne da, în sala Teatrului, o serie de 4-5 reprezentațiuni, cu totul altele decît acele din primăvara trecută. D-sa vine c-o trupă proprie și probabil însoțită și de d. Nottara cu alți câți-va artiști români, spre a ne da o reprezentație sau două în limba română. – Celebra artistă a lăsat amintiri atît de puternice între noi, încât orice apel, din parte-ne, la publicul nostru inteligent, este, credem, de prisos. Mai ales cum lumea toată se rentoarce de pe la băi și de pe la țară, și cum venirea d-șoarei Bârsescu va fi cam pe la finele acestei luni, după ce adică va termina seria de reprezentațiuni, d-abia începută în Galați, București, Craiova și Iași, sala Teatrului nostru va fi desigur, în toate cele 4-5 seri, mai plină decît ori cînd. Abonamentele se pot face de p-acum la librăria d-lui L. Goldșleger.”

La 17 septembrie Librăria Goldșleger „în numele celebrei artiste Agatha Bârsescu, care sosește în orașul nostru spre a da cîteva reprezentații”, face cerere la Primăria Botoșani pentru autorizația cuvenită care se și eliberează a doua zi, fixîndu-se o taxă de 20 lei pe fiecare seară de spectacol și asigurarea a 2 staluri gratuite pentru reprezentanții primăriei.⁴³¹

Comentînd sosirea propriu-zisă în Botoșani a arteistei, care s-a întîmplat în seara de sîmbătă, 18 septembrie 1893, gazeta *Curierul Român* considera că și acum, ca și în primăvară, venirea unei celebrități de talia Agathe Bârsescu constituie un eveniment artistic „din cele mai fericite pentru Botoșani”. Deși botoșănenii nu vor avea fericirea, după

⁴³⁰ Ibidem., f. 29 – 30 și 34.

⁴³¹ Ibidem., f. 61

cum gazeta anunțase mai înainte, de a o auzi vorbindu-le de pe scenă în limba română – surpriză rezervată numai capitalei – semnatarul reportajului își exprima convingerea că A.Bârsescu va ști și de astă dată, prin puterea magică a neasemănatului ei talent, chiar vorbind în limba germană, să-i facă a pricepe tot ce se petrece în acțiunea pieselor și a o putea, astfel, aprecia, din nou, după întreaga și justa ei valoare.

Salutînd-o, în numele tuturor botoșănenilor, cu nemărginit respect, înaltă afecțiune și devotament, reporterul încheie cu urarea: „Bine ai venit, Ilustră!”⁴³²

Prima reprezentație, din această serie de spectacole, a avut loc duminică, 19 septembrie, cu piesa *Fiul deșertului*, cu un succes total: „teatrul plin și ovațiuni din cele mai entuziaste”, notează aceeași gazetă, arătînd în continuare că „în cursul săptămînii se vor mai juca piesele: *Eva*, de Voss; *Fermecătoarea de piatră*, de Nissel; *Alexandra* și *Dama cu camelii*, de Dumas. Personalul trupei se compune din directorul Teatrului cel mare din Hamburg, directorul de scenă și mai mulți artiști de frunte de la același teatru și de la Burgtheater din Viena”.⁴³³

O cronică a tot ceea ce s-a întîmplat la teatru, dar și în afara lui, în săptămîna în care Agatha Bârsescu a jucat la Botoșani, o constituie editorialul publicat de *Curierul Român*, în Nr. 32 din 28 septembrie 1893, pe care-l redăm integral deoarece el prezintă o importanță deosebită nu numai pentru istoria teatrului din România, ci și pentru istoria orașului Botoșani:

„AGATHA BÂRSESCU În BOTOȘANI

Săptămîna trecută, petrecută de admirata tragediană D-ra Agatha Bârsescu între noi, a fost timp de continue sărbători. Ca și la prima sa venire între noi, așa și de astădată, marea artistă a fost obiectul celor mai simpatice manifestațiuni din partea societății culte botoșănene.

Deja, îndată după prima reprezentațiune (*Fiul deșertului*), la care teatrul a fost cât se poate de bine vizitat, ilustra artistă a fost poftită la un splendid supeu cu muzică, la d. primar I. Arapu, la care a asistat un frumos cerc de cunoștinți.

Reprezentațiile următoare: *Eva*, *Fermecătoarea de pe stîncă* și *Alexandra*, au fost de asemenea destul de bine frecventate de public, oferindu-se artistei, acoperită de aplause în fie care seară, buchete de flori.

⁴³² „Curierul Român”, Anul III, Nr. 31 din 20 septembrie 1893.

⁴³³ Ibidem

Cele mai bogate în succese însă, au fost ultimele două zile și seri. Astfel joi, D-ra Bârsescu a fost oaspetă D-nei și a D-lui Dr. Hajnal, la dejun, la care a participat familia și-un mic cerc de intimi, și la care onorurile gazdei au fost făcute c-o rară eleganță și amabilitate. Iar seara, după reprezentația piesei *Hero și Leandru*, în care succesele artistei au fost neîntrecute și buchetele oferite foarte numeroase, - printre cari trebuie să-l remarcăm pe cel mai frumos oferit de d. Grigore Holban, - D-ra Bârsescu a fost poftită la un supeu cu muzică, oferit de d-nii Doctori Hynek și Goilav, la Hotel Mutu, - unde D-sa a fost găzduită tot timpul, - și la care a fost reunit un mic cerc de prieteni și cunoștinți de-ale artistei.

Rareori însă teatrul nostru a fost așa de ticsit de public, ca vineri seara, la ultima reprezentație (*Dama cu camelii*), când ilustra artistă a fost în adevăr la cea mai mare înălțime a artei dramatice și când i s-au oferit, între altele, după actul al doilea, un frumos buchet de camelii din partea clubului de lectură israelit, iar după actul al treilea un superb paner cu trandafiri, atârându-i în două părți o cordea roz cu inscripțiunea: *un grup de admiratori din Botoșani celebrei artiste Agatha Bârsescu*. Odată cu aceasta a căzut, din trei părți ale galeriei, și-o ploaie de foi volante în cele trei culori naționale, cu următoarea poezie, dedicată marei artiste:

Ai revenit, să-ți revedem figura de măiastră,

Și genialul tău talent din nou să-l admirăm...

Ne-ai regăsit, și, tot așa, și noi te revăzurăm

Dar, din admiratori de ieri, azi – te divinizăm!

Botoșani, 24 septembrie 1893

La sfârșitul piesei, ilustra artistă mulțami, în românește, publicului botoșănean, pentru buna primire ce i-a făcut, promițând a ne visita din nou, peste doi ani de zile. Cuvintele acestea au fost acoperite de-o salvă nesfârșită de aplauze, fiind rechemată, artista, de nu mai puțin de șapte ori, pe scenă.

După reprezentație, sărbătorita Botoșanilor a fost iarăși poftită la un supeu cu muzică, oferit, tot la Hotel Mutu, de către d. I. T. Buzdugan, la care-a fost reunit de-asemenea un cerc intim. Din nenorocire însă, ilustra artistă abia a putut asista un cuart de oră, îmbolnăvind-se subit, ceea ce-a și împedicat-o de-a pleca cu trenul din acea noapte la Iași, amânându-și călătoria pentru a doua zi, când, și-atunci, a trebuit să fie însoțită pînă la Iași de d-nii Doctori Hynek și Goilav.

La plecare, sâmbăta dimineața la 11 ore, artista a fost iarăși obiectul unei călduroase ovațiuni din partea tuturor prietenilor și-a cercurilor în cari a petrecut, oferindu-i-se două frumoase buchete de flori.

În momentul plecării trenului, făcută în sunetul muzicii militare care cântase tot timpul acesta pe peronul gării, admirata artistă a mai primit, din partea unuia din tinerii noștri talentați, următorul *acrostih*, cu care și terminăm această, cât se poate de scurtă dare de seamă:

*Ai să pleci, regina artei !...
Graba nu ți-o înțelegem...
Amărăți și supuși soartei,
Tot, ce-n urma ta culegem,
Harpa-n cânturile sale
A suna de-acum a jale !...*

*Botoșanii, câte-odată,
Ai să vii a-l renvia...
Rămâind îns-adorată,
Să sperăm că nu-i uita
Epoca de admirare
Subt care ne lași plecând !...
Câte-odată, da-vei, ore,
Uitaților câte-un gând?!...*

Botoșani, 24 septembrie 1893”

Pe lângă precizarea pe care o facem din nou că acel B care semnează catrenul este unul din pseudonimele lui Scipione Bădescu, fondatorul, proprietarul și directorul gazetei *Curierul Român*, merită de menționat și faptul că Agatha Bârsescu a jucat în plus, față de ceea ce fusese anunțat, piesa *Hero și Leandru*, tragedie în 5 acte de Franz Grillparzer, astfel că, în total, numărul reprezentațiilor s-a ridicat la 6, jucate seară de seară, de duminică 19 pînă vineri 24 septembrie, inclusiv, 1893 – un adevărat tur de forță pe care puțini artiști reușeau să-l facă și mai ales și cu deosebit succes.

La 12 octombrie 1893 Iacob Glasman, reprezentantul unei trupe israelite, solicită Primăriei Botoșani autorizația pentru a da 10 reprezentații în sala teatrului, începînd cu 23 octombrie „dacă va sosi trupa”. (subl.n.). Se pare că trupa respectivă a mai fost în Botoșani deoarece în rezoluție se motivează acordarea autorizației cu faptul că “au mai avut autorizații de a da spectacole”. Condiția eliberării acesteia acum a fost plata unei taxe de 25 lei pe seară și două staluri în favoarea primăriei.⁴³⁴ Acea condiționare „dacă va veni trupa” creează și

⁴³⁴ D.J.A.N.Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1893, f. 65

posibilitatea ca ea să nu fi ajuns din diferite motive. Totuși această trupă a venit și a jucat în Botoșani, căci la 9 noiembrie, un oarecare Filipescu cere și el autorizație de a da o reprezentatie teatrală (subl.n.) împreună cu trupa israelită (subl.n.) în seara de joi, 11 noiembrie. Autorizația se acordă, contra unei taxe de 5 lei, dar pentru o reprezentatie de concert și nu de teatru cum era menționat în cerere.⁴³⁵ Să fi fost trupa israelită o trupă de operete? Cum presa botoșăneană nu a scris nimic despre această trupă și nici despre Filipescu, nu putem ști câte spectacole a dat, cu ce repertoriu și cu care artiști.

Anul 1893 nu a fost prea bogat în evenimente muzicale deosebite la Botoșani.

O primă referire făcută de presa locală este cea privind o serată muzicală organizată în sala teatrului la 24 aprilie de către un grup de diletanți și diletante din Botoșani pentru folosul fondului de binefacere al Societății femeilor române din acest oraș.

Cronicarul gazetei care prezintă această serată face precizarea că, din cauza unei regretate lipse de atenție a organizatorilor față de presa locală, nu a putut asista la această întreprindere atât de lăudabilă și deci nu poate face o dare de seamă specială și completă, cum s-ar cuveni. Însă, după informațiile culese, s-au evidențiat doamnele Elena Gr.Holban - voce, Maria Ghelemé la pian, Elena Frunză, domnișoarele Maria Tomșa – Brăescu și Maria Gh. Saintgeorges – „o artistă desăvârșită la pian, grație rarului său talent și înaltei școli pe care a urmat-o și a terminat-o la Viena”. De asemenea și cântările d-lui Cosmovici, un tânăr cu înaltă școală la Paris. Cu toate că nu îl și prezintă, cronicarul afirmă că “întreg programul seratei a reușit cu un succes vrednic de executarea unor artiști adevărați”.⁴³⁶

Un eveniment muzical remarcabil este adus la cunoștința botoșănenilor prin următorul anunț-reclamă publicat de *Curierul Român* din 22 iunie:

„Un concert, într-adevăr artistic, vom avea plăcerea de-a asculta și-a aplauda joia viitoare seara, în sala Teatrului. Concertistul e un tânăr și deja celebru bariton, d. Traian Mureșanu, care s-a ilustrat până azi în nenumărate concerte, atât în țară, cât și în străinătate. Am avut ocazia să-l auzim și noi odată cântând, și putem încredința pe toți lectorii noștri, că un bariton de-o asemenea forță și înaltă școală încă n-au văzut și n-au ascultat Botoșanii. D-sa își va da concertul cu binevoitorul concurs al d-lor Narice, profesor-pianist de la conservatorul din București, I. Filip,

⁴³⁵ Ibidem., f. 69.

⁴³⁶ „Curierul Român”, Anul VIII, Nr. 21-22 din 22 iunie 1893.

profesor-violonist, atât de bine cunoscut și apreciat între noi, și Scipione Bădescu, care va recita și produce pe scenă celebra rapsodie maghiară *Esaltatul*, atât de mult aplaudată vara trecută, cu ocazia seratei artistice și literare, dată atunci în beneficiul Ligei culturale. Deja, cea mai, mare parte a locurilor sunt plasate. Nu rămâne, deci, cea mai mică îndoială, că reușita seratei va fi complectă și sala plină de tot ce Botoșanii au mai distins și mai inteligent”.

De fapt numele artistului era Mureșianu căci așa își semnează și cererea din 25 iunie 1893 către Primăria Botoșani pentru autorizație „voind a da în sala Teatrului un concert în ziua de Sîmbătă (și nu joi cum se anunțase în ziar –n.n.) 26 iunie, după programul alăturat”.

Este demnă de menționat concepția înaintată a primarului care semnează rezoluția pusă pe cererea lui Traian Mureșianu: „Se va da autorizația cuvenită cu obligația de a se supune condițiunilor reglementului polițienesc; încît privește taxa, se scutește, ca încurajare a acestei arte. J. C. Ciolac” (subl.n.).⁴³⁷

Pentru popularizarea concertului s-a tipărit și un frumos afiș-program care, printre altele, anunța că Traian Mureșianu va cânta arii din opere de: Massenét - *Regele Lahore*, Verdi - *Ernani* și *Un ballo in maschera*, Meyerbeer - *Africana*, Bizet - *Carmen* ș.a. precum și cîntecul popular *Eu mă duc, codrul rămîne* și romanța *Ochi albaștri* de Denza. La pian, Ernest Narice va interpreta: o romanță, compoziție proprie, *Polonaise* de Chopin, *Rapsodie* de Liszt și *Aus flügeln des gesanges* de Mendelssohn-Bartholdy. Violonistul Iancu Filip va interpreta o *Elegie*, iar Scipione Bădescu va declama *Esaltatul*, rapsodie.

Prețul locurilor era fixat la 20 lei – loja de jos, 12 lei – loja de sus și 3 lei – stalul.⁴³⁸

O dare de seamă destul de sumară privind prestația interpreților și rezultatul material al concertului prezintă *Curierul Român* din 3 iulie 1893: programul a fost executat perfect, toți „producătorii” fiind viu aplaudați și de repetate ori rechemăți pe scenă. Este îndeosebi evidențiat Traian Mureșianu care „a dat dovada unui incontestabil talent și a unei înalte școli, care au făcut dintr-însul, la o vîrstă relativ destul de tînră încă, un artist foarte apreciat nu numai în țară, dar și în străinătate”. Cît privește succesul material acesta a fost peste așteptări, venitul net al concertului fiind de aproape 800 lei, cu toată absența din tîrg a „unei mari părți a publicului nostru de elită”. Totuși publicul prezent a rămas foarte

⁴³⁷ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1893, f. 19.

⁴³⁸ Ibidem., Colecția documente foi volante, pachet XVII, document nr. 34.

satisfăcut exprimându-și dorința de a revedea cât mai curînd pe „talentatul și simpaticul artist”, Traian Mureșianu.*

La 18 noiembrie 1893 *Curierul Român* publică un alt anunț-reclamă în care aduce la cunoștința botoșănenilor două viitoare concerte ce urmează a se da în orașul lor: unul de către d-șoara Aspazia Sion „distinsă profesoară de piano de la Conservatorul din Iași” și altul de către Traian Mureșianu „celebru bariton român”, cu concursul al „nu mai puțin distinsului pianist” E.Narice.

Atît d-șoara Sion, care va concerta în beneficiul Societății d-șoarelor pentru ajutorarea elevelor și elevilor fără mijloace, cît și d. Traian Mureșianu, erau deja bine cunoscuți publicului botoșănean care a mai avut ocazia să-i aplaude și să-i aprecieze după adevărata lor valoare artistică. Îndeosebi – spune anunțul – „marea valoare artistică a d-lui Mureșianu este foarte recentă încă în memoria publicului cult al Botoșanilor. De aceea nu ne îndoim că succesul va fi și de data aceasta complet, ... ceea ce în primul loc va onora pe însăși societatea distinsă căreia îi adresăm această mică reclamă prealabilă”.

Nu se cunosc motivele pentru care concertul anunțat al D-rei Sion nu a mai avut loc.

Traian Mureșianu, însă, încurajat probabil de succesul repurtat și la Botoșani în iulie, revine aici și, la 3 decembrie 1893, cere primăriei autorizația pentru a da un concert în sala teatrului.

De data aceasta, nemaifiind primarul J.C.Ciolac cel care să semneze rezoluția, se acordă autorizația, dar i se fixează petentului o taxă de 10 lei.⁴³⁹

Ca și în iunie, se tipărește și acum un afiș-program care îi anunță pe botoșăneni că Duminică în 5 decembrie 1893, în sala teatrului va avea loc un CONCERT dat de baritonul TRAIAN MUREȘIANU cu binevoitorul concurs al D-lui Scipione Bădescu și al D-lui Ernest Narice,

* Calitatea de talentat artist nu i-a fost acordată de gazetarul botoșănean din complezență. În toamnă, Traian Mureșianu a dat două concerte în Bucovina. La 6/18 octombrie a concertat la Suceava cu arii din Massenet, Tosti, Wagner, Meyerbeer și Rosini. A plăcut mult și încurajat de succesul obținut la Suceava, Mureșianu a dat al doilea concert la Cernăuți în seara de 15/27 octombrie. Și aici a cucerit publicul prin frumusețea sa și vocea deosebită de bariton. Gazetarii din Cernăuți l-au caracterizat drept „frumușel, simpatice auzului și văzului”. În aria toreadorului din opera *Carmen* de Bizet a dovedit „o bogăție de voce în toate registrele”. Tot ce a cîntat, a cîntat cu o „rară măiestrie” și, drept urmare, publicul „s-a înferbîntat de căldura comunicativă a artistului”. La urmă, la cererea publicului, a cîntat, acompaniindu-se la pian, o chiuitură din Ardeal, care a plăcut foarte mult. Drept mulțămită a primit o cunună de lauri, înfășurată în panglici tricolore. (Vezi Teodor Balan, op. cit. p. 142)

⁴³⁹ Ibidem., fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 15/1893, f. 71.

pianist. Conform programului, Traian Mureșianu trebuia să cînte arii din operele: *Africana* de Meyerbeer și *Bărbierul din Sevilla* de Rossini, Aria *Nina* de Pergolese, romanțele: *Lîngă tine și departe de tine* de Denza, *Ce te legeni codrule?* de Scheletti, cîntecul spaniol *La Sevilla* de Dessauer, liedul *Der Wanderer* de Schubert, cîntecul popular *Eu mă duc, codrul rămîne*, ș.a. La pian E.Narice urma să interpreteze mai multe compoziții de Rubinstein, Chopin, Godard și Kullak, iar Scipione Bădescu urma să execute o declamațiune la alegere.

Prețul locurilor era fixat la 20 lei – loja de jos, 12 lei – loja de sus, 5 lei – stalul I, 3 lei – stalul II, 2 lei – stalul III și un leu galerie.⁴⁴⁰

O scurtă dare de seamă privind evenimentul artistic consumat prezintă *Curierul Român* în numărul său din 10 decembrie 1893:

„Concertul celebrului bariton român Traian Mureșianu, dat marți* seara, în sala teatrului a avut un succes deplin, după cum cu drept cuvânt se și aștepta. Sală plină de-o lume aleasă și esecutiuni de-un merit și valoare neîntrecute. Toate bucățile, care mai de care mai alese, și parte din ele chiar bucăți clasice, au fost esecutate d-un glas de adevărat maestru într-ale artei, secondat, c-un succes nu mai puțin perfect, de escelentul profesor pianist d. Narice. Peste tot, d. Tr. Mureșianu, care, astădată, pentru a doua oară a vizitat urba noastră, s-a făcut stăpân pe bunele dispozițiuni ale publicului nostru, totdeauna foarte ecsigent, dar, în același timp, totdeauna fin și recunoscător apreciator al adevăratelor merite și talente artistice”.

*

* *

Anul spectacolelor teatrale 1894 începe la Botoșani cu un anunț din presa locală în care se aduce la cunoștința celor interesați că pe la finele lunii ianuarie va sosi în oraș trupa Operei Italiene din București spre a da o serie de 3 reprezentații și că, deja, au și început a se face abonamente. „Dorim cu tot dinadinsul-spune în continuare redactorul anunțului – să aibă tot succesul material la care aspiră și pe care, desigur, trebuie să-l merite” (subl.n.).⁴⁴¹

Neavînd, deocamdată, și alte informații mai precise, credem că aceasta este trupa despre care T.T.Burada spune că „pe la sfîrșitul lunii

⁴⁴⁰ Ibidem., colecția Documente foi volante, pachet XVII, document nr. 35.

* După cum se observă, între afișul-program al concertului care fixase data acestuia în ziua de duminică, 5 decembrie, și data menționată în gazetă, marți, 7 decembrie, este o neconcordanță care nu se poate explica decît prin faptul că, din motive necunoscute, concertul a fost amînat cu două zile.

⁴⁴¹ „Curierul Român”, Anul IX, Nr. 2 din 20 ianuarie 1894.

ianuarie 1894 a venit la Iași o trupă de operă italiană avînd cîteva elemente bune, care au jucat următoarele opere: *Il Trovatore*, *I. Pagliacci*, *Aida*, *Ernani*, *Othello*, *Ballo in maschera* și *Cavaleria rusticana*. Publicul a primit călduros această trupă care, deși nu era de primul rang, avea totuși un ansamblu bun”.⁴⁴²

Probabil că trupa, după încheierea reprezentațiilor la Iași, a venit la Botoșani unde începuseră a se face abonamente.

Merită a fi subliniat un fapt care denotă interesul și dragostea botoșănenilor pentru teatru și, în special pentru teatru de calitate.

Astfel, Ioan Massoff, arată că Iașul, deși fără un edificiu potrivit de teatru, a continuat să fie vizitat de turneele marilor actori străini. În drum spre Rusia, Mounet-Sully (cel mai vestit artist european al epocii, societar la Comedia Franceză din Paris – n.n.) a dat la Teatrul-circ, (sala Circului Sidoli –n.n.) în zilele de 12-13 februarie 1894, două spectacole cu *Hamlet* și *Oedip - rege*, din formație făcînd parte și tînăra Segond – Weber, viitoare societară la același teatru. Interesul stîrnit de acest turneu a fost enorm, nu numai la Iași, la reprezentațiile de la circ asistînd și numeroși spectatori veniți din Botoșani ... (subl.n.)⁴⁴³.

În seara de marți 9 martie a avut loc în sala teatrului din Botoșani o reprezentație teatrală susținută de Mihail N. Belador, artist al Teatrului Național din Iași și de Maria Ella Dial, laureată a Conservatorului ieșean, în care au fost interpretate mai multe fragmente dramatice din autorii cei mai renumiți. Deși ziarele din Iași și București laudau mult meritele acestor artiști⁴⁴⁴, cronicarul dramatic al gazetei botoșănene are și unele observații critice cu privire la interpretarea lor:

„Alt eveniment - cît de rare sînt la noi evenimentele! – întîmplat în zilele din urmă în capitala județului Botoșani, a fost reprezentația de declamație dată de d-l N.Belador și d-ra Maria Ella Diall. – D.Belador e un tînăr plin de talent, care trebuie încurajat, dar de sigur că d-sa mai are nevoie de studiu. Același lucru îl putem spune și despre tovarășa sa. Versuri mai puțin cîntate, mai puțină furie și mai multă cumpănire în gesturi și strigăte, în sfîrșit un studiu mai de aproape al sentimentelor cuprinse în bucățile alese pentru declamat, și vom avea o bună artistă. – Se așteaptă mult de la talentul acestor doi tineri și credem că un viitor apropiat va afirma așteptările noastre.”⁴⁴⁵

⁴⁴² T.T.Burada, op. cit., p. 689.

⁴⁴³ Ioan Massoff, op. cit. p. 545-546.

⁴⁴⁴ „Voacea Botoșanilor”, Anul XV, Nr. 7 din 8 martie 1894.

⁴⁴⁵ Ibidem., Nr. 8 din 22 martie 1894

În același număr al gazetei s-a publicat și „o noutate înveselitoare pentru iubitorii de teatru din Botoșani, care-i va scăpa pentru o vreme de urât”, anume sosirea trupei de operete din Craiova. Din păcate știrea s-a dovedit a fi un zvon fals.

Aproape toate anunțurile despre viitoarele spectacole la Botoșani, fie teatrale, fie muzicale, scot în relief raritatea acestora, fapt ce creează botoșănenilor o „stare de urât”.

Astfel, anunțul publicat în *Curierul Român* din 24 mai 1894 în care se arată că duminică „29 ale curenteii vom avea plăcerea a asista la o prea interesantă serată ce urmează a se da în sala Teatrului de către tînărul domn Eugen Constantinescu elev al Conservatorului din București, cu concursul d-rei Elena Andromeda și al d-lor C.Grigoriu, tenor, și G.Demetriu, de la Teatrul Național, că se vor cînta mai multe piese alese și părți din opere, iar la urmă se va juca opera comică *Gasparone*, de Millocker, se încheia cu constatarea și convingerea că publicul botoșănean se va grăbi, desigur a participa în număr cît mai mare la „o serată atît de interesantă”, tocmai pentru că „în timpul acesta n-avem alte distracții mai de seamă”.

De asemenea, la începutul rubricii Noutăți teatrale - muzicale din *Voacea Botoșanilor*, Nr. 14 din 26 mai 1894 redactorul făcea afirmația: „în sfîrșit se pare că urîtul de care era cuprins orașul nostru, începe să dispară. În curînd ni se anunță mai multe reprezentații și concerte, care ne vor mai scoate pentru cîtva timp din plictiseala noastră”.

Printre noutățile teatrale era și anunțul că: „În curînd va sosi în orașul nostru trupa de operetă franceză *Milland*, care a jucat în timpul din urmă pe scena teatrului *Ronacher* (Viena) și care actualmente delectează publicul bucureștean cu mult succes la *Hugo* și la *Stavri*. Trupa va da numai 5 reprezentațiuni în timp de 8 zile. Prima reprezentație va avea loc în seara de 29 Maiu. – Listele de abonamente sînt încredințate d-lui Herman Weissmann, antreprenorul hotelului *Mutu* și librăriei *Frații Ivașcu*. Prețurile pentru 5 reprezentațiuni sunt: Loja de jos - 100 lei, Loja de sus - 75 lei, Stal I – 20 lei, Stal II – 15 lei.

L'Indépendance Roumaine spune că această trupă franceză de operete se compune din 15 artiști, dintre care se distinge M-lle Noelly, care în 1866 a creat rolul *la Petite Fadette* la opera populară din Paris. Această artistă a cîntat anul trecut *Bouffes* și, în *Jeane, Jeannette et Janneton*, a obținut cel mai mare succes. Apoi ea a obținut, prin cîntecele sale fermecătoare, un succes colosal la *Eldorado* precum și la Liège, Bruxelles, Rotterdam și Viena.

D-rele Bonis, Constance și Dupuis au jucat în mai multe teatre din Paris și din provincie.

D.Milland, impresariul acestei trupe a fost în 1886 secretar al Operei populare din Paris. În 1886 îl găsim director la Chateau d'Eau. Dar un gust pronunțat pentru călătorii l-a împins să facă turneeuri cu trupe, compuse cu o rară inteligență.

De atunci a parcurs o mulțime de țări și succesul l-a urmat pretutindenea. Sperăm că și în Botoșani el va fi bine primit”.

Dacă s-a respectat strict programarea de a da 5 reprezentațiuni în timp de 8 zile înseamnă că această trupă a sosit în Botoșani la 28 mai și a dat prima reprezentație în ziua următoare, duminică 29 mai. Numai așa se explică de ce serata teatrală și muzicală a lui Eugen Constantinescu, anunțată pentru duminică 29 mai, a fost amînată pentru următoarea duminică, 5 iunie și după aceea din nou amînată pentru marți 7 și apoi pentru miercuri 8 iunie 1894, sala teatrului fiind ocupată de trupa franceză de operete condusă de impresarul Milland.⁴⁴⁶

Nu cunoaștem cu care anume operete s-au dat cele 5 reprezentații și nici alte detalii, presa botoșăneană mulțumindu-se să consemneze doar că, trupa franceză de operete își continuă reprezentațiile în sala teatrului, că ea are cîteva elemente foarte bune și că ultima reprezentație este anunțată pentru luni 6 iunie.⁴⁴⁷

Bănuim, doar, că această trupă este una și aceeași trupă franceză de operete despre care Ioan Massoff spune că a venit la Iași, însă n-a apucat să dea decît un spectacol, căci, după cum scria un ziar din 30 iunie, între directorul trupei și angajații săi a avut loc o strașnică bătaie pe peronul hotelului Traian din cauza neplății salariilor.⁴⁴⁸

Așa cum s-a arătat mai sus, după multe amînări, miercuri 8 iunie a avut loc în sala teatrului din Botoșani reprezentația de canto și declamațiune în beneficiul lui Eugen Constantinescu, elev al Conservatorului din București și, după afirmația gazetei *Vocea Botoșanilor* din 26 mai 1894, fiu al Botoșanilor.

Referitor la partea declamatorică și teatrală, o cronică artistică asupra acestei serate, publicată în *Vocea Botoșanilor* din 16 iunie 1894, arată că Eugeniu Constantinescu, în bucățile ce le-a declamat a dovedit „mult talent”, mai ales în monologul *Musca* a fost „cît se poate de bine” dar, pentru a deveni un bun artist îi mai trebuie încă „muncă și o voință energetică”.

⁴⁴⁶ „Curierul Român”, Anul IX, Nr. 19-20 din 2 iunie 1894. “Vocea Botoșanilor”, Anul XV, Nr. 15-16 din 5 iunie 1894.

⁴⁴⁷ Ibidem.

⁴⁴⁸ Ioan Massoff, op. cit. p. 546.

În piesa *Gasparone* toți trei artiștii „și-au arătat talentul lor”, numai un singur lucru a cam indispus publicul și anume pauzele prea mari dintre acte.

Un eveniment teatral deosebit a fost pentru Botoșani șirul de 3 reprezentații date de o trupă mixtă formată din actori ieșeni și bucureșteni în frunte cu Aristizza Romanescu, în a doua jumătate a lunii septembrie 1894.

Aristizza Romanescu, Petre Liciu și Maria Ciucurescu veniseră de la București la Iași și, împreună cu mai mulți actori ieșeni, au jucat aici toată primăvara și o parte din vară mai multe piese între care *Se zice*, de Heinrich Waldberg și *Microbii Bucureștilor*, localizare de Paul Gusti, plecând apoi în turneu prin orașe moldovene,⁴⁴⁹. Actrița a revenit la Iași unde a jucat în zilele de 14 și 15 septembrie 1894 cu concursul actorilor ieșeni piesele *Georges Dandin* de Moliere și *Vînătorii de zestre*, localizare de Paul Gusti⁴⁵⁰, după care a venit la Botoșani.

Din păcate, numai o simplă știre apărută în *Voacea Botoșanilor*, Nr. 26 din 17 septembrie 1894 și în care se arată că „Astă seară, sîmbătă, trupa dramatică din Iași, cu concursul artistei Aristizza Romanescu de la Teatrul Național din București, va reprezenta în Teatrul din localitate piesa *Vînătorii de zestre*. Trupa va mai da încă două reprezentațiuni”, pomenește despre acest eveniment, astfel că alte amănunte nu se pot da.

O știre, tot așa de lapidară și singulară, îi anunța pe botoșăneni că “în cursul acestor zile va sosi în orașul nostru celebra tragediană a Curții din Viena, d-na Alexandra Wiarda, spre a da o singură reprezentațiune, sîmbătă 3 decembrie. D-sa vine acompaniată de cunoscutul pianist al curții Ferdinand Domeier și renumitul artist Wilrodt Schroder. Ziarele străine precum și cele române sunt pline de elogii la adresa acestei renumite artiste”.⁴⁵¹ Marea artistă venea de la Iași unde a dat spectacole împreună cu aceiași artiști în sala Pastia⁴⁵².

Activitatea concertistică a anului 1894 a fost deschisă de concertul organizat și dat de Societatea de binefacere a femeilor române din Botoșani cu concursul D-șoarei Zoe Agapiadi și al D-lor C.Cosmovici, Țăranu* și Comino** în seara de miercuri 4 mai.

⁴⁴⁹ Ibidem., p. 545. Vezi și T.T.Burada, op. cit., p. 689.

⁴⁵⁰ Ibidem., op. cit., p. 549.

⁴⁵¹ Ioan Massoff op. cit., p. 549

⁴⁵² *Voacea Botoșanilor*, Anul XV, Nr.32-33 din 30 noiembrie 1894.

* Andronic Țăranu (1852-1930) a fost unul din animatorii vieții culturale a Botoșanilor. A făcut studii de pictură la Școala de Belle Arte din Iași și de vioară cu Eduard Caudella. A fost membru fondator al Societății muzicale „Armonia” în 1883, contribuind în mod substanțial la concertele date de aceasta. Fiind un bun violonist a dat

Criticul muzical al gazetei *Voacea Botoșanilor*, în preambulul cronicii pe care o face acestui concert, scoate în evidență importanța lui pentru combaterea acelei „stări de urît” ce cuprinsese societatea botoșăneană din cauza lipsei unor manifestări teatrale sau muzicale serioase, profesioniste: „Este greu a putea descrie ce se simte în provincie cînd o întîmplare, un eveniment plăcut ca acesta poate tulbura tăcerea plicticoasă, poate să ne deștepte pentru cîteva clipe din somnolența obicinuită”. Avînd în vedere și scopul filantropic pentru care s-au ostenit concertistii, serata – apreciază cronicarul – a fost „cît se poate de bine... și succesul a fost strălucit”.

În ce privește interpretarea artiștilor, cronicarul o caracterizează la fiecare în parte astfel: „D-na Z. Agapiadi a dovedit că posedă cunoștinți întinse și multă abilitate în executarea diferitelor bucăți muzicale. Cu deosebire am putut lua seama cu cîtă patimă și căldură a cîntat *Ruines d'Athènes* de Liszt. Sub clapele tremurătoare vibra plînsul unei suferinți, ruina unei lumi înecate în dureri sfîșietoare. D-l C. Cosmovici, simpaticul nostru absolvent al conservatorului din Paris, netăgăduit talent destul de puternic și după cum se vorbește că i s-a propus a fi angajat la opera comică din Paris, nu ne prinde deloc mirarea că a putut să ne farmece astfel încît să rămînem încîntați de înfătoșarea (interpretarea, prestația –n.n.) D-sale. Afară de cîteva bucăți care le-a executat cu o deosebită artă, la urmă *pour la bon bouche* a recitat un monolog de E. Guillard, *La mouche*. Aici a putut să-și arate vocea sonoră și dulce, timbrul cald, dicțiunea admirabilă, intonațiunea și gesturile perfect de exacte și potrivite situațiunei și împrejurărilor.

Nu putem să nu aducem admirația noastră D-lui Comino, căruia îi putem zice că se datorește întreaga reușită a concertului. D-sa pe lîngă cîteva bucăți alese din Beethoven, Reinberger, Mayer și cîntate cu o deosebită exactitate și precizie, a mai întovărășit întreaga seară atît pe D-l Cosmovici cît și pe D-l Țăranu.

D-l Țăranu a cîntat *Rhapsodie Hongroise* cu atîta foc și entuziasm încît ne-a transportat ca printr-un fir electric într-o lume cu totul necunoscută nouă. Totuși regretăm din suflet că în *Résignation* de

un prețios concurs multor soliști vocali și instrumentiști care au venit să concerteze la Botoșani. A colaborat cu poezii, schițe, amintiri și evocări la ziarele și revistele din Botoșani. (Vezi amintirea cu „Ion la teatru” redată și în această carte).

** Nefiind trecut și prenumele nu știm dacă este vorba despre actorul Ioan Comino care în 1864-1865 a făcut parte din trupa Tardini-Vlădicescu și despre care apoi nu s-a mai auzit nimic, sau despre un fiu al său, ori despre o persoană fără nici o legătură cu actorul, deși numele este unul mai rar întîlnit la noi.

Danela s-a întrerupt comunicația unei strune tocmai la sfârșit și din această pricină s-a pierdut tot efectul ce-l putea face asupra noastră”.

Două reprezentații concertistice date de pianistul Wilhelm Vicenz Leeb în salonul Clubului Comercial din Botoșani la 21 și 24 mai 1894 au fost incluse în șirul acelor noutăți teatral-muzicale menite să scoată orașul din „urîtul și plictiseala” în care căzuse, publicat de *Voacea Botoșanilor* din 26 mai 1894.

Despre întâiul concert criticul afirmă că „a dovedit o prisosință calitățile muzicale ale concertantului”.

Este consemnat și programul executat de pianist, fără a se specifica în care anume din cele două zile de concert:

Partea 1: *Marea fantezie* de Mozart și *Vals Cis Moll* de Chopin.

Partea 2: *Lohengrin fantazie* de W. V. Leeb, *Träumerei* de Schumann, *Volkslied* de Mendelshon.

Partea 3: *Știi tu?* (Transcripțiune de piano) de W.V.Leeb, *Polka* de Delibes-Grünfeld.

După cum se observă, W. V. Leeb era și compozitor nu numai interpret la pian.

Ultimul eveniment concertistic la Botoșani în anul 1894 a fost serata de canto și declamație, dată la 8 iunie în beneficiul lui Eugen Constantinescu, despre care s-a vorbit, parțial, mai sus.

Despre partea de canto, același cronicar artistic al gazetei *Voacea Botoșanilor* spune că a fost o adevărată surprindere pentru botoșăneni mai ales prin măestria cu care talentata d-ră care se ascunde sub pseudonimul *Andromeda* a executat diferitele bucăți muzicale. D-ra Maria Andronescu (dacă nu ne înșelăm), pe lângă o voce fermecătoare întrunește, și încă într-un grad foarte mare calitățile unei bune artiste: mimica, expresiunea sa, totul te farmecă. De aceea și publicul azistent, cam puțin din nenorocire, a răsplătit-o prin aplauzele sale. După cât aflăm d-sa, care a absolvit cu deosebit succes cursurile de canto și declamație de la conservatorul din București, va pleca în curînd în streinătate spre a se perfecționa.

D-l Grigoriu e un tenor de mare valoare. D-sa a executat cu mult talent bucățile muzicale anunțate și a excelat mai ales în duetul executat împreună cu d-ra Andromeda.*

* Tenorul C.Grigoriu își va alcătui mai târziu și o trupă de operete cu care va fi prezent aproape permanent pe scena Teatrului Național din Craiova, dar și la București și Iași. (Vezi Claudia Dimiu ș.a., op. cit., p. 59, 92, 96, 100, 112, 125, 184, 235, 402 precum și “Istoria teatrului în România. II”, p. 67)

*

* *

După cum credem că a observat și cititorul, în lipsa unor trupe dramatice care să susțină un timp mai îndelungat spectacolele de teatru, operetă sau operă, la Botoșani s-au înmulțit acțiunile forțelor artistice locale de amatori care singure sau cu concursul unor actori sau soliști profesioniști, mai mult ori mai puțini celebri, organizau acele reprezentații combinate de muzică, teatru, declamație numite serate, cele mai multe fiind date în scopuri de binefacere.

Aceste serate au avut un mare rol în a suplini lipsa de care vorbeam, dar și în a menține vie dragostea botoșănenilor față de teatru și muzica clasică.

Cu o astfel de serată a începutul anul teatral 1895 la Botoșani. Ea a fost organizată de „Societatea *Șezătoarea* a domnișoarelor din Botoșani pentru ajutoararea elevilor fără mijloace” în beneficiul fondului ei de ajutor și s-a dat în sala teatrului în seara de 18 martie 1895. Programul a cuprins mai multe bucăți de canto, executate de corul elevelor de la Externatul secundar de fete condus de excelenta profesoară de muzică a școlii, d-ra *Elena Manu*, și o piesă de teatru, jucată de d-ra *Aglaia Adam*, directoarea Externatului, de d-nii *C. Cosmovici* și *T. Ghica* din elita societății botoșănene și d-l *State Dragomir*, apreciatul actor de la Teatrul Național din Iași.⁴⁵³

Conform relatării gazetei *Curierul Român* din 24 martie, serata „a avut un succes desăvârșit, toată sala teatrului fiind ticsită de lumea cea mai aleasă și tot programul perfect executat”.

Păcat însă, că gazeta nu a menționat, măcar, ce piesă de teatru a fost jucată.

Un anunț din aceeași gazetă aducea botoșănenilor vestea bună că „*Trupa artistică asociată* din Iași ne va delecta cu câteva reprezentații (comedii și drame) date în sala teatrului. Cea dintâi reprezentație va fi poimîine, (2 aprilie –n.n.) duminica Paștilor, cu piesa *Primul bărbat din Franța*, comedie în 3 acte de Albin Valabreque. Între acte va cînta muzica militară, iar prețurile sunt mai reduse ca oricînd. Iată o distracție venită tocmai la timp”.⁴⁵⁴

Albin Valabreque a fost un autor dramatic foarte tradus și jucat în România nu numai în a doua jumătate a secolului al XIX – lea, ci și în prima jumătate a secolului XX. De exemplu, comedia aceasta, cunoscută și sub titlul *Soacra lui Adam*, cu un subiect foarte facil (un soț, deși trece

⁴⁵³ „Curierul Român”, Anul X, Nr. 7-8 din 5 martie 1895.

⁴⁵⁴ Ibidem., Anul X, Nr. 11-12 din 1 Aprilie 1895.

în ochii nevestei drept un soț model – primul bărbat al Franței – are totuși, la Paris, o amantă) încă s-a jucat în anul 1939 la Teatrul Modern din București.⁴⁵⁵

Nu cunoaștem câte reprezentații a mai dat trupa ieșeană la Botoșani și cu ce piese.

La 2 mai 1895 a sosit la Botoșani teatrul *Eden* al cărui director, Bruno Schenk, depune la Primăria orașului cererea de a i se da autorizația pentru 5 reprezentații în sala teatrului. Aceasta i se eliberează în aceeași zi cu obligația de a plăti câte 25 lei pentru fiecare reprezentație.⁴⁵⁶

Singura gazeta care mai apărea în Botoșani, *Curierul Român* din 4 mai 1895, își informează cititorii că „The Continental Eden Theatre, sub direcțiunea B[runo] Schenk, a sosit luni în orașul nostru și a dat marți o reprezentațiune de gală în sala Teatrului, urmînd a mai da una astăzi, iar alta și cea de pe urmă mîine, joi seara. Teatrul Eden își are decorațiunile (decorurile –n.n.), sale proprii, iluminațiune electrică, mașinărie proprie. Ziarele din capitală și străinătate sunt unanime în a recunoaște că acest teatru, unic în felul său, merită o deosebită atenție. În București succesul trupei a fost atît de strălucit încît ea a trebuit să dea 64 reprezentațiuni în șir. Îndemnăm, deci, publicul să viziteze și el acest teatru, care putem spune că merită într-adevăr admirațiunea tuturor”.

Este curios, totuși, că în ciuda unui așa strălucit succes la București, nici trupa și nici directorul ei nu sînt deloc pomeniți în istoriile teatrului din România așa cum au fost, fie și sumar, alte trupe străine mai puțin laudate. De altfel, nici *Curierul Român* în numărul său imediat următor din 16 mai 1895 nu mai zice nimic despre acest teatru formidabil.

La 13 mai 1895 Iosefina Gălușcă, fosta primadonă a trupei de operete a Societății dramatice din Craiova, care îi încîntase pe botoșăneni în anii anteriori, depune la primăria orașului următoarea cerere:

„Domnule Primar!

Subsemnata Artistă Lirică, cu onoare, vă rog să binevoiți a-mi da cuvenita autorizație pentru o reprezentațiune teatrală ce o dau în sala Teatrului în seara de duminică 14 curent, rugîndu-vă să binevoiți a face să fiu scutită de taxa comunală ...Ar[tistă] L[irică] Gălușcă”.

Primăria Botoșani autorizează reprezentația, dar hotărăște să se încaseze „taxa locală” fără a se fixa cuantumul acesteia. Exact în acest termen ea ordonă șefului Administrației regiilor comunale să încaseze “taxa legală” de la artista I. Gălușcă pentru reprezentația ce o va da în

⁴⁵⁵ Ioan Massoff; op. cit., p. 384

⁴⁵⁶ D.J.A.N. Botoșani, fond Primăria Orașului Botoșani, dosar 54/1895, f. 7

seara de duminică, 14 mai. La rîndul lui acesta ordonă unui agent să încaseze taxa și o fixează el la o sumă destul de mare, de 25 lei, în condițiile în care taxa maximă era de 30 lei.

Am insistat asupra acestui detaliu al fixării taxei pentru că urmărind traseul invers al încasării ei, rezultă un element șocant al acestei reprezentații: lipsa publicului. Astfel; la 30 mai 1895 agentul regiilor comunale raportează șefului său: „Conform rezoluției D-voastră ..., Respectuos vă supun la cunoștință că artista Gălușcă nu a dat decît o simplă reprezentație, la care adresîndu-mă spre a încasa taxa cuvenită comunei, numita m-a introdus în sala teatrului și mi-a arătat că nu avea personal (public – n.n.) în sală spre a putea a-mi achita taxa.

Despre care cu onoare vă referez spre cea din parte-vă regulă.
Agent Mitoșeriu”

La rîndul lui, șeful Regiilor comunale raportează Primăriei Botoșani că „la reprezentațiunea dată de D-na Gălușcă în seara de 14 mai curent (subl.n.), nesocotind cheltuielile, nu s-au putut încasa taxa de 25 lei” și solicită aprobarea pentru descărcarea de la venituri a sumei respective, lucru ce se și aprobă la 1 iunie.⁴⁵⁷

Această corespondență pentru descărcarea taxei de la I.Gălușcă ridică mai multe semne de întrebare:

a) Dacă în seara de 14 mai, sala de spectacol a fost goală, agentul constator trebuia să facă raportul a doua zi și nu după 16 zile cînd artista nu mai putea fi și ea întrebată dacă într-adevăr sala a fost goală.

b) În ce ne privește nu credem că botoșănenii care în anul 1892 au admirat talentul Iosefinei Gălușcă, răsplătind-o cu aplauze și ovații la scenă deschisă, au putut s-o uite și să nu vină în număr mare la un spectacol al ei, cu atît mai mult cu cît era singurul eveniment teatral al momentului.

c) Corespondența vorbește clar că a fost numai un singur spectacol dat de Iosefina Gălușcă, cel de duminică 14 mai. Or, iată ce anunță *Curierul Român* de marți, 16 mai 1895:

“D-na Gălușcă, celebra artistă lirică a asociațiunei teatrale craiovene, căreia se datorește în primul loc crearea operetei române, trecînd spre Viena pentru un consult medical, a întreprins un turneu în țară, dînd prin toate orașele mai principale câte, două sau mai multe reprezentațiuni. De 2-3 zile, d-sa se află între noi și ne va dilecta astăzi seară (marți) c-o reprezentațiune compusă din trei piese lirice: *Drăcoaica*, *Subreta*, și *Gasparone*. Nu ne îndoim că Botoșănenii, care de sigur că-și aduc aminte cu drag de d-na Gălușcă de-acum trei ani de zile,

⁴⁵⁷ Ibidem., f. 8-9

decând ne fermecase în toată puterea cuvântului, ca primă artistă a trupei de operete română, ce pentru prima oară visitase atunci orașul nostru, va da tot concursul, atât de bine-meritat, simpaticei și valoroasei artiste. Pe cât suntem informați, biletele sunt și plasate deja, în cea mai mare parte, așa că diseară vom avea o sală din cele mai bine garnisită. Ne pare și ne va părea foarte bine”.

Deci în seara de marți, 16 mai, Iosefina Gălușcă a dat un al doilea spectacol, cu bilete în cea mai mare parte vândute dinainte, așa că agentul Regiilor comunale avea de unde să încaseze taxa și pentru prima și pentru a doua reprezentatie. Dacă nu a făcut-o sau dacă a făcut-o și a raportat o inexactitate, fiecare este liber să judece.

La 7 iunie 1895 ajunge în Botoșani unul dintre acei actori ambulanți, puțin cunoscuți chiar și în epocă, S. C. Hallepliu care, „voina a juca și în acest orașu cîteva reprezentații teatrale române ... în grădina publică *Vîrnav*, obligîndu-mă însumi cu luminarea”, cere autorizația cuvenită, obligîndu-se în schimb a da jumătate din venitul net al unei reprezentații în folosul spitalului comunal. Mai arată că dorește să dea prima reprezentație în ziua de duminică 11 iunie.

În rezoluția pusă pe cerere „reprezentantul primăriei aprobă suplicantului a da reprezentații teatrale românești în grădina *Belvedere*, dar numai în zilele de miercuri, vineri și sîmbătă, făcînd scena „unde a mai fost, lîngă bufet, pe cheltuiala lui”, iluminatul întregii grădini pentru zilele arătate va fi tot pe contul D-sale, taxa va fi de 25 lei pe fiecare seară de reprezentație, iar cea în folosul spitalului comunal se va da la mijlocul stagiunii.”⁴⁵⁸

Neavînd cronici de ziar nu putem spune cîte spectacole și ce piese s-au jucat.

Doi mari actori cunoscuți, rămași în istoriile teatrului românesc, I.D.Ionescu – autointitulîndu-se „artist și director din București” – și D.Constantinescu, artist societar din Iași, asociindu-se, vin la Botoșani solicitînd primăriei, la 26 septembrie 1895, și permisiunea de a da numai 2 reprezentații, cuprinzînd romane, șansonete și cuplete comice. Li se dă autorizația, urmînd a plăti taxa de 10 lei pentru fiecare reprezentație.”⁴⁵⁹

La sfîrșitul lunii octombrie 1895 revine la Botoșani, după o perioadă destul de lungă de absență, vestita trupă israelită de operete

⁴⁵⁸ Ibidem., f.9

⁴⁵⁹ Ibidem., f. 42.(între 1876 cînd debutează și 1905, octombrie, cînd a decedat, D.Constantinescu a fost unul dintre actorii de marcă ai Naționalului Ieșean. Vezi: Ioan Massoff, op. cit., p. 457, 483, 485, 489, 490, 516, 519, 524, 536, 541, 544, 565, 567, 572, 573, 575, 576, 580, 581, 587, 595, 606, 612, 613, 624).

condusă de Avram Goldfaden, care în cererea de autorizație către primărie, arată că voiește a da 20 de reprezentații în acest oraș – o adevărată stagiune. I se acordă permisiunea contra taxei de 25 lei pentru fiecare spectacol, începînd cu 28 octombrie.⁴⁶⁰ În afară de cerere nu dispunem de alte date privind spectacolele date de această trupă.

Și din punct de vedere concertistic, anul 1895 este tot așa sărac în informații documentare ca și anul teatral.

Astfel, abia la 7 octombrie artistul vocal G.M. Nicolescu cere și obține de la Primăria Botoșani autorizația pentru a da cîteva „reprezentații de concert” în sala teatrului, plătind taxa de 10 lei pe fiecare seară.⁴⁶¹

Curierul Român în numărul său din data de sîmbătă 18 noiembrie 1895 publică următorul anunț-reclamă:

„Un concert interesant se va da luna viitoare, (20 noiembrie- n.n.) în Sala Teatrului din Botoșani, de cătră tînărul și deja bine reputatul pianist Schweiger, cu concursul baritonului d. A.Codrescu, și pentru beneficiul Spitalului de copii *Filantropia*. Ziarele străine ca *Leipziger Zeitung* și *Bucovinaer Post*, cum și ziarele din Iași ne vorbesc cu multă căldură despre talentul și tehnica acestui tînăr și simpatic artist în piano, prezicîndu-i un viitor din cele mai strălucite. Afară de-acestea, oamenii cunoscători din societatea noastră, cari au avut ocazia să-l asculte, ne spun de asemenea mult bine despre d-sa. Recomandăm dar, cu toată căldura, patronajului public, serata de luna viitoare, atît în vederea generosului scop al întreprinderii, cît și ca încurajare binemeritată pentru tinerii concertişti, și în special pentru tînărul și escelentul pianist d. Schweiger”.

La aproape trei ani după acest concert, *Curierul Român* din 24 septembrie 1898 publică o știre extrem de interesantă care aduce noi date referitoare la viața și succesele bas-baritonului Codrescu și în primul rînd aceea că el este botoșănean: „Dl. A. Codrescu (GURANDA), tînărul artist liric, fiu al județului nostru, care ne face onoare în străinătate cu talentul său de desăvîrșit artist, a fost cîteva zile oaspetele urbei noastre, venit să vadă pe bătrîna sa bunică, maică la mănăstirea Agafton și reîntorcîndu-se, duminica trecută, iarăși la Nançy, unde se află stabilit de un an de zile, ca prim bas, angajat la marea OPERĂ din acel însemnat oraș al Franței.”

⁴⁶⁰ Ibidem., f. 48

⁴⁶¹ Ibidem., f. 47

*

* *

Pentru anul teatral 1896 nu avem date documentare decât pentru două evenimente, e drept deosebite, petrecute la începutul anului.

Despre primul eveniment vorbește un anunț publicitar, apărut în *Curierul Român* din 14 ianuarie, în care cititorii gazetei erau informați că:

„Celebra artistă comediană Ana Judic, atât de mult sărbătorită în Franța, patria ei, cât și prin toate țările pe unde a făcut turneuri, va onora și urba noastră cu două reprezentații, fixate pentru joia și vinerea viitoare, 18 și 19 ale curenteii, în sala teatrului local, și anume cu vestitele piese: *La Femme A.Papa*, comedie –operetă, și *Niniete*, vodeville. Nu ne-ndoiim că publicul cult al Botoșanilor va face renumitei artiste primirea pe care cu drept cuvânt o merită. Înscrierile pentru ambele reprezentațiuni se fac la Biroul Societății *Unirea*, casa B.Moscovitz. Loja de jos 40 lei, loja de sus 20 lei, locul rezervat 10, stalul I 8, Stalul II 5, Stalul III 3, și Galeria 1 leu”.

Anne Judic a fost o admirabilă cupletistă, actriță plină de vervă și umor, cu un trecut actoricesc bogat pe scenele de varietăți din Paris și alte orașe mari din Europa. În 1889 vine și în România, în aprilie începîndu-și spectacolele la București pe care le continuă în orașele de provincie. În anii următori (1890, 1891, 1892 și 1896) revine în România și, deși nu mai era așa tînăra, iar ansamblul său nu era chiar la înălțime, Anne Judic are mare succes la public, poate și datorită faptului că repertoriul cuprindea unele comedii și cîntece puțin, puțin, mai deșuchate.⁴⁶² În timp ce Societatea Dramatică din Iași dădea spectacole în deficit, avînd ocupate, în cel mai bun caz, doar locurile „ieftine”, la spectacolele date de „cunoscuta în epocă actrița franceză Anne Judic (recent decorată de sultan)” publicul umplea sala,⁴⁶³ apreciind „călduros” mai ales monoloagele sale ce le spunea cu cea mai mare măiestrie și bun gust.⁴⁶⁴ Probabil și publicul botoșănean a umplut sala teatrului, răsplătind-o pe marea comediană cu ropote de aplauze.

Sub titlul Artă și Literatură gazeta botoșăneană *Curierul Român* din 10 februarie 1896 publică o cronică a unei serate muzical-teatrale organizată de comitetul Școlii israelito-române de băieți în saloanele Clubului Comercial, cu o seară mai înainte, pentru folosul acelei școli și în care se arată:

⁴⁶² „Istoria teatrului în România II”, p. 79 și 515.

⁴⁶³ Ioan Massoff, op. cit., p. 550.

⁴⁶⁴ T.T.Burada, op. cit., p. 676.

„S-au esecutat mai multe piese de concert, din producțiunile celor mai celebri compozitori, de către d-nele Bertha Segall și Fany Henzenberg, în piano, d-ra Fany Segall, în vioară, și d. H. Bernhard, în violă, - fiecare achitându-se c-o adevărată măiestrie de rolurile lor, iar în deosebi d-ra Fany Segall, - mult mai mult decât o simplă diletantă în vioară, - făcând, și de astădată, admirațiunea întregului auditor, pe cât de numeros, p-atât de ales și inteligent.

Un moment din cele mai strălucite și mai însuflețitoare ale serii a fost apoi declamațiunea nespus de simpaticei d-șoare Charlotte Wahrmann, care-a recitat, c-un talent surprinzător, și c-o inimă plină de juvenilă ardoare, admirabila poezie a poetului nostru Vlahuță, și-o altă și mai admirabilă poezie germană de Schiller.

Punctul culminant însă al seratei, pe care înadins l-am rezervat la urmă, a fost fără îndoială, producțiunile dramatice ale renumitului artist M. Morisson, care și-a oferit în mod binevoitor concursul pentru mai buna reușită a întreprinderii. D-sa ni-a declamat două clasice fragmente din cele mai celebre drame ale lui Shakespeare: scena la cadavrul lui Caesar, din piesa *Julius Caesar*, și scena I din piesa *Richard III*.

De prisos să spunem, că declinăm sarcina de a-i face critica, s-au măcar recensiunea. D. Morisson este un artist desăvârșit, care și-a creat renumele pe cele mai mari scene din Austria și Germania; și dar, e de-ajuns, credem, simpla indicațiune, că Morisson a declamat, pentru ca orice om inteligent să-nțeleagă, că serata de la Clubul Comercial, pe lângă celelalte delicii ale programei, și-a avut și momentele ei de adevărată și desăvârșită artă.

După producțiune, s-a petrecut vesel și plăcut, cu dans și supeu escelent, până-n zori de ziuă”.

Doamnele și domnișoarele care au susținut partea de concert instrumental erau botoșănence amatoare, însă Maurice Morisson era actor consacrat și făcea parte din vestita trupă germană de teatru condusă de Georg Eger care „în stagiunea de iarnă 1895 joacă la București cu săli pline și public entuziast.”⁴⁶⁵

Pornită în turneu, trupa lui Georg Eger avându-l ca prim tragedian shakespeareian pe Maurice Morisson, un artist de mare talent, originar din Galați dar care-și făcuse studiile în străinătate, a ajuns la Iași, la 8 ianuarie 1896, dînd mai multe reprezentații cu piesele: *Maitre des Forges*, dramă de Georges Ohnet, *Kean* de Alexandre Dumas-tatăl,

⁴⁶⁵ „Istoria teatrului în România II”, p. 80,84 și 116

Othello de Shakespeare, *Tesătorii*, dramă de Georg Hauptmann și *Greva* de Herman Sudermann.⁴⁶⁶

Deși nu am avut la îndemână și alte numere ale gazetei locale, înainte și după 10 februarie 1896, suntem siguri că de la Iași, Maurice Morisson a venit cu întreaga trupă germană a lui Georg Eger la Botoșani, dînd și aici cîteva reprezentații cu piese din repertoriul de mai sus. Altfel, este mai greu de crezut că marele artist a venit special pentru serata menționată.

Singurul concert al anului 1896, despre care avem mai multe date, este un concert vocal susținut de o botoșăneancă.

O primă știre cu numele, pregătirea și începutul de carieră al protagonistei anunță că:

„O surpriză interesantă ni se vestește pentru sărbătorile Paștelor. D-șoara Eugenia Șardin, pe cât de tânără și frumoasă, p-atât și de talentată fiică a urbei noastre, elevă distinsă a Conservatorului din București, ne va da un extraordinar *concert*, în sala Teatrului – Nu de mult, ziarele din capitală ni-au vorbit cu entusiasm despre talentatul d-șoarei Șardin, a cărei voce de adevărată privighetoare a fost foarte mult apreciată și aplaudată la mai multe serate simfonice, date în marea sală a Ateneului din București. – O așteptăm dar cu toată nerăbdarea, sperând a putea da în numărul viitor chiar programul seratei, la care nu neîndoim că publicul cult și ales al cetății noastre își va face nu numai plăcerea, dar chiar și o adevărată onoare, de-a asista”⁴⁶⁷.

O a doua știre anunță data exactă a ținerii concertului, numele artiștilor care-și dau concursul și, mai ales, programul acestuia: „Concertul D-șoarei Eugenia Șardin, despre care am prevenit pe lectorii noștri în n-rul trecut, se va da cu siguranță marța viitoare (a treia zi de Paști), în sala Teatrului, cu concursul distinșilor artiști din București d. *Mirconini* (Bas) și d. *Carlo Bianchi* (Maestru în Piano).

Atât lojele de jos, și stalurile I, cât și o mare parte a lojelor de sus și a stalurilor II, sunt deja de mai multe zile plasate, așa că de p-acum chiar începe a se agita, printre iubitorii noștri de artă, idea organizării unui al doilea *Concert*, dacă debutanții nu vor fi prea zoriți de plecare.

Cât pentru succesul moral, putem încredința, până și pe cei mai esigenți într-ale artei, că vor avea o serată de adevărat deliciu artistic.

Aceste zise, fără nici o pretenție de reclamă, cu totul inutilă, iată

⁴⁶⁶ T.T.Burada, op. cit., p. 645,702,754 și 774. Vezi și Ioan Massoff, op. cit., p. 559

⁴⁶⁷ „Curierul Român”, Anul XI, Nr. 7-8 din 10 martie 1896.

Programa Seratei:

Partea I.

- 1) **Mozart:** *Qui peut me dire* (Noces de Figaro) cântat de D-ra **Șardin**
- 2) **Verdi:** *Scena e Cavatina* (Ernani) cântat de D.**Mirconini**
- 3) **Gounod:** *Roméo et Juliette* Valse cântat de D-ra **Șardin**
- 4) **Campana;** *Vieni Mecco* duetto cântat de D-ra **Șardin**
D. Mirconini

Partea II

- a).**Vassiliù:** *O dorință* romanță cântat de D-ra **Șardin**
 - 1) b).**Spireescu:** *Te-am văzut* romanță cântat de D-ra **Șardin**
 - c).**Spireescu:** *Te-am visat* romanță cântat de D-ra **Șardin**
 - 2). **Bellini:** *Viraviso* (*Somnambula*) cântat de D.**Mirconini**
 - 3). **Arditti:** *L'Estasi* Valse brillante cântat de D-ra **Șardin**
- Acompaniamentul întreg ținut de: **Maestrul Bianchini**

Prețurile locurilor: Loja de jos 25 lei, Loja de sus 15 lei, Stal I 5 lei, Stal II 3 lei, Parter 2 lei, galerie 50 bani. – Pentru elevii liceului și gradele inferioare militare, Stal II 2 lei, Parter 1 leu.

Biletele se află de vânzare la Librăria Sigm. Aronovici fosta Ivașcu, iar în seara Concertului la Casă.

Începutul la 8 ½ precis”⁴⁶⁸.

Al treilea document referitor la concertul Eugeniei Șardin este foiletonul *Curierului Român* din 6 aprilie 1896 care cuprinde, sub semnătura S (un alt pseudonim a lui Scipione Bădescu – n.n.), trecerea în revistă sau critica muzicală a evenimentului și în care autorul arată:

„A treia zi de Paști am avut plăcerea de a asista la Concertul anunțat și dat de D-șoara Eugenia Șardin, cu concursul a doi artiști de valoare din București, d-nii Mirconini și Bianchini, în sala Teatrului din Botoșani.

Rar, foarte rar ni-a fost dat să vedem atâta lume, pe cât de numeroasă, p-atât de aleasă, în sala Teatrului nostru, iluminată a giorno, cu acest prilej. Nici o lojă de jos deșartă, și mai toate lojele de sus, ca și stalurile pline.

⁴⁶⁸ Ibidem., Nr. 9-10 din 23 martie 1896.

Și ce lume aleasă! Iată anume, pe cine am remarcat prin cadrele lojelor: ...”

Urmează o foarte interesantă înșiruire a numelor unor familii și persoane care au ocupat cele 2 avanscene din stînga și din dreapta, cele 19 loji de jos, precum și lojile de sus ale teatrului, printre care familii de moșieri și arendași de moșii, medici, farmaciști, bancheri, avocați, profesori de liceu și institutori, ofițeri, proprietari de „întreprinderi” și magazine, etc etc., români, armeni, evrei, germani, italieni, în fine – cum zice și autorul – „un teatru ticsit de lume, ... producînd, în același timp, și o rețetă de 1100 lei”...

Revenind la concertul propriu-zis, cronicarul face și unele aprecieri referitoare la calitățile vocii și arta interpretativă a protagonistei, vizavi de constatarea caustică privind lipsa de acustică a sălii teatrului, constatare făcută (și de el și de alții) și cu alte prilejuri. „Astfel, conchide criticul, D-șoara Șardin, pe lângă fisicu-i elegant și impunător, creat anume parcă pentru scenă, posedă o voce foarte dulce, foarte curată și foarte flexibilă, iar în cântare mult talent și multă espresione. Poate volumul vocii să nu fie încă tocmai suficient pentru un teatru, mai ales nenorocit ca teatrul nostru, lipsit de cea mai mică acustică. Aceasta însă se datorește desigur vârstei sale încă prea tinere, prin urmare un efect involuntar, pe care timpul îl va îndrepta desigur cu prisos, odată cu desvoltarea și mai perfectă a pieptului, școala și voința nelipsindu-i cătuși de puțin.

Un lucru e incontestabil și de toți recunoscut, c-avem a face c-o voce îndreptățită la cel mai sigur și mai perfect viitor, și c-o execuțiune fără defect.

Toate bucățile din programă au fost cu deplină promptitudine executate; îndeosebi însă au plăcut și-au fost viu aplaudate: *Valsul* din *Roméo et Juliette*, *Romanțele* românești, și dificilul *Valse brillante* de la sfârșit [din] *L’Estasi*, după urma căroră tână și frumoasă concertistă a primit trei buchete mari cu camelii și-un splendid paner cu flori – desigur foarte prețioase suveniruri, menite a-i reaminti cu mulțămire deplinul succes al primului debut din orașul natal!”

O știre publicată în *Curierul Român* din 4 august 1896 îi anunța pe botoșăneni că „Dl Iancu Filip, profesor de muzică la Gimnaziul Real din Fălticeni și merituos fiu al urbei noastre, ne va vizita zilele acestea, însoțit de un alt virtuos, dl. D. Zaharescu, spre a ne da împreună un concert în Sala Teatrului”.

Amintim că Iancu Filip mai concertase cu succes în orașul său natal, Botoșani, la 15 august 1890 și fusese anunțat cu un concert la sfîrșitul lunii iunie 1892.

Acum, el și companionul său, Dionisie Zaharescu, veneau la Botoșani, după ce, în perioada 4 iulie – 1 august 1896, întreprinseseră un turneu de concerte și declamațiuni în mai multe localități din Bucovina: Suceava, Cernăuți, Rădăuți, Solca, Vatra Dornei și Cîmpulung.

Este interesant că în cererea către Guvernământul Bucovinei pentru autorizație ei au adăugat unele date autobiografice însoțite de certificate doveditoare din care, printre altele se constată că:

- 1) Iancu Filip era absolvent al Conservatorului din Iași, secția vioară și profesor de muzică la Liceul din Fălticeni unde se bucură de un bun renume.
- 2) Dionisie Zaharescu, născut în România, a urmat între anii 1881-1889 Liceul din Suceava, apoi Facultatea de Litere și Filozofie din București și, în paralel cursurile Conservatorului de acolo, secția de declamație. A funcționat un timp ca profesor de germană la Liceul „Sf. Gheorghe” din București. Conform dovezilor, a dat reprezentații reușite în orașele Fălticeni și Neamț.

Teodor Balan, care amintește în cartea sa despre turneul celor doi în Bucovina, arată că “au dat prima reprezentație la Suceava în fața unui public numeros. Succesul trebuie să fi fost desăvârșit. Au urmat apoi două reprezentații date la Cernăuți...[unde] a asistat puțin public, dar, în schimb succesul moral a fost “strălucit”. Se relatează [de către presa din Cernăuți] că seara a fost “neuitată”. Reprezentațiile au continuat în orașele din provincie.

Prestațiile vor fi fost bune și aici, dar în lipsa dărilor de seamă nu se pot da amănunte”⁴⁶⁹.

Suntem siguri că și la Botoșani succesul seratei muzical-declamatorie dată de Iancu Filip și Dionisie Zaharescu va fi fost strălucit, dar, citîndu-l pe T.Balan, în lipsa dărilor de seamă nu se pot da amănunte.

În toamna anului 1896 s-a petrecut un fapt care a contribuit decisiv la micșorarea aproape totală a numărului manifestărilor teatrale și muzicale la Botoșani în viitorul apropiat: închiderea teatrului. La 6 octombrie *Curierul Român* anunță că „Teatrul din Botoșani este condamnat, în fine, la închidere și radicală refacere. O comisie numită de primărie și compusă din d-nii: C. Zotta, inginer șef al comunei, Cratero, inginer comunal, A.Stgeorges, inginer –arhitect, Alfred Leopold, arhitect cu diplomă și N. Nineacăi, maistru – constructor, a opinat că într-adevăr, în actualul local al Teatrului, nu se mai pot autoriza și da reprezentațiuni fără a espune publicul la cele mai mari pericole”.

⁴⁶⁹ Teodor Balan, op. cit., p. 142 - 143 și 256 – 257.

*

* *

Pentru întreg anul 1897, ca urmare și a închiderii teatrului, nu avem de consemnat decât serata de muzică și declamație organizată de *Ateneul* din Botoșani, pentru sporirea fondurilor sale, în aula *Liceului Laurian*, în seara de miercuri 19 martie.

Gazeta *Curierul Român* din 18 martie care anunță evenimentul, publică și programul acestei serate: „Distinsa profesoară a esternatului secundar de fete, d-na Ortensia Buzoianu, va rosti o conferință despre rolul Familiei; iar încântătoarea d-șoară Ketty I. Ciolac atât de apreciată de elita noastră socială pentru admirabila d-sale voce, va cânta câteva bucăți alese; tot astfel și d. C. Cosmovici, un tânăr de asemenea distins și apreciat pentru vocea sa dulce de tenor; în fine, d. Toneanu, artist din București, va delecta publicul prin cunoscutul său talent declamatoriu. Acompaniamentul cântărilor va fi ținut de tânărul d. Comino, un adevărat artist în piano. – Nu putem spune nimic mai mult, decât că, cine nu va asista va pierde deliciul unei adevărate serbări de artă. – Începutul la 8 ore seara, precis”.

Din fericire s-a păstrat și cronica acestei manifestări muzical-literare, făcută în coloanele gazetei *Curierul Român* din 30 martie 1897 și în care se arată:

„Serata Ateneului, de acum 10 zile, dată în Aula Liceului, cu concursul binevoitor al mai multor diletanți și diletante din societatea aleasă, a avut tot succesul cu drept cuvânt așteptat și meritat. Sală frumos aranjată, lume multă și distinsă, animație perfectă, de la-nceput până la sfârșit ... Membri dirigenți ai Ateneului n-au cruțat absolut nimic, spre a da publicului tot ce acesta aștepta. – Serata s-a deschis printr-o importantă conferință, având de obiect *Familia* și rostită de d-na Ortensia Buzoianu, eminentă profesoară de geografie la Esternatul secundar de fete. – Nu mai puțin succes au avut părțile musicale, datorite, parte d-șoarei Ketty I. Ciolac, parte d-lor C. Cosmovici și N. Comino, acești doi din urmă, unul tenor-bariton de o perfectă calificăție, celălalt artist, nec-plus-ultra, în piano.- Eroina însă incontestabilă a seratei a fost d-șoara Kety Ciolac, o feerică aparițiune din lumea noastră înaltă, incomparabila fiică a d-nei și d-lui Ioan C. Ciolac, vechiu senator și președinte al partidului conservator din Botoșani. D-sa ni-a mai apărut odată, acum doi ani, tot în aceeași aulă și p-aceeași scenă, cu ocazia unei serate similare a Societății d-șoarelor *Șezătoarea*, când iată omagiul ce-i aduceam: “în nespus de drăgălașa-i voce, d-șoara Ciolac are tremurătura unei lacrimi, vibrațiunile duioase ale unei coarde de harpă, care, sub atingerea dibace a artistei, revarsă un cântec plin de duioșie și dulceață, făcându-ne impresia

generală a unui zefir îmbălsămat, care, departe de a sguđui ca furtuna, este răcorirea sufletelor însătate”. De-atunci însă, vocea d-şoarei Ciolac a luat o desvoltare puternică, perfecţionată şi printr-o înaltă şcoală, încât astăzi avem a face c-o adevărată artistă, în puterea reală a cuvântului. Dar, unde d-şoara Ciolac este mai neîntrecută astăzi, sunt admirabilele-i trille şi vocalisarea notelor de-o claritate cristalină, aşa că, accentele ce cu atâta facilităte le scoate din pieptu-i, nu mai par simple note, ci tot atâtea *perle preţioase*, cum ar zice francezul.

Iată de ce, publicul a rechemat-o şi a aplaudat-o cu adevărată frenezie, ateneişti i-au oferit, după fiecare cântec câte un frumos buchet şi la urmă un superb paner cu flori naturale; - iar noi, încheind, nu putem face nimic mai bun decât a ne asocia din toată inima cu urarea ce-i aduce amicul şi colegul nostru d. *Ludovic Dăuş*: să-i fie calea presărată pururi cu flori!”

Deşi în programul seratei era cuprins şi marele actor Vasile Toneanu, societar al Teatrului Naţional din Bucureşti, cu momente de declamaţii, se pare că acesta nu a mai putut fi prezent. Altfel nu poate fi explicată omisiunea sa din cronica seratei.

Rîndurile care urmează, deşi au fost scrise la peste mai bine de un an, completează excelent aprecierile elogioase privind vocea şi talentul interpretativ ale botoşănencei Kety Ciolac, iar faptul relatat în aceste rînduri că ea a fost invitată să cînte la seratele organizate de Regina Elisabeta a României este o dovadă în plus că respectivele elogii nu au fost făcute gratuit. Iată aceste rînduri publicate în gazeta „Steagul” din 14 aprilie 1898, chiar cu titlul

„D-ra Kety Ciolac

Cu o nespūsă bucurie ne facem datoria să punem numele domnişoarei Kety Ciolac în fruntea acestui articol. Veştile ce ne-au sosit din Bucureşti entrefileurile elogioase apărute în ziare, laudele unanime şi cuvintele de admiraţiune ce parcă murmură încă în aer, la adresa gingaşei domnişoare, ne-au umplut sufletul de mîndrie. Căci, în adevăr ce satisfacţie sufletească poate egala pe a noastră, aflînd că o fiică a oraşului nostru culege laurii gloriei, prin talentul cu care a înzestrat-o natura şi prin farmecul nemăsurat de dulce al vocii ei de privighetoare.

Anul trecut, la o serată dată de Ateneul din Botoşani, precum şi la cîteva petreceri intime, am avut ocazia să ascultăm cîntecul d-şoarei Kety Ciolac, să ne îmbătăm de armonia vocii sale, şi să-i prezicem un drum presărat de flori şi o frunte încununată de lauri. Şi nu ne-am înşelat. Domnişoara Ciolac a mers înnainte, fără şovăinţă, iar renumele talentului ei, i-a deschis noi orizonturi. Dacă poziţia înnaltă ce o ocupă în

societate, a împedicat-o să se dedea artei și să înfrunte lupta cu scena, a cucerit totuși victorii mai strălucite decît aplauzele mulțimei, găsind în saloane și în lumea cultă admiratori ai talentului ei. Ceva mai mult, d-sa a fost obiectul unei distincțiuni speciale, și M. Sa Regina, adoratoarea artelor și a frumosului, a ținut să o asculte, a invitat-o la seratele muzicale date la palat și a rugat-o să cînte. D-șoara Kety Ciolac a fost farmecul acelor serate, și regina adînc emoționată de duiosia cîntecului, a felicitat-o călduros; iar toți cîți erau de față cunoscători în ale cîntecului, au avut un unanim strigăt de admirațiune.

Felicităm din inimă pe tînăra Domnișoară și-i urăm același strălucit succes și în viitor.

Acum un an i-am zis: *Fie-ți calea presărată cu flori!*, același lucru i-l repetăm și astăzi, adăugînd, însă: *culege înaintea aplauze și cununii de lauri, căci te iubim în lumină și admirată de toți.*”

*

* *

În a doua jumătate a lunii aprilie 1898 mai mulți actori ai Teatrului Național din Iași, după terminarea stagiunii de acolo, s-au asociat și au venit la Botoșani unde au dat două reprezentații.

Nu avem date decît despre cel de al doilea spectacol și ele sunt cuprinse într-un afiș-program publicat de o nouă gazetă apărută la Botoșani *Steagul*, din 21 aprilie 1898, în care cititorilor li se aducea la cunoștință: data și locul desfășurării spectacolului, piesele ce se vor juca și, lucru foarte important, distribuția actorilor în roluri, astfel:

TEATRU

Artiștii asociați din Iași dau Astăzi marți în sala grădinei

Vîrnav a II-a și ultima reprezentație de **Adio**

SE VA JUCA

N A P A S T E A

Piesă originală în 2 acte de D-l I.L.CARAGEALI

PERSOANE

Dragomir, cîrciumar D-l N. Vasilescu

Gheorghe, învățătorul satului C.Ionescu

Ion, ocnaș Gh. Al.Cărjă

Ana, soția lui Dragomir D-na M.Georgescu

O încurcătură

Comedie într-un act de E. Labiche tradusă de C. O. Toin,

PERSOANE

D-na de Chatenay D-na El Botez

Marieta M.Georgian

Leon, inginer hidraulic D-l C.Ionescu

ÎNTRE ACTE

Mica Anicutza G.Cărjă

în etate de 9 ani

va recita: **Sorin**, monolog dramatic de

BELDICEANU

Începutul la 8 ½ séra.

Îndemnăm publicul să vie

Menționăm că drama *Năpasta* a lui I.L.Caragiale s-a jucat și la Iași chiar în luna martie 1898 și tot cu Gh. Cîrje în rolul lui Ion.⁴⁷⁰ De asemenea trebuie să menționăm că în această perioadă nu a existat printre actrițele ieșene nici una care să se numească „M. Georgescu” cum este trecută în afișul nostru interpreta Anei. A existat o singură mare actriță Georgescu, dar care purta prenumele de Atena și așa este trecută în toate istoriile teatrului românesc. În sfîrșit mica Anicuța G.Cîrje va ajunge și ea o mare actriță a scenei românești.

Pentru data de joi 7 mai 1898 a fost anunțat un concert (de fapt o serată muzical-declamatorie) în aula *Liceului Laurian* dat de A. Petrovici, bariton de la Opera Națională din București și laureat al Conservatorului din Iași cu concursul D-rei Marie Schneider și al D-lui I.Montaureanu de la Teatrul Național din București. Locul I – 5 lei, locul II – 3 lei și locul III – 1 leu.⁴⁷¹

Baritonul Anastasie Petrovici nu era un necunoscut în epocă. După desființarea temporară a Conservatorului din Iași, în 1876, și o

⁴⁷⁰ Ioan Massoff, op. cit., p. 576

⁴⁷¹ „Steagul”, Anul II, Nr. 13 din 5 mai 1898

criză artistică prilejuită și de Războiul de Independență, Anastasie Petrovici alături de muzicienii Ed.Caudella, Constantin Gros, Theodor Aslan ș.a. înființează *Societatea lirică* în 1880, transformată în 1884 în *Amicii artelor* și în calitate de membru activ contribuie la reprezentarea unor opere ca *Vindecarea fără rețetă*, pe muzică de Herold, *Fiica regimentului* de Donizetti, *Somn bun*, *Domnule Pantalon*, pe muzică de Grisard ș.a.⁴⁷²

A.Petrovici venea la Botoșani după un destul de lung turneu întreprins între 21 martie – 1 mai 1898 (stil nou –n.n.) în localitățile Cîmpulung, Gura Sadovei, Gura Humorului, Suceava, Rădăuți, Cernăuți, Storojineț și Siret, unde a cântat arii din Verdi, Schubert, Bizet și Scheletti în limbile română, italiană, germană și franceză. Atît ariile cîntate de A.Petrovici cît și poeziile declamate de actrița Natalia Neculau de la Teatrul Național din Iași, pe acompaniamentul, probabil la pian, executat de profesoara Alina Scrob, au stîrnit entuziasmul publicului atît de mult, încît în unele localități seratele au fost repetate și în ziua sau zilele următoare.⁴⁷³

În ce privește serata de la Botoșani, cronica publicată în numărul următor al gazetei *Steagul* din 12 mai 1898 arată: „Concertul de joi, a fost pe deplin reușit în ce privește execuția programului și cu deosebire d. Petrovici a avut un prea frumos succes. Singurul lucru trist, e că au venit prea puțini, să asculte pe cîntăreț așa că sala era aproape goală. Cauza credem, este că nu publicul n-ar fi fost dorit de petrecere, și setos să asculte un artist, ci că teama de a nu fi prea multă căldură în sală, a oprit pe mulți să vie.

Dl. Petrovici, laureat al conservatorului, nu este un simplu diletant, ci un artist deja încercat și cunoscător al artei sale. D-sa posedă o prea frumoasă voce de bariton, sonoră și limpede, pe care o ondulează cu multă ușurință, lăsînd să se audă fiecare silabă. A cules aplauzele generale.

Cu această ocazie s-au declamat și mai multe bucăți din diferiți autori români. Doamna Nicolescu, o artistă dramatică, destul de cunoscută, a avut un frumușel succes, mai ales cu monoloagele comice, pe care le-a zis cu multă vervă.

Sperăm că în viitor, cînd d. Petrovici va mai vizita orașul nostru, va găsi mai mult sprijin și încurajare și că publicul se va grăbi să vie și să-l asculte, căci fără nici o laudă, d. Petrovici merită să fie auzit”.

⁴⁷² M.Gr. Poslușnicu, op. cit., p. 212

⁴⁷³ Teodor Balan, op. cit., p. 145-146

Nu cunoaștem motivul pentru care în locul Mariei Schneider și a lui I.Montaureanu, trecuți în anunțul publicat cu doar 2 zile înaintea seratei ca și companioni ai lui A.Petrovici, în cronică se vorbește doar de actrița declamatoare Nicolescu.

*

* *

Anul 1899 a adus botoșănenilor, după o perioadă de întrerupere destul de lungă, bucuria de a avea iarăși în mijlocul lor o trupă stabilă de teatru.

Un anunț din 20 iunie le aducea acestora la cunoștință vestea bună că „O trupă de operete și comedii începe astăzi seara o serie de reprezentațiuni în teatrul din Grădina Publică, sub direcțiunea cunoscutului artist d. A. B. Leonescu. Piesa, cu care debutează astăzi, e frumoasa opertă *D-nul Chouflery*. Nu depinde, decât de concursul publicului, pentru ca seria anunțată să-și facă cursul cu succes până la sfârșit, adică mai tot timpul verei, și, judecând după buna reputație a trupei, ne place a crede că concursul constant al publicului nostru inteligent nici că-i va lipsi!”⁴⁷⁴

Într-adevăr artistul era cunoscut. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, Al. B. Leonescu-supranumit Vampiru – era cel mai activ și popular director de trupă ambulantă. El însuși un comic de talent era apreciat de publicul larg și nu numai de cel din provincie. Bucurându-se de o mare stimă, în trupa lui au jucat, nu odată, cei mai buni actori ai noștri: Aristizza Romanescu, C. I. Nottara, C. Radovici, I. Brezeanu, V. Toneanu, P. Sturdza, P. Liciu ș.a., iar în turneul din 1903, când a reprezentat printre altele și *O scrisoare pierdută*, I. L. Caragiale l-a însoțit, precedînd spectacolele cu lecturi făcute de el însuși din schițele sale. Repertoriul lui Al. B. Leonescu se compunea din tot ce apărea nou pe scenele teatrelor subvenționate din București, Iași, Craiova și din tot ce gustul spectatorilor îl determina să joace.⁴⁷⁵

Se vede că publicul botoșănean și-a dat tot concursul, venind în număr mare la reprezentațiile trupei lui Al.B.Leonescu – Vampiru, fapt ce l-a determinat pe acesta să continue reprezentațiile toată vara, jucînd unele piese și operete de două sau chiar de mai multe ori consecutiv, așa cum se vede și din relatările aceleiași gazete *Curierul Român* din 27 iulie 1899.

Este interesant de reținut din aceste relatări și tactica lui Al.B.Leonescu de a juca alternativ la Botoșani și Dorohoi, ceea ce făcea

⁴⁷⁴ „Curierul Român”, Anul XIV, Nr. 24 din 20 iunie 1899

⁴⁷⁵ „Istoria teatrului în România II”, p. 62 și 517.

ca nici botoșănenii și nici dorohoiinii să nu se plictisească de a veni la reprezentații:

„Trupa teatrală a d-lui Leonescu continuă a culege cele mai îmbucurătoare succese pe scena teatrului nostru din Grădina *Belvedere*, ca și-a teatrului din Dorohoiu, pe cari joacă alternativ de două luni de zile deja. Și cu drept cuvânt. Trupa, potrivit alcătuită, conține câteva talente de adevărată valoare, iar repertoriul e compus dintr-un bogat număr de comedii hazlii și operete ușoare, cu cari publicul, totdeauna bine represintat, își petrece cât se poate de bine. Vinerea și sâmbăta trecută s-a jucat *Mascota*, iar aseară *M-selle Nitouche*, c-un succes, care le va readuce încă, desigur, de câteva ori pe scenă. În lipsă mai ales de ori ce altă distracție de vară, trupa d-lui Leonescu trebuie să recunoaștem că e o adevărată achiziție pentru botoșăneni și dorohoiini, și de aceea nici odată, poate, la noi, n-a fost trupă teatrală mai bine îmbrățișată, ca trupa vrednică a d-lui Leonescu”.*

După toate probabilitățile, la Botoșani, în ziua de 8 august 1899, a fost jucată în premieră pe țară de către trupa lui Al.B.Leonescu piesa *Căpitanul Dreyfus*, o dramă tradusă din limba engleză. Nu se știe cine este autorul dramei și nici cine a făcut traducerea. Desigur că subiectul dramei este în legătură cu celebra *Afacerea Dreyfus*, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în care căpitanul Dreyfus din armata franceză, evreu de origine, a fost pe nedrept acuzat, judecat și condamnat la închisoare pe viață pentru spionaj și vânzare de secrete militare către armata germană, „afacere” care a împărțit societatea franceză în două tabere: pro și antisemite și din care cauză marele scriitor Émile Zola, apărător al nevinovăției condamnatului, a fost nevoit să se autoexileze în Anglia.

Se pare că această piesă a fost pusă în scenă numai de trupa Leonescu (și numai la Botoșani) deoarece ea n-a figurat în repertoriul teatrelor naționale ale țării sau ale altor trupe ambulante și din această cauză nu figurează nici în indicele de piese ale volumelor din istoria teatrului românesc.

Deocamdată singura mențiune despre această piesă este următoarea încercare de analiză a ei, care îi scoate în evidență caracterul total neutru față de eventuale atitudini pro și antisemite, analiză publicată de *Curierul Român* din 7 august 1899:

* Desigur, în scopul unei reclame mai eficiente, redactorul respectiv a exagerat un pic. Să ne amintim cu ce entuziasm au fost primite în trecut și trupele Tardini-Vlădescu, Mihai Pascaly, A.L. Bobescu ș.a.

„Căpitanul Dreyfus este titlul unei drame tradusă din englezește și anunțată, pentru scena noastră de vară, pe mâne sâmbătă, de către trupa artistică a d-lui A. Leonescu. Întâmplarea ni-a făcut să asistăm și noi la una din reptetițiile acestei piese, și mărturisim c- am rămas surprinși. De unde ni-așteptam la o revistă de ocazie, fără fond, fără artă și serioșitate, ni-am găsit față-n-față c-o piesă, în adevăr de actualitate, dar cu totul ieșită din sfera farselor ordinare; am putea zice c-o piesă de salon, scrisă în stil corect și elegant, cu intrigă interesantă și acțiune bogată, c-o țesătură din ce în ce mai aprinzătoare de curioșitate, cu totul obiectivă, fără banalități, fără alusiuni pătimase, fără prejudecii, fără intenții perverse și fără tendințe de reclamă; o piesă, în sfârșit, morală și fără poziție luată într-un sens sau într-altul, cuviincioasă, accesibilă pentru toate spiritele și nelipsită nici chiar de oarecare valoare literară. Iată de ce, suntem siguri că ea va fi bine primită și de cei mai aprigi antisemiți, ca și de cei mai fanatici evreofili, și că, în atari condițiuni, va repurta cele mai binemeritate succese”.

Succesul artistic dar și material obținut prin largă participare a publicului botoșănean la reprezentații, pe tot parcursul verii, l-a determinat pe Al. B. Leonescu să se hotărască să rămână la Botoșani și pentru iarna 1899 - 1900.

Un anunț în ziarul local arăta că în acest scop trupa va fi considerabil îmbunătățită cu câțiva actori de certă valoare, precum și repertoriul cu o serie de piese și, mai ales, operete din cele mai variate și bogate. Reprezentațiile stagiunii de iarnă vor începe aproximativ la mijlocul lunii decembrie “în marea sală, clădită anume pentru acest scop, din apropierea târgului vitelor și înzestrată cu o scenă mai confortabilă decât scena de vară, cum și cu un număr de loji”⁴⁷⁶.

Sala despre care se vorbește în anunț era recent construită și dată în folosință de către „Societatea de binefacere, cultură și ajutor reciproc a meseriașilor israeliți din Botoșani ZWASS” - *Cleștele* – fondată la 12 decembrie 1889. La 10 ani după fondarea societății, deci în 1899 cu concursul tuturor meseriașilor evrei, comitetul de conducere a societății, izbutește să-și clădească un sediu, devenit în același timp și un renumit așezământ de cultură, pe strada Roșiori (actuala str. Săvenilor) nr. 48, cunoscut sub numele de *Sala meseriașilor*. Ca mărime, pentru vremea de atunci, sala era destul de încăpătoare: circa 800 de locuri cu scenă, parter, 20 de loji și un balcon în formă de galerie. Sala era folosită pentru

⁴⁷⁶ „Curierul Român”, Anul XIV, Nr. 41 din 25 noiembrie 1899.

adunări profesionale, întruniri publice, reuniuni, baluri, nunți și bineînțeles, reprezentații teatrale și muzicale.⁴⁷⁷

O astfel de reprezentație, printre primele chiar, a fost marele concert dat de celebrul cor *SLAVINSKY* din Rusia, la 11 decembrie 1899.⁴⁷⁸

*

* *

Hotărîrea lui Al.B.Leonescu de a juca, împreună cu trupa sa, întreaga iarnă 1899-1900 în Botoșani s-a dovedit benefică și pentru botoșăneni, care au avut un mijloc stabil și sigur de a petrece timpul liber, dar și pentru artiștii trupei care, în condițiile precare ale unei ierni foarte grele și lungi, cu zăpezi foarte mari ce îngreuna circulația, nu mai erau nevoiți să colinde din localitate în localitate spre a-și câștiga existența.

Ioan Massoff arată că după Anul nou 1900, pe scena noului Teatru Național din Iași, Agatha Bârsescu, slăvită de publicul ieșean a dat un șir de spectacole, cu concursul unor actori bucureșteni și ieșeni. Însă în zilele cînd „Bârseasca” pleca să dea spectacole îndeosebi la Botoșani (subl.n.) și la Galați, de mai multe ori s-a întîmplat ca actrița să nu poată reveni la timp în Iași, din cauza înzăpezirii trenurilor.

De asemenea, tot Massoff mai afirmă că, printr-o coincidență, Iașul a fost vizitat în acest început de an, de încă două stele ce-și câștigaseră reputația peste hotare: Elena Theodorini și sora sa, Aura Theodorini care, în cadrul unui ansamblu italian, au dat mai multe reprezentații de operă.⁴⁷⁹

Elena Theodorini (1857-1926) a fost prima cîntăreață română de nivel mondial și considerată un fenomen vocal neegalat pînă azi. Într-o cronică muzicală contemporană cu ea un critic muzical renumit din Milano spunea despre Elena Theodorini că trebuie să mai treacă 200 de ani ca să se mai nască asemenea talent ca voce și temperament artistic. A cîntat pe scenele celor mai mari și vestite teatre de operă din orașele Europei: Milano, Neapole, Roma, Palermo, Madrid, Paris, Lisabona și din cele două Americi: New-York, Buenos-Aires, Rio de Janeiro ș.a. interpretînd rolurile principale din operele *Mefisto* de Boito, *Gioconda* de Ponchielli, *Carmen* de Bizet, *Navareza* de Massenet, *Africana* de Meyerbeer etc. etc. Ca profesoară de canto în aceleași orașe din Europa și

⁴⁷⁷ David Chitlaru, “Societatea ZWASS – CLEȘTELE” în “Revista Cultului Mozaic”, Nr. 485 din 15 iunie 1981.

⁴⁷⁸ “Curierul Român”, Anul XIV, Nr. 44 – 45 din 11 decembrie 1899.

⁴⁷⁹ Ioan Massoff, op. cit., p. 587

America a căpătat și o mare autoritate de pedagog, dînd artei interpretative o pleiadă de mari talente.*

Printre primele viitoare talente pregătite de Elena Theodorini a fost și sora ei, Aura. În momentele în care își cucerise deja o faimă mondială, Elena a sprijinit evoluția „noului astru muzical”, cum era caracterizată la acea vreme Aura Theodorini care, cu vocea sa „cristalină, plăcută și dulce” obținuse și ea frumoase succese pe scenele din Italia cu interpretarea rolurilor Miacelei din *Carmen* de Bizet și Mimi din *Boema* de Puccini.

Deși cele două artiste surori au avut evoluții paralele, destule au fost și momentele în care au evoluat împreună în spectacole comune, așa cum a fost turneul „trupei italiene” condusă de Elena Theodorini, întreprins la sfîrșitul anului 1899 și începutul anului 1900, la București (14 reprezentații), Craiova și Iași, pentru redresarea situației financiare a teatrului *Theodorini*, din Craiova.⁴⁸⁰

Am insistat cu aceste cîteva date referitoare în special, la Elena Theodorini, pentru a sublinia meritul deosebit a lui Al.B.Leonescu – Vampiru care, spre imensa bucurie a botoșănenilor, s-a străduit și a reușit să le determine atît pe cele două surori Theodorini cît și pe Agatha Bârsescu să vină de la Iași și să dea spectacole la Botoșani, iar aceasta în condițiile unei ierni atît de grele și ale unei săli de reprezentații care nici nu se putea compara cu cele din Europa și America pe unde divele jucaseră și urmau să mai joace.

Iată cum comentează și caracterizează redactorul rubricii CRONICA LOCALĂ a gazetei *Curierul Român* din 3 februarie 1900 venirea celor trei mari artiste la Botoșani:

„Un nou eveniment artistic. – După seratele lirice ale divelor surori Theodorini, căroră Botoșănenii le-au făcut ovațiuni atît de entuziaste și de binemeritate, abilul director al scenei noastre, D.Leonescu, a reușit să obțină și de la D-șoara Agata Bârsescu, celebra tragiană atît de bine cunoscută și apreciată deja de întregul public cult al Botoșanilor, două reprezentații consecutive pe scena noastră, cu parte din artiștii capitalei și parte din artiștii locali. Venirea celebrei artiste între noi, spre a ne fermeca, în dramele *Eva* și *Magda*, cu neasemănată putere a înaltului său talent, va constitui, desigur, un nou și monumental eveniment artistic pentru Botoșani și țara de sus, al cărei public luminat va fi, nu ne îndoim, și de astădată, la înălțimea sa, atît față de artă, cît și față de ilustra artistă. Reprezentațiile, care se vor anunța prin afișe

* Mai pe larg despre viața și activitatea Elenei Theodorini vezi: M.Gr. Poslușnicu, op.cit., p. 251 – 252 și Claudia Dimiu ș.a., op. cit., p. 37 - 39

⁴⁸⁰ Claudia Dimiu ș.a., op. cit. p. 36 – 37

speciale, se vor da, pe cât suntem informați, luna și marțea viitoare, 7 și 8 ale curenteii luni Februarie. Orice altă reclamă credem a fi de prisos, numele și talentul D-șoarei Bârsescu, de-o universală reputație, fiindu-ne deja prea bine cunoscute. Destul să spunem că, de astă-dată, D-ra Bârsescu își va interpreta rolurile în dulcea-i limbă maternă.”

Din contextul anunțului se poate concluziona că renumitele artiste surori Theodorini au dat cel puțin două reprezentații la Botoșani, în cursul lunii ianuarie 1900, care au avut un succes deosebit. Dar, neavînd numerele gazetei din luna ianuarie, nu putem preciza dacă au fost mai multe spectacole decît două, ce program au interpretat, dacă au venit singure sau împreună cu „trupa italiană” a Elenei Theodorini etc. etc. Oricum, puține orașe din România se pot mîndri că au avut pe scenele lor ca soliste pe Elena și Aura Theodorini.

În ce o privește pe marea tragediană Agatha Bârsescu, credem că sentimentele reciproce de simpatie stabilite între ea și botoșăneni, încă de la prima venire în mijlocul lor, a ușurat misiunea lui Al. B. Leonescu de a o determina să revină la Botoșani, așa cum se va întîmpla și în viitor. Mai remarcăm și faptul că, deși lipsesc informații referitoare la artiștii componenți ai trupei Leonescu, o parte din aceștia trebuie să fi fost foarte buni, încît au fost acceptați de A. Bârsescu să joace alături de ea, fără nici un fel de repetiție, imediat a doua zi după ce aceștia au dat două reprezentații; una în matineu și una seara după cum glăsuiește următorul anunț:

„Două reprezentații teatrale vor avea loc duminica viitoare, 6 februarie a.c. în sala Meseriașilor, date de merituoasa trupă a d-lui Leonescu, sub patronajul d-lui Prefect, al d-lui Primar și al d-lui Revisor școlar, pentru beneficiul cantinelor școlare. Prima reprezentație, opereta națională *Baba Hîrca* va avea loc după amiază, la 3 ore, iar cea de-a doua, opereta *Mam'zelle Nitouche*, seara la 8 ore. – Nu ne îndoim, că lumea inteligentă a Botoșanilor va da cel mai larg și mai generos concurs acestei nobile întreprinderi, atât de onoratoare pentru inițiatori, ca și pentru întreprinzători”⁴⁸¹.

O scurtă cronică asupra celor două reprezentații ale Agathei Bârsescu de luni 7 și marți 8 februarie 1900 cu *Eva*, dramă în 5 acte de Richard Voss și *Magda*, dramă de H. Sudermann, relevă că ele au fost un adevărat triumf pentru celebra tragediană: „Teatrul ticsit în ambele seri de un public entuziasmat pînă la culme, oferindu-i marei artiste buchete și coroane de flori naturale și frumoase versuri tipărite și împrăștiate în public. Într-un cuvînt, ceea ce prevăzuserăm, s-a adeverit: reprezentațiile

⁴⁸¹ „Curierul Român”, Anul XV, Nr. 5 din 3 februarie 1900.

D-rei Bârsescu au fost un adevărat eveniment artistic pentru Botoșani. De la noi D-ra Bârsescu a plecat la Brăila și apoi la București, unde mai are angajamente și de unde, a promis a ne mai onora în curînd cu alte două reprezentațiuni. O așteptăm cu drag și nerăbdare”⁴⁸².

Din afirmația lui Ioan Massoff precum că „de mai multe ori s-a întîmplat” ca, atunci cînd Bârseasca pleca să dea spectacole la Botoșani și Galați, să nu mai poată reveni la timp în Iași, rezultă clar că marea actriță a fost în iarna anului 1900 de mai multe ori la Botoșani, fapt întărit și de promisiunea ei, din relatarea de mai sus, de a-i onora pe botoșăneni „în curînd” cu alte două reprezentații. Din păcate ne lipsesc numerele următoare ale gazetei care să confirme acest lucru.

Luni, 1 mai 1900, a început seria de 4 reprezentații anunțate de o trupă germană de comedii compusă din 26 de persoane „din cele mai alese de pe la marile teatre din Viena, în special de la Teatrul Reimund, sub conducerea d-lui Albert Schiller”. S-a jucat la sala meseriașilor din Botoșani comedia *Escadronul al treilea*, de I. Baumgartner, care comedie, localizată de Paul Gusty, încă se mai juca de unele trupe românești în 1920.⁴⁸³ Trupa germană a lui Schiller venea la Botoșani de la București unde jucase “cu mult succes, chiar în fața Reginei”⁴⁸⁴.

Urmînd exemplul lui Al. B. Leonescu – Vampiru care a dovedit că este mai avantajos pentru o trupă ambulantă de teatru să se stabilească la Botoșani pentru un timp mai îndelungat, un alt actor și conducător de trupă, vestit în epocă, Al. P. Marinescu sosește aici în vara anului 1900.

Despre Al. P. Marinescu istoriile teatrului din România consemnează că timp de 30 de ani a condus trupa mixtă de operetă și comedie cu care făcea săli pline la Craiova, București, Iași precum și în provincie.⁴⁸⁵ În vara lui 1900 el venea pentru prima oară la Botoșani.

Gazeta botoșăneană *Curierul Român* își informa cititorii că:

„O trupă de artiști asociați, sub conducerea d-lui A. P. Marinescu, și despre care ni se spune mult bine, a sosit ieri în urba noastră, cu bunul gând de a se stabili între noi pentru mai mult timp și-a ne delecta, pe scena din Grădina Vârnav, c-o serie de *Operete*, din cele mai favorite publicului botoșănean. Prima reprezentație, *Mascota*, se va

⁴⁸² Ibidem., Anul XV, Nr. 6 din 12 februarie 1900.

⁴⁸³ Ioan Massoff, „Teatrul Românesc”, vol. V, p. 225.

⁴⁸⁴ „Curierul Român”, Anul XV, Nr. 16 din 27 aprilie 1900.

⁴⁸⁵ Al.P.Marinescu, prin căsătoria cu Eugenia – Geni Ademollo, a devenit cumnat cu surorile acesteia Clotilda Calfoglu – Ademollo și Adelina Popescu soția marelui actor Th.Popescu. În trupa sa au jucat și soția Eugenia și Eleonora, fiica lor, și nepotul Achille Popescu, fiul lui Th. și al Adelinei. Despre Al.P.Marinescu vezi și: Claudia Dimiu ș.a., op.cit., p. 57,58,62,92; „Istoria teatrului în România. II”, p.61,67; Ioan Massoff, op. cit., vol.III, p. 175,303,388,389,490; vol. IV, p. 88, 89; vol. VII, p.475, 496, 612, 622, 648.

da vineri seara, 20 Iuniu, cu concursul a doi artiști de multă valoare d-șoara El. Marinescu și N.Poenaru (subl.n.). Nu mai rămâne îndoială, că botoșănenii îi vor primi cu brațele deschise.⁴⁸⁶

Baritonul Nicu Poenaru face parte din generația de cîntăreți care în anii 1885-1900 au impus spectacolul de operetă pe scena Naționalului din Craiova și de aici în toată țara, alături de A.L.Bobescu, Irina de Vlădaia, Iosefina Gălușcă, Al. P. Marinescu, Ioan Băjenaru, Elena Theodorini și mulți alții. El își câștigase o mare popularitate în toată țara prin creația memorabilă în opereta *Vînzătorul de păsări*. După 1900 și-a format propria trupă cunoscută sub numele de *Trupa artiștii asociați* din care au făcut parte Ioan Băjenaru, Mara Demetrescu - D'Asty, V. Maximilian, Leontina Ioanid, N. Corfescu, Virginia Miciora ș.a.⁴⁸⁷

Deși în 1900 fiica lui Al. P. Marinescu, Eleonora sau Nora Marinescu se afla la începutul carierei, ea începuse să fie cunoscută și mult aplaudată, mai ales în roluri de subretă.⁴⁸⁸

Trupa de teatru vorbit și de operete a lui Al. P. Marinescu, a jucat la Botoșani toată stagiunea de vară 1900. Cel puțin aceasta este concluzia ce se desprinde din următorul anunț cu titlul „*REPREZENTAȚIE POPULARĂ*” publicat, la aproape 2 luni de la sosirea trupei în oraș, de *Curierul Român* din 12 august: „Trupa teatrală, condusă cu atîta succes de d. Marinescu și din ce în ce mai apreciată de societatea botoșăneană, va da astăzi, sîmbătă, o mare reprezentație populară, după cererea generală, cu renumita piesă „Cerșetorii în haine negre”.

Faptul că nu era menționată sub nici o formă intenția lui Al.P.Marinescu de a părăsi Botoșanii în viitorul apropiat confirmă că trupa a rămas să mai dea spectacole și în restul lunii august și, poate, și în luna septembrie, cu atît mai mult cu cît aceasta ajunsese să fie din ce în ce mai apreciată de botoșăneni.

Se pare că trupa lui Al.P.Marinescu a fost ultima trupă românească de teatru mai renumită care a vizitat Botoșanii în acel an de sfîrșit al secolului al XIX-lea.

Secolul XX va marca noi momente de mare importanță în istoria teatrului și a vieții muzicale din Botoșani, momente ce vor fi prezentate în următorul volum.

⁴⁸⁶ „Curierul Român”, Anul XV, Nr. 23 din 18 iunie 1900.

⁴⁸⁷ Despre Nicu Poenaru vezi și: Claudia Dimiu ș.a., Op. cit., p. 57,59,62,63,73 “74,83; „Istoria teatrului în România. II, p. 395; Ioan Massoff, op. cit., vol. III, p. 175,406,414,436,437,441,443; vol. IV, p. 39,49,67,68,88,89,119,120,157,589; vol. VIII, p. 538,545,612.

⁴⁸⁸ Despre Nora Marinescu vezi și: Ioan Massoff, op. cit., vol. III, p. 303,388,490; vol.IV, p. 49, 88; vol. V, p. 224; vol. VII, p. 496.

INDEX

A

Abramovici Max, 198
Adam Aglaia, 219
Ademollo Luigi, 111
Agapiadi Zoe, 216, 217
Agemolu Margareta, 116
Albescu Alexandrina (Mica), 26, 37
Albescu Caterina, 37
Albescu Elena, 26, 37, 62, 65, 123, 125, 127, 130
Albescu Sultana, 37
Alecsandri Vasile, 13, 19, 24, 27, 28, 36, 57, 85, 115, 136, 137, 141, 175, 197, 199, 204
Alexandrescu Alexandrina, 115, 142, 143
Alexandrescu D., 199
Alexandrescu G., 57
Alexandrescu M., 156
Alexandrescu Vasile, 142
Alexiu Gh., 142
Almăgeanu Verona, 142
Andronesu Maria, 218
Anestin [Maria], 87
Anestin I., 28, 87, 88, 99, 187, 199, 201
Angelescu (Dna.), 92
Angelescu I., 82, 125, 128, 130, 131
Antonelli, 192
Apostoleanu A., 47
Arapu I., 206

Arapu Natalia, 161
Arceleanu Mihai, 101, 102, 108, 120
Arditti (Arditi), 121, 227
Arghilescu T., 26
Argintoianu, 42
Arion Ștefan, 203, 204, 205
Asachi Gheorghe, 12, 13
Asimovici (A. Simiovisi), 85, 90
Aslan Theodor, 234
Augier Emile, 63
Aurelian S., 156, 165
Aureliu, 82
Axelrod A., 183, 188

B

Bacalbașa C., 157
Bahlavuni V., 181
Balan Teodor, 21, 25, 26, 27, 28, 30, 34, 35, 36, 37, 56, 57, 58, 59, 65, 112, 115, 178, 199, 202, 211, 229, 234
Bantaș V., 198
Bargeais Anicet, 87
Barițiu Gheorghe, 27
Barnard, 90
Bârsan Grigore D., 189
Bârsescu Agatha, 51, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 205, 206, 207, 208, 238, 239, 240, 241
Barterra, 146
Bartolomeu V., 62
Baumgartner I., 241

Băciulescu D., 199
 Bădescu Scipione, 138, 169,
 186, 188, 189, 196, 197,
 198, 208, 210, 211, 227
 Băilescu Ion, 142
 Băjenaru [Ioan], 187, 199, 200,
 242
 Bălăceanu Costachi, 20
 Bălănescu Constantin, 20, 22,
 57, 63, 72, 102, 204
 Beethoven L. V., 167, 168, 174,
 191, 217
 Belador M. N., 141, 191, 213
 Beldiceanu, 174, 233
 Bellini, 13, 227
 Bengescu G., 115
 Benotti P., 96, 116, 117
 Bergman, 103
 Beriot, 162, 167, 168, 174
 Bernhard H., 151, 189, 225
 Bianchi Carlo, 226
 Bianchini, 227
 Bizet, 93, 121, 210, 211, 234,
 238, 239
 Bîrsan Grigore, 166, 168, 188,
 190
 Blanche Francois de, 86
 Bobescu Aron Leon, 95, 109,
 111, 116, 180, 186, 199,
 200, 202, 236, 242
 Bobeycă C., 96
 Bogdan N. A., 133, 142
 Boian Teodor, 57
 Boito, 238
 Bolintineanu D., 57
 Bonazetti, 147, 148
 Bonis, 214
 Bosie, 22
 Botez Ana, 121
 Botez Elena, 233
 Botezatu Samoil, 17

Boyan Teodor, 51, 52
 Bozianu, 130
 Bozianu M., 125
 Brahms, 153
 Braun, 156
 Braza, 144
 Brezeanu I., 235
 Brosnitz, 165
 Bucureşteanu E., 45, 46
 Buicliu Gh., 198
 Bujoreanu, 26
 Bulandra Lucia Sturza, 51
 Bulandra Tony, 51
 Burada (Dra.), 169
 Burada Theodor T., 17, 20, 22,
 24, 25, 29, 31, 46, 54, 55,
 59, 75, 78, 79, 85, 89, 98,
 99, 102, 109, 118, 119, 120,
 142, 143, 144, 158, 160,
 169, 171, 179, 181, 183,
 186, 194, 195, 199, 212,
 213, 216, 224, 226
 Burienescu F., 156, 165
 Burienescu Zaharia, 155, 156,
 157, 162, 164, 165
 Busuioc Maria, 62
 Buzdugan I. T., 198, 207
 Buzoianu Ortensia, 230

C

Caimacam Clio, 93, 121
 Calcătraur, 22
 Calfoglu Clotilda, 111
 Caludescu N., 115
 Caminschi Marcel, 35, 62
 Caminschi Maria, 37
 Caminschi Matilda, 37
 Caminschi Mihail, 37
 Campana, 227
 Cananău, 44

Carada E., 28, 204
 Caragiale Costache, 6, 15, 16,
 17, 18, 26, 28, 44
 Caragiale I. L., 63, 138, 139,
 232, 233, 235
 Caragiale Iorgu, 51
 Caragialli N., 125, 128, 131
 Cârjă Anicutza G., 233
 Cârjă Gh. Al., 142, 174, 232,
 233
 Cartonescu D. C., 203
 Catargi L., 70
 Catargiu O., 198
 Catargiu Ștefan, 13
 Catopol A., 115
 Caudella Ed., 56, 154, 184, 191,
 192, 216, 234
 Cavadia, 93, 144
 Călinescu George, 29, 31, 32,
 33, 37, 38, 58, 60
 Cencu, 36
 Chendi Ilarie, 15, 16
 Chessim I., 117, 134, 168, 185
 Chiriachid M., 99
 Chirimescu Mihail (Lache), 26,
 27, 37, 62, 74, 76, 77, 78,
 79, 123, 125, 128, 129, 130,
 131, 132, 133, 134
 Chirișescu C., 125, 140
 Chirișescu I., 156
 Chopin Fr., 117, 121, 153, 162,
 191, 210, 212, 218
 Christescu V., 87
 Ciolac Elena, 121
 Ciolac J. C., 198, 210, 211, 230
 Ciolac Ketty I., 230, 231
 Ciucurescu Maria, 216
 Clairville Ludovic, 118
 Climescu, 182
 Codrescu A., 223
 Codrescu Teodor, 96
 Comino Ioan, 26, 27, 217
 Comino N., 230
 Conache Savel, 125, 127, 130
 Condopol, 24
 Constance (Dră.), 214
 Constandinescu C., 140
 Constandinescu Ecaterina, 140
 Constandinescu Ioan, 62
 Constandinescu Nicu, 26, 37,
 74, 125, 128, 130, 131
 Constandinescu Victoria, 140
 Constantinescu Dimitrie, 142,
 222
 Constantinescu Elena, 203
 Constantinescu Eugen, 214, 215,
 218
 Constantinescu M., 82
 Constantiniu C.P., 76, 78, 79
 Conta Vasile, 22
 Coppé Francois, 177
 Corbu, 22
 Corfescu N., 242
 Corlățeanu Elenco, 19
 Cosmovici C., 168, 169, 209,
 216, 217, 219, 230
 Costache M., 198
 Coste, 98
 Costin Emanuil, 25, 26
 Costrăș N. S., 182
 Coșteanu I., 182
 Cratero, 229
 Cristea Elena, 67, 71
 Cristea Petrache, 23, 24, 38, 40,
 42, 49, 50, 53, 58, 67, 84,
 85, 103, 111, 135, 141, 172
 Cristescu Victoria, 98
 Curatollo I. G., 203
 Cuzinski Vlad, 142
 Czibulka, 154

D

D'Estrées Blanche, 151
Danela, 218
Darclée Hariclea Hartulari, 121,
169, 170, 171, 172, 195,
200
Darcy (Dră.), 176, 177
Dargent G., 116
Darres Nora, 191
Dauș Ludovic, 231
Davidel Dimitrie, 19
Davidescu Constantin, 142
Decker Carol, 90, 94
Decrozat, 176, 177
Delibes-Grünfeld, 218
Demetrescu E., 82
Demetrescu Mara – D'Asty, 242
Demetriade Aristide, 51
Demetriu G., 214
Denza, 210, 212
Derssin I. V., 161
Deschamps Julien, 89
Dessauer, 212
Diamandi S., 121
Dimancea M., 24, 47, 155
Dimitrescu Catinca (Catarina),
26, 37, 47, 57
Dimitrescu I., 36
Dimitriadi C., 44, 46
Dimitriadi M., 115
Dimitriu, 189
Dino D., 35
Dobrovici, 95
Domeier Ferdinand, 216
Donizetti F., 144, 146, 147, 154,
167, 234
Dorfman Frantz, 183
Dorn F., 118, 183
Dragomir State, 166, 167, 219
Dragomir Th., 169

Drăgulici Daniil, 53, 54, 55
Dugne Ferdinand, 87
Dumas Al., 36, 99, 206
Dumas Alexandre - tatăl, 225
Dumitrescu Ana, 142
Dumitrescu Catinca, 26, 37
Dumitrescu Cristina, 19
Dumitrescu Elena, 55, 182
Dumitrescu Maria, 37
Dumitrescu Sultana, 37
Dupetă, 36
Dupuis, 214

E

Eger Georg, 225, 226
Ehrenkranz B.V. (vezi Zbarjer
Velv), 73
Ella Dially Maria, 213
Elmar K., 56
Emandi H., 142
Emil F., 156
Eminescu Mihai, 6, 7, 11, 19,
23, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
37, 38, 57, 58, 59, 60, 137,
138, 139, 158, 159, 164,
166, 167, 169, 197, 201
Eminovici Gheorghe, 31, 32, 33,
59, 60
Eranov I., 156
Esquier Paul, 176, 177
Esquier Wilson, 176, 177
Evolski (Ivolski) Al., 24, 26, 27,
37, 47

F

Fabre Ermina, 146
Fabricatore C., 158
Fărcășanu, 187
Fărcășanu I., 199, 200
Fărcășanu Profira, 199

Filaret, 22, 55
 Filip Iancu, 125, 174, 192, 209,
 210, 228, 229
 Filipescu I., 125, 209
 Finkel, 104, 159
 Finkelstein Aneta, 159
 Flechtenmacher Al., 28, 85, 154,
 199
 Fleury V. C., 105, 106
 Flondor Theodor, 106
 Florescu (Dl.), 154
 Florian, 12
 Fotino Alecu, 22
 Fraivald V., 57
 Franc Ioan, 63, 64
 Francisco F., 156
 Freifeld B. J., 185
 Fridman Rosa, 90
 Frunză Elena, 209
 Fuchs Don, 192
 Furlani, 56

G

Gabrielescu, 115
 Gafenco I., 47
 Galbază, 154
 Galby, 98
 Galino M., 22, 155
 Gardini A., 158
 Gardini Desdemona, 157, 158
 Gardini Giuseppe, 146, 158, 163
 Gardini Hugo, 157, 158
 Gardini Irma, 157, 158
 Gălușcă Iosefina, 85, 125, 187,
 200, 220, 221, 222, 242
 Gănescu Eliza, 140, 142
 Georgescu (Dră.), 156
 Georgescu Christian, 154, 166,
 167, 168, 183, 184, 185,
 192

Georgescu D., 55, 198
 Georgescu M. (Dnă.), 232, 233
 Georgian M., 233
 Gessner, 12
 Gestianu I., 57
 Ghelemé Maria, 209
 Gheorghe Octav, 141
 Gheorghiu Maria, 182
 Gherghel Maria, 121
 Ghica Costachi, 12
 Ghica Pantazi, 95
 Ghica T., 219
 Girardin E. de, 57
 Gîrleanu, 36
 Glasman Iacob, 208
 Gligorescu I., 115
 Glinka, 167
 Goilav, 93, 207
 Goldenberg Susana, 162
 Goldfaden A., 73, 100, 223
 Goldșlegher L., 205
 Gordini, 147, 148, 150
 Gounod Charles, 150, 170, 171,
 227
 Gradner I., 84
 Granze, 36
 Grasel, 56
 Grădișteanu P., 36, 93
 Grigorescu Ioan, 28, 46, 47, 48,
 51
 Grigoriu C., 214, 218
 Grillparzer Franz, 208
 Grisard, 234
 Gros Constantin, 190, 234
 Guarini, 146, 147, 148, 150, 163
 Guillard E., 217
 Gulard, 51
 Gullea D., 86, 92, 93
 Gusty Paul, 115, 139, 216, 241

H

Hagiescu, 99
Halepliu Penelopa, 178
Halepliu Scarlat C., 178, 222
Halevy, 144
Harisson (Dl. și Dna), 90
Harmanda, 22
Hasnaș Vasile, 141
Hauptmann Georg, 226
Haydn, 134
Haynal A., 116, 117, 134, 144,
198, 207
Henrion Poly, 56
Henzenberg Fany, 225
Hoffer Marguarita, 144, 191
Holban Elena Gr., 121, 209
Holban Grigore, 207
Holden Thomas, 104, 105
Hopp F., 56
Hugo Victor, 35, 115
Hurmuzachi Alexandru, 27
Hurmuzachi Gh., 65
Hurmuzachi Gheorghe, 25

I

Ianoliu, 57
Idieru Em., 22
Iliade Elena, 19
Iliescu F., 36
Iliescu Mari, 141
Iliescu N., 199, 200
Iliescu S., 62
Ioanid Leontina, 242
Ion Vasile, 141
Ionescu A., 82
Ionescu Atena, 199
Ionescu Constantin, 85, 142,
160, 232, 233
Ionescu Costache, 85
Ionescu Ecaterina, 143

Ionescu Eliza, 143
Ionescu Fani, 178
Ionescu I. D., 112, 113, 161,
177, 178, 179, 180, 222
Ionescu P., 57, 99
Ionescu Toma, 188, 189
Iorgandopol Elena, 168
Istrat V., 36
Iulian Ștefan, 158, 199
Ivanovici, 154
Ivașcu N., 106

J

Judic Ana, 224
Juin C., 56
Julian, 201
Juvelier K., 193, 194

K

Kaiser (Dnă.), 187
Kaizer F., 56
Kalvo (Dnă.), 56
Kalvo Jacques, 56
Karganof, 189
Klinkhof Emmi, 183
Kneisel Anton, 191
Kogălniceanu Mihail, 21
Kompanschi Niedola, 186
Kotzébue August de, 13, 17, 36
Krüger Karol, 56
Kullak, 212

L

Labiche E., 233
Labin Simeon, 194
Labruna Micci F., 145, 146, 147,
148, 149, 150, 151, 162
Lacea Ioan, 26, 27, 28, 36, 37
Lagrange, 98

Lazarini Lazăr, 94, 95
 Lechetizki, 184
 Lecourt, 98
 Leeb Wilhelm Vicenz, 218
 Legarde Luise, 98
 Legouve E., 63
 Leimusin, 35
 Leon Aristița, 95
 Leonescu Al. B. - Vampiru, 235,
 236, 237, 238, 239, 240,
 241
 Leonescu C., 141
 Leonescu Ecaterina, 141
 Leontescu Ioan, 37
 Leontescu Mileva, 139
 Leopold Alfred, 229
 Leoveanu C., 37
 Leschetitzky, 190
 Liciu Petre, 51, 216, 235
 Liszt, 117, 121, 153, 189, 210,
 217
 Luchian Neculai, 22, 51, 102
 Luigini, 98
 Lupescu Alexandru, 49
 Lupescu Anghelina (Dnă), 47,
 49, 55
 Lupescu Ioan, 22, 47, 49, 51, 54,
 55, 75, 155

M

Manea, 93
 Maniu I., 36
 Manolescu Aristița (vezi și
 Romanescu Aristizza), 115,
 116, 139, 143
 Manolescu Gr. A., 51, 98, 99,
 141, 142, 143, 158, 163,
 166, 194
 Manoli A., 36
 Manoliu Emanoil, 142

Mântuleanu St., 99
 Manu E., 167, 184, 185, 188,
 189, 192, 219
 Marazzi G., 158
 Marbel, 56
 Mariana M., 156
 Marinescu Al. P., 111, 241, 242
 Marinescu E., 204
 Marinescu Eleonora (Nora), 242
 Marinescu Iulia, 140
 Marinescu Tudora (Theodora),
 139, 140, 141
 Marița (Dră.), 22, 95
 Mark Șimen, 73
 Massenét, 170, 184, 210, 211,
 238
 Massoff Ioan, 16, 18, 19, 21, 59,
 79, 90, 98, 100, 102, 109,
 111, 116, 132, 139, 143,
 151, 155, 160, 161, 163,
 181, 183, 186, 194, 195,
 199, 200, 203, 213, 215,
 216, 220, 222, 224, 226,
 233, 238, 241, 242
 Matilda (Dră.), 26, 27, 57, 125
 Maurevel, 55
 Mavrocordat I., 198
 Mavrodin Savel, 85
 Maxximilian V., 242
 Mayer, 217
 Mendelsohn-Bartholdy, 210
 Metz Adela, 144, 161
 Metz Virginia, 144, 151, 152
 Meyerbeer G., 192, 210, 211,
 212, 238
 Meyerhoff Ermina, 118
 Mezetti E., 151
 Michelisse, 146
 Miciora Virginia, 242
 Miclescu D., 28
 Miclescu Zoe, 154

Mihăescu Catinca, 164, 165
 Mihăilescu C., 125
 Mihăilescu Nae, 55
 Mihăilescu Simion, 28, 36
 Milland (Dl.), 215
 Millo Matei, 19, 20, 28, 35, 44,
 51, 53, 54, 102, 112, 113,
 114, 126, 155, 174, 175,
 176, 199, 204
 Millocker, 214
 Mirache, 82
 Mirconini, 226, 227
 Mişoglu Mihalache, 19
 Mogîldea (Dl.), 22
 Mogulescu, 100, 104, 118, 119,
 159
 Moliere, 216
 Montaureanu I., 233, 235
 Morisson M., 225, 226
 Morţun Dimitrie, 19
 Morţun Smaranda, 19
 Moscovici Adela M., 161
 Moskowski, 144
 Mounet-Sully, 213
 Mozart W. A., 167, 218, 227
 Mrak Gabriela, 183
 Munteanu Lina, 62
 Mureşianu Traian, 209, 210,
 211, 212
 Musset, 93, 174
 Mustaţă Maria, 116, 117, 121
 Musicescu Gavril, 153, 154, 166
 Musicescu Sofia, 154
 Musicescu Valentina, 154

N

Nacu I., 35
 Nag Iulia, 92
 Nanu A., 199
 Narice E., 209, 210, 211, 212

Narice Marie, 96, 116
 Neculau Gh., 198
 Neculau Natalia, 234
 Negrescu Elena, 92, 98
 Negrescu L., 82
 Negrini A., 156
 Negrini E. (Dră.), 156
 Negruzzi C., 24, 35, 115
 Negruzzi Iacob, 32
 Neubauer E. R., 57
 Neuwirth, 199
 Nicolau Maria, 47, 199
 Nicolau P.I., 199
 Nicoleanu Nicolae, 174
 Nicolescu (Dnă.), 234, 235
 Nicolescu G. M., 223
 Nicolini, 6, 14, 16, 17
 Niculescu Gh., 178
 Niculescu Ion, 142
 Niculescu N., 125
 Nineacăi N., 229
 Nissel, 206
 Noelly, 214
 Nottara Amelia Welner -, 115
 Nottara C. I., 51, 115, 116, 145,
 235

O

Odeseanu Elisa, 199, 201
 Offenbach Jacques, 56, 115,
 116, 199
 Ohnet Georges, 89, 225
 Olinescu Dionisie O., 115
 Ollănescu Dimitrie C., 19
 Orloff Eliza, 98, 142, 143

P

Paganini, 91
 Pailleron Ed., 115, 133

- Pantanelli Mathilda, 147, 148,
 150, 162, 163
 Paraschiv, 169
 Pascaly Matilda, 57
 Pascaly Mihai, 26, 28, 44, 51,
 53, 56, 57, 58, 59, 76, 78,
 79, 80, 81, 82, 83, 84, 92,
 113, 131, 204
 Patrioli Gh., 158
 Patti Adelina, 38, 171
 Pănescu, 28
 Pekelman Conrad, 162
 Pelimon, 28
 Pergolese, 212
 Petofi A., 189
 Petreanu N., 82, 115
 Petrella, 146
 Petrescu, 189
 Petrescu Costică, 99
 Petrescu E., 142
 Petrescu Maria, 98
 Petrescu Neculai, 142
 Petrescu Tinca, 62
 Petrino Maria, 102, 114, 128
 Petroni I., 199
 Petrovici A., 233, 234, 235
 Piat Felix, 128
 Picleanu, 41, 42
 Planchette, 199
 Poenariu Alecu, 28
 Poenaru A., 125, 130, 131
 Poenaru N., 201
 Poenaru Nicu, 199, 242
 Ponchielli, 238
 Poni, 36
 Pop, 28
 Popescu Adelina, 111, 131, 132,
 241
 Popescu Ana, 57, 59, 60, 98, 142
 Popescu Eufrosina, 58, 59, 60
 Popescu G., 95
 Popescu Gherman, 91, 108
 Popescu I.N., 125
 Popescu Ion, 142
 Popescu L., 57
 Popescu Lina, 59
 Popescu Nae I., 199, 201
 Popescu Th., 131
 Popescu Theodor, 106, 107, 108,
 109, 110, 111, 113, 131,
 180
 Popovici, 154
 Popovici T., 156, 164, 165
 Porfiriu, 28, 36
 Porumbescu Ciprian, 199
 Prapurgescu Profira, 188, 189,
 190
 Prassa I., 198
 Prenta Ion, 140
 Procopiu Eugenia, 116
 Puccini, 239
 Pursch (Purș) C., 169
 Pursh (Purș) Ioan, 154, 161, 169,
 184, 185

R

- Radovici C., 235
 Radu C., 47, 204
 Radulian, 36
 Raff, 162
 Rangli G., 159, 168
 Rangli Gh., 185, 198
 Rădulescu, 164
 Rădulescu Alexandru, 142
 Rădulescu I. St., 199
 Rășduni, 181
 Răureanu L., 125, 130
 Reck, 56
 Reinberger, 217
 Reinhold H., 192
 Reittmann Iosefina, 98

Remy St., 115
 Rhona Albina di, 51
 Riquier, 98
 Romanesco I, 47
 Romanescu Aristizza, 139, 141,
 142, 143, 158, 163, 166,
 201, 216, 235
 Romanescu Ioan, 26, 37, 57
 Rosalia, 82
 Rosenberg, 202
 Rosetti, 137, 145
 Rossini, 150, 154, 162, 167, 212
 Rubinstein Rabandi, 117, 144,
 162, 184, 212

S

Sachelarie Stavru, 26, 27, 37,
 53, 54, 62, 65, 82, 87, 88
 Saint-Georges Al., 93, 122, 132
 Saintgeorges Gh. Maria, 209
 Sainti, 98
 Samurçaş I., 41, 42
 Sarasate P., 117
 Sardou Victorien V., 57
 Săpuneanu C., 57
 Sbiera, 30
 Scarpet Alexandru, 182
 Scărlătescu (Dl.), 164, 165
 Scărlătescu Regina, 156, 164
 Schablowski Maria, 115
 Scheletti, 192, 212, 234
 Schenk Bruno, 220
 Schiller Albert, 241
 Schiller Fr., 28, 142, 143
 Schneider Maria, 233, 235
 Schriwanek, 118
 Schroder Wilrodt, 216
 Schubert, 93, 117, 212, 234
 Schulhoff, 121
 Schuller Louise, 122

Schumann, 121, 184, 192, 218
 Schutt E., 192
 Schweiger, 223
 Scotto Conrad, 106
 Scotu Conrad, 26
 Scribe E., 63
 Scrob Alina, 234
 Scuderi, 192
 Segal Clara, 151, 152, 162, 168
 Segalescu, 103
 Segalescu M., 165, 166
 Segall Bertha, 162, 225
 Segall Fany, 225
 Segond –Weber, 213
 Shakespeare W., 115, 131, 142,
 143, 225, 226
 Silion C., 41, 42
 Siminne, 98
 Sinnmayer, 34, 35, 56, 58
 Sion Aspazia, 190, 211
 Slavici Ioan, 33
 Sofian Ruxanda, 121
 Soreanu Nicolae, 203, 205
 Soroceanu Adela, 62
 Soroceanu D.C., 119
 Soroceanu Damian, 84, 85, 96
 Soroceanu Dimitrie K., 19, 106,
 119
 Soroceanu N., 203
 Speranția Th., 191
 Spirescu, 227
 Spivacovski Jaques, 89
 Stavri Lascăr, 18
 Stănescu Mileva, 140
 Stănescu P., 28, 82, 140
 Stradella, 192
 Strauss, 118, 199
 Strauss J., 118
 Stroici Caterina, 121
 Sturza Mihai, 175
 Sturza Petre, 235

Sudermann Herman, 201, 226,
240
Sullivan, 199
Supée F., 56, 118, 154, 199

Ș

Șardin Eugenia, 226, 227
Șardin Vladimir, 24, 38, 172,
174
Ședer, 56
Șibovici, 24
Șoimescu, 36
Ștefanelli Th., 29, 58
Ștefănescu, 144, 189, 190
Ștefănescu N., 115
Șvarț Aron, 86

T

Taillefer, 97, 98
Tardini Fani, 25, 26, 27, 29, 30,
31, 32, 33, 34, 35, 37, 38,
44, 51, 60, 62, 63, 64, 65,
67, 68, 72, 74, 82, 86, 87,
93, 113, 132, 135, 136, 138,
139, 140
Tardini Sofia, 140
Tălășescu, 33
Tănăsescu I., 187, 199, 201
Tănăsescu S., 203
Teodoru L., 198
Teodoru Lazăr, 197
Terschak A., 122
Testone A., 158
Thalberg, 162, 167
Theodorescu B., 99
Theodorini Aura, 238, 239, 240
Theodorini C., 204
Theodorini Elena, 149, 238, 239,
240, 242

Theodorini M., 204
Theodoru Emilia, 62
Therschak, 93
Theuriet Andre, 177
Thomas Abroise, 170
Tito Matei, 189, 190
Toin C. O., 233
Tomșa – Brăescu Maria, 209
Toneanu Vasile, 230, 231, 235
Treitel, 202

Ț

Țăranu Andronic, 53, 54, 134,
216, 217
Țepșulea Neculai, 47

U

Urechia V.A., 57, 63

V

Valabreque Albin, 219
Valeri E., 82
Valeșteanu Elena, 203
Valeșteanu Grigore, 140, 203
Valiera D., 158
Vanduzi, 189
Varlaam Gh., 175
Vasilescu C., 62
Vasilescu G., 156
Vasilescu Maria, 24, 51, 55
Vasilescu N., 232
Vasiliu C., 179
Vasiliu Costachi, 20
Vasiliu D., 62, 69
Vasiliu G. S., 199
Vasiliu Ioan, 182
Vasiliu V. D., 196, 198
Vassiliù, 227

Velescu St., 115
 Vella G., 198
 Verdi Giuseppe, 121, 149, 150,
 154, 210, 227, 234
 Vieuxtemps, 174
 Villa Giuglietta, 146, 147, 148,
 149, 162, 163
 Vitaly S., 62
 Vîrnav Iordache, 15
 Vlahuță Al., 167, 169, 174, 225
 Vlădaia Irina de, 187, 199, 200,
 202, 242
 Vlădicescu Alexandru, 25, 26,
 27, 37, 44, 51, 62, 65, 82,
 84, 87, 88, 113, 133, 136,
 137, 138, 139, 140
 Vlădicescu Ioan, 26, 51, 62, 65,
 82, 87, 88, 113, 133, 136,
 138, 139, 140
 Voiculescu Marioara, 51
 Voight, 134
 Voltaire, 12, 15, 141
 Voss, 206
 Voss Richard, 240
 Vulcan I., 57

W

Wachmann I., 28, 36
 Wahrman Charlotte, 225
 Waldberg Heinrich, 216

Wawra Alois, 56
 Wawra Antoinette, 56
 Weber, 93, 189
 Weidman P., 118
 Weinstok, 188
 Weissman H., 198
 Weissmann Herman, 214
 Wiarda Alexandra, 216
 Wieniawski, 174
 Wiest Luis, 85
 Winterfeld A., 56
 Wolf B., 119, 120
 Wolf Șt., 119, 120

X

Xenofonte, 22, 24
 Xenopol A.D., 184, 185, 188,
 189, 192

Z

Zaharescu Dionisie, 228, 229
 Zbarjer Velv (vezi Ehrenkranz),
 73
 Zeller, 199
 Ziehrer, 154
 Zola Émile, 116, 236
 Zotta C., 229

Casa de pe strada Cuza-Vodă, situată în prima jumătate a secolului al XIX-lea în curtea bisericii Sf. Dumitru și servind ca local pentru Școala Publică de băieți. Aici, directorul școlii, Nicolini, cu trupa ce o înființase a dat, la început singur, apoi ajutat de Costache Caragiale, primele spectacole de teatru românesc la Botoșani, în toamna și iarna anului 1838-1839

ЕШІІ 27 НОЕМВРІ 1838.

N° 94.

JASSY le 27 Novembre 1838
9 Décembre.

АЛБИНА АВЕЙЛЕ РОМЖИНСКЪ МОЛДАВЕ

ГАЗЕТЪ ПОЛИТИКЪ, ШІ ЛІТЕРАЛЬ | GAZETTE POLITIQUE ET LITTÉRAIRE

ЕШІІ.

Чинст: Консулатъ Мар: Британіи, приі а са
пота Но: 181, адресѣтъ катра Секретариата
де Стат, Амбасадѣше ридѣрѣ Д. Луіс
Деіні, ли пост де Канцеліер аа ачестѣи Кон-
сулат.

Афазм де аа Ботошени кѣ Д. Ніколині аѣ
амформат аколо о трѣхъ де акторі Молдо-
вени. Анкетѣ лигренприндере націонала аѣ а-
флат аа покласѣ ші пѣлаіе аша о лигренприндере
лигмет дирекція аѣ пост ли старе а лигрен
ширѣа репрезентацилор асонаментѣаѣ лигмет.

ЕШІІ 4 ДЕКЕМВРІЕ 1838.

JASSY.

L'honorable Consulat Rle Britanique, par
sa note No 181, adressée au secrétariat d'e-
tat, communique la nomination du sieur
Louis Deischi aux fonctions de chancelier de
ce Consulat.

Nous apprenons de Botochany que Mr Ni-
coliny vient d'y former une troupe d'ac-
teurs Moldaves. Cette entreprise nationale, a
été accueillie par la Noblesse et les habitants a-
vec tant d'intérêt, que la direction a été mi-

N° 96. JASSY le 16 DECEMBRE 1838.

АЛБИНА АВЕЙЛЕ РОМЖИНСКЪ МОЛДАВЕ

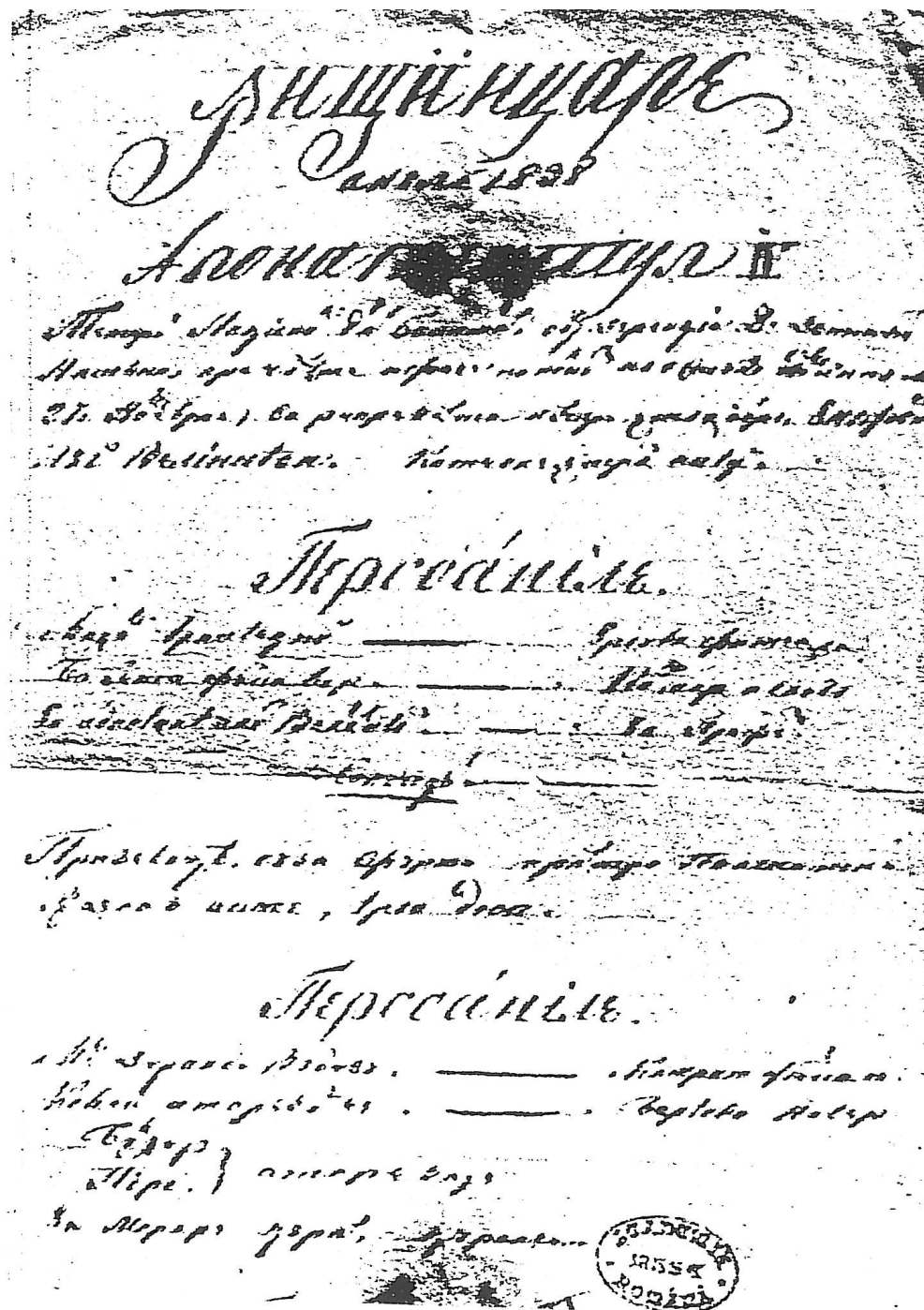
ГАЗЕТЪ ПОЛИТИКЪ, ШІ ЛІТЕРАЛЬ | GAZETTE POLITIQUE ET LITTÉRAIRE

Сирѣ де аа Ботошени кѣ репрезентацилор	On écrit de Botochany que les représen- tations du Théâtre national y sont assidument
амформат Национал ырѣтѣ кѣ маре плачере дин	fréquentées par le public. M. le directeur Ni-
лигмет пѣлаіеаѣ Д. директорѣа Ніколині ші Д.	colini et M. C. Caragia recueillissent chaque
А. Карачеа, кѣѣѣѣа фіешкѣре датѣ вѣи алаѣ-	fois des applaudissements pour le talent qu'ils
лигмет пѣлаіеаѣ таланта лор ші сирѣѣѣѣа де а а-	développent et pour les soins qu'ils consacrent
лигмет пѣлаіеаѣ пѣлаіеаѣ лор, приі ачестѣи не-	à contenter les spectateurs par le choix des
лигмет ші а лор немеритѣ пѣлаіеаѣ.	pièces et par leur heureuse mise en exécution.

Extrase din numerele 94 și 96 / 1838 ale gazetei "Albina Românească"
în care au apărut știrile privind succesele obținute de Teatrul Național înființat
la Botoșani de D [omnul] Nicolini, ajutat apoi de Costache Caragiale

Costache Caragiale (desen în cărbune de C.I. Stăncescu)

Afișul spectacolului dat de Teatrul Național din Botoșani,
 în abonamentul al IV-lea, la 27 noiembrie 1838

Іспрхенічя ґиштѣлѣ Ботошаніі.
No. 3664.

Іаср Іаскар Стаєрі, Міхалакі Мішегаѣ,
Дімітріе Локідел, Дімітріе Горочезнѣ, Ді-
мітріе Морцѣн. Каѣчрс. Ваєнко Коралун-
нѣ в Морцѣн ші Ваєнѣ Іаїде, фндем-
мауі де фїлантропіче сїнтіменті, аѣ кеніт
а аѣ 3 репрезентації де театрс націонла фн
ачест ораш. фн карнавалѣ ірніі трекѣте, ші
зачїнєна сомѣ де 1045 лїї фн фолосѣл сѣ-
рачлор, шѣ ші трїмес. дїче де сѣѣ регѣларісіт
а лор фмїкруїре, фн клре Іспрхенічя не де о
парті пентрс вѣнїлс сїнтіменті, че прїгматїк
аѣ локелїт фн лїїѣторїѣл скандѣцілор. лїѣѣ
шї фїкѣт кѣкїмїта дїн партїі мѣлѣцїмїре, мо
шї де дѣтѣ сѣ фанс оверїшї шїѣт.

Scrisoarea Isprăvniciei Ținutului Botoșani publicată în “Buletinul
Foaei Oficiale a Principatului Moldovei” din 28 iulie 1849, prin
care se mulțumește botoșănenilor care au dat 3 reprezentații de
teatru în folosul săracilor, în iarna anului 1848-1849

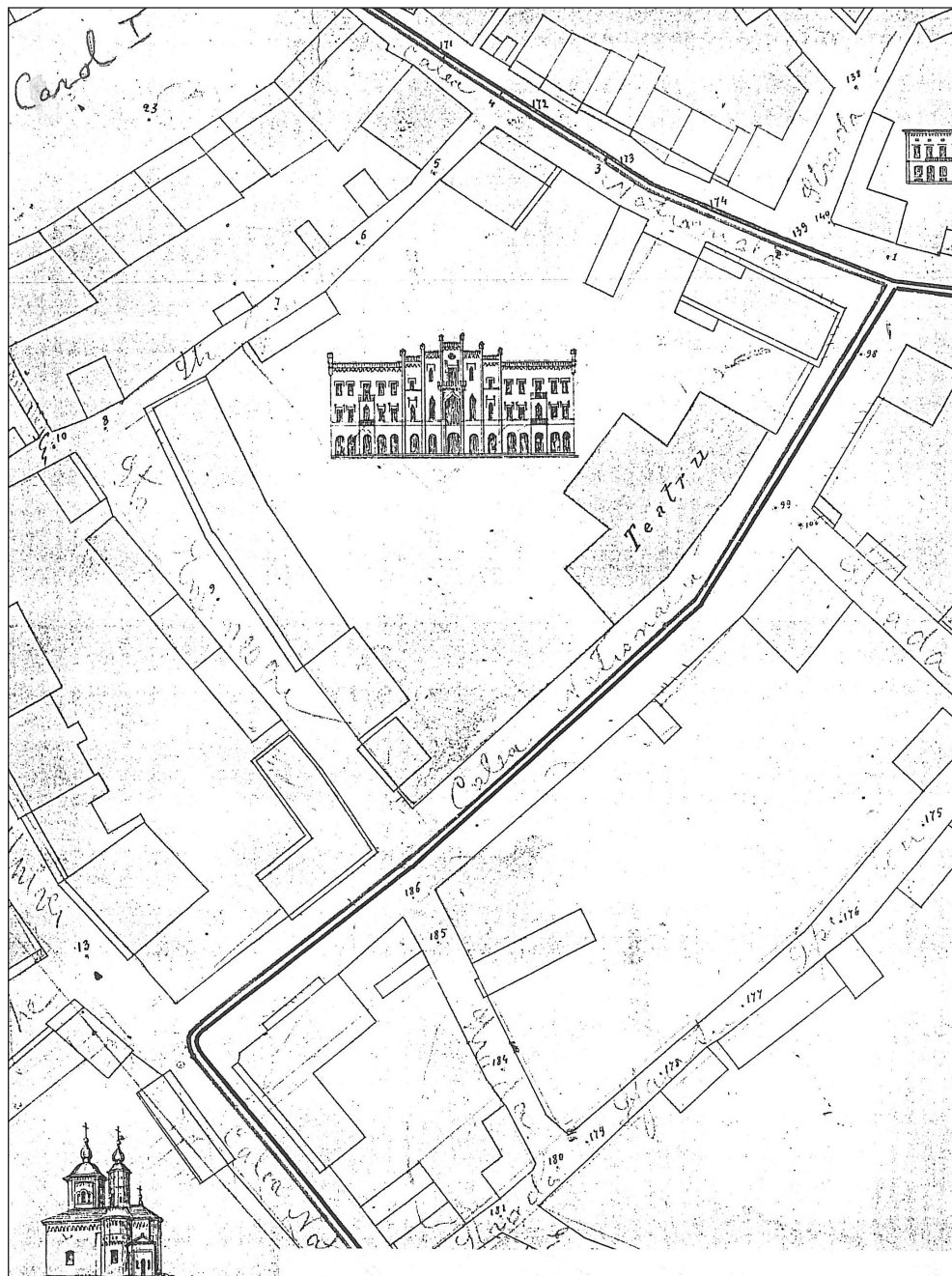
Matei Millo (pictură de N. Livaditi)

Între 1852 și 1891 marele actor a jucat de mai multe ori pe scenele teatrelor și ale grădinilor publice din Botoșani

Constantin Bălănescu - actor permanent și director de scenă
al Teatrului Național din Iași între anii 1850-1888.

Împreună cu pitarul Costachi Vasiliu a înființat o trupă
teatrală moldovenească la Botoșani, cu care a jucat o
stagiune în iarna 1857-1858. A revenit de mai multe ori aici
cu Naționalul ieșean sau cu alte trupe

Teatrul “Petru Poni” construit în anul 1860, desen în
peniță pe harta orașului Botoșani întocmită de inginerul
Ștefan Emilian în anul 1872

Teatrul “Petru Poni” prăbușit în anul 1980 din lipsa
lucrărilor de întreținere și consolidare

din Romania.

Nr. 4.

Anul 1865 Luna c. April. 6.

BUCURESTI

865 Martie 1865
Spre regulă

Ena Ugelescu

1865

Domnule Prefect

După dispozițiile luate de Guvern
fiind așduse o sumă de 10000 Lei pentru în-
țetținerea unui Teatru Național în acel
Orad, subsemnatul vă rog, Domnule
Prefect să bine voiti a ne arăta dacă există
un Teatru acolo, în ce condiții precum și
a cui posesie este localul în care se dă să re-
presentatule.

Acastă știință vă rog Domnule Prefec-
a ne o da cât mai în grabă fiindu-ne de
trebură la înlocuirea condițiilor pentru
darea în antrepriză a acelu Teatru. -

Primit în cunoștință și cu cele
considerațiuni.

Membrii Dirigent și Samaras.

Secretari. H. A. Lăcusta potu

Domnule Prefect de Botoșani.

Anexa nr. 10

O parte din corespondența privind încercarea de a se înființa
în orașul Botoșani un teatru permanent în anul 1865

PRINCIPATELE-UNITE ROMÂNE.

PRIMĂRIA
URBII BOTOȘENII

Oficiul /²

Nr. 1526

Botoșani 1865. Luna

Martie

Martie

Apr 27.

Domnule Prefect!

"Spre satisfacerea adresii D. Voilor sub Nr. 1148. -
Subsumatului anului arătat, că Teatrul ac-
tuel în oraș există, înșiși proprietatea D. Petru Cristea,
care pe lângă sala teatrului, are și în casele și
decorațiile cu venit. - Căruia s-a permis pentru darea
a teatrului în arătat, acesta nu se poate face de-
cât în urma dării buletului înțelegerea Comitetului
în mediato cu D. Petru Cristea proprietarul teatrului,
cu care numai trebuie să contracta condițiile.

Prin urmare D. Prefectul arătat nu consideră.

Prin urmare, la oraș

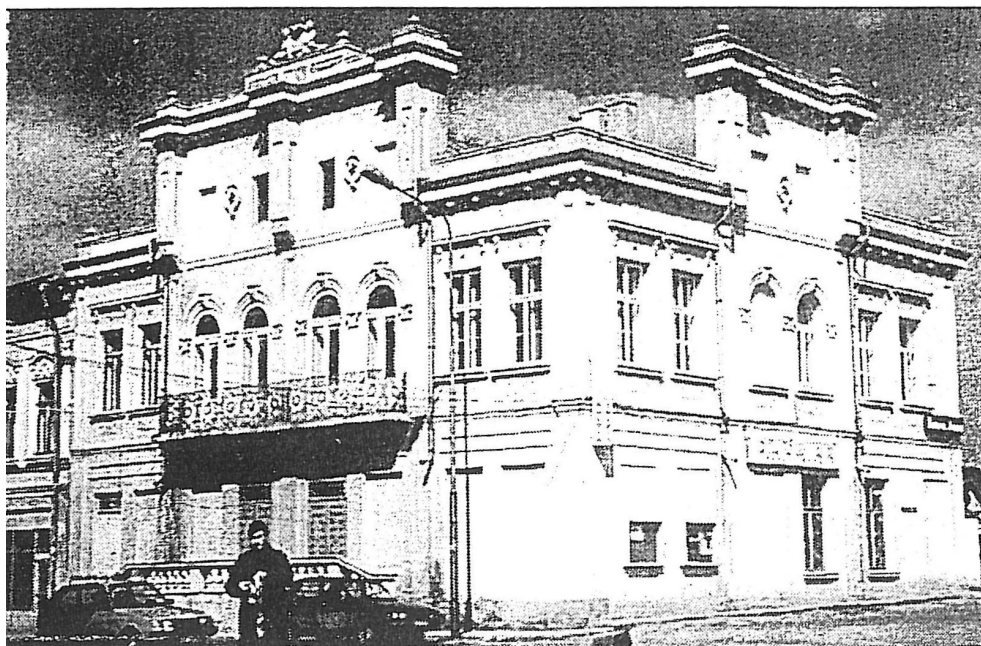
Secretarul Comitetului.

Anexa nr.11

O parte din corespondența
privind încercarea de a se
înființa în oraș Botoșani un
teatru permanent în anul 1865

[Signature]

[Signature]

Casa Sommer unde mai multe trupe de teatru, între care și cea condusă de Mihail Pascaly, au dat spectacole în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Casa a fost restaurată radical după anul 1990

Matilda Pascaly

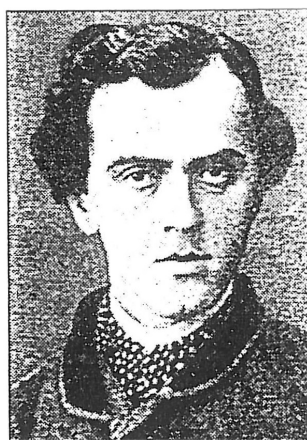
Petre Velescu

Mihail Pascaly

Maria Velescu

Victor Fraivald

Artiști din trupa Pascaly
în cadrul căreia Mihai Eminescu și-a încheiat
cariera de sufleur, la Botoșani, în vara anului 1869

Fanny Tardini

Alexandru Vlădicescu

Ion Vlădicescu

Trupa Tardini-Vlădicescu, începând cu stagiunea 1863-1864, a avut cele mai multe prezențe pe scena Teatrului “Petrașche Cristea”, în secolul al XIX-lea

PROGRAM

De persoanele ce compun Trupa Theatrului Român de sub Direcția D-nei Fany Tardiny și de piessele ce au a se da în cursul sesónei de iarnă 1869/70 in acest Oraș. —

DAMELE.

D-na Fany Tardiny.
D-ra Alexandrina Theodorésca.
D-na Elena Albésca.
" Emilia Theodoru.
D-ra Lina Munteanu,
" Tinca Petrescu.
" Maria Busioc.
" Adela Sorocénu.

BARBATII.

D-nu Alexandru Vlădicescu.
" Ión Vlădicescu.
" Stavru Sachelari.
" Lachi Chirimescu.
" Ión Constandinescu.
" D. Vasiliu.
" S. Vitaly.
" V. Bartoloméu.
" C. Vasilescu.
" S. Iiescu.

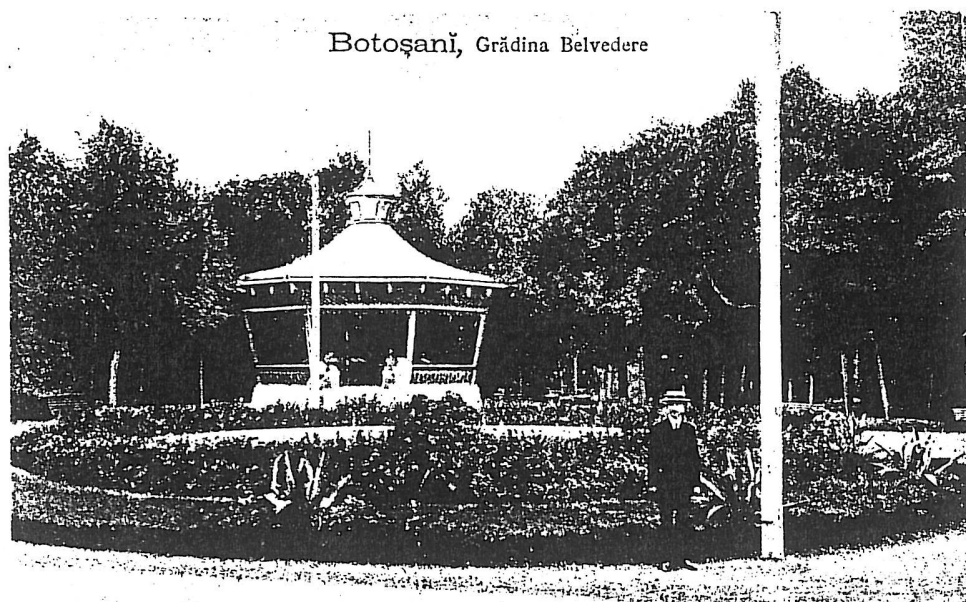
Marcel Caminschi suflerul.

P I E S S E L E.

1. Năpatea. <i>Trama</i>	19. Sufferințele Crescincilor in orient. <i>Trama</i>
2. Miluiți Saracii. <i>Comedie</i>	20. O femeie cum sunt multe și una cum nu e nici una. <i>Comedie</i>
3. Catacombele Romei. <i>Trama</i>	21. Femeile limbute. <i>Trama</i>
4. Mănușa și Evantailu. <i>Vodvil</i>	22. Onorea Casei. <i>Trama</i>
5. Cine scie la ce o fi bună și asta. <i>Comedie</i>	23. Jerom pietraru. <i>Comedie</i>
6. Hôța de copii. <i>Trama</i>	24. Cortelu lui Oscar. <i>Comedie</i>
7. Mulțemimă lui D-zeu masa e pusă. <i>Comedie</i>	25. Lupta Damelor. <i>Comedie</i>
8. Cristofă Columbu saū descoperirea Americii. <i>Trama</i>	26. Linda seū Mila lui D-zeu. <i>Trama</i>
9. Amoru de inimă, amoru de spirită, amoru dobitocesc. <i>Comedie</i>	27. Femeile care plâng. <i>Comedie</i>
10. Vornicul Buciocu. <i>Trama</i>	28. Îngerul Morții. <i>Trama</i>
11. Cuiu lui pepelea. <i>Vodvil</i>	29. Corabia Salamandra. <i>Vodvil</i>
12. Jurământul lui Oraș. <i>Comedie</i>	30. Balu slugilor. <i>Vodvil</i>
13. Trăsnetul saū cerșetorea orbă. <i>Trama</i>	31. Nu e fum fără foc. <i>Comedie</i>
14. Curieru be Lion. <i>Trama</i>	32. Duoi lăcătuși. <i>Trama</i>
15. Corda simțitoare. <i>Vodvil</i>	33. Morărița de la Marli. <i>Vodvil</i>
16. Ce și face omul singur nici dracu nu desface. <i>Comedie</i>	34. Casa de nebuni. <i>Comedie</i>
17. Omul onestă în luptă cu banii dracului. <i>Vodvil</i>	35. Drumul de fer. <i>Vodvil</i>
18. Unu ride de altu și dracu de toți. <i>Vodvil</i>	36. Credința Barbaților. <i>Comedie</i>
	37. Prințul de gală. <i>Vodvil</i>
	38. Virtutea străbună. <i>Trama</i>
	39. Căsătoria peste puțină. <i>Vodvil</i>
	40. Fantoma. <i>Vodvil</i>

NB. Sub-semnata basată pe incurajarea ce au avut-o în trecut din partea Onorab. D. D. Orașenilor, operă și acum din nou în concursul bino-volitoriu pentru formarea unui a-bonament spre a putea susține cu demnitate misiunea acestei instituții.

Directorca: FANY TARDINY.

Grădina “Belvedere”, fostă “Vârnav”, actualmente Parcul
“M. Eminescu”, altă locație în care s-au dat multe
reprezentări teatrale și muzicale în secolele XIX și XX

Dirijori ai Orchestrei Simfonice “Armonia” din Botoșani

Al. Saint-Georges

Petre Nicolescu

Johann Bernhardt

Grigore Manolescu

SERVICIUL REGISTRARII
nr. 25
28 Dec 88

28 Dec 88

primar conform Gu.

[Signature]

275

Domnule Primar

Au incepere de maine 25 Decembrie, vom
da un sir de reprezentatii teatrale in limba
romana, in teatru din acest oras, si va rog
sa bine voiti a-mi da autorizatia convenita;
tot 1% data a-mei scuti de or ce taxa de care
ce cheltuielile noastre sunt destul de mici.

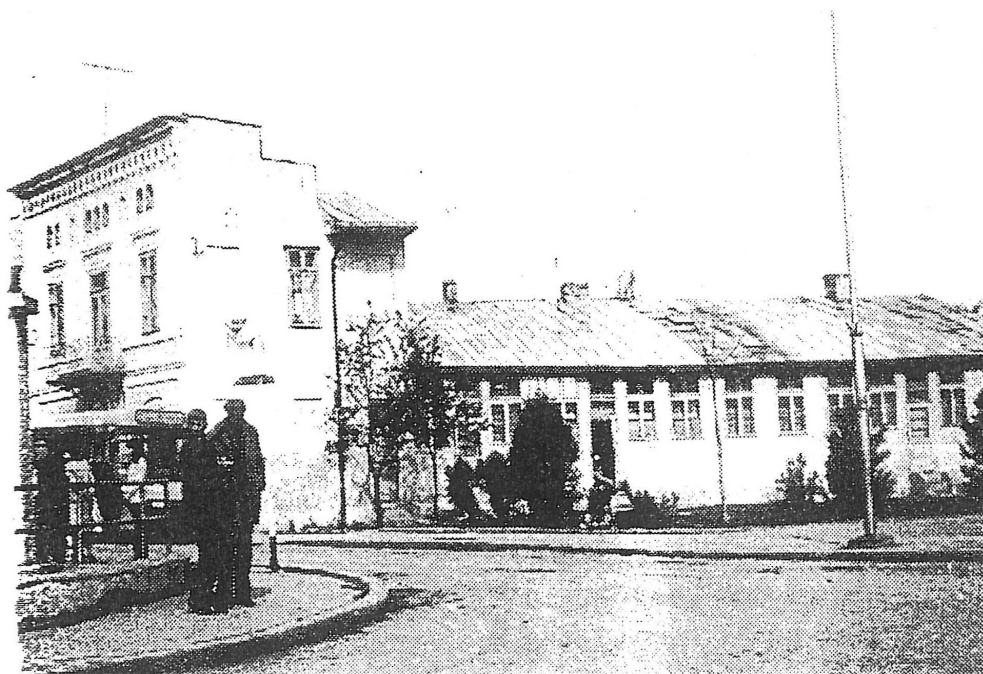
Primiti, va rog, D-le Primar asigurarea
considerati mele.

Nottara
Artist Dramatic

D. sale

D. lui Primar al orasului Botosani.

Cererea marelui artist C. Nottara din 24 decembrie 1888
adresată Primăriei Botoșani în care solicita autorizația
cuvinită pentru un șir de reprezentații

Fostul hotel “Mutu” care a găzduit numeroși mari artiști între care și pe celebra tragiană Agatha Bârsescu. Imagine din anii 1970-1980.

Teatru român

Din cauza timpului nefavorabil, d-nul M. MILLO, veteranul scenei române, s'a decis a da astă-zi Duminecă, 9 Iunie, o reprezentațiune în sala teatrului român.

Se va reprezenta : **Apele de la Văcăresci**, comedie cu cântece în 3 acte.

Aflăm că trupa ce și-a alcătuit d-nul Millo, va fi în stare a distra publicul botoșenean.

Aflăm că o trupă română sub direcțiunea d-lui Nottara, va veni în orașul nostru pentru a da câte-va reprezentațiuni teatrale.

Un eveniment artistic pentru Botoșani :

Joi, 21 Iunie 1890, va avea loc în sala Teatrului, Concertul dat de d. Teodor Burada, cu generosul concurs al d-nei Darclée (Hartulary) renumita artistă de la mare Opera din Paris.

Programul e foarte variat, și suntem mai mult de cât siguri că publicul va da tot concursul său pentru a se convinge de meritele artiștilor, ce au eșuat brilante succese pe scenele cele mai mari ale Europei.

Seirî și Fapte

Celebra tragediană, d-ra Agathe Bârsescu, a sosit ieri Duminecă în orașul nostru pentru a da o serie de 5 reprezentațiuni, cu o trupă compusă din artiști din cei mai valoroși.

Pentru Botoșeni venirea acestei artiste celebre este un adevărat eveniment artistic și d-zei toți s'au grăbit a-și rezerva locuri la reprezentațiunile ce vor avea loc succesiv.

DISTRAȚIUNI.

Trupa d-lui Gr. A. Manolescu, așteptată cu atâta dor, a sosit în fine. Prima reprezentațiune va avea loc Duminecă, 22 Ianuarie. Se va juca piesa : **Catherina Howard**, dramă în 5 acte și 8 tablouri, de A. Dumas, tradusă de d-nul Manolescu.

Aflăm că lojele de jos sunt toate abonate.

THEATRU ROMAN

DIRECȚIUNEA D-nei FANY și VLADICESCU.

Duminecă 1 Noembrie, se va juca pentru prima oară piesa : **Delli Zorana Clampanesca**, comedie localisată în 3 acte cu cele mai frumoase cântece. Spectacolul se va începe cu **Puiculița**, comedie într'un act.

Distinsa trupă din București, sub direcțiunea d-lui Gr. A. Manolescu, cu concursul d-nei Aristizza Romanescu-Manolescu, și a mai multor artiști dramatice, au sosit în orașul nostru și va da o serie de cinci reprezentațiuni, din repertoriul cel mai ales al Teatrului Național din București.

După cum suntem informați, piesele ce se vor reprezenta sunt următoarele : *Luiza Miller* (*Kabale und Liebe*), tragedie de Schiller în 5 acte și 8 tablouri. *Mărtea civilă* dramă în 5 acte, *Francesca de la Rimini*, tragedie în 5 acte *Mândria și amor* (*le Maitre de Forges*), dramă în 5 acte, și *Hamlet prințul Danemarcei*, celebra tragedie alui Shakespeare, în 5 acte.

Sperăm că publicul botoșenean se va grăbi a asista într'un număr considerabil la aceste puține reprezentațiuni, date de cei mai distinși artiști dramatici ai țerei noastre.

1885-1900

Anunțuri în presa locală care confirmă prezența la Botoșani a marilor artiști Matei Millo, Grigore Manolescu, Constantin Nottara, Fani Tardini, frații I. și Al. Vlădescu, Aristizza Romanescu, Haricleea Darclée, Agatha Bârsescu

Sala meseriașilor, inaugurată în anul 1899 a servit mult timp și ca teatru pe scena căruia au jucat ori au cântat Agatha Bârsescu, Constantin Nottara, Elena și Aura Theodorini ș.a. renumiți artiști.

CUPRINS

Argument	5
Cuvînt către cititori	8
Primele spectacole de teatru la Botoșani (1838 – 1865)	12
Încercarea de înființare la Botoșani a unui TEATRU NAȚIONAL stabil (1865 – 1870)	39
Revenirea la viața teatrală de turnee. Trupe vestite și artiști celebri la Botoșani (1870 – 1900)	67
INDEX ALFABETIC	243

Coperta
Adrian-Iustin Știrbu

Tehnoredactare computerizată
Mihaela Irimescu